

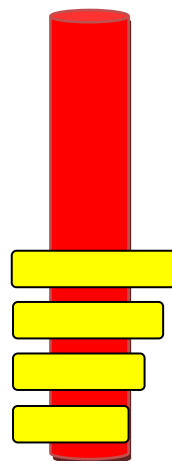
A Carn !

Publicació electrònica d'Història Militar Catalana

Productor: [Manel Güell Junkert](#); Lloc d'edició: [Tarragona](#);

Periodicitat: [quadrimestral](#) (gener - maig - setembre)

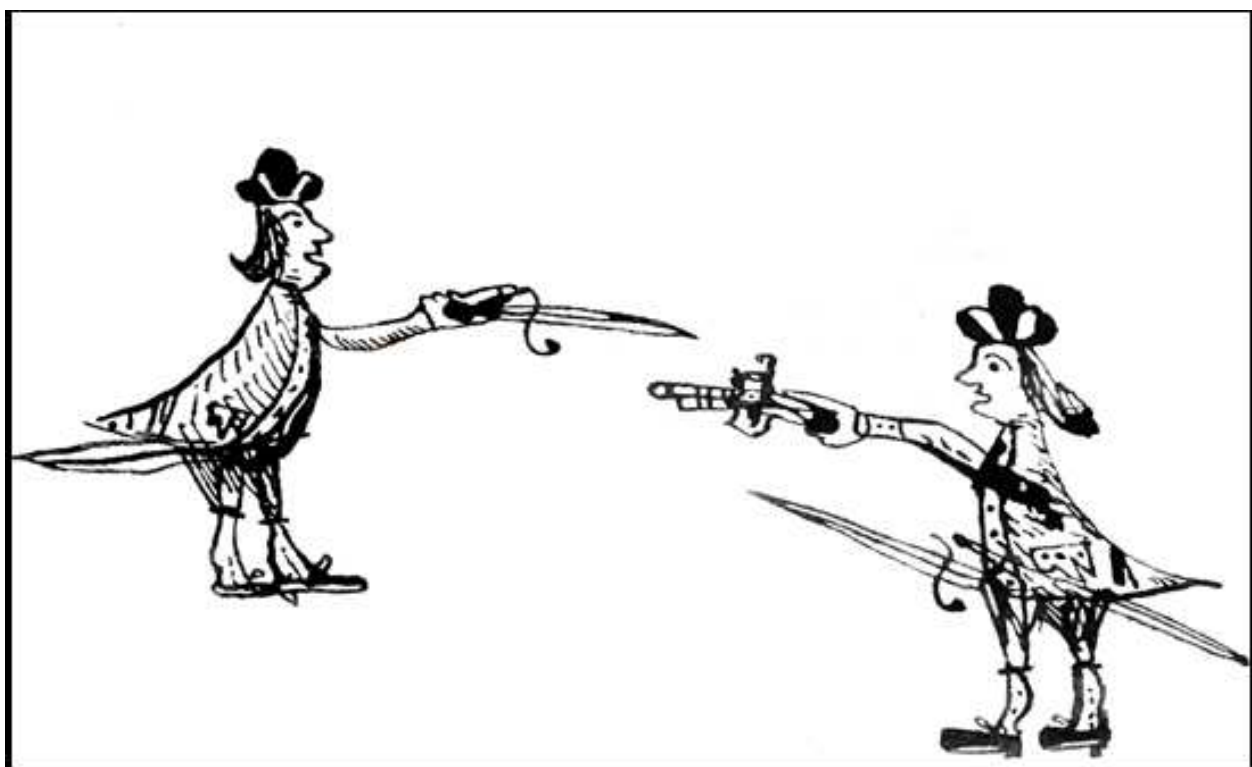
D-L: [T-612-08](#); ISSN: [2013-1348](#); *Hosting*: [www.acam.cat](#); Email: [manelguell@acam.cat](#)

Any 10 – II Època

27

Gener de 2015

Contingut

3

EDITORIAL: “Un bon Tricentenariat”

5

ARTICLES I APUNTS

REDONDO PENAS, ALFREDO. “Prim i la *Jamància* de Barcelona (1843)”

50

DAVID TORMO I BENAVENT. “La Milícia Nacional al districte de Gandesa durant el Bienni Progressista (1854-1856)”

61

EL PERSONATGE

MANEL GÜELL. “Sebastià de Duran (†1663), cap militar hispànic a la guerra de Separació»

68

RECENSIONS / RECURS

A.CLARAMUNT-T.SAN CLEMENTE. *Rocroi y la pérdida del Rosellón...*; **A.**ESPINO. *Las guerras de Cataluña. El teatro de Marte. 1652-1714*; **J.**JUAN VIDAL. *La conquista inglesa de Menorca...*; **F.**SERRA. *Cardona (1705-1714)...*; **A.**MORALES (ed.). 1714. *Catalunya en la España del siglo XVIII*; **E.**PUJOL (ed.). *Antología de memòries i dietaris personals catalans sobre la Guerra de Successió*; **D.**DEFOE. *El Capità Carleton...*; **A.**NIETO. *La Rebelión militar de la Generalidad de Cataluña contra la República. El 6 de octubre de 1934 en Barcelona*; **LL.**MARGALEF. *Diari de guerra d'en Magí Domènech i Martí*; **J.**RECASENS. *La Tarragona silenciada. L'opresió de l'aparell franquista (1940-1965)*; **F.**GRACIA. “Ilerda, la batalla del trigo y la sed”; **J.**SÁNCHEZ DELGADO. “El final del regne visigod (710-725)”; **J.**MORELLÓ. *Els inicis de la Selva del Camp...*; **E.**MESA. “Glimpses of Irishmen in Spanish armies, 1621-1644”; **E.**BOADA. *Mont-roig 1714...*; **G.**PALMADA. «La guerra de Successió a Banyoles...»; **J.**PUIG. «Notes sobre la repressió felipista a la diòcesi de Girona»; **J.**MASSÓ. “Prim a Reus. Dues visites triomfals a la seva ciutat natal (1860 i 1868)”; **J.**CIFUENTES. “Els joves de Terrassa a partir de les actes de classificació i declaració de soldats dels anys 1893 a 1897”; **B.**PIZÀ. “Joan Castella i el sometent armat a Terrassa”; **M.**MARTÍNEZ I GARCIA. “El Maquis a les Muntanyes de Prades: la figura d'Emiliano Fernández Castro (1944-1947)”; **J.**SERRA. “El cost humà de la Guerra Civil a Terrassa...”. Revistes: *Desperta Ferro*, 2013-2014, dossiers: “La Corona de Aragón en el Mediterráneo”; “1714. El fin de la guerra de Sucesión Española” i *Dovella*, 2012, dossiers “Estat de la recerca històrica a l'entorn de la Guerra de Successió a Manresa i el Bages” i 2014: «Republicans. 75 anys de la Guerra Civil».

88

LA CITA:

L'exèrcit es “desfà”

108

NOTÍCIES

128

AGENDA

102

L'ESPASA I LA PLOMA:

La Barbarie francesa en Tarragona, del cirurgià Jaume Parcet

121

EXPUGNARE OPPIDUM:

Almeria 1147, la II Croada

Un bon Tricentenari

Aquest bienni ha estat fecund en importants aniversaris: el 2013 feia dos-cents anys de la retirada dels napoleònics de Tarragona (1813/2013, també, ben be, de Catalunya) i s'acomplia el 75è aniversari de la Batalla de l'Ebre (1938/2013) i el 70è aniversari de la mort del cardenal Vidal i Barraquer (1943/2013: "Any Cardenal Vidal i Barraquer, testimoni fidel"). Aquest 2014 coincidien algunes fites més: 75è aniversari de l'ocupació franquista (1939/2014), centenari del començament de la Primera Guerra Mundial (1914/2014), centenari de la creació de la Mancomunitat de Catalunya (1914/2014), bicentenari del naixement de Prim (1814/2014), bimil·lenari de la mort d'August (14/2014), etc. Sens dubte, però, la commemoració que ha tingut més ressò ha estat la del Tricentenari, o sigui, els 300 anys del mític Onze de Setembre de 1714 (1714/2014), data totèmica, la qual per la delicada situació política que viu el país amb el Procés Sobiranista, ha adquirit encara major rellevància. La Generalitat de Catalunya ha impulsat un seguit d'actes commemoratius, però sense que això fes falta, per tot el país han brotat iniciatives per sumar-se a l'onada d'activitats culturals de tota mena i color que s'han convocat.

Efectivament, l'episodi successori (canvi dinàstic, revolta austriacista, guerra de Successió, Onze de Setembre, conseqüències) ha format part del tema de la Jornada de Patrimoni Històric de les Garrigues (Centre d'Estudis de les Garrigues, 8 de juny de 2013), del Curs organitzat pel Centre d'Estudis Bagencs (Manresa, 10 d'octubre / 14 de novembre de 2013), del VII Congrés d'Història Moderna de Catalunya (Universitat de Barcelona, 17/20 de desembre de 2013) [amb dues conferències, tres ponències i 41 comunicacions presentades sobre el tema], del Simposi "Espanya contra Catalunya. Una mirada històrica" (IEC, 12/14 de desembre de 2013) [dues ponències i tres comunicacions hi feien referència], del IX Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudi de Parla Catalana (CCEPC, 21/22 de febrer de 2014) [amb dues conferències i set ponències], de la Jornada al Born organitzada per l'Institut d'Estudis Ilerdencs (IEI, 15 de març de 2014), de la Jornada d'Estudi de fons documentals (AHCB, 11 de juny de 2014), de les Jornades sobre l'Església catalana i la guerra de Successió (MUHBA, 5 i 6 de setembre de 2014), etc. S'han organitzat, així mateix, mantes cicles de conferències: a Barcelona (Tot Història, 30 de gener de 2014, Arxiu Nacional, març-abril de 2014), Tarragona (Reial Societat Arqueològica Tarraconense, 18/27 de març de 2014, Ajuntament de Tarragona, 10 de juny, URVT, 15-16 d'octubre), Lleida (IEI, 8 de febrer de 2014), Puigcerdà (Grup de Recerca de Cerdanya, 26 d'agost de 2014), Valls (Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus, 24 de maig / 27 de setembre de 2014), Cunit (Grup d'Estudis Dalmacio de Conito, 19 d'octubre de 2014), Reus (Museu Salvador Vilaseca, novembre de 2014), etc. A les terres de ponent, el Grup de Recerques ha organitzat i coordinat un seguit d'activitats mensuals a Lleida, Almenar, Maldà, Tàrraga, Artesa de Segre, Àger, Prats de Rei, Espluga Calba i Cervera (GRTP, 26 de gener/10 de setembre de 2014), amb conferències, presentacions de llibres, ofrenes florals i lectures públiques.

El nombre total d'activitats relatives a l'episodi successori, que hem recollit a la secció de Notícies de la nostra revista, ha estat de 217, entre: conferències i xerrades (90), ponències (16), cursos (1), exposicions (15), col·loquis (2), congressos (3), jornades (7), simposis (1), presentacions (13), recreacions històriques (3), representacions (27), taules rodones (6) i visites guiades (itineraris, recorreguts o rutes) (34). Dues terceres parts de les modalitats d'activitat escollides han estat les conferències-ponències i les visites guiades. La Generalitat computa més de 1.500 activitats fetes.

El nostre país bull en una efervescència creativa, més enllà de la política, de caràcter eminentment cultural, lúdica, participativa i respectuosa amb la Història, amb la tradició i amb el civisme. Si seguim amb aquesta tònica de commemoració d'aniversaris, enguany 2015 tocaria celebrar el 375è de la Revolució de 1640 i l'inici de la guerra de Separació, també dita dels Segadors. Ja hi ha pensat algú?

La Tarragona cultural s'ha quedat orfe d'ençà del fatídic 6 d'octubre de 2014, necrodata que passarà als annals més foscos de la ciutat, per haver coincidit en ella el traspàs, tan sobtat com sentit, de Jordi Rovira i Soriano (1966-2014), president de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense.

Estem parlant d'un dels principalíssims dinamitzadors culturals de la ciutat i àmbit de Tarragona, polifacètic estudiós, investigador, escriptor, transcriptor, historiador, cronista, columnista, arxiver, documentalista, fotògraf, editor, però per damunt de tot, un amant incorruptible i compromès de la seva ciutat natal. Al voltant d'aquesta estimada amant, va fer convergir pràcticament totes les facetes del Saber que un intel·lectual modern, de base humanista, podia concebre. El recordem instal·lat en un debat perenne per millorar la ciutat, sempre amatent a revitalitzar el coneixement del seu llegat històric. Ha estat, sens dubte, l'humanista de Tarragona per excel·lència, un humanista abrindat, que no deixava indiferent a ningú, perquè quan es tractava de la seva estimada Tarragona no feia concessions: volia sempre el millor per a ella.

Les bancades de la Catedral tarragonina eren plenes de posats corpresos, somicants i plorosos, i de rostres que mostraven un esforç de resignació i d'impotència davant la més injusta i inusitada de les morts. Rovira i Soriano se'n va anar abans del mig segle d'una existència intensa i plena d'empreses i projectes per posar en valor, donar a conèixer i divulgar el patrimoni històric i monumental de Tarragona. Subjecte de gran vitalitat i nervi serè, se'n podia esperar encara molt més, si el destí cruel no hagués truncat tan prometedora expectativa.

Si el Cel està parcel·lat a imatge del territori dels comuns mortals, és ben segur que Jordi Rovira i Soriano ocuparà una posició preeminent a la Tarragona del Cel, amb un flamant títol sota del braç, el de Fill Predilecte, que ben merescut se'l tenia. Adeu als millors dels amics.

ARTICLES :

Prim i la *Jamància* de Barcelona (1843)

Alfredo Redondo Penas

Historiador

alfredoredondo88@gmail.com

Resum: L'article analitza l'actuació del general Joan Prim i Prats durant la revolta de Barcelona coneguda com la "Jamància" (1843), en el decurs de la qual la ciutat va ser bombardejada des de diversos punts amb milers de bombes i canonades. Conclou que l'ordre directa de bombardejar la ciutat no la va donar Prim, sinó el capità general de Catalunya, Laureano Sanz y Soto de Alfeirán, principal responsable de les operacions militars. Prim operà a Girona, on forçà la capitulació de Narcís d'Ametller.

Paraules clau: Joan Prim, revolta, *Jamància*, Barcelona, bombardeigs, Laureano Sanz, tropes, centralistes.

Estadística: 82 notes, 5 centres documentals consultats, 22 obres bibliogràfiques citades.

Resumen: El artículo analiza la actuación del general Juan Prim y Prats durante la revuelta de Barcelona conocida como la "Jamancia" (1843), en el decurso de la cual la ciudad fue bombardeada desde diversos puntos con miles de bombas y cañonazos. Concluye que la orden directa de bombardear la ciudad no la dio Prim, sino el capitán general de Cataluña, Laureano Sanz y Soto de Alfeirán, principal responsable de las operaciones militares. Prim operó en Gerona, donde forzó la capitulación de Narciso de Ametller.

Palabras clave: Joan Prim, revuelta, *Jamància*, Barcelona, bombardeos, Laureano Sanz, tropas, centralistas.

Estadística: 82 notas, 5 centros documentales consultados, 22 obras bibliográficas citadas.

Abstract: The paper analyzes the action of general Joan Prim i Prats during the Barcelona's revolt known as the "Jamancia" (1843), in the course of which the city was bombarded from various points with thousands of bombs and cannon shots. Concludes that direct order to bombardment the city did not give Prim, but the Captain General of Catalonia, Laureano Sanz y Soto de Alfeirán, primarily responsible for military operations. Prim operated in Gerona, where he forced the surrender of Narcís d'Ametller.

Keywords: Joan Prim, revolt, *Jamància*, Barcelona, bombardment, Laureano Sanz, troops, centralist.

Statistic: 82 notes, 5 documentary consulted centers, 22 bibliographical mentioned works.

Résumé: Cet article analyse l'action du général Juan Prim i Prats lors de la révolte de Barcelone connue sous le nom "Jamancia" (1843), au cours de laquelle la ville a été bombardée à partir de différents points avec des milliers de bombes et des coups de canon. Conclut que l'ordre direct de bombarder la ville n'a pas donné Prim, mais le capitaine général de la Catalogne, Laureano Sanz y Soto de Alfeirán, principalement responsable des opérations militaires. Prim opéré à Gérone, où il a forcé la remise de Narcís d'Ametller.

Mots clés: Joan Prim, révolte, *Jamància*, Barcelona, bombardements, Laureano Sanz, troupes, centraliste.

Statistique: 82 notes, 5 centre documentaire consulté, 22 oeuvres bibliographiques citées.

Riasunto: Il documento analizza le azione del generale Juan Prim i Prats durante la rivolta di Barcellona nota come "Jamancia" (1843), nel corso della quale la città è stata bombardata da più punti con migliaia di bombe e colpi de cannone. Conclude che ordine diretto di bombardare la città non ha dato Prim, ma il capitano generale della Catalogna, Laureano Sanz y Soto de Alfeirán, primo responsabile per le operazioni militari. Prim operato in Gerona, dove ha costretto alla resa di Narcís d'Ametller.

Parole chiave: Joan Prim, rivolta, *Jamància*, Barcelona, bombardamenti, Laureano Sanz, truppe, centralista.

Statistica: 82 note, 5 centri di documentazione intervistati, 22 opere bibliografiche citate.

Introducció

Estem en l'any del bicentenari del naixement d'un dels fills il·lustres de Reus, **Joan Prim i Prats** (Reus, 6 de desembre de 1814 – Madrid, 30 de desembre de 1870). Capità general, marquès dels Castillejos, Gran d'Espanya, comte de Reus i vescomte del Bruch, fou, a més, condecorat amb dues creus de Sant Ferran de 1a classe i una de 2a classe, la Gran Creu de Dannebrog de Dinamarca, Cavaller de l'Orde Americana d'Isabel la Catòlica, Cavaller de l'Orde de Sant Ferran de 1a classe; a Orient rebé les condecoracions de 1a classe del Medjidié concedida per l'Emperador de Turquia i la del Sol y del Lleó de 1a classe de Pèrsia i el gran cordó corresponent a la mateixa. Fou també governador de Puerto Rico, diputat per Vic, Barcelona i Tarragona, president del Consell de Ministres i Ministre de la Guerra[1].

Les biografies i obres sobre la vida del general **Prim** fan referència, entre d'altres fets, a la revolta que es va produir a Barcelona l'any 1843, la "Jamància", però cap d'elles en diu res de la seva responsabilitat en el bombardeig de la ciutat[2].

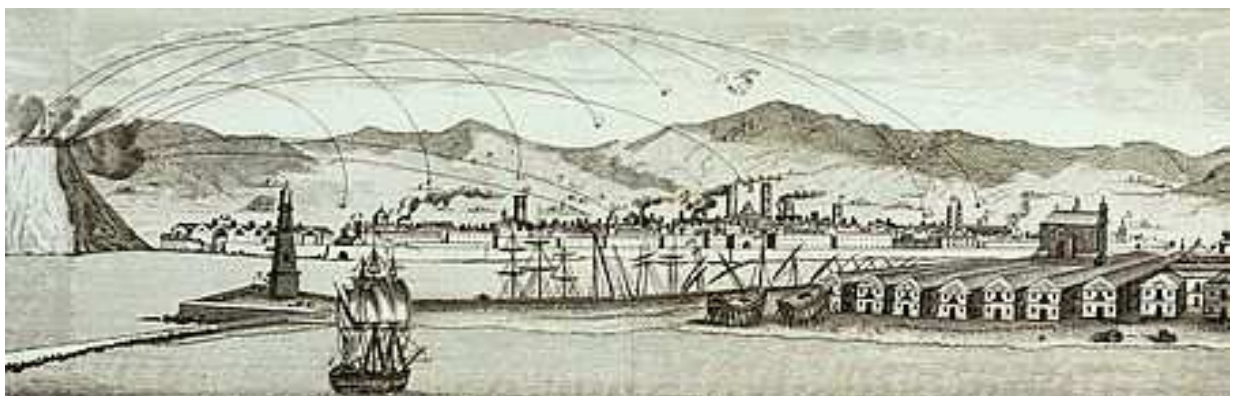
En l'episodi del bombardeig de la ciutat de Barcelona, hom hauria de parlar de **Laureano Sanz y Soto de Alfeirán**, capità general de Catalunya, que fou qui en va donar l'ordre realment, segons les fonts consultades. Però, anem a pams. Primer tractarem la figura de **Laureano Sanz** i, per mitjà dels documents exhumats, veurem com **Prim**, en les dates del bombardeig de la ciutat, no s'hi trobava i tampoc en va donar ordres explícites, per activa o per passiva; d'altre banda, no el va causar. A més, RAFAEL OLIVAR BERTRAND en la seva obra *El Caballero Prim*, inclou correspondència entre els dos protagonistes, **Sanz** i **Prim**, on el comte de **Reus** s'hi acomiada amb paraules que denoten que el primer li era superior en grau militar: "...mi general, su afectísimo amigo y subordinado..." / "...mi querido general..." / "...mi general, y queda de usted su afectísimo amigo y servidor..." / "...quedo interín su buen amigo y siempre subordinado...", per citar alguns exemples[3].

Sí que, en canvi, resta en l'oblit el que féu el general **Espartero** en octubre de 1842, quan va proferir la cèlebre frase "*Barcelona habría que bombardearla cada cincuenta años...*", i va tenir lloc en reprimir l'aixecament contra la política del regent de centralització del Govern a Madrid. També ajudà a aquell moviment una mala situació econòmica que provocava atur, deflacció de preus agrícoles i industrials, contracció dels mercats internacionals i, a banda, els intents d'**Espartero** de practicar una política lliurecanvista que perjudicava els empresaris i obrers catalans[4].

Bombardeig de Barcelona pel general Espartero, la tardor de 1842

[OLIVAR. *El caballero Prim...*, p. 17]

Bombardeig de Barcelona des de Montjuïc el 1842

[[http://es.wikipedia.org/wiki/Bombardeo_de_Barcelona_%281842%29#mediaviewer/](http://es.wikipedia.org/wiki/Bombardeo_de_Barcelona_%281842%29#mediaviewer/Archivo:BNE.Barcelona.Montjuic.Bombardeo.1842.detalle.jpg)
 Archivo:BNE.Barcelona.Montjuic.Bombardeo.1842.detalle.jpg]

La plaça de Sant Jaume de Barcelona, el 14 de novembre de 1842, durant el bombardeig
[OLIVAR. *El caballero Prim...*, p. 17]

El resultat dels bombardeigs foren desperfectes en nombrosos edificis i la publicació del decret de càstig als barcelonins amb data de 4 de desembre. El decret constava de deu articles, entre els quals destacava la dissolució i el desarmament de la Milícia, la recollida d'armes i la supressió definitiva de les fàbriques de cigars i de moneda promoguda pel general **Van Halen**[5]:

“Art.1º. Declarada la plaza de Barcelona en estado escepcional desde que se hizo el primer disparo contra las tropas del valiente, leal, y benemérito ejército; continuará el estado de sitio todo el tiempo que lo exijan las circunstancias [...] Art.6º .Todos los vecinos y habitantes de Barcelona, entregarán también dentro de dos días todas las armas de fuego y blancas de guerra, ó uso prohibido aunque sean de su propiedad, y hasta las escopetas de caza; pues cuando la autoridad considere oportuno conceder licencia para tal ejercicio le será devuelta la que le pertenezca inmediatamente ó restituido su importe por los culpables ó ocultadores [...] Art 10º. La autoridad legalmente constituida velará para que los criminales sean perseguidos, para que la vindicta pública sea reparada cual corresponde. Todo el que de hecho ó palabra atente ó insulte será castigado con toda severidad...”

El general **Prim** denuncià al Congrés la responsabilitat del Govern en els successos de la Ciutat Comtal[6], cosa que el va dur a marxar a França, d'on retornà pressionat per la

polícia francesa, i restà ocult a Reus fins que fou reelegit diputat per Tarragona[7]. Llavors va poder tornar al Congrés el 30 d'abril de 1843, i ser elegit secretari tercer.

La Capitania General de Barcelona

La Capitania General de Barcelona ho era del Principat de Catalunya i el seu capità general residia a la ciutat. La seva autoritat, en allò relatiu al servei d'armes, s'extenia a tot el país. Se subdividia en quatre comandàncies generals manades cada una per un mariscal de camp que residia a la capital respectiva; l'extensió d'aquestes comandàncies era la mateixa que tenien les províncies civils, en que està avui dividit el Principat, això és: Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona. Les places fortificades estaven a la frontera amb França: La Seu d'Urgell, Cardona, Figueres, Girona i Hostalrich; a la costa: Roses, les Illes Medes de l'Estartit, Barcelona i Tarragona; a les fronteres de València i Aragó: Tortosa i Lleida.

L'Estat Major de la Capitania General se composava de: mariscal de camp, cap; brigadier, segon cap; tinent coronel; tres comandants; cinc capitans; un tinent; un oficial primer; dos oficials segons, i dos oficials tercers de la secció d'Arxiu

Durant el 1843 els capitans generals i generals en cap de l'Exèrcit a Barcelona foren cinc: **Antonio Seoane** (interí), **José Cortínez y Espinosa** (interí), **Miguel de Araoz**, **Laureano Sanz y Soto de Alfeirán** i **Ramón de Meer**, baró de Meer.

El governador de la plaça era, a més de segon cap de la província, l'autoritat militar immediata al capità general. Li estaven encomanades, en especial, la quietud i la defensa de la plaça quant a la milícia. Els seus oficials subordinats eren el sergent major i els ajudants de la plaça; abans ho havia estat també el tinent del rei, destinació ja suprimida i fusionada en la de sergent major. Fins a l'establiment del sistema constitucional fou alhora governador polític i corregidor de Barcelona[8].

El personatge: Laureano Sanz y Soto de Alfeirán[9]

Nat a Tuy (Pontevedra) l'any 1793, ingressà a l'exèrcit a l'edat de tretze anys en el Regiment d'Aragó com a cadet. El 1805 intervingué en la guerra contra la Gran Bretanya i fou promogut a l'any següent a sotstinent, en la campanya de Portugal. Durant la guerra del Francès obtingué ascensos en participar en la victòria de San Marcial, de 1813, i la Creu de San Ferran. El 1815 passà a l'Escola d'Instrucció d'Alcalà d'Henares i el 1820 fou nomenat ajudant del Cos d'Estat Major i fixà la residència a Madrid. El 1834 se'l destinà a l'Exèrcit del Nord i combaté a Navarra i passà a França per acompanyar al general **Mina** en el seu retorn a Espanya. Destinat al comandament de la 1a Divisió de l'Exèrcit de Reserva de Castella, passà tot seguit a l'Exèrcit de Catalunya com a cap d'Estat Major. El 1837 fou designat comandant general de Burgos i ascendia a mariscal de camp per l'èxit obtingut a l'acció de Retuerta. Acabada la guerra fou promogut a tinent general, i desenvolupà, successivament, els càrrecs de capità general de Catalunya, Granada i Galícia; fou director general d'Estat Major i d'Enginyers, així com ministre de la Guerra el 1846. Morí a Elorrio (Biscaia) el 5 de setembre de 1868. Havia estat senador del Regne,

gentilhome de cambra de Sa Majestat i tenia en possessió les Grans Creus de Sant Ferran, San Hermenegild i de Carles III[10].

Convulsió política

La sublevació militar

El juny de 1843, el general **Prim** militava a les files del partit progressista, on el regent **Espartero** era la principal figura representativa. Les males maneres d'aquest en el Govern van fer que **Prim**, juntament amb el seu amic **Lorenzo Milans del Bosch** se sublevessin en contra, i va ser Reus una de les ciutats que s'uní a la revolució. Un cop allí, **Prim** i els reusencs resistiren heroïcament el bombardeig de la ciutat[11] per part del general **Zurbano**, que havia estat enviat per **Espartero** a sufocar la rebel·lió, fins que van haver de capitular. Barcelona s'uní a la revolta, nomenà una Junta provisional de Govern, que publicà un manifest pel qual s'aixecava la bandera de la Constitució del 37, **Isabel II** i la Junta Central[12].

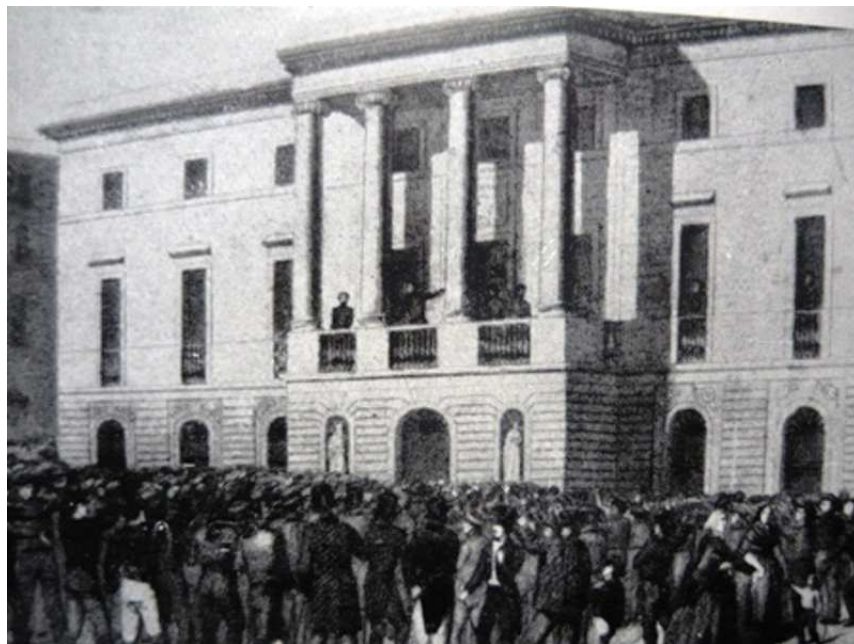
Gravat que mostra el bombardeig de Reus pel general Zurbano, el juny de 1843

El 19 de juny **Prim**, **Milans del Bosch**, **Rodriguez**, **Martell** i **Ortega** entraven a Barcelona de manera triomfal després d'unir-se als membres de la Junta en Molins de Rei, enmig de les majors aclamacions i mostres de joia dels seus habitants[13]. **Prim** es dirigí al poble des del balcó de les Cases Consistorials i fou saludat amb entusiastes visques; posteriorment assistí a la desfilada dels batallons de la Milícia Nacional que havien entrat

en companyia dels senyors de la Junta. Eren els batallons de Badalona, Sant Andreu del Palomar i el de la part del Llobregat. De nit, **Prim** fou obsequiat amb una serenata al seu allotjament del carrer de Montserrat.

Per assegurar la Junta la seva autoritat sobre la guarnició i els forts de Barcelona, disposà que **Cortines** continués en el seu càrrec de capità general; nomenà governador d'aquesta plaça al brigadier D. **Jaime Arbuthnot**, coronel del Regiment d'Infanteria d'Amèrica (la tropa del qual es pronuncià a la Ciutadella el 12 de juny, abans que el general); de la Ciutadella al brigadier **Joaquín Moreno de las Peñas**, i de Drassanes al tinent coronel **Juan Pablo Par**, els tres en qualitat d'interins[14].

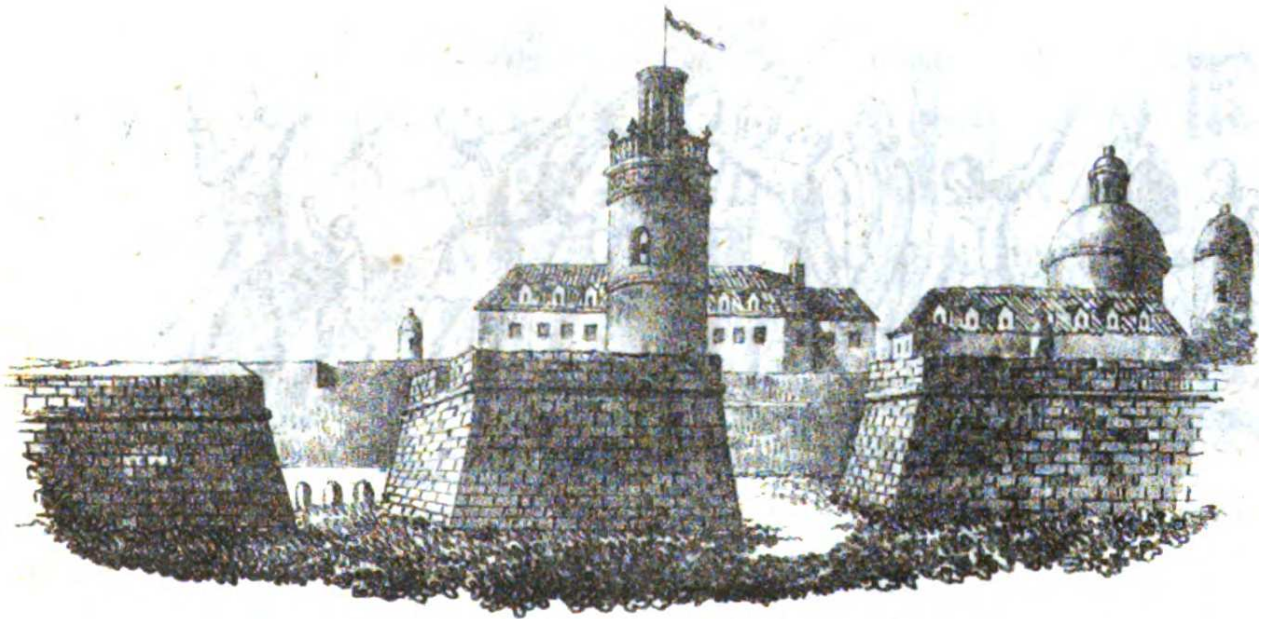
La Junta nomenà **Prim** comandant general de tota la Milícia Nacional de la província de Barcelona i, posteriorment, li atorgà el grau de brigadier d'infanteria dels exèrcits nacionals[15], així com el comandament d'una força de 4.000 homes, i el proveí de l'armament disponible a les Drassanes[16] amb els fonts necessaris[17].

El general Prim parlant al poble des del balcó de l'Ajuntament de Barcelona, el 15 de juny de 1843
[OLIVAR BERTRAND. *El caballero Prim...*, p. 48]

El general **Zurbano** enfilà el camí reial de Madrid cap a la Ciutat Comtal. La Junta decretà el 19 de juny que tots aquells habitants solters i vidus sense fills, de divuit a quaranta-vuit anys, es presentessin armats en el termini de vint-i-quatre hores, en diferents poblacions, d'acord amb el partit judicial al qual pertanyessin. Reiterem que la mateixa Junta nomenà **Prim** comandant general de la Milícia Nacional que es va mobilitzar a la província i que el 25, la reina **Isabel II** el nomenava brigadier[18].

Prim sortí de Barcelona l'endemà amb alguns batallons dels exèrcits de cavalleria i algunes peces d'artilleria. També anaven amb ell forces nacionals i sometents. Es va posicionar al cim del Bruch i impedí el pas a Barcelona a les nombroses forces manades pel general **Zurbano** que estava a Igualada[19]. Aquest, va haver de replegar-se sobre Cervera en reconèixer la impossibilitat de forçar aquell pas i després de rebre ordres de retirar-se, del capità general d'Aragó, **Antonio Seoane**. Després de Cervera, **Zurbano** passà a Lleida i Saragossa i, amb tot plegat, aconseguia que l'encetada revolució tingués èxit a Catalunya; entrava a Madrid el 24 de juliol.

La Ciutadella de Barcelona

[Cuadro histórico y pintoresco de los sucesos de Barcelona durante los meses de setiembre, octubre y noviembre de 1843. Barcelona: Sociedad Litográfica, 1844, p. 3]

A finals de mes, concretament el dia 28, arribaven el mariscal de camp **Francisco Serrano**, que era el ministre de la Guerra del Ministeri López i **Luís González Bravo**, diputat, que sortiren de Madrid dues hores després d'haver-ho verificat el general **Espartero**. Foren hostatjats a la fonda de les Quatre Nacions, on se'ls obsequià amb una serenata. **Serrano** sortí al balcó i explicà als presents que venia a oferir la seva espasa no com a general, sinó com subaltern i encara com a soldat, per tal de derrocar al tirà **Espartero** i combatre al costat dels catalans i triomfar amb ells. Pel matí, la Junta decretà la constitució del Ministeri López, que passava a considerar-se el Govern provisional de la Nació i s'instal·lava a la casa del marquès de **Paredes**, al carrer de la Mercè[20].

Establiment de la Junta Central i contrarevolució

Ja en el mes de juliol, **Prim**, a qui **Serrano** havia concedit, en nom del Govern Provisional, els títols de comte de Reus i vescomte del Bruch[21], marxà sobre Madrid en seguiment de les tropes en retirada de **Seoane** i **Zurbano**. **Espartero** es veié obligat a exiliar-se a

Londres i **Prim**, una vegada entrava a Madrid el 24 de juliol, n'era nomenat governador militar[22]. Restablert el Govern López en funcions es presentaven llavors una sèrie de problemes, entre els quals l'enfrontament del Ministeri amb la Junta Central, que s'havia constituït a instàncies de la Junta de Barcelona[23].

Mentrestant, la Junta Suprema de Barcelona, el 16 de juliol, encapçalada pel seu president, **Antonio Benavent**, va escriure al Govern provisional de **Serrano** i li expressà el seu descontentament per “la colocación de hombres nuevos y sin experiencia en los cargos que se les confían”, atès que “infunden desconfianza, crea nuevas ambiciones y sostiene la tea de la discordia que es el gusano roedor de este infortunado suelo...”. La Junta assegurava que:

“ningún hombre, ninguna corporación puede presentarse ante V.E. pidiendo gracias ni condecoraciones por haber sido el autor ni el promovedor de la nueva situación. No; esta gloria es toda de la nación. El mismo ejército ha sido impulsado por ella á derrocar la tiranía. Alrededor de la bandera de la unión, reconciliación y olvido general de lo pasado, se hallan agrupados todos los españoles aguardando la elección de V.E.; no hay pues razón alguna para echar mano de hombres tan poco acreedores como el que señala la Junta de Gerona...”[24].

A principis d'agost, per disposició oficial, el Govern ordenà que les Junes cessessin en llurs funcions. Hom pensà en la popularitat de **Prim** a Catalunya, i sobretot, a Barcelona, per calmar els ànims, per la qual cosa, el 9 d'agost fou nomenat governador militar de Barcelona i **Jaime Arbuthnot**, comandant general de la província[25]. La Junta de Barcelona, amb el suport de la de Saragossa, tornava a demanar el manteniment de la Junta Central. El 13 d'agost, a l'hora de major concurrència en la Rambla, aparegué **Joan Gibert**, el Peixeter, amb una bandera blanca i els lemes de *Viva la Junta Central* i *Abajo los tiranos*, seguit de nombrosos grups que victorejaven la popular ensenya i cridaven ¡*Mueran los moderados!* Però la nit del 14 al 15 d'agost el batalló 1r de voluntaris de la província de Barcelona[26], que estava aquarterat a la Ciutadella, fou sorprés i desarmat pel brigadier **Moreno de las Peñas** d'ordre d'**Arbuthnot**. Allò engrescà la indignació del poble[27].

Uns dies després, concretament el 17, **Prim** entrava a la ciutat comtal per la porta de Sant Antoni acompanyat de molta gent en el recorregut fins a la Ciutadella. En aquest interval, la Junta manà tocar *general* a la plaça de Palau però els del partit moderat intentaren impedir el pas a un oficial del batalló de la Brusa i aquells qui el custodiaven obriren foc i causaren la mort d'un jove dependent de la casa de comerç Plandolit[28]. Mentrestant, al comte de **Reus** se li negava l'entrada al fort de les Drassanes, on estava el batalló de la Brusa, altre cop armat, cosa per la qual es veié obligat a adreçar-se a la Ciutadella[29].

A la vista de les autoritats es dirigí a les masses, publicà una proclama per calmar els ànims[30], i es va convenir que una assemblea composta de diputats provincials, consellers, membres de la Junta auxiliar (abans Suprema), comandants de la Milícia Nacional i persones influents, sota la presidència del mateix **Prim**, deliberessin sobre la situació i resolguessin el més oportú. Finalment, s'acordà enviar una comissió de quatre representants a Madrid[31] amb les següents reclamacions:

Txoc de les tropes durant la Jamància (1843)

[OLIVAR. *El caballero Prim...*, p. 48]

- admissió de la renúncia del capità general interí **Jaime Arbutnot**.
- creació d'una Junta Central o, en tot cas, de Corts constituents.
- sancionament de totes les disposicions preses per la Junta Suprema durant el pronunciament.
- concessió al brigadier **Prim** de la capitania general de Catalunya[32].
- concessió al brigadier **Narcís d'Ametller** del càrrec de segon cap del districte i governador militar de Barcelona.

Una carta de **Miquel Pujol**, membre del consistori, proposava que l'Ajuntament nomenés una comissió per que visités el comte de **Reus** i li manifestés "*lo muy complacido que se halla el Ayuntamiento de los sentimientos patrióticos que le animan*" i alhora, "*que jamás los desmentirá defendiendo los principios constitucionales si alguna vez llegan a ser atacados por cualquier gobierno...*"[33].

El 22 d'agost, el brigadier **Prim** prengué el comandament com a governador de la plaça, d'acord amb el càrrec atorgat pel Govern provisional [34], i dies després el capità general concedia el comandament de governador del fort de les Drassanes a **Milans del Bosch**.

L'endemà, **Prim** dirigí als barcelonins una al·locució[35]. El 25 d'agost, es reuniren els membres del consistori amb la intenció de demanar al govern que es dignés conferir a **Prim** la Capitania General del Principat, cosa a la qual el comte de **Reus** se resistí, atès que

“la voz de la patria, dijo el joven, me ha impelido a defender la libertad, arrancando el poder de las manos de un tirano, y el día que esta situación se halle solidada, devolveré al gobierno mi título y mis ascensos, porque si mi norte fue el bien de los españoles, honrado como soy, no quiero más recompensas que la gratitud de los pueblos...” [36]

L'endemà al mig dia, el comte de **Reus** s'havia aturat al camp de la Bota, fora del fort *Don Carlos*, on tots els batallons de la Milícia Nacional i el batalló de la Brusa escoltaren la seva arenga per la llibertat i la Constitució. El 28 d'agost, **Prim** arengava la Milícia Nacional i voluntaris però els centralistes més radicals esquincaren les llistes electorals exposades a la Diputació Provincial per als comicis de la Cort. Així s'iniciava l'aixecament.

Inici de les hostilitats

L'1 de setembre es va produir l'alçament. De nit, **Prim** es dirigí a les Drassanes i arengà el batalló de la Brusa; s'hi oïren crits de “Visca la Junta Central!”. Els centristes o *jamancis* reberen a mitja nit, per una de les bretxes de la muralla, el reforç d'uns 300 homes del batalló franc 3r de Voluntaris de Catalunya, manat per **Francesc Riera**, el qual havia rebut el dia anterior ordre de llicenciar-lo i desarmar-lo. De seguida passà a la plaça de Sant Jaume i s'hi féu fort en formar barricades armades amb peces d'artilleria que li facilità del fort de les Drassanes el batalló de la Brusa. Mentre, el comte de **Reus** i **Milans** es retiraven en direcció a la vila de Gràcia amb uns 200 homes.

Al dia següent, recorregueren els carrers tambors de la milícia mentre tocaven *general* i els batallons cívics es reunien a les respectives casernes. El mariscal de camp **Jacobo Gil de Valle**, que el 21 d'agost fou nomenat segon cap de la capitania general de Catalunya, de la qual a l'ensem n'era interí, desitjós de sufocar l'aixecament i impedir que s'estengués per la província, disposà que bloquegessin el port els bucs de guerra espanyols i envià comunicació als alcaldes constitucionals dels ajuntaments caps de partit judicial per tal que apleguessin la milícia i marxessin sobre Barcelona[37].

El dia 3 van tenir lloc els primers enfrontaments en arribar al port soldats de reforç amb un dels germans de **Milans del Bosch**, concretament tres companyies procedents de Tarragona a bord del *Mallorquín*[38]. Tot seguit sortiren els de la Brusa capitanejats per **Castells y Torras y Riera**, que anaven directes a la Barceloneta per tal d'impedir el desembarcament o capturar algun presoner. En veure-ho, la Ciutadella realitzà alguns trets de metralla contra els centralistes o *jamancis*, i trametré algunes partides, entre elles els Guies de **Prim**, per que s'emparessin del Fort de la Llinterna i protegir així el desembarcament. En la lluita morí **Antonio Baiges**, que fou substituït com a president de la Junta per **Rafael Degollada**. Els fets van provocar que el Consistori i el brigadier **Prim** es traslladessin a Gràcia[39].

Els reforços centralistes entren a Barcelona

[Cuadro histórico y pintoresco..., p. 6]

“Pues lo queréis, sea, ¡la caja o la faja!”

[OLIVAR. *El caballero Prim...*, p. 49].

El dia 4 de setembre sortí per la porta del Socors una forta partida de tropa juntament amb els guies i trabucaires de **Prim**, que passà pel peu de les muralles del Fort Pius en direcció a Gràcia. El comte de **Reus** i **Milans** amb el seu Estat Major passaren per la carretera que encercla els murs de Barcelona, i s'exposaren ardits a ser víctimes dels trets dels sentinelles i nacionals allí apostats. Per la tarda, les mateixes tropes dirigides per **Prim**, efectuaren una temptativa per la porta de l'Àngel, però foren rebutjades pels *jamancis* que es trobaven allí, així com pels trets de canó dels forts[40].

L'endemà **Jacobo Gil de Avalle**, capità general de Catalunya, envià des de la Ciutadella una carta al consistori barceloní on expressava sorpresa que *"se han colocado dos obuses contra el indefenso barrio de Gracia, que lejos de hostilizar la fuerza militar que existe allí, no hacen otra cosa que reducir a escombros el caserío y fábricas de mucho valor..."*. A la missiva també es queixava de l'actitud dels barcelonins i afegia que *"no hago fuego contra Barcelona, aunque mis enemigos se hallan dentro. Barcelona, pues, tampoco debe hacerlo contra Gracia, aunque los suyos se hallen allí..."*. Demanava el cessament del bombardeig, cosa que de no produir-se el dia següent, l'obligaria a *"cambiar de plan adoptando medidas más fuertes..."*. L'Ajuntament lamentà les desgràcies ocasionades pel bombardeig, atès que *"las desgracias acaecidas y que acaecen pudiesen tanto en esta ciudad como en el indefenso barrio de Gracia [...] ya porque los mas de nosotros somos propietarios en el referido barrio..."*[41].

Esperaven els centralistes que, d'un dia per l'altre, **Echalecu** i la guarnició de Montjuïc abraressin la bandera, i és ben cert que només això faltava per donar al pronunciament de Barcelona proporcions colossals. Així doncs, **Echalecu**, d'idees liberals sobradament conegudes, estava d'acord amb la Junta Suprema i encara que no s'havia decidit a sotmetre-s'hi, sembla que se li va prometre el subministrament de municions, com va ser públic i es verificà una d'aquelles nits.

Però un inesperat succés va trastocar el seu projecte. Els seus companys canviaren sobtadament d'opinió i ell es veié llavors en la ingrata obligació d'haver de sotmetre's a la llei de la necessitat i reprimir els seus desitjos. De la situació crítica d'**Echalecu** se n'aprofitaren en aquells moments **Gil de Avalle** i el seu subordinat **Prim**, que el rellevaren d'acord amb els reaccionaris de Montjuïc, per **Fernando de Zayas**, coronel d'Amèrica, els antecedents del qual no podien inspirar cap confiança als centralistes. Així es feren amos del castell i privaren els defensors de Barcelona d'aquest poderós auxili (6 de setembre). Barcelona pogué conèixer a les poques hores els canvis ocorreguts a Montjuïc, doncs vers les vuit de la matinada del dia 7 el castell abandonà la seva aparent neutralitat i disparà dues canonades, després de les quals emmudí el foc que la Ciutadella dirigia contra les Drassanes i el baluard del Migdia. A les quatre de la tarda Montjuïc començà a canonejar les Drassanes i per espai de tres hores disparà fins a 102 bales rases. Al primer tret, el governador interí **Torres y Riera**, es tragué la seva corbata negra i la penjà a la punta d'un pal, senyal visible de guerra a mort[42].

Els dies posteriors, aquesta insurrecció s'estengué a altres ciutats del Principat (Mataró, Sant Martí de Provençals, Girona, entre d'altres) alhora que les tropes de **Prim** i dels sollevats s'enfrontaven a Barcelona. Els centralistes fortificaren la plaça de Sant Jaume, les muralles i les avingudes de la Ciutadella, obriren amples fossars i aixecaren fortes

bateries, entre les que destacaven la del Born i la que construïren en la rampa de la muralla de Mar[43].

Exhaust **Prim** de forces, i coneixent el tremp i el caràcter dels caps de la columna d'**Ametller**, ja es donà per perdut, i a la tarda del 8 sortí de Gràcia cap a Sans escortat per una petita partida de cavalleria. No comunicà, sinó a poquíssimes persones, el propòsit que portava, però sembla que era el de traslladar-se a Tarragona com a únic punt de salvació, doncs la junta auxiliar de govern d'aquella ciutat mai no havia simpatitzat amb la idea de Junta Central. Finalment, però, no fou així.

Redoblat atac a la Ciutadella durante la “Jamància” de 1843

[OLIVAR. *El caballero Prim...*, p. 64]

El dia 7, el capità general **Jacobo Gil de Avalle**, en veure que els centralistes continuaven amb les hostilitats escriví un ofici a l'Ajuntament des de la Ciutadella i els manifestava que “*si á las dos de esta misma tarde no se hallan en esta fortaleza los concejales de su seno que vengan á darme parte de hallarse desarmados los francos y patuleos, y á traerme presos los individuos de la titulada Junta Suprema, hostilizaré á esa ciudad de una manera capaz y bastante de reducir los sublevados á la obediencia...*”, tot responsabilitzant-ne als membres de la corporació municipal. Els edils van contestar que era difícil que onze consellers, sense cap experiència militar, poguessin desarmar els centralistes i capturar la Junta, operacions, d'altra banda, pròpies de la força pública i no d'una corporació[44].

D'altra banda, les bateries de Montjuïc, sota les ordres del coronel **Fernando de Zayas**, feren foc sobre les Drassanes amb bales rases. Mentrestant, **Prim** es reunia amb **Ametller** a Sant Feliu de Llobregat per intentar trobar una solució al conflicte, però les converses no arribaren a bon port i, **Ametller**, es dirigí amb les seves tropes sobre Barcelona, tot declarant-se a favor dels contrarevoltats.

La nit del 8 al 9, **Prim** passà a Molins de Rei, on va tornar a tenir amb **Ametller** una llarga conferència, amb un resultat que només pot interpretar-se obscurament per la posterior conducta del brigadier, que tornà a Gràcia amb actitud positiva[45].

El dia 9, la Junta anunciava l'arribada d'**Ametller** amb la seva divisió a Molins de Rei, camí de Barcelona, i el 10, la Junta Central declarà **Prim** "*traidor á la patria [...] y en consecuencia se le priva de todos sus grados, honores, títulos y condecoraciones...*"[46], i nomenava el seu amic **Narcís d'Ametller**, mariscal de camp dels exèrcits nacionals i capità general del Principat de Catalunya. Seguiren uns dies de relativa calma, fins que el 19 de setembre es van sentir trets per la part del Besós, que hom va creure que foren entre les tropes de **Prim** i les de **Martell** i **Riera**[47].

A mitjan mes de setembre, **Ametller** era a Badalona quan el general **Serrano**, ministre de la Guerra, oficià al capità general per tal que procedís contra d'ell amb la severitat que demanaven les lleis militars. Se'l declarava traïdor "*al gobierno de S.M. y á la bandera de la patria...*". Alhora, també disposà l'organització d'un exèrcit d'operacions comandat per dit capità general, els mariscals de camp **Juan Lara** i **Ricardo Schelly** i el brigadier **José Luciano Campuzano**[48]. L'ofici no fa esment del brigadier **Prim**, llavors al Besós on se les havia amb els centralistes, com així li explicava al capità general[49]:

Al llegar aquí he sabido que las fuerzas de Badalona pasaban el Besós por un puente de carros, con el objeto sin duda de sostener á los de San Andrés. Me dirigí al río por el camino mas corto, y á tiro de fusil de San Martin observé que desfilaban muchos hácia San Andrés, mientras otros pasaban todavía y formaban en esta parte de río. Una carga decidida con mis guías y compañías de cazadores de Soria bastó para romper y dividir sus fuerzas, dirigiéndose á escape y en desorden la mayor parte hácia San Andrés [...] Mi objeto estaba logrado...".

A ordre d'**Araoz**, **Prim** formà una petita columna amb algunes tropes i un batalló que tragué de la Ciutadella, i sortí de Gràcia cap a Sant Andreu del Palomar, on s'enfrontà als insurgents el dia 22 de setembre[50]. L'acció li suposà el grau de mariscal de camp[51].

Durant l'atac, el general **Araoz** dirigia el foc de la Ciutadella contra Barcelona. A dos quarts de tres, Montjuïc començà a batre les Drassanes, fort en el qual, igual que en el Baluard del Mig dia, els centralistes enarboraren una bandera negra[52].

La nit del 24, **Prim** entrava a Sabadell, i allí rebia al general **Serrano**, ministre de la Guerra, juntament amb el nomenament, faixa i carta lloatòria. L'endemà, **Laureano Sanz y Soto de Alfeirán**, tinent general dels Exèrcits Nacionals, era nomenat pel Govern provisional, nou capità general del Principat en substitució del mariscal de camp **Miquel de Araoz**, qui el 22 de setembre dirigia els focs de la Ciutadella contra la ciutat, i escrivia

una carta on exposava algunes de les mesures que adoptaria per acabar amb la insurrecció[53]:

“en este dia quedará entregado el mando, según verá V.E. por los partes de mi antecesor. Al amanecer de mañana saldré de la ciudadela con el objeto de efectuar por mí mismo un reconocimiento del recinto por la parte exterior y establecer convenientemente los puntos para un riguroso bloqueo [...]. Pienso situarme yo mismo en el centro del bloqueo para que las tropas vean que parto con ellas las glorias y las fatigas, y el país conozca que nuestra misión es proteger á los pueblos, consolidando la paz y librándoles de sus opresores [...] Ruego á V.E. se sirva asegurar en mi nombre al gobierno de S.M. que procuraré llenar todos sus deseos con actividad y decisión, y que solo anhelo se apresure todo lo posible la llegada de las tropas de infantería y caballería como medio indispensable para realizar sus pensamientos...”.

**“Jamancis”: 1, 2 i 3 voluntaris armats; 4 tambor;
5 i 6 jamancis amb banderes negres**

[HERNANDEZ, F. XAVIER – RIART, FRANCESC: *Soldats, Guerrers i Combatents dels Països Catalans*. Barcelona: Dalmau, 2014, p. 173]

El 26 **Prim** entrà a l'assalt a Mataró[54] i obtenia la Gran Creu de Sant Ferran, en obligar els centralistes a replegar-se a la plaça d'Hostalrich[55]. Aquella mateixa jornada escrivia a **Laureano Sanz** i li adjuntava el parte oficial de la contesa: *"después de esta victoria, Barcelona le abrirá a usted las puertas. Si no fuese así, usted me dirá si estima más su rendición o el exterminio de las fuerzas de Ameller, quedando en cualquier caso dispuesto a ejecutar lo que usted mande con la esperanza del mejor éxito. Si quiere usted que pase a verme con usted, se servirá avisarme o darme las órdenes que estime convenientes..."*[56]. Després es dirigí a Gràcia per rebre noves instruccions i emprendre la campanya contra les places de Girona i Figueres[57], controlades per **Ametller**; aquest havia entrat a Girona el dia 24 de setembre i es preparava pels imminents atacs que rebria del comte de **Reus**. Durant el dia 27 de setembre, les bateries de les muralles de Barcelona dispararen un considerable nombre de canonades contra la població de Gràcia, el pla de Puigmartí i la casa de la Virreina, on es trobava l'hospital militar[58]. Barcelona comptava amb uns 5.000 defensors i **Sanz** formalitzà el bloqueig i dictà providències per tal d'impedir l'entrada i sortida de la plaça.

Laureano Sanz bombardeja Barcelona

El primer dia d'octubre, i per ordre de **Laureano Sanz**, les bateries de Montjuïc, la Ciutadella, els forts Pius i Don Carles, obriren foc contra les Drassanes, els baluards del Migdia, Sant Pere i Sant Antoni, i demés punts fortificats pels centralistes, que respongueren a l'agressió. Molts dels impactes es produïren en les cases dels habitants. El *Diario de Barcelona* del dia 4 d'octubre s'exclamava que durant aquella jornada s'haguessin sofert més de mil bales, bombes i granades.

L'endemà s'anunciava el bloqueig marítim i terrestre de la ciutat i es continuava el canoneig el dia 3. El general **Sanz**, des del quarter general de Gràcia, impassible davant del sofriment de la població, prenia disposicions per estrènyer encara més el bloqueig[59]. Això no acoquinà pas els defensors, que continuaren augmentant els seus mitjans d'atac i defensa, obriren trinxeres, aixecaren parapets i barricades, reconstruïren muralles i instal·laren bateries que infonien espant i terror als enemics.

De Girona les notícies que arribaven eren cada cop més desagradables. El comte de **Reus** s'hi apropà el 5 d'octubre amb un exèrcit nombrós, s'emparà d'alguns forts i encerclà la ciutat amb fermesa malgrat l'heroisme dels defensors, com així reflexava el comunicat que expedí a **Laureano Sanz**. Ara bé, una setmana més tard, molt poc o res s'havia avançat en la presa de la plaça[60].

El 6 d'octubre el consistori barceloní, una vegada reunit i adoptada una disposició al respecte, envià una comunicació al capità general, **Laureano Sanz**, per tal de protestar per dits bombardejos[61]:

"¿Cuál es, Excmo. Sr., el fin plausible que ha podido presidir en la devastadora y cruel medida de reducir a escombros una ciudad importante? A la verdad no lo concebimos, porque si a tan extremo medio se ha lanzado V.E. para reducirla á la obediencia del gobierno de Madrid, no es posible que a

una persona del talento de V.E. no se le hubiese ocurrido que el bombardeo de 1842, fue el que minó por su base al gobierno de Espartero, ni hubiese consultado antes el carácter de este gran pueblo, al que no doblegan otras armas que las de la razón y la justicia [...] que V.E. decretando este terrible bombardeo [...] ha violado V.E. el derecho de gentes; ha pasado V.E. por encima de todas las leyes divinas y humanas; ha roto V.E. las consideraciones á que obligan la humanidad y otros sagrados vínculos sociales; ha dado V.E. sensiblemente un paso, despues de mil pruebas de valor y heroísmo que forman el elogio de V.E., que la historia calificará indudablemente con los feos dictados de bárbaro y cobarde [...] sea cual fuere el resultado de la grande cuestión que se debate, autorizados con el carácter de concejales, de representantes del pueblo barcelonés, hacemos a V.E. responsable ante el tribunal justiciero de Dios y de los hombres, de las desgracias que en todos conceptos se han causado y se causen en adelante a esta ciudad y sus moradores...”.

La resposta que va donar, fou que les bateries rebels seguien obrint foc contra Gràcia, on ell tenia el seu quarter general i afegí encara que si no cessava aquest foc, ell tornaria a reemprendre el bombardeig sobre Barcelona. Davant d'aquesta declaració, la Junta contestà: *“Sálvese la libertad, aunque no quede uno para contarlo”* [62].

Es van continuar, així doncs, els bombardeigs, a ordres de **Sanz**, i es dirigiren els trets, principalment, contra els forts centralistes, tot i que algunes bombes caiguessin freqüentment fins i tot en el centre de la ciutat. Les juntes Suprema i d'Armament es veieren obligades a abandonar el palau de la Diputació i traslladar les sessions a uns baixos voltats del carrer dels Gegants. L'Ajuntament va fer el mateix, però a la sagristia de l'església del Pi. La resistència dels centralistes se demostra, per exemple, en la defensa del Baluard del Migdia que, convertit en un munt de runes pels canons de Montjuïc, de la Ciutadella i del fort de Don Carles i cobert de cadàvers, mantenia encara ben alçada una bandera negra i roja, com emblema de *“Sang y Mort”*. Irritat el general **Sanz** amb la tenaç resistència de la plaça, l'últim terç d'octubre començà a hostilitzar-la amb un rigor extraordinari. Els canons dels forts dispararen sobre Barcelona durant els dies 20, 22, 23 i 24 d'octubre, un total de 5.223 projectils [63]. El 22, el cònsol anglès manifestà en una comunicació al general **Sanz** que els centralistes estaven disposats a presentar una proposició de capitulació. **Sanz** li contestà que admetria *“cualquier parlamento que se le mande, siempre que vaya con las formalidades que previene la ordenanza y aconseja la prudencia...”* [64].

El dia 23, tenim una explicació dels esdeveniments del mateix **Prim**, que escriví una carta al seu amic **Galofré** [65], ferit en la revolta:

“Sarrià, 23 octubre

Querido Galofré: Mucho me ha alegrado la carta que me ha escrito últimamente, pues veo por ella que va bien, aunque lentamente, de su herida. Pablo habrá dicho a usted la suspensión de ostilidades. Ayer regresaron los comisionados y hoy están en junta dentro para darme la contestación mañana. Ametller y otros muchos están por una transacción; yo me alegraré sea así. Ayer me entregaron y están presos en el vapor, los que guarnecían las Islas Medas. Frasquito está bueno y se pasea con nosotros sin que nadie le diga una palabra. Martell, Baldrich y Carnicer están en Figueras. El batallón sigue bien. Estoy reuniendo un fondo de las multas para hacer la bandera. Ya he pedido cinta ancha de San Fernando para las corbatas. Alao sigue bien de su herida. No es extraño se hayan extraviado algunas cartas. Adolfo y yo hemos escrito a usted varias veces. Por si no se aviene, y además de las once piezas que tengo en batería, llegarán mañana a San Felio dos obuses, un mortero y dos cañones del 16. Deseo se acabe esto pronto más que nadie, y crea usted que para ello trabajo;

*pero quisiera evitar la efusión de sangre a cualquier costa, y ya ve usted que las cosas tratadas diplomáticamente son lentas. Adiós querido amigo, cosas a la familia, cuídese usted y tenga paciencia para dar pronto un abrazo a su invariable. Ferrer me ha dicho que le pedía usted el caballo, más como Sans no tenga, el haya comprado otro y usted tenga también el negro para que lo traiga el físico, he dicho a Benet que se lo dé a Sans. Adiós y siempre de usted,
Juan”*

Per la seva banda els centralistes tampoc es quedaven enrere. El dia 24 llençaren alguns projectils que van caure al veí poble de Gràcia i dispersaren els refugiats de Barcelona[66]. Per aquest motiu, **Sanz** trameté de seguida una comunicació singular, en la qual lamentava les desgràcies que sofrien els habitants de la ciutat però per altre banda instava els rebels a deixar de bombardejar els pobles de Gràcia, Sans i Clot, entre altres, altrament “*me verá en la dolorosa precision de arrojar bombas sobre la ciudad, baterías y obras, hasta que cesen de hostilizar á los mencionados puntos, cualquiera que sea el resultado...*”. Una vegada dut aquest document als membres de la Junta, aquesta contestà que no li acoquinaven les seves amenaces i que “*V.E. es el único responsable ante Dios y los hombres [...] y algun dia le exigirá la sociedad estrecha cuenta de su inmoral y bárbara conducta, toda vez que esta plaza no hace más que contestar, y siempre cansada de sufrir...*”[67].

El 25 d’octubre **Prim** continuava el setge a Girona després de l’armistici sol·licitat per a la sortida de gent gran, dones i nens. I el 26 **Laureano Sanz** dirigia una al·locució als barcelonins en la qual expressava el seu descontentament pel bombardeig que des de la ciutat continuava caient sobre Gràcia, Sans, Clot i altres poblacions. Afegia, pesarós, que es veia en “*la dolorosa precisión de arrojar bombas sobre la ciudad, baterías y obras, hasta que cesen de hostilizar a los mencionados puntos, cualquiera que sea el resultado; cuya medida tendrá ejecución, siempre que lo repitan*”, i la Junta Suprema responia que “*si nuestras balas y granadas destruyen algunos edificios y matan algunos rebeldes, no tenemos nosotros la culpa. Calle la artillería enemiga y callará la nuestra*”[68].

En una altre carta de **Prim** al seu amic **Galofré**, de 3 de novembre, el primer l’assabentava que mentre assetjava Girona va tenir una entrevista amb **Ametller** amb l’esperança que cediria i cesaria la sagnia, però les converses no arribaren a bon port i no va ser fins sis dies més tard que **Ametller** va capitular[69].

Fi del conflicte i capitulacions

A dir veritat, els primers dies de novembre la Junta Suprema ja no es feia il·lusions sobre el destí de l’alçament de Barcelona i hom parlava obertament d’una eventual capitulació. La Junta designà els cònsols generals de Grècia i Portugal (**Pedro Olivas**) perquè intercedissin amb el capità general **Laureano Sanz** i pactessin una transacció del poder fàctic, pacífica i amistosa. Prèvia a l’inici d’aquestes negociacions, la Junta publicà el 8 de novembre un decret a través del qual concedia la Creu de Ferro als que s’havien pronunciat des del primer dia de setembre de 1843 i havien contribuït a la defensa de la bandera de la Junta Central[70].

Creu del Setge de Barcelona

[GRÁVALOS-CALVO.
Condecoraciones militares españolas..., p. 341]

El 9 de novembre Girona també queia. Les autoritats locals reconeixien el Govern de Madrid i d'acord amb allò estipulat a la capitulació signada el dia abans entre **Prim** i **Ametller**, el primer entrava a la ciutat amb la seva divisió[71].

Convençuda la Junta de la inutilitat dels seus esforços i de que perllongar la resistència només serviria per augmentar les calamitats i els estralls que els agents del govern causaven en la població, es reuniren les parts en conflicte i acordaren la capitulació, la qual ratificà el capità general el mateix 19 de novembre[72]. Tot seguit, les tropes de l'exèrcit ocuparen tota la ciutat[73], no pas sense que abans **Laureano Sanz** invités els seus soldats a abraçar *"a vuestros hermanos, é inaugurad el reinado de la Segunda Isabel demostrando al mundo entero que al soldado español nadie le escede en valor y en generosidad. Todo lo espera de vosotros vuestro general en gefe..."*.

El 21 de novembre publicà una sèrie de bans; el primer feia referència a la dissolució de la força franca, els membres de la qual reberen les llicències corresponents per tal que poguessin marxar. Si en el termini de vint-i-quatre hores, no es presentaven per a obtenir la credencial, serien tractats com a desertors i subjectes a les penes que marcava la llei. D'altra banda, els individus de la classe de tropa, que formessin part dels cossos francs o de qualsevol altre de la guarnició de la ciutat, que tampoc es presentessin en aquest termini (per tal de ser destinats a continuar servint en els regiments de l'exèrcit que volessin), quedarien igualment declarats per desertors i també subjectes a la llei. La presentació s'havia de verificar al fort de les Drassanes, sota les ordres del coronel **Antoni Baixeras**, que seria l'encarregat d'expedir els documents.

Un segon ban feia referència al vestuari, equipaments, cavalcadures i altres elements de l'exèrcit, els quals havien de ser retornats en el mateix termini. Igualment, hom declararia les armes i municions que existissin a les cases, magatzems o dipòsits de la ciutat. Es prohibia l'ús de peces de roba militars fetes per als regiments, a tots aquells que no pertanyessin a l'Exèrcit; la Milícia Nacional utilitzaria solament la uniformitat que li

pertocava. Les devolucions seguirien els terminis establerts i es verificarien davant del comandant **José María Colubi** al fort de les Drassanes, i s'anirien recollint i separant segon l'arma i el regiment al que corresponguessin[74].

Amb data de 22 de novembre, en què jurava davant del Consistori guardar la Constitució de 1837, la fidelitat a S.M. la Reina **Isabel II** i complir les obligacions del seu càrrec, el comte de **Reus**[75], renuncià a la comandància general de la província i al govern militar de Barcelona, en favor del general i segon cap, **Jacobo Gil de Avalor**[76].

La desfeta

En els dies que van seguir, el capità general de Catalunya estigué observant l'estat en què havia quedat la ciutat després dels bombardeigs i defensa a ultrança de centralistes i *jamancis*. Es comptabilitzaren, entre tots els forts, bateries i barricades un total de 47 canons de diferents calibres, 11 morters, 11 obusos del nou i 11 més del set; en total 80 peces d'artilleria.

El nombre de projectils llençats sobre Barcelona s'elevava a un total d'11.893, distribuïts de la següent manera[77]:

Punt militar	Nombre de projectils	Qualitat de la dada
Montjuïc	3.759	Certa
Ciutadella	3.835	Aproximada
Fort Pius	2.943	Calculable
Fort Don Carles	1.356	Certa
Total.....	11.893	

Aquestes dades, contrastaven amb les que donava el Govern, el qual només reconeixia un total de 8.615 trets: 6.298 bales rases, 1.912 granades, 249 metralles i 156 bombes.

El 12 de desembre de 1843, **Laureano Sanz** era substituït en el càrrec de capità general pel baró de **Meer**, que marxà ràpidament a Figueres per mitjà entre **Ametller** i **Prim**, per tal de signar una capitulació anàloga a la de Barcelona, el 10 de gener de 1844[78].

A mitjan desembre, l'Ajuntament de Barcelona aprovà trametre un ofici a **Laureano Sanz** en el qual li expressava la gratitud pels "*grandes servicios que ha prestado a esta Capital*" i, per tal que conservés un record dels serveis contrets a la província i "*considerando que deben transmitirse a la posteridad las acciones militares en que resalta la prudencia unida a la fuerza*", es decidí entregar-li una medalla d'or "*debiendo estar persuadido de que le seguirás en todas partes el corazón de los barceloneses*"[79]. El mateix dia, **Sanz**, ja rellevat del comandament, efectuà un discurs en el qual assegurava que se separava amb sentiment "*de los muros de Barcelona, pero al tiempo de dejarlos, dirigiré mi última mirada sobre esta hermosa capital con la más viva satisfacción, por haberla salvado de la ruína que la amenazaba, y*

por haber destruído en ella el germen de disolución que debía acabar con su prosperidad. Catalanes, conservad la paz y ser felices” [80].

Conclusions

Al llarg d’aquest treball hem volgut fer noves aportacions respecte al conflicte de la Jamància i sobre el fill il·lustre de Reus, **Joan Prim i Prats**, que no va tenir una relació directa amb el bombardeig que patí la ciutat de Barcelona el mes d’octubre de 1843. **Prim** es trobava fora i va ser el seu superior directe, **Laureano Sanz y Soto de Alfeirán**, capità general del Principat nomenat pel ministre de la Guerra, el general **Serrano**, qui executà l’esmentat bombardeig. Substituïa en el càrrec a **Miguel Araoz** des de 25 de setembre, atès que aquell no seguia les instruccions del Govern per acabar amb la revolta.

En el període comprès entre el 22 de setembre al 17 de novembre, el futur marquès de **Los Castillejos** es trobava fora de la ciutat comtal, cosa per la qual resultava terminantment impossible que fos ell qui donés l’ordre i fos el braç executor del bombardeig. Mentre aquest es produïa, un itinerari el situaba, segons la documentació consultada, per: Sant Andreu del Palomar, Sabadell, Mataró, Girona, Figueres, Hostalrich, Sarrià de Ter i Vilabertran.

Laureano Sanz y Soto de Alfeirán
[ISABEL. Caballeros de la Real y Militar..., p. 623]

La consulta dels acords municipals adoptats pel consistori barceloní presenta un buit important, atès que des del 28 d’agost a l’11 d’octubre no apareixen en el volum corresponent. La documentació ens remet a la secció municipal constituïda a Gràcia. Curiosament, apareixen noves referències als acords municipals, a partir de 21 de novembre, amb la revolta ja finalitzada, quan la presa de possessió dels consellers sota la presidència del cap superior polític, **Joaquín Maximiliano Gibert**. D’altra banda, la consulta efectuada a l’Arxiu Municipal del Districte de Gràcia a la recerca de qualsevol referència als bombardeigs de 1843, ha estat infructuosa, doncs la documentació que podria haver donat clàries i/o respost als dubtes d’algunes actuacions, tant del capità general **Laureano Sanz**, com del general **Prim**, va ser destruïda durant les revoltes de les quintes de l’any 1870. Igualment, la informació facilitada per **Anna Gironella Delgà**, de l’Arxiu Històric de la Ciutat de Girona, sobre el setge de la ciutat per part del general **Joan Prim i Prats**, tampoc ha servit de gaire, ja que les Actes Municipals no contenen cap descripció del setge, llevat de l’entrada de **Prim** a Girona el dia 9 de novembre. Del diari

“El Centralista”, nascut el mateix any 1843 i dirigit per **Narcís Monturiol** (el darrer dels set números que va tenir va sortir el 5 de novembre de 1843), que ens hagués pogut aportar alguna notícia, malauradament, no se’n conserva cap exemplar[81].

En finalitzar el conflicte, el mateix vescomte del **Bruch** va haver de donar explicacions al Congrés dels Diputats, en sessió celebrada el 21 de novembre de 1850[82].

NOTES

[1] Archivo General Militar de Segovia [= AGMS], *CELEB*, Capsa 136, Expedient 1, p. 1-22.

[2] **BALAGUER**, VÍCTOR. *Prim. Vida militar y política de este General*. Barcelona: López Bernagosi, 1860, p. 17-34; **GIMÉNEZ Y GUITED**, FRANCISCO. *Historia Militar y Política del General Prim.... II*. Barcelona: Librería del Plus Ultra, 1860, I, p. 181-257; **ORELLANA**, FRANCISCO. *Historia del General Prim. II*. Barcelona: La Ilustración, 1871-1872, II, p. 152-262; **OLIVAR-BERTRAND**, RAFAEL. *El caballero Prim. Vida íntima, amorosa y militar*. Barcelona: Luis Miracle, 1952, p. 5-37; **OLIVAR-BERTRAND**, RAFAEL. *Prim*. Madrid: Tebas, 1975, p. 50-77; **POBLET**, JOSEP M. *Prim: militar, diplomàtic, polític, conspirador, home de govern*. Barcelona: Pòrtic, 1975 (Nàrtex), p. 88-113; **ANGUERA**, PERE. *Prim, biografía de un conspirador*. Barcelona: Edhasa, 2003, p. 117-161; **DIEGO**, EMILIO DE. *Prim, la forja de una espada*. Barcelona: Planeta, 2003, p. 94-119.

[3] **OLIVAR**. *El Caballero Prim...*, p. 391-401. Vegeu l’apèndix 1.

[4] **VOLTES**, PEDRO. “Espartero y Barcelona. Un decenio de agitación”, *Berceo*, Logronyo, 148 (2005) 179-196, p. 187. Per saber més sobre el bombardeig de Barcelona de 1842 vegeu **VAN HALEN**, ANTONIO. *Diario razonado de los acontecimientos que tuvieron lugar en Barcelona desde el 13 de noviembre al 22 de diciembre del año 1842....* Madrid: Impr. de I. Sancha, 1843.

[5] *Diario de Barcelona* (06-12-1842), p. 4.521-4.522.

[6] *Diario de las Sesiones de Cortes*. Congreso de los Diputados, número 27 del 13 de maig de 1843, p. 380-384, dins: **RUBIO**, MARÍA JOSÉ (coord.). *Biografías de parlamentarios: Juan Prim y Prats (1814-1870). Discursos parlamentarios*. Madrid: Congrés dels Diputats, 2012, p. 304-306.

[7] **DIEGO**. *Prim...*, p. 88.

[8] **PI Y ARIMÓN**, ANDRÉS AVELINO. *Barcelona antigua y moderna, descripción é historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días. II*. Barcelona:

Impr. y Librería Politécnica de Tomás Gorchs, 1854, I, p. 649-670.

[9] AGMS, *CELEB*, capsa 156, expedient 5.

[10] **ISABEL SÁNCHEZ**, JOSÉ LUIS. *Caballeros de la Real y Militar Orden de San Fernando (Infantería)*. Madrid: Ministerio de Defensa, 2001, tom I, volum II, p. 624-625.

[11] **REDONDO PENAS**, ALFREDO. “Concesión del título de ‘Ciudad Esforzada’, y de la bandera de la Milicia Nacional de Reus (1843)”. *A Carn!* [En línia], Setembre de 2014, núm. 26, p. 14-29. Disponible a: www.acarn.cat; **BOFARULL I BROCÀ**, ANDRÉS DE. *Anales históricos de Reus*. Reus: Centre de Lectura, 2007, II, p. 296-300; **ANGUERA**. *Prim...*, p. 127-130.

[12] **BALAGUER**. *Prim...*, p. 37.

[13] **PI Y ARIMON**. *Barcelona antigua y moderna...*, p. 1.019; **El Constitucional**, Barcelona (16-06-1843) 2; *Diario de Barcelona*, núm. 168 (1843).

[14] CRESPI, MANUEL. *Diario de memorias de Barcelona 1843-1844* (Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona [=AMAB]), p.67-69.

[15] AGMS, CELEB, capsa 156, expedient 5, folis 366-367.

[16] Vegeu a l'apèndix 6 un plànol del mig baluart de les Drassanes.

[17] Arxiu General de la Diputació de Barcelona [=ADGB], *Actes*, llibre 121, volum 23-01-1843 / 17-01-1844, folis 51-52; DIEGO. *Prim...*, p. 101; ANGUERA. *Prim...*, p. 132.

[18] Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona [=AMCB], *Acords*, 1843, volum 10, foli 222. Es van presentar a la Junta Suprema dues mesures: "1ª Que diera un decreto, mandando que se reuna en esta ciudad tan pronto como sea posible el Ministerio López, despachando cada ministro la cartera que le corresponda y, 2ª que se nombre para presidente interino al general Serrano, para que puedan salir cuanto antes las órdenes tan indispensables para salvar al país de la actual situación...". CRESPI. *Diario de memorias...*, p. 87.

[19] AGMS, CELEB, capsa 156, expedient 5, foli 7; AMCB, *Governació*, reg. 1752. Pronunciament de Barcelona en 6 de juny i nomenament d'una Junta Provisional de Govern.

[20] CRESPI. *Diario de memorias...*, p. 90-91.

[21] AGMS, CELEB, capsa 156, expedient 5, folis 21, 383 a 402. El *Diario de Barcelona* del 9 de juliol (número 189) ens justifica els títols concedits atès que "el joven diputado que arrastró los más graves compromisos para la salvación del país; el coronel que no

temió perder sus galones con noble sangre conquistados, cuando la patria le llamó en su auxilio; el que luchó de frente con los villanos ayacuchos; el que se lanzó a la lid cuando no se preveía el desenlace, y desafió al tigre de la época y logró obrar maravillas sin recursos y con escaso apoyo; el valiente catalán entre los catalanes valientes, el leal español entre los españoles leales".

[22] *Gaceta de Madrid*, núm. 3.324 de 24-07-1843.

[23] DIEGO. *Prim...*, p. 102-106.

[24] AMCB, *Governació*, reg. 1757. Expedient "Comunicación dirigida por la Junta Suprema de esta Provincia al Gral. Serrano con motivo de varios empleos dados por este, y comunicaciones de varias Juntas Subalternas".

[25] BOU ROS, JORDI. "La Jamància. El naixement de l'última bullanga popular (juny-agost de 1843)". *Quaderns d'Història, Ajuntament de Barcelona*, 10 (2004 = *La Ciutat i les revolucions, 1808-1868. Les lluites del liberalisme*) 171-186; ANGUERA. *Prim...*, p. 137.

[26] Creat el 21 de juliol de 1843 per la Junta Suprema, i posat sota les ordres del vocal Joan Castells, i vulgarment conegut per Batalló de la Brusa.

[27] PI Y ARIMON. *Barcelona antigua y moderna...*, II, p. 1.044; CRESPI. *Diario...*, p. 117-118.

[28] CRESPI. *Diario...*, p. 120.

[29] Fortalesa en mans de les tropes governamentals.

[30] *Diario de Barcelona*, número 230. Vegeu-ne l'apèndix 9.

[31] Els quatre emissaris foren Antoni Benavent, president de la Junta auxiliar, Josep de Caralt,

vocal, Marià Pons i Tèrrech, secretari de l'Ajuntament, i Josep Prats, major de l'esquadró d'hússars de la Milícia Nacional, dins del *Diario de los sucesos de Barcelona en setiembre, octubre y noviembre de 1843...* Barcelona: Impr. Pablo Riera, 1843 [= *Diario de los sucesos...*], p. 3; DIEGO. *Prim...*, p. 108; ANGUERA. *Prim...*, p. 138.

[32] Cosa que no va succeir per tal com fou nomenat en el seu lloc Jacobo Gil de Avalue, el 2 de setembre.

[33] AMCB, *Acords*, 1843, volum 10, f. 303.

[34] *Gaceta de Madrid*, número 3.245 de 24-08-1843.

[35] AMCB, *Governació*, reg. 1734, "Asonada del 14, 15 y 17 de agosto de 1843 en la Rambla y plaza de Palacio". Vegeu l'apèndix núm. 8.

[36] *Diario de Barcelona*, número 236 (25-09-1843).

[37] PI Y ARIMON. *Barcelona antigua y moderna...*, II, p. 1.045-1.046.

[38] *Revolución de Barcelona proclamando la Junta Central. Diario de los acontecimientos de que ha sido teatro esta Ciudad, durante los meses de Setiembre, Octubre y Noviembre de 1843. Redactado por un testigo de vista.* Barcelona: Impr. Manuel Saurí, 1844 [= *Revolución*], p. 17.

[39] CRESPI. *Diario...*, p. 128.

[40] *Revolución...*, p. 20; *Diario de los sucesos...*, p. 9.

[41] *Diario de Barcelona*, núm. 258 (16-09-1843).

[42] PI Y ARIMON. *Barcelona antigua y moderna...*, II, p. 1.048-

1.050.

[43] ORELLANA. *Historia...*, p. 227.

[44] *Diario de los sucesos...*, p. 15.

[45] PI Y ARIMON. *Barcelona antigua y moderna...*, II, p. 1.051-1.057; CRESPI. *Diario...*, p. 136.

[46] *Revolución...*, p. 36.

[47] *Revolución...*, p. 66.

[48] *Diario de los sucesos...*, p. 30-31.

[49] *Diario de los sucesos...*, p. 52-53.

[50] CRESPI. *Diario...*, p. 144. *Vida militar y política de don Baldomero Espartero...* Madrid: Sociedad de Operarios del mismo Arte, 1846 [= *Vida Espartero...*], p. 343-346. *Revolución...*, p. 72. Vegeu l'apèndix 2. En assabentar-se el Govern provisional del resultat d'aquesta acció resolgué que, sense perjudici de les ulteriors recompenses, hom donés les gràcies a les tropes de la divisió Prim i concedir la corbata militar de Sant Ferran a les banderes dels batallons de Reus, número 51 de la reserva, i de Guadalajara, número 20 d'infanteria.

[51] AGMS, CELEB, capsa 156, expedient 5, f. 369.

[52] PI Y ARIMON. *Barcelona antigua y moderna...*, II, p. 1.058.

[53] *Vida militar...*, p. 338-339; CRESPI. *Diario...*, p. 144. El parte oficial que donà el comte de Reus al govern sobre aquesta acció fou de 16 morts, 80 ferits i 24 contusionats per part de les forces governamentals i de més de 200 morts i 525 presoners la pèrdua dels centralistes (*Revolución...*, p. 80).

[54] AGMS, CELEB, capsa 156, expedient 5, foli 9.

[55] AGMS, Secció 2^a, Divisió 8^a, lligall 121 "*Historia militar de los fuertes y plazas de guerra del Principado de Cataluña (1800 á 1853)*", folis 4-6.

[56] OLIVAR. *El Caballero Prim...*, p. 391. La frase sotratllada en negreta és meva i te la intenció d'assenyalar que Prim seguia instruccions de Laureano Sanz.

[57] AGMS, Secció 2^a, Divisió 8^a, lligall 121, "*Historia militar de los fuertes y plazas de guerra del Principado de Cataluña (1800 á 1853)*", folis 3-4.

[58] CRESPI. *Diario...*, p. 145-146.

[59] *Vida militar...*, p. 358-360. Vegeu el document íntegre a l'apèndix 3.

[60] *Vida militar...*, p. 360-364.

[61] *Diario de Barcelona*, núm. 276 (06-10-1843).

[62] VOLTES. "Espartero y Barcelona...".

[63] ORELLANA. *Historia...*, p. 242-246.

[64] *Diario de los sucesos...*, p. 77.

[65] OLIVAR BERTRAND, RAFAEL. "Genio y Figura de Don Juan Prim". *Cuadernos de Historia de España*, Instituto de Historia de España, Facultad de Filosofía y Letras, Buenos Aires, 1989, 349-395, p. 386 (informació facilitada per José María Fontana Bertran).

[66] ORELLANA. *Historia...*, p. 247.

[67] *Diario de los sucesos...*, p. 89-91.

[68] *Diario de Barcelona*, núm. 294

(26-10-1843).

[69] OLIVAR. "Genio y figura...", p. 387 (informació facilitada per José María Fontana Bertran)

[70] GRÁVALOS GONZÁLEZ, LUIS – CALVO PÉREZ, JOSÉ LUÍS. *Condecoraciones militares españolas*. Madrid: San Martín, 1988, p. 131. La pesa la formen quatre braços a l'estil de malta de color negre amb magranes enceses en cada un dels seus vuit extrems, en el centre, sobre de dos canons creuats, una altre magrana en la qual es llegeix "*Barcelona sitiada en 1843*"; completa la condecoració una orla de llorer que fineix a la part superior amb una magrana més, ja sobre l'anell, que la uneix a una cinta dels colors nacionals. És possible que la cinta inicial fos roja i negra com la bandera de la Junta. Existeixen exemplars, en bronze i sense esmaltar, amb el lema "*Barcelona agradecida 1843*", cosa que fa pensar que no es tractés d'una rèplica dels moderats després de l'alliberament de la ciutat. AMCB, Governació. "*Expediente sobre la adopción de una insignia que sea general a todos los individuos de ayuntamiento del reino*".

[71] *Diario de los sucesos...*, p. 98 (Vegeu l'apèndix 2). *Revolución...*, p. 157; *Gaceta de Madrid*, número 3.350 de 17-11-1843.

[72] *Vida militar...*, p. 374-376; *Revolución...*, p. 193-195. Vegeu l'apèndix 7.

[73] AMCB, Governació, reg. 2.060. "*Expediente de la entrada de autoridades en esta capital en 21 de noviembre de 1843, y demás relativo a ella*". Hom cercà allotjament per als oficials dels diferents cossos que entraren a la ciutat, a prop de les casernes.

[74] AMCB, *Acords*, 1843, volum 10, f. 319; *Diario de Barcelona de Avisos y Noticias* (23-11-1843) 3.802-3.803.

[75] AMCB, *Acords*, 1843, volum 10, f. 323.

[76] *Diario de los sucesos...*, p. 116; CRESPI. *Diario...*, p. 165.

[77] *Revolución...*, p. 190, 208 i 229-230; GIMÉNEZ. *Historia Militar...*, p. 245-246. Aquest autor ens proporciona les següents dades sobre les bales rases i els projectils, respectivament, disparats des de Montjuïc (2.020 + 1.898), la Ciutadella (3.104 + 1.520), el Fort Píus (1.680 + 477) i el Fort de Don Carles (826 + 492).

[78] ORELLANA. *Historia...*, p. 257

[79] AMCB, *Acords*, 1843, volum 10, f. 401, i expedient de la medalla al general Laureano Sanz. A-2059, número 154. Any 1844. Amb data 12 de maig de 1844, l'Ajuntament de Barcelona proposà crear una medalla d'honor que "en todo tiempo acreditara el singular mérito que contrajo y como para llevar a cabo este acuerdo tenga necesidad de valerse de los operarios de la casa de la moneda...". La medalla seria d'or, i se li concedí per "haber salvado a esta capital de la horrorosa catástrofe que la amenazaba durante las últimas ocurrencias políticas". Laureano Sanz la rebé en data 5 d'octubre de 1844.

[80] AMCB, *Acords*, 1843, volum 10, f. 403.

[81] COSTA I FERNÁNDEZ, LLUÍS. *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*. Girona: Ajuntament, 1987, p. 23 i 87; Arxiu Històric de la Ciutat de Girona [= AHCG], *Fons municipal de Girona*, Actes, 1843, f. 151-152.

[82] "Contestación al discurso de la Corona", *Diario de las Sesiones de Cortes*. Congrés dels Diputats, número 13, de 21 de novembre de 1850, p. 188-196, 199 i 202-204, citat per RUBIO (coord.). *Biografías de parlamentarios: Juan Prim y Prats...*, p. 195-196. Vegeu l'apèndix 5.

Apèndixs

1. Cartes del comte de Reus a Laureano Sanz (recollides per OLIVAR. *El Caballero Prim...*, II, p. 391-401)

I

Mataró y setiembre 26, 43, a las ocho de la noche.
[a Laureano Sanz]

Mi venerado general: En este momento recibo sus dos escritos fecha de ayer y hoy, y doy a usted las gracias por la consideración que me dispensa y por la amistad con que me honra, cuya acepto con todo mi alma.

Por el adjunto parte oficial que le dirijo, verá el nuevo triunfo de las armas leales, debido al inesplicable valor de estos soldados, que no fueron mejores los del capitán del siglo. Supongo que después de esta victoria, Barcelona le abrirá a usted las puertas. Si no fuese así, usted me dirá si estima más su rendición o el exterminio de las fuerzas de Ameller, quedando en cualquier caso dispuesto a ejecutar lo que usted mande con la esperanza del mejor éxito.

Si quiere usted que pase a verme con usted, se servirá avisarme o darme las órdenes que estime convenientes.

Quedo, mi general, su afectísimo amigo y subordinado,

Juan Prim

II

Sarriá, 3 [octubre, 43]
[a Laureano Sanz]

Como dije a usted ayer, mi querido general, esta tarde he tenido la entrevista con Ameller y en resumen hemos quedado que en cuanto llegue el correo de mañana, que afirmará la noticia de León y Zaragoza, se extenderán en seguida las bases de la capitulación, que comprenderá los castillos de Figueras y Hostalrich. La cuestión ha sido sobre los oficiales del ejército, y negándome yo a darles más de lo que usted les concedió, me han contestado que para esto no capitularían más que Gerona. Efectivamente, mi general, los dos castillos son de la importancia que usted conoce, y sin su ocupación no podría yo dejar la provincia y acudir al ataque de Barcelona. En este concepto me alargaré un poco lo menos que pueda.

En este momento acaba de llegar un oficial procedente de Figueras con un pliego para mí y otro para Ameller, suplicando que se transija.

Esto allana dificultades, y ya un dudo que pasado mañana lo más tarde ocuparé Gerona, y sin perder momento marcharé sobre ésa, como usted me lo encarga.

Creo, mi general, que el gobernador que debe nombrarse para Gerona, por sus conocimientos en el país y su honradez militar, es el que actualmente lo es de la Seo de Urgel, el brigadier don Gabriel Lessene, quien se servirá usted llamar, si aprueba mi indicación. Para Figueras podrá hir el nombrado por el Gobierno, aunque no es del temple que allí se necesita, y en Hostalrich dejaré al comandante Pol, que ahora manda su bloqueo con interés y buen tino, hasta que se sirva usted aprobarlo o nombrar otro.

El mal tiempo ha seguido hoy, y esto ha atrasado mucho la llegada del comboy que deberá llegar mañana.

Cuando yo salga para ésa dejaré en Gerona las piezas gruesas, y usted dispondrá lo que haya de hacerse de ellas. La batería rodada y la de montaña seguirán conmigo.

Nada más, mi general, y queda de usted su afectísimo amigo y servidor

Juan Prim

III

Sarriá y octubre 9, 43
[a Laureano Sanz]

Acaba de llegar una compañía de zapadores, mi querido general, y mañana espero la otra con las piezas y demás instrumentos músicos que deberán emplearse para divertir a los encerrados. Interín se están construyendo dos baterías, una para las piezas gruesas a la derecha del río, que batirán los fuegos de su ángulo saliente, y otra para la de montaña, que se dedicará a destruir la torre de San Juan, protege la comunicación de la plaza de Monjuhi (fortaleza de Gerona), y logrado esto enfilará también un trozo de muralla de dicha puerta, por donde pienso enbestir la plaza. Mas esto no será hasta que todas las piezas estén dispuestas a jugar.

Supongo que con las piezas me mandará usted artilleros para servir las, mas por si contaba usted con los de la batería rodada, que ha dicho su comandante que tiene menos de los que necesita, en razón a las bajas que ha tenido. Doy a usted las gracias, mi general, por la eficacia con que satisface usted mis pedidos, y deseo ocasiones de mostrarme agradecido. Lo que me falta son piedras de chispa.

Tengo una pequeña columna que recorre el Ampurdán y da los mejores resultados; desarma algunos pueblos que no estaban en muy buen sentido, y hace ver al país que los soldados de la reyna no son lo que decían sus enemigos, sino verdaderos protectores de la constitución, de la reyna y de la felicidad de sus conciudadanos.

Espero se servirá usted saludar a mi general Schelly, a quien ofrezco de nuevo mis respetos y buena amistad.

Hiré dando a usted aviso de cuanto ocurra y quedo interín su buen amigo y siempre subordinado,

Juan Prim

IV

*Sarriá, 11 [octubre, 43]
[a Laureano Sanz]*

Por la comunicación recibida ayer noche, veo que los malditos postillones me han hecho aparecer omiso o descuydado en dar a usted noticia de cuanto ocurre, mi querido general, cuando todos los días, una hora antes de anochecer, le he dicho a usted el estado de mis operaciones y las de la plaza sitiada. Yo haré que no vuelva a suceder, aunque tenga que ahorcar a un postillón.

Son las diez de la mañana, y acabo de recibir comunicación de haber llegado las piezas y demás pertrechos a San Felio, de donde deben salir hoy mismo para acá. Sigue la construcción de la batería que han querido impedir a cañonazos, pues le habrá hecho más de doscientos disparos.

Ayer noche se presentaron en mis avanzadas un capitán, un subteniente y ocho nacionales salidos de Gerona, diciendo que lo harán otros muchos en cuanto sepan que se les recibe.

Recomiendo a usted, mi general, la necesidad que hay de apoderarse de los guardacostas pronunciados, y esto sería fácil si por veinticuatro horas pudiese usted desacerse del vapor. Presos dichos buques, se entregará el peñón de las Medas, que ahora es guarida de los sublebados.

No pongo en práctica la reunión de los batallones de milicia que usted me indica por dos razones: una porque no están muy dispuestos a combatir con sus hermanos, como dicen ellos, y otra, que ocupados ahora en la vendimia, sentirían mucho que se les distragera.

Buena lección les dio la Ciudadela a esos señores; estarían todos borrachos.

Como se reúnan las Cortes el día señalado sin novedad, estamos bien. Ya le digo al Gobierno o al general Serrano que convendrá que lo sepamos ganando horas.

¿En dónde estaban las tropas destinadas al Prado? De Peckín podían haber llegado.

Soy de usted, mi general, y b.s.m.

Juan Prim

V

*Sarriá, 20 [octubre, 43]
[a Laureano Sanz]*

No hay novedad, mi estimado general, después del susto que tuvieron ayer noche en la plaza, de cuyas resultas anduvieron un buen rato a tiros unos con otros. No se ha oído un solo disparo.

Hostalrich quedado bloqueado y de la guarnición se pasaron dieciséis hombre de Almansa, incluso cuatro sargentos. Pinzón concluyó su comisión de Levante; le he dicho que se acerque a las Medas y a ver si se rinden, y que de todos modos, dejando, si les hes posible, un buque cualquiera en aquellas aguas, puede por sí dirigirse a ésa para lo que a usted le pueda convenir.

Ya ve usted la ocurrencia del oficialito de Sarriá. Éste sí que se le ha de hacer la operación del trépano. El subteniente y tropa se portaron bien.

Por fin tenemos Cortes, ¡y cuánto me alegro! Veremos por dónde salen ahora los centralistas.

Como el correo salga a la hora del parte a poca diferencia, ahorro éste.

¿Qué le parece a usted los señores de la comisión?

Queda de usted su afectísimo amigo y subordinado,

Juan Prim

Mis recuerdos a Calonge.

VI

[Iletra de secretari]

Sarriá, 21 octubre, 1843, siete de la noche.

[a Laureano Sanz]

Poco tengo que decir a usted hoy, mi querido general, en ampliación de lo que va de oficio. Barbaridades y fanfarronadas de Martell en Figueras, en donde hizo su entrada en un carro de paja. El señor Par, en Hostalrich, encerrado sin atreverse a bajar un hombre. Es digna de recompensa la acción de los sargentos pasados de aquel castillo y cuya presencia en el bloqueo no dudo arrastrará la deserción de la mayor parte de la guarnición. El vapor "Isabel II" en Palamós. Le doy orden de pasar a ésa, por si es preciso traer el instrumento que usted me avisa tener preparado. Conduce al famoso don Camilo Lasarte, quien ya preso interceptó por medio de confidentes una comunicación mía.

No extraño la tardanza en llegar de los comisionados; su viaje era arto pesado, en tartana y eran ocho, entre ellos el coronel de granaderos de Oporto, Richardson.

Según me avisan de Perpiñán, y con referencia a parte telegráfico de Bayona del diecisiete, el once, la milicia nacional de León, su batallón provisional y caballería, proclamaron la Central. El tiempo continúa fresco y lloviznoso.

Sin más, mi querido general, soy de usted afectísimo compañero, amigo y servidor,

Juan Prim

VII

Sarriá, y noviembre 5, 43

[a Laureano Sanz]

El día de hoy, mi querido general, [se] ha resuelto la cuestión. Encerrados Ameller y Bellera en Gerona como en una jaula, no les quedará más remedio, cuando les vuelva el oficial que mandan a conocer el estado del país, que entregarse, resignarse a morir dentro como a cochinos, si no es dentro cuatro, dentro seis, o escapar atravesando la línea, y esto les costaría el pellejo a muchos.

Calonge le enterará a usted de la jornada de hoy y de las ventajas que en mi concepto hemos adquirido, y tantas, que creo habrá sido hoy el último que rompamos la cabeza en esta lucha.

Convendrá que el oficial, cuando se presente a usted, vea todas las tropas posibles, así como el sitio de Barcelona muy reducido.

Me han matado dos oficiales, uno de guías y aprovisionamiento y otro de tiradores de Reus. Las bajas, unas cuarenta y el comandante Milans Joaquín, herido de una pierna, no de cuidado.

Acepto el parabién que me da usted por la nueva gracia con que el Gobierno me ha distinguido, cuya queda a su disposición, como todo lo que pertenezca a su buen amigo y subordinado,

Juan Prim

VIII

[Iletra de secretari]

Gerona, 11 noviembre, 1843

[a Laureano Sanz]

Excmo. Sr. General en Gefé.

Mi estimado general: Como observará usted en el parte, han llegado los de Hostalrich, y según me dice el oficial que comisioné, no cabe duda que su resistencia en salir era el temor del pueblo y de los somatenes. En efecto y a pesar de todo, al salir se han oído algunas verdades de aquellos habitantes, pero nada de vías de hecho.

Se trabaja sin cesar en reunir y almacenar todos los efectos del material y pertrechos de artillería e ingenieros de afuera y de dentro; operación que quedará concluída mañana. Igualmente se adelanta el croquis y plano de la plaza y puntos de ataque.

En la línea del Fluviá nada ocurre. Alojándose en Sarriá los de Hostalrich esta noche, anticipadamente hice salir dos compañías que guarneciesen el fuerte del puente y diesen patrullas en el pueblo. Estoy, mi apreciable general, sumamente satisfecho del comportamiento de todos los cuerpos y armas de esta división.

Celebrará en el alma termine usted lo de Barcelona sin más efusión de sangre, lo deseo para tener el gusto de abrazar a usted y realizar la comida que acepto gustoso. Sí, mi general, concluyamos esto y luego virga ferrea, como usted dice, sí, la constitución y el palo. Y si no lo hacemos así, nada habremos alcanzado. Yo espero de un momento a otro que Colomer nos dé un buen día con lo de Vigo.

La familia Ayacucho-Esparterista no perdona medio. Supongo sabrá usted la ocurrencia de Narváez; gracias que se salvó.

Adiós, mi estimado general, soy con el mayor afecto su más apasionado amigo y compañero,

Juan Prim

IX

Figueras y noviembre, 17, 43

[a Laureano Sanz]

Esta mañana he trasladado la real orden a los bandidos, y ni siquiera han contestado. Mi general, para ellos no hay enmienda, y una vez metidos en la carrera del crimen y desonor, el mismo caso harán de la voz de nuestra reyna que de cualquier particular; por esto soy del parecer que se les abandone a su suerte para que un día reciban su merecido de un modo egemplar y espantoso.

Esta mañana han recibido una comisión del ayuntamiento a suplicarles que no arrojaran bombas ni granadas, a lo que han contestado que saliesen las tropas y quedase el pueblo neutral, pues de lo contrario la arrasarían. Hace una hora que he entrado, y habrán arrojado de cuarenta a cincuenta granadas de a siete. Calcule usted por hay de lo que son capaces esa pillería.

El bloqueo continúa lo mejor posible; por supuesto que en cuanto a víveres no les entrará de ninguna especie; lo que tal vez no podrá evitarse será que reciban noticias; pero esto no alimenta. Sin embargo, los adjuntos bandos le enterarán a usted del trato que les voy a dar.

Si el Gobierno quiere quedar con la dignidad que le corresponde, debe mandarle a usted muchas tropas, mi general, tanto para que no sea dudosa la toma de Barcelona, cuanto para que pueda usted luego cerrar a San Fernando herméticamente, y no se escape una rata.

Doy a usted las gracias, mi general, por lo relativo a Subirá y su compañía de Reus.

Ya estoy bueno, mi general, tuve una fuerte irritación debida al berrenchín que tomé por la pillada de Ameller y nada más.

Consérvese usted bueno, déme usted luego una buena noticia y mande cuanto guste a su afectísimo amigo y subordinado,

Juan Prim

X

Figueras, 18 [novembre, 1843]

Exmo. Sr. D. Laureno Sanz

No ha ocurrido novedad, mi estimado general, varios disparos de a veinticuatro contra los parapetos que dan frente al castillo, de cuyos ha víctima un paysano. En este momento, que son las seis de la tarde, cincuenta o sesenta hombres salidos del castillo están tiroteando a las casas. No se les contesta y si bajan algo más se les dará una enbestida. Esta tarde han llegado los comandantes generales de artillería e ingenieros y mañana empezarán el reconocimiento para la mejor situación del bloqueo.

Otra vez le veo a usted en negociaciones Dios quiera que esa brivalla se comvenza y pueda usted apoderarse de la plaza, que luego será otra cosa. Estos de aquí me parece que no harán bondad hasta que usted venga. Ni siquiera han contestado a la real orden del once, que de orden de usted les comuniqué.

Mañana son los días de nuestra reyna, si pudiese usted celebrarlos ¡en Barcelona!, tendríamos los de acá un verdadero placer.

Queda de usted su afectísimo amigo y servidor,

Juan Prim

XI

Villabertrán y noviembre 26, 43

[a Laureano Sanz]

Recibo hoy la suya del veinticuatro, mi estimado general, con el plausible aviso de estar en marcha para acá el batallón de Córdoba y la mitad de caballería, con cuya fuerza podré cubrir otro boquete interesante; pero nada, mi general, de obligarles a que estén encerrados dentro de murallas, porque esto es materia imposible. Usted conoce la importancia de esta fortaleza y los elementos que encierra, para no hacer justicia a las tropas que bloquean, que por su número hacen mucho en no dejar salir a los rebeldes más allá de tiro de la plaza.

La circunferencia que ocupo es mucha; el enemigo tiene más fuerzas que yo; cuatro mil para comer y dos mil quinientos para una salida. Bien es cierto que el regimiento de caballería bastaría para batirles en buen terreno; pero ellos se guardarán de bajar a él, y sólo dan sus enbestidas por donde esta arma no les pueda ofender, y por esto le digo a usted que si bien no saldrán de día fuera del tiro de la plaza, podrán hacerlo de noche cuando les acomode, por supuesto que esto sería para no volver a entrar, y esto es lo que yo quisiera evitar, que no escapara ni uno solo para el día del castigo.

Usted, como ya sabe, mi general, que ésta es la primera fortaleza de España y pocas que la aventagen en Europa, y recordará usted que teniendo los franceses en este sitio doce mil infantes, cerca de dos mil caballos y algunas baterías con todos los titeres necesarios a un sitio, y siendo las fuerzas sitiadas de tres a cuatro mil, el día que se cansaron de estar encerrados fueron a amanecer a diez leguas de aquí.

Digo a usted esto, mi general, porque en su comunicación oficial me parece entreverle a usted disgustado porque salgan a pacer los ganados en el glasis de la fortaleza, cuando me dice: “espera usted mi celo que otra vez no salgan, obligándoles a mantenerse dentro de murallas”. Y como mi celo y mi voluntad no tienen límites y es inmenso el deseo de obedecer a usted como a autoridad y complacerle como amigo, no llegando mis fuerzas y alcances para ello, me encuentro en el deber de trazarle a usted con toda la exactitud de mi buena fe el cuadro de mi situación con respecto a la del enemigo.

Ninguna novedad ha ocurrido hoy y, cosa muy rara, ni un cañonazo ha disparado el castillo.

Como entre la canalla hay algunos de Masanet de Cabrenys, todos contrabandistas y, por lo tanto, muy prácticos del país, por si en esta confianza intentaban la huída por dicho Masanet, he dispuesto sea ocupado por el activo comandante Jornet, con toda su ronda.

Consérvese usted bueno y mande cuanto guste a su afectísimo amigo y servidor,

Juan Prim

XII

Figueras y diciembre 7, 43, [a les vuit del vespre]

[a Laureano Sanz]

El brazo del cielo empezó ya a caer sobre la canalla, mi estimado general. Ayer noche se me presentaron treinta y siete carabineros desarmados, los que hice bolber al castillo acompañándoles hasta el glasis, y diciéndoles que si bolvían a bajar se les haría fuego. Llegaron arriba y dándoles el quién vive contestaron que en el pueblo no les querían admitir, y para consolarles les hicieron fuego. Hace también cosa de una hora que se me han presentado tres oficiales de nacionales de ésta diciendo que en el olivar inmediato estaban esperando permiso para presentarse como unos doscientos, todos de Figueras, y yo, consecuente al plan trazado, los [...] comisionados a un

calabozo y será [...] que los fusile, mientras mando salir cuatro compañías para que arcabuceen a los que están en el bosque.

El plan de los cabecillas es quedarse con mil hombres y despachar todo lo demás; pero yo, a medida que se vayan presentando, los hiré fusilando.

Hoy han echo bastante fuego de cañón sobre ésta y Villabertrán. Aquí un casco de granada ha erido un soldado y allá de otra granada, un muerto y otro herido.

He estado todo hoy reconociendo escrupulosamente el terreno, y mañana se empezará a construir las cosas que deben hacerse para estrechar el bloqueo, como usted desea.

Hace dos días que la intendencia de Gerona me mandó sesenta mil reales, habiendo tenido que prestar cuarenta mil para hacer esta suma. Suplico, pues, mi general, que si le sobran algunos reales, a mí me vendrán muy bien.

Nada más digno de usted, mi general, quedando su buen amigo y servidor,

Juan Prim

XIII

[Iletra de secretari]

Figueras, 9 diciembre, 1843.

Exmo. Sr. D. Laureano Sanz

Mi querido general: Hoy se ha repetido la función de ayer; pero ha cesado al mediodía. En las cuatro horas ha sido sostenidísimo, y no creo bajen de trescientos los proyectiles arrojados. Por dicha sólo han padecido las casas; nos ha herido dos soldados un casco de granada.

Al individuo Balari de la junta de Gerona, que acudió a usted y yo informé, viendo se hacía rehacio, le puse en capilla y aflojó dos mil duros; se están imprimiendo circulares y mañana se repartirán para que vengan a indemnizarse de dicha suma. Empezaré con los más pobres, con aquellos que les quitaron bueyes, trigo, etc.; creo que esto hará buen efecto en el pays. De Francia me avisan haber ocurrido algún desorden el seis, en Bagá, y que había tenido que acudir la guarnición de Berga.

Han avisado al vicecónsul francés comisionado en ésta, conde Mezan, que pasado mañana bombearán, y que haga en el de mañana poner en salvo personas y mercancías de su nación. No lo dudo, y ya hoy había construido varios blindages, que mañana se propagarán a todas las calles.

Sin otra cosa, mi querido general, quedo como siempre su verdadero y afectísimo amigo y compañero,

[autógrafo]

Si con Estremadura no viene dinero, mi querido general, no sabré cómo hacerlo, pues la intendencia de Gerona no puede darme el presupuesto. De usted su buen amigo y servidor,

Juan Prim

XIV

Figueras y diciembre, 18, 43

[a Laureano Sanz]

También yo estoy malo, mi querido general, y pienso dejar este país y marchar a Madrid cuanto antes, ha ver si con el descanso y distracciones me pongo en disposición de enpezar otra campaña cuando sea menester.

Inútil considero decir a usted que en cualquier parte que me conduzca el destino seré su amigo de usted, y amigo a prueba de bomba.

En Madrid nos veremos, mi querido general, sea usted muy feliz en el viage, y hasta allá acepte usted de nuevo el corazón leal de su invariable,

Juan Prim

XV

Figueras y enero 1º, 44
[a Laureano Sanz]

Acabo de recibir la de usted, mi estimado general, y veo con sumo placer que llegó usted sin tropiezo a esta Corte; ¡quién pudiera decir otro tanto!

También recibí la que me dirigió usted desde Barcelona, escrita pocos momentos antes de ponerse en marcha. En ella me daba usted un consejo, y si lo estimé en todo su valor, lo prueba el continuar aquí, a pesar de los pesares.

Vino efectivamente el capitán general como le indicó a usted el general Lasanca; por cierto que el general me pilló en la cama por no haberse tomado la molestia de avisarme, y no es extraño que tratara de sorprenderme, cuando en aquellos momentos se decía en Barcelona que yo, con parte de las tropas, me había huido a Ameller. ¿Qué le parece?

Por la noche del día que llegó, hubo una de cañonazos buena, y olvidándose de lo ofrecido al ayuntamiento, arrojaron sobre el pueblo más que regular porción de granadas de a nueve, que hicieron bastante daño.

A los dos días se puso en relaciones con Ameller, y estando cuasi convencidos bajo las proposiciones que usted les hizo, recibió una real orden en que le mandaba no les concediese más garantía que las vidas. En este estado convinieron la capitulación igualita a la de usted, con la cláusula de que no se llevaría a efecto hasta la aprobación de Gobierno, a cuyo fin marchó apostado uno de sus ayudantes. Se suspendieron las hostilidades y así estamos, mi querido general, de modo que se puede decir que la tragedia concluyó, pues aunque el Gobierno no aprobase lo estipulado, convencida la soldadesca de su mal estado, se entregaría de cualquier modo, pues como haya entendido que el no haber capitulado con usted fuese para conservar los empleos a los oficiales, dicen que ellos no tienen charreteras ni galones que perder.

Ya ve usted, pues, mi general, que esto se acabó, y que por consiguiente luego, luego tendré el gusto de dar a usted un abrazo.

Hasta entonces, consérvese usted bueno, mi general, y mande cuanto guste a su afectísimo buen amigo y servidor,

q.b.s.m.

Juan Prim

2. Acció de Sant Andreu del Palomar (*Diario de los sucesos...*, part XLVI, p. 58-61)

"EJÉRCITO DE CATALUÑA. – Ejército de operaciones de Cataluña. – Primera división. – Estado Mayor. – Escmo. Sr. – Dispuestas las tropas y artillería á las tres de la madrugada del día de ayer, en la forma que tuve el honor de participar á V.E. en mi comunicación de la noche del día anterior, al salir el sol y al toque de ataque rompió el fuego nuestra artillería contra las casas exteriores de la población en la carretera, fortificadas con todo esmero por los enemigos, y en las que ondeaba un negro trapo, emblema de la mala fe, y no de la invariable resolución de sus defensores. El número de enemigos que ocupaba la población pasaba de 1.500 hombres mandados por Martell, mientras situado Ametller en Badalona debía venir en su ayuda. La brigada Castelar amagaba el pueblo por mi derecha y la Blanco por mi izquierda. A los pocos disparos dirigidos con la exactitud que tan acreditada tiene la artillería española, una compañía de guías de Reus de la brigada Blanco se arrojó á cuerpo descubierto á una de dichas casas, y sin brecha á hachazos, sufriendo un vivo fuego, se posesionó de ella. Las otras casas exteriores y torre de la entrada fueron embestidas por mi compañía de guías, la de tiradores de Reus, dos mas del batallón del mismo nombre y las de cazadores de Guadalajara, y continuando sus disparos la artillería, empezaron á ceder los enemigos, y la bravura y bayonetas de nuestros soldados á arrojarlos de ellas y de la torre principal. El ataque entonces se hizo á quema ropa; estas valientes compañías se introducen en el pueblo despreciando el vivo fuego que desde el centro de la calle hacían los enemigos por las torres y casas fortificadas. Mandé avanzar la caballería, compuesta de carabineros del reino, igual movimiento emprendió la batería, y, Escmo. Sr., á cuerpo descubierto y cual en una parada jugaron las piezas: la obstinación del enemigo crecía, y la de mis soldados no les cedia en el empeño de desalojarlos; los disidentes seguían defendiendo las torres que existen de la guerra última, protegidas estas por casas que habían puesto en estado de defensa.

El brillante segundo de Guadalajara mandado por su intrépido jefe coronel Habuella, y conducido por el comandante Calonge, ayudante de S.E., el ministro de la Guerra, penetró en masa; y aumentándose el ardor de nuestros valientes de vanguardia todo lo arrollaron, todo cedió á su valor, huyendo cobardemente el enemigo, abandonando heridos, armas, municiones y sobre 200 prisioneros.

El extremo del pueblo continuaba ocupado y reforzado por los que habían abandonado la entrada de la población, oponiendo la entrada á la brigada Blanco, por lo que me decidí á correrme por mi izquierda para batirlos por la espalda, y apoderarme de la última torre que defendía la entrada por aquella parte, para conseguir de este modo la rendición de los que la ocupaban.

Nuestra pérdida insignificante, como verá V.E. por el adjunto estado [de l'estat nominal que acompanya a aquest part i que n'ometem la transcripció, resulta que el total de la pèrdua en aquesta acció ha estat de 6 morts, 39 ferits i 22 contusos], es muy lamentable. El valiente comandante mi ayudante de campo D. Juan Sisle, cuyo arrojo é intrepidez no tiene igual, ha muerto gloriosamente en la calle conduciendo mi compañía de guías. El virtuoso, honrado, patriota y decidido primer comandante D. Esteban Galofré, del batallón de guías de Reus, ha sido herido de gravedad en la cabeza. La ilustre y liberal sangre de Milans del Bosch, que se echó sobre el enemigo con asombroso arrojo, metiéndose solo entre filas de una compañía enemiga que materialmente le fusiló, recibiendo una herida que le atravesó de pecho á espalda en la parte superior. El leal é indomable comandante graduado, capitán del provincial de Barcelona, D. Andrés Molero, recibió otra herida en el brazo derecho.

Si hubiera de recomendar á V.E. el mérito contraído por los señores jefes, oficiales y tropa de esta división, á cuya cabeza me honro estar, tendría que hacerlo de todos sus individuos. Sin embargo, merecen una especial mencion los jefes de brigada Castellá y Blanco, quienes secundaron mi objeto con la pericia, serenidad y valor que en el ejército español se les reconocen. La batería

rodada y su inteligente y distinguido comandante Guerra merecen un lugar esencial por la serenidad en el peligro y tino en la direccion, pues por la primera vez ví hacer fuego tan certero, que creía imposible en esta arma. Los carabineros del reino con su comandante á la cabeza llenaron cumplidamente el vacío que del arma de caballería tiene esta división. Los conocimientos especiales del brigadier jefe de estado mayor D. Leoncio Rubin de Celis, y la prontitud con que repartía mis órdenes y las secundaba, su arrojo en el combate, merecen mencion particular.

No pueden quedar olvidados mis oficiales y ayudantes de estado mayor, primer comandante D. Buenaventura Ortega, capitán graduado D. Francisco Milans, y el subteniente Gilly, que con el intrépido comandante D. Joaquín Milans, el graduado D. Ramon Sanz, el de igual clase D. Ramon Castroverde, capitán graduado D. Manuel Hormachea y los demas que componen mi estado mayor, fueron rápidos en comunicar las órdenes y entendidos en la colocacion de los puestos é instrucciones que les indicaba, siendo muy meritoria la conducta de los señores D. Francisco Alberti y D. Antonio Segués, nacionales de Gerona, y los de igual clase de Igualada D. Antonio Llopart y D. Ramon Barras que estuvieron en el combate constantemente á mi lado, llevando tambien mis órdenes con la resolucion é intelijencia de oficiales veteranos.

Una particular mencion merece el señor Jefe superior político de esta provincia, que siguiendo mi cuarte jeneral y operaciones, presta á la causa eminentes servicios. V.E. graduará la importancia de esta jornada para inclinar el ánimo del gobierno á las recompensas á que se han hecho acreedores mis valientes, restándome suplicar á V.E. tan solo que los que han derramado su sangre sean atendidos como merecen los leales, y las familias de los que han sacrificado sus vidas sean acogidas bajo la proteccion de S.M. para que no tengan que llorar con la muerte de sus padres la pérdida de su subsistencia.

Toda la division, Escmo. Sr., ha merecido bien del país, de la Reina y de nuestras instituciones. Dios guarde á V.E. muchos años. Cuartel jeneral divisionario de San Andrés de Palomar 23 de setiembre de 1843. – Escmo Sr. – El conde de Reus. – Escmo. Sr. capitán jeneral de este ejército y Principado”.

3. Disposicions de Laureano Sanz per a estrényer més el bloqueig de la ciutat de Barcelona (Vida Espartero..., p. 358-360)

“Don Laureano Sanz, teniente general de los ejércitos nacionales, general en jefe del ejército de operaciones del segundo distrito militar, etc.

Hago saber: Que estando declarada la provincia de Barcelona en estado de guerra, y siendo conveniente cerrar toda comunicación con la capital, he dispuesto lo siguiente:

Artículo 1º. Queda prohibida la entrada de toda clase de personas en la plaza de Barcelona, y solo podrán verificarlo las que lleven pase firmado por el jefe de la línea de bloqueo

Art. 2º Toda persona, cualquiera que sea su edad, clase y condición, que se aprehenda pasada la línea de bloqueo será conducida á la Ciudadela para ser juzgada por el consejo de guerra permanente, que desde hoy queda formado en aquella fortaleza.

Art. 3º Si los aprehendidos resultase que llevan partes, comunicaciones, víveres, pertrechos de guerra, ó estan en connivencia con los revoltosos, serán juzgados por el consejo permanente y sentenciados á pena capital.

Art. 4º Toda persona que salga de la plaza de Barcelona, cualquiera que sea su edad, clase y condicion, será detenida por los puntos de la línea y conducida á disposicion del comandante general de la misma, quien después de examinarla, y satisfecho que no pertenece á los revolucionarios, la pondrá en libertad, y los que inspiren fundada sospecha serán conducidos á la Ciudadela á mi disposicion.

Art. 5º Todas las personas que tengan el permiso que se indica en el art. 1º verificarán la entrada por la puerta de San Antonio, quedando sujetos los infractores á la pena que marca el artículo, lo mismo que los que vayan sin el citado permiso.

Art. 6º Los centinelas de la línea de bloqueo, siempre que vean que alguna persona se dirige á la plaza de Barcelona por cualquier punto que no sea por el indicado en el artículo anterior, la intimarán que se detenga y se presente al comandante del punto, y si así no lo verificare le harán fuego.

Art. 7º Las causas que se formen á los contraventores de este bando deberán estar concluidas en el preciso y perentorio término de doce horas, y á las veinte y cuatro serán sentenciadas.

Art. 8º Los buques de guerra, guarda-costas y demás que forman el bloqueo del puerto no permitirán que barco alguno entre ni salga en el referido puerto sin la conveniente autorizacion del gobierno de la Barceloneta, ni que tengan comunicacion con la plaza, sea de la clase y nacion que fuere, quedando sujetos los contraventores á las penas que marcan los artículos anteriores.

Art. 9º Los comandantes de cantones y línea de bloqueo, como así todas las autoridades, de cualquier clase que fueren, quedan responsables con sus empleos del cumplimiento de este bando, sin perjuicio de las demás penas á que se hagan acreedores.

Art. 10º Los víveres y efectos que se cojan á los aprehendidos quedarán á favor de los aprehensores: mas en caso de que alguno de aquellos llevase dinero se me dará inmediatamente conocimiento, poniendo á mi disposicion la cantidad que se le ocupe para providenciar oportunamente. Y para que nadie pueda alegar ignorancia se hará saber este bando á todos los cónsules extranjeros, publicándose en los parages de costumbre, empezando á tener efecto á las veinte y cuatro horas después de publicado. Cuartel general de Gracia 1º de octubre de 1843 – L. Sanz.

NOTA. La línea de bloqueo pasa por los siguientes puntos: - Casa de los Enamorados, casa de Girasol, Farga de Arau, Torre del Notario, casa del Cau, Torre Encarnada, casa de Gallizaire, casa primera camino de Barcelona, Hospital militar, fábrica de Villaregut, calle de Buenavista, ídem Mayor, casa última de la izquierda, casa de Serra, ídem de Miguel Cusi, Torre de Ferreras, ídem de Luis, Principal, Cruz cubierta, casa de Rebollat, ídem de Lunis, Torre de Peus, ídem de Campatian, ídem de Fonst, casa Barrayada = Sanz."

4. Estipulacions entre Ametller i Prim després que aquest entrés a Girona el 9 de novembre (Diario de los sucesos..., part LXXVIII, p. 97-98)

EJÉRCITO DE CATALUÑA. – Los jefes de las fuerzas que respectivamente sitian y guarnecen á Gerona han convenido y pactado lo siguiente:

1º Mañana 8 del corriente la guarnicion de Gerona saldrá para Figueras, sin que durante su tránsito sea molestada de ningun modo, y el jefe de ella no podrá permitir que absolutamente se separe á otra direccion ninguno de los que á sus órdenes vayan.

2º Al mismo tiempo que Gerona quede evacuada, las tropas nacionales la ocuparán; y su jefe se compromete á respetar las personas de los individuos comprometidos, sin que deban responder á nadie de sus actos políticos; pero dejando espedita su accion á las leyes para el perjuicio de tercero y delitos comunes.

3º Despues de ratificadas estas bases por ambos jefes, el de la plaza ordenará al que manda en Hostalrich entregue dicho fuerte al que designe para ocuparlo el jefe sitiador, y la guarnicion que en el dia existe allí pasará a Figueras.

4º Tan luego como se ratifiquen las presentes estipulaciones, dos oficiales nombrados, uno por cada jefe, marcharán en posta al cuartel jeneral del Escmo. Sr. Jeneral en jefe á solicitar el de la plaza su superior permiso para entrar en Barcelona, y advertir al que allí mande lo ejecutado en Gerona.

5º Hasta el regreso de dichos oficiales, que será precisamente el dia quinto de su salida, las fueras de Gerona y Hostalrich permanecerán en Figueras y su castillo, sin que estas ni las que ahora lo guarnecen puedan hacer salidas ni practicar ninguna operacion militar; y lo mismo se entiende de las del jeneral Prim, que tomarán posicion á la derecha del Fluviá, estacionándose en Rosa la columna de Ampurdan.

6º Vueltos á sus respectivos cuarteles los oficiales comisionados, uno y otro jefe se obligan solemnemente, por sí y á nombre de sus respectivos comisionados, á aceptar y conceder una capitulacion redactada sobre las bases que han servido á la formacion de la de Zaragoza.

7º Caso que el oficial comisionado por el jefe de las fuerzas de Gerona no haya regresado de Barcelona el dia prefijado, se entenderá como si lo hubiese hecho para los efectos inmediatos de lo pactado.

8º y ultimo. El jeneral D. Juan Prim, ofrece serán inviolablemente respetados los heridos y enfermos existentes en los hospitales, como todo lo demás que los habitantes de Gerona tienen derecho á esperar de la acreditada disciplina de sus tropas. – Sarriá de Gerona 7 de noviembre de 1843. – Es copia. – Reus. – Es copia. – El jeneral jefe de estado mayor jeneral, Antonio Lasauca.

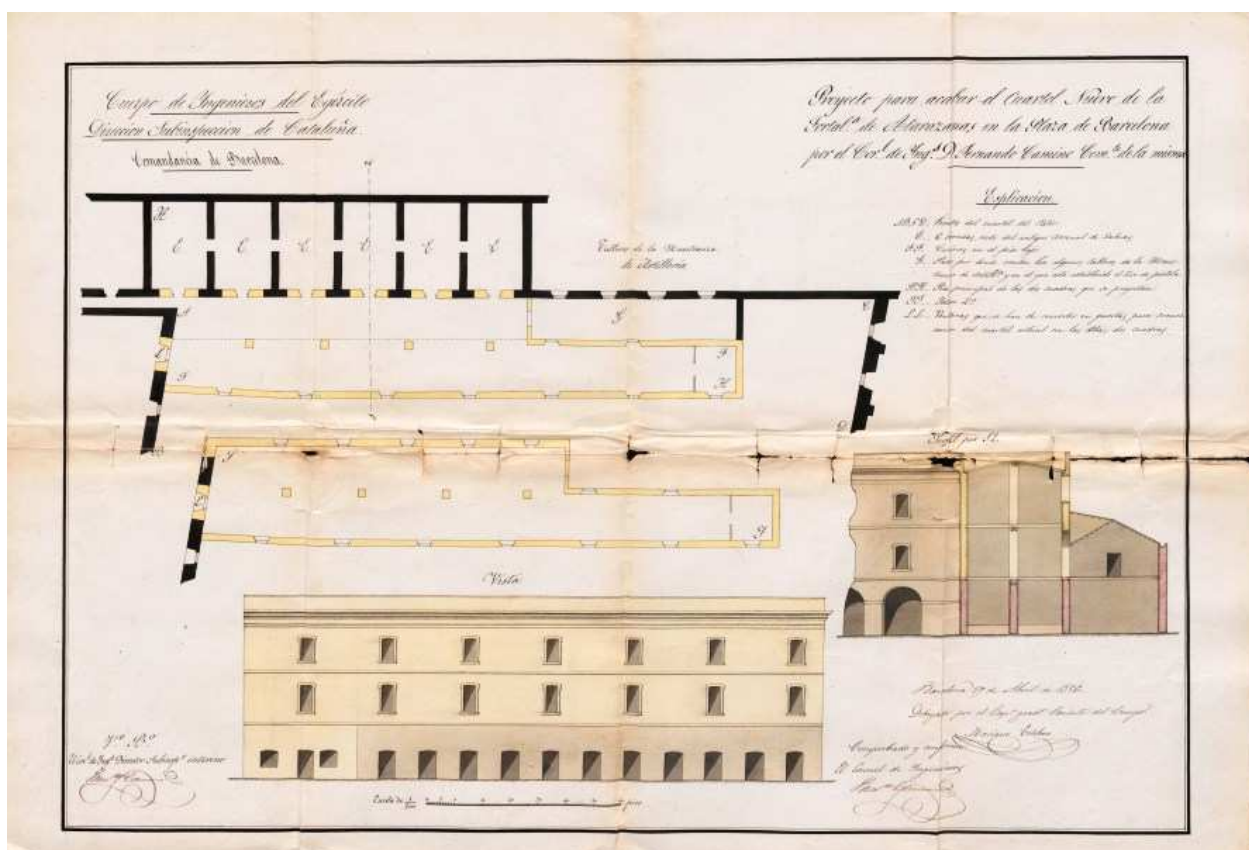
5. Justificació de Prim per la seva actuació en els fets de 1843 (Contestació al discurs de la Corona; Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados, número 13 del 21 de noviembre de 1850, p. 188-196, 199, 202-204. Dins de RUBIO (coord.). Biografías de parlamentarios: Juan Prim y Prats...; p. 195-196).

“voy á concluir, señores, porque he hablado más de lo que corresponde á un soldado, y voy á concluir haciendo una declaracion solemne que me es muy necesaria [...]. Se trata, señores, de la acusacion que pesa sobre mi hace muchos años. De que el año 43 me vendí al partido moderado no sé por cuántos millones, porque cada uno ha dicho lo que bien le ha parecido, y que por esto levanté entonces la bandera contra el Duque de la Victoria, y que por lo mismo más tarde combatí la Junta central. Pues bien, señores; declaro en alta voz para ser oído en todo el universo, que cuando me lancé á la lucha en el año 43, no tenía ningun género de compromisos con el partido moderado; ¿lo oís bien? Ninguno; que tampoco lo adquirí despues ni los tengo ahora. El que se vende, deja de pertenecerse á sí mismo, y pertenece en cuerpo y alma al comprador. Pues bien: yo reto á los dignos jefes del partido moderado aquí presentes, como á los que estén fuera de aquí, para que me reclamen si les pertenezco. Lo que yo hice el año 43, fué efecto de mi profunda fé política, que creía vulnerada, y de ninguna manera pudo ser el resultado de un tratado vil y súcio, pues soy de los hombres que ménos valor dan á la riqueza. Una sola vez, en el año 42, encontrándome en París, quise ponerme de acuerdo con algunos de los generales que allí estaban, sin otro objeto que reunir las fuerzas contra el poder que entonces mandaba, como enemigo comun; no había sido posible ponernos de acuerdo, por razones que no son de este lugar; me retiré sin dejar en pós de mi el menor compromiso, y sin que aquellas conferencias diesen más resultado que el conocernos. El Sr. Duque de Valencia se dignará recordar este hecho, y mi leal y buen amigo el Sr. Carriquiri no lo habrá tampoco olvidado.

Yo bien sé, señores, que las apariencias me han condenado hasta cierto punto, sobre todo para aquellos hombres que no juzgan más que por los resultados; pero es preciso que esos hombres no pierdan de vista que las circunstancias son más fuertes que la voluntad de los hombres, y que

un conjunto de fatales circunstancias causaron la ruina del partido progresista. Si fuese oportuno, yo discurriría sobre esas circunstancias, y se vería cómo todos hemos cometido errores. En primer lugar los esparteristas, luego los que los combatimos, enseguida los centralistas, y yo también los cometí, pero errores, señores; y entre el error hijo de la inexperiencia ó de cualquiera otra causa inocente, y la traición, hija de la voluntad, hay una distancia inmensa. Creo haber dicho lo bastante para convencer á los hombres de juicio y buena fé de mi lealtad; los estúpidos ó malignos podrán decir lo que quieran, pues me tiene sin cuidado. La fé política es para mí un dogma como la fé del cristianismo, y la que yo profeso, que no tiene nada de exagerada, que no puede asustar á nadie, y que está en relación con las que profesan los hombres más amantes de las Monarquías constitucionales, esta fé, digo, nacida del estudio que he hecho de los hombres y de las cosas, nacida de las comparaciones que he hecho de todos los sistemas de gobierno que rigen en el mundo, esculpida está en mi pecho; y como la creo la mejor para el bien de mi país y mayor gloria de mi Reina, con ella me salvo ó con ella me condeno..."

6. Plànol del mig baluart de les Drassanes, de 13 de febrer de 1843 (Arxiu General Militar de Segòvia, Secció 3^a, Divisió 3^a, Lligall 416-a)

7. Capitulació de Barcelona el 19 de novembre de 1843 (Vida Espartero..., p. 374 - 376)

"El teniente general de los ejércitos nacionales D. Laureano Sanz, capitán general del segundo distrito militar, y general en jefe del ejército de operaciones, á nombre de S.M. Doña

Isabel II, Reina de las Españas, y en celebridad de su día en el primer año de su reinado, usando de las facultades que la misma le ha concedido en real orden de 11 del actual, y los señores don Antonio Rius y Rosell, vocal secretario de la junta de Barcelona; don Tomás Vert, de la de armamento y defensa; don Manuel Montoto, mayor de la plaza; don José Prats, segundo comandante del escuadrón de húsares de la Milicia Nacional, y don Ignacio Costa, capitán del cuarto batallón de la misma, debidamente autorizados por los comisionados de todos los puntos y corporaciones que se hallan dentro de la plaza, acuerdan el siguiente convenio:

Artículo 1º Como los defensores actuales de Barcelona reconocieron siempre á su Reina constitucional, y siendo ya público que empezó á gobernar los destinos de la nación desde el día 10 del corriente, escusado es decir que su lealtad obedece, respeta y acata.

Art. 2º La Milicia Nacional conservará sus armas, teniendo cada individuo de ella la libertad de dejarlas si le acomoda, y toda sujeta á reorganización con arreglo á la ley.

Art. 3º No siendo necesaria la fuerza restante por la entrada de las tropas en la capital, quedará disuelta, y recibirá sus licencias para marcharse á donde mas le convenga.

Art. 4º Los empleos civiles, militares de toda clase y categoría que se hallan dentro de la plaza se acogen espontáneamente á la benignidad de su Reina, y seguros de la rectitud de sus actos recibirán desde luego los pasaportes que soliciten á fin de esperar la resolución definitiva de S.M., previa recomendación y súplica que le elevará en su favor el Excmo Sr. capitán general.

Art. 5º Serán respetadas las opiniones políticas y hechos de armas para sostener las que con mas ó menos desarrollo se hayan manifestado desde el día 1º de setiembre último; pero quedará libre y desembarazada la acción de los tribunales ordinarios para satisfacer la vindicta pública en los delitos comunes.

Art. 6º Desde el momento en que quede terminado y ratificado este convenio no se entablará procedimiento alguno ni se exigirá responsabilidad por culpa de infidencia contra los que á él se acogieren. Si alguna se hubiera entablado contra los que se hallen dentro de los muros de Barcelona, se sobreseerá libremente.

Art. 7º Los primeros que en el día se hallen en los depósitos quedarán bajo la protección de su reina: una comisión de Milicia Nacional pasará á Madrid á poner en manos de S.M. la petición del Excmo. señor capitán general en beneficio de los empleados civiles y militares, y en solicitud de la libertad de sus compañeros de armas.

Art. 8º La misma comisión impetrará de la benignidad de S.M. la libertad de los penados que por las circunstancias hayan ingresado en las filas, y mientras se reciba su resolución, formarán un depósito en donde serán socorridos.

Art. 9º Será examinada la recaudación y ocupación de fondos y su distribución con la debida escrupulosidad, para inquirir su legítima inversión; del mismo modo se examinará la ocupación y distribución de metálico, géneros y efectos que se hayan hecho en la ciudad desde 1º de setiembre, sin que pueda hacerse cargo á los individuos de la junta por los que hubiesen invertido debidamente para el sostenimiento de la situación creada desde la referida época. Los particulares y las corporaciones que tengan derecho á indemnización, serán resarcidos por los medios que señalará el gobierno con la diputación provincial.

Art. 10 La diputación provincial y el ayuntamiento serán renovados en su totalidad con arreglo á las leyes.

Art. 11 Este convenio deberá ser admitido y ratificado brevemente para que en el día de hoy, en razón de su celebridad, cese la situación de Barcelona, entrando las tropas del ejército en el día de mañana á encargarse de los puntos de la plaza, relevando á la Milicia Nacional que los guarnece.

Art. 12 Toda persona que hallándose actualmente dentro de los muros de Barcelona desee marcharse al extranjero ó á otro cualquier punto de España, el Excmo. Sr. capitán general le

librará en el acto el correspondiente pasaporte. Si la persona que lo pidiese hubiese de rendir cuentas, dejará los libros y documentos justificativos á otra persona encargada de recibirlas á su nombre.

Art. 13 Todo el que despues de firmado y ratificado este convenio se opusiese directa ó indirectamente á su cumplimiento, alterase el órden público, no respetase la propiedad ó atentase á la seguridad personal, sea de la clase ó categoría que fuese, se declarará fuera de la ley y entregado á los tribunales competentes.

Art. 14 Las tropas del ejército no entran en Barcelona como hostiles: desean estrechar á sus hermanos, y despues de haber defendido á la Constitucion y á su reina juntos en la lucha de siete años, anhelan vivamente un olvido general de todo lo pasado.

Barcelona 19 de noviembre de 1843 á las once de la noche = Antonio Ruiz y Rosell, vocal secretario de la junta suprema = Tomás Vert, de la de armamento y defensa = Manuel Montoto, coronel mayor de plaza = José Prast, segundo comandante del escuadrón de húsares = D. Ignacio Costa, capitan del cuarto batallon de Milicia Nacional.

Ratifico y apruebo este convenio en el cuartel general de la ciudadela de Barcelona á 19 de noviembre de 1843 á las once de la noche = Laureano Sanz”.

8. Al locució de Joan Prim als barcelonins de 23 d'agost de 1843 (AMCB, Governació, reg. 1734. “Asonada del 14, 15 y 17 de Agosto de 1843 en la Rambla y plaza de Palacio”)

“Barceloneses,

Al encargarme del Gobierno militar de esta plaza me cabe la satisfacción de ver restablecida la tranquilidad pública. En el círculo de atribuciones señaladas a mi destino, solo me toca deciros que la ley será mi guía; y que en vano sería que intentasen desviarme de tan segura senda, intrigas, exigencias, ó maquinaciones de bandería, con las cuales el espíritu de discordia suele acriminar hoy lo que aplaudió ayer; pero mi calidad de Gobernador Militar no me prohíbe, barceloneses y catalanes todos, hablaros como compatricio y compañero de aquel lenguaje que inspira únicamente la voz santa de la Patria, lenguaje que encuentra siempre simpatías en el corazón de todo buen catalán. Por la Patria, por la Constitución, por la Reina Constitucional Isabel II, por la independencia nacional, y por la libertad, he trabajado sin descanso desde el dia de mi llegada, con las autoridades populares, con la Milicia, con el Pueblo; y como simple ciudadano he podido penetrar las necesidades, los recelos, los motivos de discordia, las ansiedades, y aceptar una parte de la noble misión de proveer remedio, y restablecer la calma. He hallado eficaz apoyo en todos; y á todos en general, y en particular a las autoridades populares, y a los gefes y oficiales de Milicia Nacional, doy público testimonio de mi gratitud.

Barceloneses: afianzadas están, y se robustecerán con vuestra cordura y unión las instituciones fundamentales, fruto de la soberanía nacional, en cuya defensa tanta sangre hemos derramado, salvada la Reina y la Constitución. La libertad no perecerá nunca en Cataluña. Vuestras autoridades os manifestarán las disposiciones que se han acordado; y que no salen del límite señalado en el régimen constitucional. El estado normal reaparece. Todo lo pasado quede encerrado é invisible en recinto inviolable erigido por el bien común. Escóndanse los rencores y los agravios detrás del altar de la Patria; jamás caiga este altar, y aquellos no parecerán más. Toda ansiedad, y agitación ha de cesar: ábranse talleres y almacenes si algunos quedasen todavía cerrados; dése enérgico y vital impulso a las artes, comercio e industria; y despléguese los recursos que tan solo la unión puede fecundar, y que bastan a inundar de prosperidad la Cataluña en el seno de la paz y de la libertad. No aspire malévolo alguno á reacciones de ninguna especie para restaurar opresiones incompatibles con la índole de los laboriosos y liberales catalanes; ni

tampoco con viciosa interpretación de los derechos de ciudadano, piense algun díscolo poner en conflicto la seguridad personal y de propiedades; unos y otros se estrellarán sin lograr su fin; y mi causa que es la vuestra, la de la patria, la de un gobierno liberal, constitucional, patriota, hijo del pueblo español, no será jamás la causa del que quiera esclavitud y eternizas rencores, ni del que se proponga perpetuar odios y zozobras, é impedir la reconciliación general y la consolidación de la paz y de las instituciones libres.

Haya tolerancia en las opiniones; pero las acciones sométanse a la ley; y sobre ambas predomine el bien y prosperidad de la patria. Olvido de todo mal pasado; esperanza en el porvenir; tranquilidad, paz, general empeño en mejorar el país; unión de los intereses de esta capital con los de las demás poblaciones catalanas: Constitución de 1837, libertad, Isabel II Reina constitucional: tolerancia, unión y generosidad; estos son los sinceros votos, y los sagrados compromisos a que no faltará jamás vuestro compatriota"

9. Proclama de Prim per a calmar els ànims (Diario de Barcelona, núm. 230, de 19-09-1843).

"BARCELONESES

Hace pocas semanas que henchido el corazón de orgullo salí de vuestra capital con un mando militar al que me elevó vuestro voto unánime, con vuestros esfuerzos contribuí a consolidar, venciendo los enemigos comunes, la noble bandera que el popular ministerio López enarboló, que la representación nacional aceptó unánime, y que España entera y vosotros los primeros habéis hecho triunfar. Pacífica España prestó y sigue prestando apoyo al gobierno nacional y democrático que vosotros mismos repusisteis en el puesto elevado que ocupa y del que cada día se muestra más digno. Gobernador de Madrid estaba cuando llegó a mi noticia el funesto estado en que se hallaba esta ciudad, con cuya suerte está ligada la mía desde el primer día en que su libertad y sus intereses fueron amenazados por las huestes de Carlos V: desde entonces no he cesado de dar muestras de noble y franca adhesión a la causa de la libertad, porque como principio emanado del pueblo y hombre del pueblo creí que era mi deber. Ningún amaño, ninguna razón han servido nunca, pues, que para fortalecerme en mis principios altamente progresistas. Bien sé yo que nuestros enemigos, los enemigos de la libertad é instituciones nacionales, los que acabamos de vencer y lanzar de España vierten especies de apoyado en toda mi carrera sin mancilla y pura de toda interpretación, desprecio altamente y satisfecho en mi consciencia de hombre honrado, no intento solo en preguntarlos: en qué fundáis vuestras sospechas? Que os contesten a estas sencillas palabras y si después dudáis yo mismo iré a presentaros mi cabeza, esa cabeza que por vosotros he espuesto tantas veces con orgullo y que me es cara tan solo porque tengo la esperanza de poderósla consagrar todo lo que me quede de vida.

Barceloneses: tengo un derecho adquirido, y este derecho es el de que escuchéis mi voz, esa voz que en los campos de batalla, en las Cortes y en vuestras revueltas política, ha tronado siempre la primera en beneficio de la causa del pueblo. Pues esa voz que no pudo acallar el poder del ex regente, esa voz que resonó en Reus, es la misma que ahora resuena en vuestra heroico recinto y con el tono de la santa convicción os dice: cesad, cesad en ese empeño en que estais de querer forzar la voluntad de la Nación entera, haced que vuelva la paz en esa combatida Nación, y ya que habeis conquistado el laurel de la victoria que os quepa la no menor gloria de empuñar la palma y el olivo.

Estamos en una era de regeneración, y esta regeneración no puede efectuarse por medios violentos. Venid a mí, a aquel que hace día proclamabais unánimes vuestro salvador, y yo os prometo no emplear para con vosotros otras armas que las de la razón, que a fuer de sensatos escuchareis.

Decidme vuestro deseos y yo os prometo apoyaros si están en armonía con los principios constitucionales que nos rigen, y tened presente que con la fuerza cuando las instituciones están consolidadas solo se logra el despotismo. Si permaneceis en este estado violento, espuestos estamos a arrastrar la patria a otra guerra civil que vosotros los primeros debeis evitar a todo trance.

Barceloneses, conciudadanos míos: habeis jurado con la Nación entera, salvar el país y la Reina, y tan caros objetos no estan seguros interin, no nos estrechemos unos en los brazos de otros.

Viva la Reina, Viva la Constitución y sus consecuencias más liberales, este es mi lema y mi divisa: caer con la velocidad del rayo sobre cualesquiera hombre o partido que olvidando lo que deben a la patria, quisieran sumirnos en nuevas disensiones.

Barcelona 17 de agosto de 1843

Fons arxivístics

Arxiu General de la Diputació de Barcelona (AGDB):

- Llibre d'actes 121: Diputació de Barcelona. Actes del Ple de la Diputació Provincial de Barcelona. Vol. 23: gener 1843 – 17 gener 1844.

Arxiu General Militar de Segòvia (AGMS):

- CELEB, capsa 136, expedient 1.
- CELEB, capsa 156, expedient 5.
- Secció 2^a, Divisió 8^a, lligall 121. *Historia militar de los fuertes y plazas de guerra del Principado de Cataluña (1800 á 1853).*
- Secció 3^a, Divisió 3^a, lligall 416-a. *Plano del medio baluarte de Las Atarazanas con fecha de 13 de febrero de 1843.*

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona (AHCG):

- Fons municipal de Girona. Actes Municipals (1843)

Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona (AMCB):

- Fons municipal de Barcelona. Acords (1843), volum 10.
- “Expediente sobre acuñación de una medalla al General D. Laureano Sanz”. A-2059, núm. 154, Any 1844.
- Reg. 1.734. *Asonada del 14, 15 y 17 de Agosto de 1843 en la Rambla y plaza de Palacio.*
- Reg. 1.752. *Pronunciamiento de Barcelona en 6 de junio y nombramiento de una Junta Provisional de Gobierno.*
- Reg. 1.757. *Comunicación dirigida por la Junta Suprema de esta Provincia al Gral. Serrano con motivo de varios empleos dados por este, y comunicaciones de varias Juntas Subalternas.*
- Reg. 2.026. *Adopción de una insignia que sea general a todos los individuos de ayuntamiento del reino.*
- Reg. 2.060. *Entrada de autoridades en esta capital en 21 de noviembre de 1843, y demás relativo a ella.*

Fonts hemerogràfiques

Diario de Barcelona (Barcelona, 1842-1843).

El Constitucional (Barcelona, 1843).

Gaceta de Madrid (Madrid, 1843)

Bibliografia

ANGUERA, PERE. *Prim, biografía de un conspirador*. Barcelona: Edhasa, 2003.

BALAGUER, VÍCTOR. *Prim. Vida militar y política de este General*. Barcelona: López Bernagosi, 1860.

BOFARULL I BROCÀ, ANDRÉS DE. *Anales históricos de Reus*. Reus: Centre de Lectura, 2007.

BOU ROS, JORDI. "La Jamància. El naixement de l'última bullanga popular (juny-agost de 1843)". *Quaderns d'Història*, Ajuntament de Barcelona, 10 (2004 = *La Ciutat i les revolucions, 1808-1868. Les lluites del liberalisme*) 171-186.

COSTA I FERNÁNDEZ, LLUÍS. *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*. Girona: Ajuntament, 1987.

Cuadro histórico y pintoresco de los sucesos de Barcelona durante los meses de setiembre, octubre y noviembre de 1843. Barcelona: Sociedad Litográfica, 1844.

Diario de los sucesos de Barcelona en setiembre, octubre y noviembre de 1843.... Barcelona: Impr. Pablo Riera, 1843.

DIEGO, EMILIO DE. *Prim, la forja de una espada*. Barcelona: Planeta, 2003.

GIMÉNEZ Y GUITED, FRANCISCO. *Historia Militar y Política del General Prim....* II. Barcelona: Librería del Plus Ultra, 1860.

GRÁVALOS GONZÁLEZ, LUIS – CALVO PÉREZ, JOSÉ LUÍS. *Condecoraciones militares españolas*. Madrid: San Martín, 1988.

HERNÁNDEZ, F. XAVIER – RIART, FRANCESC. *Soldats, Guerrers i Combatents dels Països Catalans*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2014 (*Exèrcits de Catalunya*; 3).

ISABEL SÁNCHEZ, JOSÉ LUIS. *Caballeros de la Real y Militar Orden de San Fernando (Infantería)*. Madrid: Ministeri de Defensa, 2001.

OLIVAR-BERTRAND, RAFAEL. *El caballero Prim*. I. *Vida íntima, amorosa y militar*. Barcelona: Luis Miracle, 1952.

OLIVAR-BERTRAND, RAFAEL. *El caballero Prim*. II. *Vida política y revolucionaria*. Barcelona: Luis Miracle, 1952.

OLIVAR-BERTRAND, RAFAEL. *Prim*. Madrid: Tebas, 1975.

OLIVAR-BERTRAND, RAFAEL. "Genio y Figura de Don Juan Prim". *Cuadernos de Historia de España*, Instituto de Historia de España, Facultad de Filosofía y Letras, Buenos Aires, 1989, 349-395.

ORELLANA, FRANCISCO. *Historia del General Prim*. II. Barcelona: La Ilustración, 1871-1872.

PI Y ARIMÓN, ANDRÉS AVELINO. *Barcelona antigua y moderna, descripción é historia de esta ciudad desde su fundación hasta nuestros días*. II. Barcelona: Impr. y Librería Politécnica de Tomás Gorchs, 1854.

POBLET, JOSEP M. *Prim: militar, diplomàtic, polític, conspirador, home de govern*. Barcelona: Pòrtic, 1975 (Nàrtex).

REDONDO PENAS, ALFREDO. "Concesión del título de 'Ciudad Esforzada', y de la bandera de la Milicia Nacional de Reus (1843)". *A Carn!* [En línea], Setembre de 2014, núm. 26, p. 14-29. Disponible a: www.acarn.cat.

Revolución de Barcelona proclamando la Junta Central. Diario de los acontecimientos de que ha sido teatro esta Ciudad, durante los meses de Setiembre, Octubre y Noviembre de 1843. Redactado por un testigo de vista. Barcelona: Impr. Manuel Saurí, 1844.

RUBIO, MARÍA JOSÉ (coord.). *Biografías de parlamentarios: Juan Prim y Prats (1814-1870). Discursos parlamentarios*. Madrid: Congrés dels Diputats, 2012.

TORRES, XAVIER - JOAQUIM NADAL - MANUEL SANTIRSO - JOSEP PICH MITJANA - JUAN SISINIO PÉREZ GARZÓN (Coord.). *Los bombardeos de Barcelona*. Madrid: Los Libros de la Catarata, 2014.

VAN HALEN, ANTONIO. *Diario razonado de los acontecimientos que tuvieron lugar en Barcelona desde el 13 de noviembre al 22 de diciembre del año 1842....* Madrid: Impr. de I. Sancha, 1843.

Vida militar y política de don Baldomero Espartero.... Madrid: Sociedad de Operarios del mismo Arte, 1846.

VOLTES, PEDRO. "Espartero y Barcelona. Un decenio de agitación", *Berceo*, Logronyo, 148 (2005) 179-196.

La Milícia Nacional al districte de Gandesa durant el Bienni Progressista (1854-1856)

David Tormo i Benavent

Historiador

dtormo@batallaebre.org

Resum: Trajectòria del cos armat popular conegut com Milícia Nacional (1837-1856) en el marc de la situació política de mitjan segle XIX. El cas del districte de Gandesa (constitució, mobilització, finançament, conflictes) es pot anar seguint a través de la informació que proporcionen les actes de la Diputació Provincial de Tarragona.

Paraules clau: Milícia Nacional, carlisme, Gandesa, milícies locals, Diputació, comandaments, cos armat.

Estadística: 3 notes, 1 centre documental consultat, 3 obres bibliogràfiques citades.

Resumen: Trayectoria del cuerpo armado popular conocido como Milicia Nacional (1837-1856) en el marco de la situación política de mediados del siglo XIX. El caso del distrito de Gandesa (constitución, movilización, financiación, conflictos) se puede ir siguiendo a través de la información que proporcionan las actas de la Diputación Provincial de Tarragona.

Palabras clave: Milicia Nacional, carlismo, Gandesa, milicias locales, Diputación, mandos, cuerpo armado.

Estadística: 3 notas, 1 centro documental consultado, 3 obras bibliográficas citadas.

Abstract: Trajectory of popular armed force known as National Militia (1837-1856) in the context of the political situation in the mid-nineteenth century. The case of district *Gandesa* (creation, mobilization, financing, conflicts) can go through the following information provided by the minutes of the Provincial Council of Tarragona.

Keywords: National Militia, carlism, Gandesa, local militias, council, officers, armed corps.

Statistic: 3 notes, 1 documentary consulted center, 3 bibliographical mentioned works.

Résumé: Trajectoire force armée populaire connu sous le nom Milice Nationale (1837-1856) dans le contexte de la situation politique dans le milieu du XIXe siècle. Le cas du district de *Gandesa* (création, mobilisation, financement, conflits) peut passer par les informations suivantes fournies par les minutes du Conseil provincial de Tarragone.

Mots clés: Milice Nationale, le carlisme, *Gandesa*, milices locales, conseil, officiers, corps armé.

Statistique: 3 notes, 1 centre documentaire consulté, 3 oeuvres bibliographiques citées.

Riasunto: Evoluzione della forza armata popolare conosciuta come Nazionale Milizia (1837-1856) nel contesto della situazione politica nella metà del XIX secolo. Il caso del distretto di *Gandesa* (creazione, la mobilitazione, il finanziamento, i conflitti) può passare attraverso le informazioni fornite dai verbale del

El pronunciament militar dels generals **O'Donnell** i **Dulce** a Vicálvaro el juny de 1854 va posar fi a una dècada de governs moderats, i va retornar el poder als liberals progressistes. Aquests, amb el general **Espartero** a la presidència del nou govern, van reinstaurar, entre d'altres, la Constitució progressista de 1837 i la Milícia Nacional.

Aquesta institució, hereva dels sometents medievals, va prendre cos durant la guerra del Francès, i va quedar recollida en la Constitució de 1812. La Milícia va ser concebuda com un cos armat popular que s'havia d'encarregar de vetllar per la seguretat de l'ordre interior del país i la defensa de la Constitució. Un contrapoder de l'Exèrcit, que s'havia de limitar a la defensa exterior de la pàtria i deixar el control de l'interior als milicians. El cos, doncs, va ser un instrument dels progressistes per assolir i defensar els seus objectius polítics tant contra els liberals moderats, com contra els defensors del retorn a l'Antic Règim. La seva dissolució i reaparició va anar lligada a l'alternança en el poder d'ambdós grups, una alternança que, en la majoria dels casos, va ser fruit d'un pronunciament militar i no pas de la voluntat de les urnes. Com a cos popular, n'havien de formar part els homes útils d'entre 16 i 60 anys, que s'hi podien incorporar de forma voluntària. N'estaven exclosos els malalts, alguns càrrecs públics (civils o militars) i aquells que eren sospitosos de ser antiliberals o moderats.

El general Leopold O'Donnell
[blogs.sapiens.cat]

Els pobles del districte de Gandesa, com els de la resta del país, van comptar amb les seves milícies durant tot el segle XIX, i van participar en les diverses guerres carlines i altres alçaments. De tot plegat, però, no en tenim gaires notícies. Aquest article, a través de la informació que consta a les actes de la Diputació de Tarragona^[1], vol aportar algunes dades que permetin, en un futur, aprofundir en la composició, mobilització i actuació de la Milícia als nostres pobles.

La constitució de les milícies locals

El juliol de 1854 el nou govern va restablir la Milícia Nacional amb la voluntat de comptar amb una força popular que li donés suport. Cal suposar que tots els pobles del districte de Gandesa van fer cas de les ordres del govern, i van constituir les seves milícies amb la incorporació dels partidaris del progressisme de cada localitat. De la constitució formal de cada milícia local no en tenim gaires dades, tret d'aquells casos en que es van plantejar queixes a la Diputació per tal de depurar alguns dels voluntaris que s'hi havien incorporat. Això és el que va passar a Miravet, Caseres i la Fatarella.

El 30 de novembre de 1854 **Antoni Fàbregas Pedrola** va impulsar la redacció d'un informe per part de l'Ajuntament de Miravet per a l'expulsió de dos membres de la milícia local, **Tomàs Sastre** i **Antoni Borrell**, per ser considerats carlins. L'informe va arribar al Ple de la Diputació l'11 de gener de 1855, i hi constava la filiació carlina de tots dos, i s'afegia, a més, que **Sastre** havia, fins i tot, estat empresonat a Gandesa per la seva col·laboració amb la causa tradicionalista. Davant d'aquest informe, es va tenir en compte que a la milícia *"sólo deben incluirse los que presten garantías de moralidad, honradez y adhesión a las instituciones liberales"*, i el Ple acordà l'exclusió de tots dos de la milícia.

El 2 de març següent es va tractar una queixa presentada per dos veïns de Caseres, **Josep Peris** i **Miquel Tarragó**, sobre *"las informalidades de que adolece el alistamiento de la M.N. de esta villa, y los insultos que sufre una parte del vecindario"*. Per tal de prendre mesures al respecte, el Ple va acordar demanar a l'ajuntament un llistat amb tots els membres de la milícia local. Hi havia de fer constar qui d'ells ja en formava part el 1843, quan va ser mobilitzada per enfrontar-se al pronunciament moderat que va depositar a **Espartero**; també els sospitosos de ser carlins i, finalment, demanava una llista dels membres de la milícia de 1843 que ara no en formaven part i els motius de la seva exclusió.

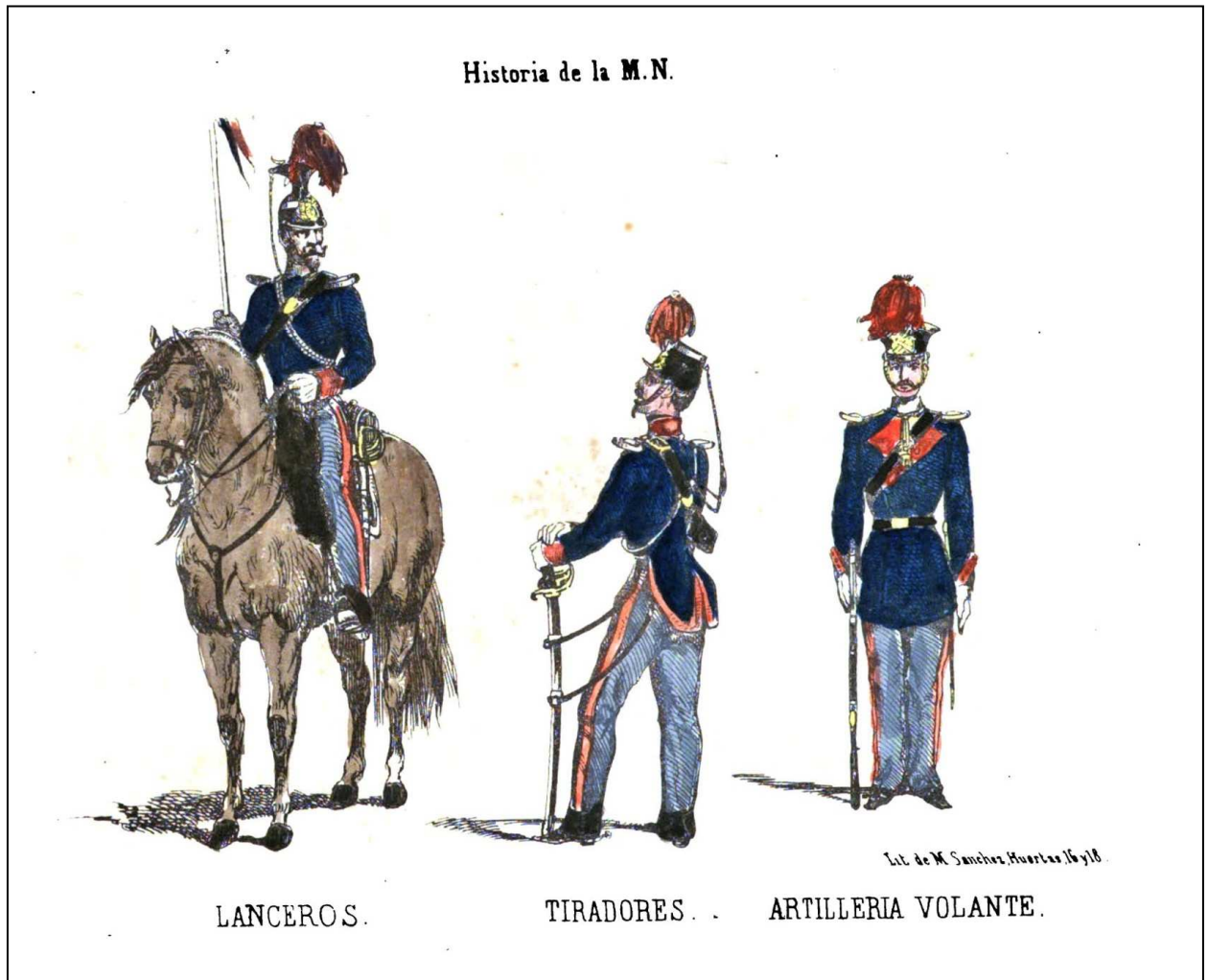
A més d'aquesta petició, el Ple va acordar prevenir a l'alcalde de Caseres que:

"a fin de evitar la repetición de abusos que se han denunciado a esta Corporación y ceden en menoscabo de la benemérita fuerza ciudadana, disponga que por ningún motivo se permita usar las armas fuera de los actos del servicio a la Milicia Nacional, ni menos que rebajando el brillo de su honroso uniforme se mezcle en cuestiones de pueblo que tiendan a propagar la discordia".

És a dir, que s'evités que els membres de la milícia abusessin de la seva posició per resoldre conflictes personals o familiars i, encara menys, per treure'n profit davant de persones o famílies considerades desafectes. A les actes del Ple de la Diputació no consta cap altra referència al cas de Caseres. Caldria pensar, però, que l'ajuntament va fer cas del que li demanaven i que els abusos denunciats es van aturar.

El darrer conflicte amb membres d'una milícia del districte va ser tractat pel Ple el 26 d'agost de 1855. Aquell dia es va donar compte d'un escrit del capità de la milícia de Móra d'Ebre, **Vicenç Ferrer**, amb data de 7 d'agost, on donava trasllat de les prevencions transmeses el 28 de juliol pel Brigadier Governador del Maestrat en relació a la manca de respecte que els milicians de la Fatarella tenien per l'autoritat local, així com pel mal ús que feien de les seves armes, i demanava a les autoritats del territori que es posessin

d'acord per expulsar a “*todos aquellos sujetos de malas costumbres, procesados o desafectos*”. Per tal de poder actuar al respecte, el Ple va acordar demanar informe al sotsinspector de milícies de la província.

L'article 86 de les Ordenances de la Milícia Nacional preveïa que la infanteria havia d'usar el color blau amb el coll carmesí i el botó blanc. L'artilleria vestia igual que la infanteria però amb botonadura daurada. L'equipació constava de barret o morrió, cassaca i pantaló, segons el costum de cada província. Els milicians havien de dur en el coll de la cassaca la inicial del poble al que pertanyien, com a distintiu, i la despesa de l'uniforme era, llevat de casos molt extrems, a càrrec del milicià.

[RONDA PÉREZ, JOAQUIN I MARÍA FRANCIA GALIANA BOTELLA. "La milicia nacional en Xàbia, año 1839".Dins: *Festes Patronals Mare de Déu de Loreto 2013*, Duanes de la Mar, Xàbia. www.lamarinadahir.blogspot.com.es]

Quatre dies després, el Ple tractava un altre escrit del capità de la milícia de Móra d'Ebre, que donava compte d'una ordre del Governador militar del cantó de Gandesa per tal que, en virtut d'allò ordenat pel Comandant General del Maestrat, es disposés a l'expulsió d'alguns dels membres de la Milícia Nacional de la Fatarella “*que por sus malas costumbres o desafección no inspiran confianza a las autoridades*”.

Val a dir que aquesta informació es contradeia amb la que el sotsinspector havia remés al Ple, segons la qual a la Fatarella no s'havia constituït la Milícia Nacional. Afegint-hi el fet que, d'acord amb la legislació vigent, els únics amb potestat per expulsar membres de la milícia eren les autoritats civils, i no les militars, es va ordenar al capità **Ferrer** que s'abstingués de fer res al respecte. Desconeixem, doncs, si a la Fatarella hi havia Milícia Nacional com a tal, o bé si alguns veïns s'havien investit com a força armada local, al marge del cos de milicians, o si totes aquelles queixes i denúncies no tenien cap fons de veritat.

Les conseqüències de l'assalt carlí a Batea

Per la premsa de l'època sabem que a finals de maig de 1855, en coincidència amb l'alçament del carlisme a diferents punts de l'Estat, es va produir l'entrada d'una partida a Batea. Així ho va reproduir el 5 de juny el *Diario de Córdoba*, que citava informació publicada a la premsa madrilenya: *"La facción que apareció en Batea, provincia de Tarragona, capitaneada por el esclaustro don Gaspar Gil, se hallaba el 27 en las inmediaciones de Horta, dirigiéndose según parece a los puertos de Beceite"* [2].

Les diverses fonts consultades, i els testimonis que citarem a continuació, no deixen clar quina va ser la data exacta del fet, ni tampoc les seves conseqüències. El cert és, però, que l'amenaça carlina l'estiu de 1855 era una realitat, i que la Diputació va proveir fons econòmics per facilitar, si calia, la mobilització de totes les milícies locals per combatre un enemic amb força arrelament al país, i també a les zones properes del Baix Aragó i el Maestrat.

Els fets de Batea, van donar lloc a un altre tipus de conflicte, de tipus intern, al sí de la milícia local. El 4 de juny, el Ple donava compte de dos escrits adreçats el 30 de maig des d'aquella població, quan el possible enfrontament amb els carlins ja s'havia esdevingut. El primer el signaven **Tomàs Alcorisa**, **Miquel Bes**, **Baptista Bonfill** i altres membres de la milícia que no s'esmenten a l'acta. L'escrit denunciava que el capità de la milícia local, **Pau Figueras**, que també era vocal de la Diputació, no era a la població, i afegia que no es coneixia el seu parador. Vista la situació, el Ple va acordar que es procedís a l'elecció d'un nou capità per comandar la milícia, ateses les greus circumstàncies.

El segon escrit el signava **Miquel Joan Monlleó**, i en ell sol·licitava que es proporcionés als milicians els mitjans necessaris per fer front a les circumstàncies que s'estaven vivint. El Ple va acordar respondre que els mitjans els hi havia de proporcionar l'alcalde, d'acord amb la circular aprovada tres dies abans, on s'establien els mecanismes per finançar als milicians, i de la que en parlarem més endavant.

Dos dies després d'atendre les peticions de la milícia de Batea, el Ple va haver de tornar-ne a parlar. En aquest cas es tractava d'un escrit de l'alcalde que es queixava de la multa de 1.000 rals que li havien imposat per no haver informat de l'entrada d'una partida carlina a la població el darrer 25 de maig. El Ple va acordar traslladar l'assumpte al Governador, que era qui tenia potestat en aquella matèria.

El 18 de juny la milícia de Batea torna a aparèixer a les actes de la Diputació. En aquest cas es donava compte d'un escrit de **Pau Figueras**, capità de la Milícia Nacional local, demanant explicacions per la seva substitució. El Ple va acordar sol·licitar-li la documentació necessària per aclarir el succeït i, si s'esqueia, retornar-li el seu càrrec.

La resposta va arribar un mes després, i va ser tractada el 14 de juliol, davant la reclamació de **Figueras** que li fos restituït el càrrec, i també l'honor i la bona reputació, perduts arran de les queixes d'uns quants milicians per l'entrada dels carlins a Batea el 19 de maig. Data que no coincideix amb la que féu constar l'alcalde al seu escrit, però tot sembla indicar que els fets van succeir a la segona quinzena del maig de 1855.

Davant les reclamacions de **Figueras**, el Ple va acordar donar trasllat de tota la documentació al jutjat de primera instància de Gandesa per tal que instruís un expedient i establís la veritat del fets exposats. Un cop enllestit l'expedient s'havia de remetre a la Diputació. És possible que la liquidació del govern progressista un any més tard, el juliol de 1856, interrompés aquest procés judicial, que no torna a aparèixer a les actes de la Diputació.

El finançament de la Milícia

El juny de 1855, un any després de la seva restitució com a cos armat popular, l'imminent amenaça d'un aixecament carlí va forçar la Diputació a l'aprovació de mesures extraordinàries per finançar la Milícia Nacional. Aquest cos esdevingué l'única força armada capaç de fer front als carlins, i la seva mobilització i trasllat allà on fos l'enemic, més enllà de les funcions bàsiques de defensa local, implicava un seguit de despeses que calia pressupostar i pagar.

L'1 de juny el Ple aprovava una derrama de 302.638,17 rals per fer front a aquesta despesa. Els fons d'aquest increment pressupostari els havien de proveir els pobles de la província, i repartir la quantitat de forma proporcional en base a la seva quota de la contribució provincial. En tot cas, l'acord indicava que l'esforç fiscal seria menor per als pobles que comptessin amb Milícia Nacional, i que els membres i familiars de la milícia estarien exempts del pagament en els repartiments municipals.

El finançament de la Milícia requeria, principalment, sobre aquells municipis que no en tenien, i que per defensar-se necessitaven la mobilització dels milicians d'altres pobles; però també sobre aquells veïns que no en formaven part, i castigava els suposats desafectes al nou règim amb el sosteniment de la força armada que el defensava.

Un mes abans d'aquesta mesura, el Ple ja havia tractat algunes propostes locals per establir arbitris i taxes per al manteniment de la Milícia Nacional local. Aquest fou el cas de l'Ajuntament de Vilalba, que va sol·licitar que li fos autoritzada la imposició d'un arbitri especial per a la Milícia. El 3 de maig el Ple aprovava la seva petició i posava com a condició que es confeccionés el corresponent plec de condicions.

Els fons previstos per la despesa aviat van començar a fer servei. L'alçament de les partides carlines entre el maig i el juny de 1855 va provocar la mobilització dels milicians de diferents pobles del districte. En tenim constància per les peticions d'autorització que van fer els ajuntaments per poder pagar als seus milicians.

La primera reclamació que va tractar el Ple va ser el 25 de juny, i procedia de l'Ajuntament de Benissanet; acordà autoritzar el pagament de 257 rals entre els milicians, per la seva mobilització els mesos de maig i juny.

El 7 i el 13 de juliol van ser tractades les reclamacions de Riba-roja d'Ebre i Flix. En tots dos casos la petició va ser denegada. S'indicava que els pagaments als milicians només es podien fer quan eren mobilitzats per actuar fora de la seva població, no pas en la defensa de les seves llars, que sembla ser era el que havien fet les milícies d'ambdós pobles.

El 26 d'agost el Ple aprovava el pagament de les despeses de la milícia sol·licitats pels ajuntaments de Vilalba dels Arcs (5.369 rals), Caseres (1.898 rals), Gandesa (5.125 rals) i Flix (4.938 rals), sense indicar, però, si es corresponien a despeses ordinàries de manteniment o eren fruit de la seva mobilització fora dels seus pobles. Quatre dies després, s'aprovaven les despeses de la Poble de Massaluga (3.680 rals), i s'indicava que corresponien a la seva mobilització a causa de l'alçament de partides.

El 17 de setembre trobem la darrera autorització de pagament per un poble del districte, en aquest cas a favor de l'Ajuntament de Batea (2.460 rals), per la mobilització de la seva milícia en compliment de les ordres del comandant del districte de Gandesa. A l'octubre encara es va tornar a denegar el pagament reclamat per l'Ajuntament de Riba-roja, pels motius ja exposats.

A més de la mobilització de les seves respectives milícies, els ajuntaments també van haver d'assumir certs serveis relacionats amb la situació bèl·lica que es vivia al territori. Fou el cas de Vilalba dels Arcs, a l'Ajuntament del qual el Ple indicava, en sessió celebrada l'11 de juny, que era el responsable del servei de bagatges i allotjament de tropes i animals. Calia, doncs, que ho repartís entre els veïns, que havien de posar les seves bèsties a disposició del servei, i indicava que aquest es basés en el nombre d'animals existents a cada casa. És a dir, el que tenia quatre animals, havia de complir quatre torns del servei de bagatges.

El 1856 la situació va començar a canviar i la Diputació va anul·lar alguns dels acords anteriors. Així, el 21 de gener el Ple acordava informar l'Ajuntament de Vilalba dels Arcs de la suspensió dels gravàmens sobre els aiguardents i licors, que s'havien aprovat el maig anterior pel sosteniment de la Milícia local. Cinc mesos després, el 21 de juny, és denegava a l'Ajuntament de Corbera d'Ebre l'ús d'aquest mateix arbitri per a finançar la despesa dels seus milicians.

Matxet per a artillers de la Milícia Nacional d'Espanya, 1854-1856, de fulla ampla, amb el pom de llautó, puny estriat i creu d'esparvers, que mostra l'emblema de dos canons creuats amb bombeta sobre escudet central. Duïen beina de cuir, acabada mitjançant virolla i coll de llautó, que incloïa botó per baldric.

[© Armas Antiguas Originales. Antigüedades Salas: www.armasantiguas.com]

El conflicte entre moderats i progressistes pel control de la Milícia

Fidel al sentiment progressista que inspirava la Milícia Nacional, el seu funcionament incorporava elements de democratització. Així, el 1836 s'establia, per decret, que la designació dels caps locals de cada milícia es faria mitjançant eleccions entre els seus membres. Alhora, els caps locals havien d'escollir el seu comandant de districte o zona. El 21 d'agost de 1855, un any després de la seva restitució al districte, el Ple de la Diputació donava compte de l'expedient electoral de la Plana Major de la Milícia Nacional al districte de Gandesa. Sembla ser que les eleccions havien estat anul·lades, tot i que no consta el motiu. Per tal de dotar al batalló del districte d'un comandant, fins a la

celebració de les properes eleccions, previstes al setembre, es va acordar que ostentés el càrrec el capità amb més antiguitat.

L'acord, però, no va ser del grat de les autoritats del districte. Una setmana després, el Ple donava compte d'una comunicació del sotsinspector de la Milícia Nacional, acompanyada de diversos escrits de **Tomàs Tarragó**, de Vilalba dels Arcs, que era el capità amb més antiguitat del batalló del districte, raó per la qual li havia de correspondre el seu comandament en virtut de l'acord de 21 d'agost. La comunicació informava de la negativa de l'alcalde de Gandesa a acatar l'acord de la Diputació, i interpretava que, anul·lades les eleccions de la Plana Major del batalló, el seu comandament havia de correspondre a qui n'havia estat segon comandant el 1843, **Salvador Desumvila**. Possiblement es tractava de **Salvador Desumvila Sabater**, apotecari de Benissanet, que havia comandat els liberals del territori des del 1833 en les dues guerres carlines^[3]. En aquells moments, exercia com a comandant militar del districte. Es barrejaven, així, militars i milicians, dos cossos armats que, des de la perspectiva de les autoritats progressistes, eren netament diferents.

Al respecte, el Ple, tot i considerar que l'ajuntament tenia dret a discutir la decisió acordada, calia que, en primer lloc, acatés l'ordre i, després, reclamés pels canals oficials. En tot cas, es ratificava en el seu acord, i aclaria que:

“El mando de ese Batallón no corresponde como V. afecta creer a D. Salvador Desumvila que desempeñaba el cargo de 2º Comandante en 1843 ya porque cesó de serlo desde el momento en que se procedió a elegir la P.M. ya también y principalmente, porqué a tenor del art. 52 de la citada ordenanza, el mando de armas que desempeña el Sr. D. Salvador Desumvila en esa ciudad y su cantón, es incompatible no sólo con el cargo de Comandante de la M.N. sino con todos los destinos de la misma, de manera que al recaer la Comandancia militar de algún punto en un Miliciano Nacional debe darse de baja en la Milicia ipso facto”.

La ratificació va anar acompanyada d'una multa de 1.000 rals a l'alcalde per desobediència a l'autoritat. La multa s'havia de fer efectiva en el termini de vuit dies, sota l'amenaça de detenció per “desobediencia obstinada de las ordenes superiores de las autoridades legítimas”, si no es complia amb allò acordat.

Dues setmanes més tard, el 16 de setembre, el Ple responia un escrit del Capità General de València en demanda d'informació sobre la situació de les eleccions al batalló de Gandesa. En la resposta es féu constar que l'anul·lació de les eleccions es va fer en considerar que es podia posar en perill l'ordre públic, i afegia que “los que han acudido a su Autoridad son los que allí han apoyado las situaciones moderadas, inclusa la que fue derribada por el alzamiento de Julio”. També es va incloure una còpia de la comunicació remesa al Brigadier **Salvador Damato**, governador militar de Morella, per tal que procedís a l'arrest d'alguns oficials del batalló de Gandesa i de tots aquells que s'havien resistit al seu comandant accidental, **Tomàs Tarragó**.

El problema de fons, sembla ser, no era altra que les lluites internes entre les diverses famílies polítiques del liberalisme. Possiblement, les autoritats provincials temien que els sectors més moderats, menys propensos als canvis que es volien impulsar des del

progressisme, es fessin amb el control de la Milícia Nacional al districte. Aquest podria haver estat el veritable motiu per anul·lar les eleccions a la Plana Major del batalló que afavoria que el comandés **Tomàs Tarragó**, de qui cal creure era proper als progressistes. Un problema agreujat per la ingerència de les autoritats militars, possiblement moderades, que tot i no tenir potestat en la Milícia Nacional donada la situació d'estat de guerra, van provar de fer i desfer. En el cas del districte i de tot el territori de la riba dreta de l'Ebre, la màxima autoritat militar era el Capità General de València. Aquest, a través del seu comandant al districte de Gandesa, **Salvador Desumvila**, va ordenar l'arrest de diferents membres de la milícia: **Vicenç Ferrer**, capità de Móra d'Ebre; **Mateu Guimerà**, capità de la Pobla de Massaluça; **Miquel Vaquer**, tinent de Caseres i **Manel Puig**, tinent de Riba-roja d'Ebre.

Assabentats el 17 de setembre, la resposta dels diputats provincials fou clara: l'exèrcit no tenia autoritat per fer aquelles detencions; aquesta residia en les autoritats civils, ajuntaments i Diputació. A més, es considerava que els detinguts no eren culpables de cap delictes que els suposés la separació de la milícia; per la qual cosa exigien el seu alliberament immediat a les autoritats militars.

Una setmana després, el 24 de setembre, es donava compte d'una nova comunicació del Capità General de València. Del què consta a l'acta es desprèn que els detinguts no havien estat alliberats, i que, a més dels milicians, també hi havia algun alcalde de la zona. En tot cas, el comandament militar sí que hauria ratificat **Tomàs Tarragó** com a comandant de la Milícia Nacional del districte, i rellevava del mateix a **Salvador Desumvila**.

El conflicte amb **Desumvila** no es va acabar aquí. Després del retorn dels moderats al govern, l'agost de 1856 el coronel d'infanteria **Salvador Desumvila** es va adreçar a la Diputació per demanar una còpia de l'expedient de les eleccions del batalló, per tal de poder establir els motius de la seva destitució i reclamar la reposició dels perjudicis que li havien causat a la seva carrera. També sol·licitava a l'òrgan provincial un certificat del seu comportament durant el Bienni. El Ple va desestimar la primera de les seves demandes, però va accedir a la segona, tot fent constar en acta *"lo satisfecha que está esta Corporación de los servicios que tiene prestados a la causa del trono, del orden e instituciones representativas"* el peticionari.

Les queixes de la Diputació per aquesta ingerència militar en assumptes de la Milícia, van continuar. El 7 d'octubre es donava compte al Ple d'un nou escrit del Capità General de València que indicava que les detencions realitzades eren part de les seves atribucions, atès que el districte estava en estat de guerra. Un cop més el Ple va acordar traslladar les seves protestes més enèrgiques per aquesta intromissió; afegia l'enviament d'una queixa formal al govern contra el brigadier **Damato** per la seva conducta al districte de Gandesa, ja que *"protege descubiertamente a los que apoyaron las últimas situaciones moderadas y persigue a los que constantemente han pertenecido a las filas progresistas"*.

Els problemes entre les autoritats civils progressistes i els comandaments militars, aparentment moderats, van acabar amb la fi del Bienni Progressista. El juliol de 1856, dos

anys després d'encapçalar el pronunciament de Vicálvaro que va donar el govern als progressistes, el general **O'Donnell** en dirigí un altre que va retornar el poder als moderats.

La fi del Bienni també va suposar la fi de la Milícia Nacional, que fou dissolta el 15 d'agost. Abans de la dissolució oficial, però, sembla ser que les noves autoritats van procurar desarmar el cos. Així es desprèn de l'acord, a proposta del diputat **Pau Figueras** –que possiblement havia estat el capità de la Milícia Nacional de Batea fins el juny de 1855–, adoptat pel Ple el 14 d'agost, per demanar al Capità General de València que desarmés als milicians dels pobles de la riba dreta de l'Ebre, atès que a la resta de la província ja havien estat desarmats, i *“considera peligroso que posean su armamento muchos individuos de la misma que en diferentes épocas han pertenecido a tropas y facciones carlistas”*. Cal entendre que aquesta darrera acusació era una excusa per accelerar el desarmament del cos que integrava als defensors més radicals del progressisme, un cop aquests havien estat apartats del govern.

NOTES

[1] Arxiu General de la Diputació de Tarragona [=AGDT], *Actes*, Volumes 21, 1854-1855 i 22, 1856. El buidatge dels dos volums ens ha permès obtenir les notícies que inserim en el redactat, les dates de les quals, corresponen a les de les sessions.

[2] *Diario de Córdoba* (5 de juny de 1855).

[3] BLADÉ I DESUMVILA, ARTUR. *Obra Completa Vol. 3 Cicle de la Terra Natal II*. Valls: Cossetània, 2007.

[imatge] RONDA PÉREZ, JOAQUIN Y MARÍA FRANCIA GALIANA BOTELLA. “La milicia nacional en Xàbia, año 1839”. Dins: *Festes Patronals Mare de Déu de Loreto 2013*, Duanes de la Mar, Xàbia
[\[www.lamarinadahir.blogspot.com.es\]](http://www.lamarinadahir.blogspot.com.es)

EL PERSONATGE:

Sebastià de Duran († 1663), cap militar hispànic a la guerra de Separació

[36/5 /19]

MANEL GÜELL

Historiador i arxiver

manelguell@acarn.cat

En aquest número toca tractar d'un personatge que, de tant en tant, treu el cap en la bibliografia, com per fer-se un lloc entre els il·lustres que han merescut l'articlet. I no te pocs mèrits, per tal com arribà a ser mestre de camp del terç de la Diputació del General. Les notícies que tenim de **Sebastià de Duran Descatllar** són només un grapat, però com sempre, confiem que puguin ser la base d'una biografia futura més ampla.

En aquest apartat de la nostre revista aspirem a això, a proporcionar el canyamàs a partir del qual els historiadors que vinguin darrera acabin de bastir, completin i millorin la biografia encetada. D'aquí la nostra predilecció per personatges poc coneguts.

Família

Era fill de **Ponç de Duran** i d'**Elena Descatllar** (dels **Descatllar** de Besora, fuet de bandolers i agents lleials de la monarquia hispànica). La família era originària de Ripoll, on detenien la condició de donzells. El pare († a.1643) va obtenir privilegi de cavaller el 1620 i assistí a la Cort de 1626, juntament amb els fills: **Benet**, **Sebastià**, **Bernat** i **Antic**([MORALES \[1983\] 1, 226](#)). En tenia tres més, **Francesc**, **Ponç** i **Jaume**, aquest últim, fou cabiscol de la seu de Vic i traspassà després de 1679.

Elena Descatllar, la mare, era viva encara el 1643, quan un procés judicial la va enfrontar al monestir de Ripoll, pel pagament d'uns censals creats sobre un immoble a la plaça d'en Borredà, prop de la muralla de

Ripoll, de la qual n'havia esdevingut propietària en morir el seu espós. No devia fer massa, doncs, que **Ponç de Duran** havia traspassat(ACRI, 5, 5.1, 5.1.4).

La campanya de Salses (1639)

La primera dada que tenim de la trajectòria militar de **Sebastià de Duran** el situa a la campanya per a la recuperació de la fortalesa de Salses, el 1639, en la qual participà activament en qualitat de capità del terç de la ciutat de Barcelona. S'hi va incorporar agregat a la companyia de cavallers de la guàrdia de corps del virrei comte de **Santa Coloma**, com corresponia al seu estatus nobiliari. Va formar part, l'11 d'agost de 1639, de l'esquadró de 1.600 homes escollits per assaltar Ribesaltes, al front de part d'una companyia(ADPO, 1B, reg. 390, núm. 19 i SAN RAIMUNDO [1640] 16). Això ens indica que ja devia de tenir certa experiència militar, probablement adquirida en les guerres de la monarquia hispànica a Itàlia o, fins i tot a Flandes, qui sap lo.

Com fos, era de tota la confiança dels consellers de Barcelona, que el van designar per conduir una nova lleva de 200 homes al front salsenc(SAN RAIMUNDO [1640] 7). Sabem, per un certificat que va expedir el 8 de desembre de 1647, que allí va ser company d'armes de **Jeroni de Pedrolo**, que moria poc després. El 1647 el germà **Francesc-Onofre de Pedrolo** tramitava l'obtenció d'un hàbit de Calatrava i anà a trobar **Duran** perquè fes constar per escrit la participació de la família en aquella guerra(ALBERTÍ [1995] 63).

La revolució de 1640

La confiança dipositada per les autoritats barcelonines era corresposta pel nostre personatge. En aquest període, **Duran** no sembla que es mogués de la capital. El trobem assistint a les juntes de braços més 'calentes': la de 3 de febrer de 1640, on es va comunicar l'assassinat d'**Antoni de Fluvià** a Palautordera; la de 19 de març següent, quan es va debatre la detenció del diputat **Francesc de Tamarit** i es resolia trametre una ambaixada al virrei; la de 10 de setembre del mateix any, quan es creava la *Vintiquatrena de guerra*, etcètera. Va ser l'únic membre de la família que hi assistia(DGC, v, 949, 952, 991, 1.021, 1.023, 1.070 i 1.071). Aquestes dades semblen indicar un important grau de compromís amb la causa catalana.

Guerra de Separació

El 19 de desembre de 1640 JOAN BAPTISTA SANZ, en la seva relació sobre la guerra de Segadors a Vic, parla d'un **Sebastià Duran**, vigatà, que era absent amb la seva companyia de milicians, per trobar-se a Cadaquès. Això va ser aprofitat pels segadors amotinats per ocupar la seva casa i disparar des d'allí els consellers(SIMON [2003] 160). Aquest vigatà podria no ser el nostre personatge, perquè aquells dies sabem que el sergent major (ja no capità) **Sebastià Duran** era amb els mosqueters tramesos per Barcelona per aturar les tropes castellanques del marquès de **Los Vélez** i es fortificava a Serra, un llogarret veí del molí de la Zuda de Tortosa. La font el qualifica de "soldado viejo, moço animoso..."(BC, ms. 500, p. 108).

A la primavera de 1641 s'uní a l'exèrcit català que va posar setge a Tarragona(GÜELL [2003] 41). En la contraofensiva franco-catalana, Valls va ser ocupada els primers dies de maig, i el primer nomenament de governador militar de la plaça va recaure en ell. La seva aportació a la campanya militar d'aquell any a Tarragona la va fer des de Valls, important enclau estratègic, a la primera rereguarda(Vegeu GÜELL [2001] i GÜELL [2005b]).

Però **Duran** devia tenir el geni viu d'allò més, cosa que si d'una banda el feia apte per comandar tropes, d'una altra l'inhabilitava per administrar una governació política. Amb data 14 de setembre de 1641, encara era el governador de Valls i els capitans de la guarnició n'estaven tips. El general **La Mothe** l'hagué de destituïr-lo, cosa que deixà els mestres de camp *"gustosos per traurel de Governador, perquè avie amilanats als capitans estaven en sa companyia, que fou espant de tots [...] yo no dubtaria dir que v[ostres] s[enyories] li han de donar licència se'n vaie en sa casa..."*. L'agent que escrivia els diputats per dir-los tot això, els advertia que no li devien cap mena de retribució perquè **Duran** ja no era governador de Valls, ni tampoc de Constantí(PARETS [1883-1893] IV, 107-108).

Canvi de bàndol

Pot ser pel seu enfrontament amb els oficials de l'exèrcit català, o per la manca de confiança de les autoritats polítiques o, simplement, per lleialtat al sobirà sota les banderes del qual va servir uns anys, per la raó que fos,

el 1643 havia consumat la fugida del país i es posava sota l'obediència de **Felip III**. Això es pot deduir fàcilment del fet que aquell any elevava un memorial al rei en el qual explicava (per fer-s'ho valdre com a mèrit) la persecució de que havia estat objecte per part de les autoritats franceses(SANABRE [1956] 285). En el document usava de la preposició 'de' davant del cognom. Efectivament, en una relació dels cavallers que s'havien passat a l'obediència de l'Àustria menor consta el sergent major **Sebastian Duran**(BC, F.Bons. 5.639). El cronista FRANCISCO PASCUAL DE PANNO també l'inclou a la *"Lista de catalanes muertos y desterrados"*, com a desterrat(PANNO [1993] 215). En aquesta llista figura com a cavaller de Sant Jaume.

Si ens endinsem en el terreny de les especulacions, estem en disposició de bastir-ne una de força coherent. Sabem que el maig de 1642 el seu parent **Lluís Descatllar**, l'enigmàtic senyor de Besora, conspirava amb un agent hispànic al qual li assegurava que si podien entrar gent a Roses, ell asseguraria Figueres i que Girona *"obrará bien"*, perquè allí hi tenia molts parents(AGS, *Estado - España*, llig. 2.666). La mà dels **Descatllar** era força llarga.... D'alguna manera degué ser descobert, perquè el 1643 les autoritats franceses intentaren detenir-lo, cosa molt difícil al bell mig dels seus dominis, on tota la comarca li era lleial. Efectivament, quan es presentà l'escamot militar per detenir-lo s'organitzà una batussa fenomenal en la qual sortiren mort el governador de Ripoll i malferit el veguer de Camprodó. **Descatllar** es féu escàpol i després d'una penosa i desesperada fugida (estava ferit de gota i fou capturat tres cops i tres cops alliberat!) arribà a

Saragossa(SANABRE [1956] 283 i 289), des d'on l'abril de 1644 elevava un sentit memorial al rei(ACA, CA, llig. 293). Pensem que si l'entramat familiar de **Sebastià de Duran** havia estat escapçat, resulta lògic que ell mateix fes costat als parents **Descatllar** i es declarés en rebel·lia. J.VIDAL assegura que la resistència armada als Pirineus va ser promoguda precisament pels germans **Lluís i Francesc Descatllar**, juntament amb **Sebastià de Duran**(VIDAL [1984] 47).

Així doncs, **Duran** acabà refugiat al costat dels hispànics, a Saragossa o, més probablement, a Madrid. Fem la hipòtesi que, d'ençà, romandria uns anys a la Cort i que allí pidolaria alguna pensió o ajut econòmic, més encara, l'obtenció d'una mercè. Aquesta li arribà el 1647 en forma d'hàbit en l'orde més prestigiosa de la península, la de Sant Jaume, de la qual fou puntualment armat(VIGNAU-UHAGÓN [1901] 126). En la seva nova condició, no podia el·ludir anar al front de guerra pel seu rei, i com va ocórrer amb tots els refugiats catalans, les autoritats hispàniques el van fer tornar a Catalunya, aquest cop de bracet amb l'exèrcit invasor.

Acabar la guerra

El maig de 1652 ja estava tot decidit, Barcelona no podia sostenir-se gaire més temps, de fet capitularia quatre mesos més tard. **Duran** era un dels catalans que acompanyaven al marquès de **Mortara**, el qual, per la seva coneixença del país i la complicitat de relacions clientelars que tenia a Vic, no dubtà enviar-lo al front d'una minúscula host de 20 cavalls i 50 mossos catalans a secundar la rebel·lió dels germans

Diego i Miquel de Sarriera(SANABRE [1956] 519). Notem que el primer estava casat amb **Cecília Descatllar**, parenta doncs del nostre personatge, el qual maldaria per tal que els hispànics l'enviassin a ajudar-los.

Fou un error, si més no una precipitació. L'aixecament va resultar un fracàs i la repressió de les autoritats franceses fou brutal. **Duran** se n'hi anava el 8 de maig(*Conquista de Cataluña* [d.1652] 114) i els fets a partir del dia 10 ens els explica JOAN GUÀRDIA(PLADEVALL-SIMON [1986] 71): **Sebastià de Duran** i els **Sarriera** desafiaren el veguer de Vic; van entrar a Viladrau on assassinaren un home i, tot seguit es van fer forts a Taradell. Menstrestant el veguer havia reunit 200 o 300 homes i n'arribaren més amb alguns caps militars, el baró d'**Alez, Tord i Tàpies**. Els sollevats foren desplaçats al Lluçanès, on foren dissolts i detinguts el dia 12. **Alez** capturà i s'endugué presoner **Sebastià de Duran**. Li va fer un favor, perquè una setmana més tard l'Audiència de Barcelona emetia sentència de condemna a mort per a 12 dels principals implicats i persones de relleu de la comarca, els **Sarriera** al capdavant. Els fets van commoure tot el país(SANABRE [1956] 519 n.71).

Altres cop hem de tirar d'hipòtesis. Seria dut a Girona o a Perpinyà on la família pagaria un rescat als francesos o on seria bescanviat per algun altre presoner il·lustre del seu rang i importància (recordem que Barcelona cau pocs mesos després). No ho sabem. Sí que sabem que l'any següent el tornem a trobar, operatiu i amb el grau militar promocionat. Efectivament, en la segona fase de la guerra (ja caiguda Barcelona, 1652-1659), **Sebastià de Duran** seguia

valent per l'eficàcia de la gent que podia mobilitzar i per tasques militars, i el 1653 i el 1658 el trobem de mestre de camp del terç de la Diputació del General, tramès pel virrei **Mortara** a defensar Vic(Dgc, vi, 567; ESPINO [2013] 312 i 326).

Certament, un cop els hispànics entraven victoriosos a Barcelona, **Sebastià de Duran** tornà a guanyar protagonisme dins de la nova estructura governativa filipista. Estava insaculat dins la bossa dels oïdors de la vegueria de Manresa, de la que va ser desinsaculat el 15 de maig de 1646 per traïdor, i llavors, el 15 de juliol de 1653 era novament insaculat, però a la bossa de diputat militar, en el lloc de **Vicenç de Viladomart**(Dgc, vi, 1.248 i 1.256). El setembre següent, **Sebastià** i els seus dos germans **Jaume** i **Ponç**, anaven calumniant el General perquè no assistia al pagament del terç que aixecava; la guerra havia esclafat el país i no arribaven els diners(Dgc, vi, 1.267). Els diputats tornaven a tastar el sabor agredolç de comptar amb **Duran** entre els seus subordinats. A mitjan gener de 1654, formà part d'una ambaixada (juntament amb l'abat de Galligans) al virrei **Joan-Josep d'Austria**, amb motiu de la confiscació de monedes dels arrendataris del dret de monedes que els diputats enviaren a Girona i el 26 de febrer següent, tornava a presentar-se davant del virrei per tal d'instar-lo a nomenar nous insaculats a diputats i oïdors(Dgc, vi, 581 i 583).

Mestre de camp del terç del General

No hi ha dubte que el nou règim comptava amb ell i això volia dir que

aviat arribarien recompenses i nomenaments. El 17 d'agost de 1656 era extret visitador pel braç militar, càrrec que jurà l'endemà mateix. Els pròxims triennis els passaria desenvolupant la tasca d'inspecció pròpia dels visitadors, per a la qual havia cobrat, en acabar el segon trienni (1659), un total de 420 lliures en concepte de salaris, *adeales i gajes*(Dgc, vii, 5 i 1.156).

El 29 d'abril de 1658 els hispànics obtenien una clara victòria davant de Camprodon sobre les tropes franceses. Una victòria que resultà cara, per quant hi va morir el mestre de camp del terç del General, **Francisco de Judice**(Vegeu GÜELL [2005a]). El càrrec militar que ocupava quedava vagant. Hi havia, segurament, militars amb un full de serveis més extens i meritori que el que podia aportar **Sebastià de Duran**, però cap d'ells devia tenir el grau de compromís amb el nou règim que ell tenia, a més, és clar, de la influència dels **Descatllar**. El juny de 1658 **Duran** era nomenat mestre de camp del terç del General(Dgc, vii, 869), càrrec que el situava al cap damunt de la piràmide jeràrquica militar catalana (permesa per les autoritats hispàniques), i que ocuparia fins a la seva mort, uns cinc anys després.

Degué estrenar-se destinat a Vic pel virrei **Mortara**, a defensar la ciutat i la comarca de les incursions franceses(ESPINO [2013] 326). Sabem que a finals de setembre encara s'hi estava, perquè des d'allí signava una certificació de serveis a favor del sergent **Antoni Deví**(Dgc, vii, 102). La seva darrera actuació com a mestre de camp del terç del General va ser presentar als diputats, juntament amb el també cavaller de Sant Jaume

Josep Rossell, súplica del Consell de Barcelona a la Cort per tal de suprimir un decret reial que disposava que en cas de ser necessàries assistències militars, la milícia havia de servir fora i la guarnició havia de ser forastera. Això, actuava en detriment de la reputació dels catalans (per la manca de confiança que evidenciava) i perjudicava els cavallers i oficials que desitjaven fer carrera militar i no anar a servir en destinacions peregrines(Dgc, vii, 124 i 962).

Mort

Sebastià de Duran va fer testament el 23 d'octubre de 1663 i degué morir poc després, perquè desseguida s'obrí un litigi sobre la seva herència familiar, cosa que sembla assenyalar, d'altra banda, que **Sebastià** fou l'hereu del seu pare. En tot cas, l'últim dia de març de 1664 constava

com a difunt en restar vagant el lloc de receptor de bolla que ocupava(Dgc, vii, 1.074)

El litigi suara esmentat enfrontà la vídua del nostre militar, **Clemència de Solanell** (dels **Solanell**, donzells de Ripoll), amb el germà **Jaume de Duran**, cabiscol de la seu de Vic, un procés que es va substanciar a Tarragona, part de la documentació del qual es troba al fons de l'Hospital de la Santa Creu (Biblioteca de Catalunya) i que sembla que finí amb una sentència el 1672(BC, reg. 19.111).

Si el cabiscol va guanyar el litigi, encara disfrutaria dels béns del germà uns anys, doncs l'última notícia que en tenim és que el 1679 seguia un altre procés judicial per l'impagament de les pensions d'un censal que el seu pare havia venut als **Surroca** de Ripoll(ACRI, 5; 5.1; 5.1.4.).

Fons i Bibliografia

ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó: *Consell d'Aragó (CA)*.

ACRI = Arxiu Comarcal del Ripollès: 5. *Fons Notarials*; 5.1. *Ripoll*; 5.1.4. *Onofre Pont*.

ADPO = Archives Departamentales des Pyrénées Orientales: 1 B.

AGS = Archivo General de Simancas: *Estado – España (EE)*.

BC = Biblioteca de Catalunya: *Fons de Reserva*; F.Bons.; *Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu*.

ALBERTÍ [1995]
ALBERTÍ, SANTIAGO. "Esquema històric del llinatge Pedroló". *Urtx*, Tàrraga, 7 (1995) 49-88.

Conquista de Catalunya [d.1652]
Conquista de Catalunya por el Marqués de Olías y Mortara. S.l.: s.e., s.d. [d.1652].

DGC, V
Dietaris de la Generalitat de Catalunya. 1411-1714. V. *Anys 1623 a 1644*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència, 1999.

DGC, VI
Dietaris de la Generalitat de Catalunya. 1411-1714. VI. *Anys 1644 a 1656*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència, 2000.

DGC, VII
Dietaris de la Generalitat de Catalunya. 1411-1714. VII. *Anys 1656 a 1674*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència, 2002.

ESPINO [2013]
ESPINO LÓPEZ, ANTONIO. "La plana de Vic i les guerres de Catalunya, 1652-1659". *Ausa*, Vic, v. 26, núm. 172 (2013) 309-328.

GÜELL [2001]
GÜELL, MANEL. "Valls durant els primers anys de la guerra dels Segadors". *Quaderns de Vilaniu*, Valls, 39 (2001) 47-69.

GÜELL [2003]

GÜELL, MANUEL. *El setge de Tarragona de 1641*. Tarragona: Arola, 2003.

GÜELL [2005a]
GÜELL, MANEL. «Els Judice de Rapallo, armadors, oficials reials, militars i castlans de Tamarit». *Estudis Altafullencs*, 29 (2005) 31-48.

GÜELL [2005b]
GÜELL, MANEL. "Valls [i el seu hintarland] durant la guerra dels Segadors". Dins: ROQUER SOLER, SANTIAGO i LLUÍS NAVARRO MIRALLES (Dir.). *Valls i la seva història*. IV. (*Segles XVI-XVIII: conflictes, canvis i desenvolupament*). Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 2005, 56-66.

MORALES [1983]
MORALES ROCA, FRANCISCO-JOSÉ. *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII (1599-1713)*. II. Madrid: Hidalguía, 1983.

PANNO [1993]
PANNO, FRANCESC-PASQUAL DE. *Motines de Catalunya*. A c.d'Isabel Juncosa i Jordi Vidal. Barcelona: Curial, 1993.

PARETS [1883-1893]
PARETS, MIQUEL. *De los muchos sucesos dignos de memoria que han ocurrido en Barcelona y otros lugares de Cataluña*. *Crónica escrita por Miquel Parets entre los años de 1626 a 1660*. a c.d. Celestí Pujol, en: *Memorial Histórico Español*, XX-

XXV. Madrid: Impr. Manuel Tello, 1888-1893.

PLADEVALL-SIMON [1986]
PLADEVALL I FONT, ANTONI; ANTONI SIMON I TARRES. *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII*. *Segons el "Diari" de Joan Guardia pagès de l'Esquirol, i altres testimonis d'Osona*. Barcelona: Curial, 1986.

SAN RAIMUNDO [1640]
SAN RAIMUNDO, VICENTE DE. *Sucesos por dias de la guerra de Rossellón*. Barcelona: J. Romeu, 1640

SANABRE [1956]
SANABRE, JOSEP. *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*. Barcelona: Real Academia de Buenas Letras, 1956.

SIMON [2003]
SIMON I TARRÉS, ANTONI (a c.d.). *Cròniques de la Guerra dels Segadors*. Barcelona: Fundació Pere Coromines, 2003 (Autors Catalans Antics; 14).

VIDAL [1983]
VIDAL PLA, JORDI. *Guerra dels Segadors i crisi social*. *Els exiliats filipistes (1640-1652)*. Barcelona: Edicions 62, 1984.

VIGNAU-UHAGÓN [1901]
VIGNAU, VICENTE Y FRANCISCO UHAGON. *Índice de pruebas de los caballeros que han vestido el hábito de Santiago desde el año 1501 hasta la fecha*. Madrid: Est. Tip. Vda. é hijos de M. Tello, 1901.

RECENSIONS:

[Nombre de notes / Nombre de centres documentals consultats / Nombre de bibliografia citada
(+ hemeroteca) + acceptable, ++ bó, +++ excel·lent, ++++ extraordinari]

CLARAMUNT SOTO, ÁLEX – TOMÁS SAN CLEMENTE DE MINGO.

Rocroi y la pérdida del Rosellón. Ocaso y gloria de los Tercios.

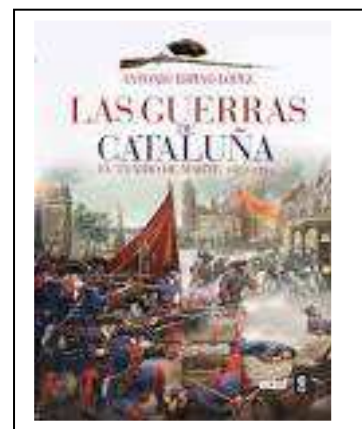
Saragossa: HRM, 2014, 152 p., 8 il. color [42/0/48, ++]

“El 1621, después de la tregua dels Dotze Anys, es reemprenien els combats entre Espanya i les Províncies Unides holandeses. Aquest conflicte se sumava al que, des de 1618, es lliurava a Europa Central: l'anomenada guerra dels Trenta Anys, en la qual la Monarquia Hispànica estava involucrada, entre altres molts contendents, i que no acabaria fins 1648. Els fronts es multiplicaven per a Espanya, i quan el 1640 els territoris de Catalunya i Portugal es van sublevar, la França del cardenal Richelieu, amb la qual estava en guerra des de 1635, aprofità la conjuntura per a donar suport a catalans i portuguesos, i arribà a envair el territori peninsular. En el present treball, els autors analitzen, no solament des d'una perspectiva de la Història Militar, sinó també des d'una vesant política, els conflictes ocorreguts en el territori peninsular que van desembocar en la pèrdua del Roselló, anexionat a França el 1659 pel tractat dels Pirineus, i les campanyes de França el 1642 i 1643, realitzades per Francisco de Melo per alliberar pressió sobre Catalunya. Al llarg d'aquestes pàgines es donen a conèixer al lector uns episodis tal volta poc coneguts: d'una banda, la campanya del Rosselló, i d'una altra, les victòries de Lens, la Bassée i Honnecourt. Sense oblidar la ja coneguda batalla de Rocroi, que s'analitza a certa distància de la historiografia tradicional, que la situa com a símbol de la decadència dels legendaris *Tercios españoles*". [www.hmrediciones.com]. El volum és un manual que vol sintetitzar, amb escàs èxit i en menys de 150 pàgines, els principals fets de les guerres de Catalunya i Flandes sota Felip IV. Surt el què surt. La bibliografia (realment) emprada no passaria de mitja dotzena de referències; en posen quasi 50 i se'n deixen els principals títols.... En les il·lustracions, manllevades de la Xarxa, s'hi veu un major i més assolit esforç, amb alguns plànols de batalles i reproduccions a color [MG]

ESPINO LÓPEZ, ANTONIO. *Las guerras de Cataluña. El teatro de Marte. 1652-1714*. Madrid – Mèxic – Buenos Aires – San Juan – Santiago: Edaf, 2014, 517 p. [1.258/17/190, +++]

En el seguiment que ens toca fer dels bons professionals de la Història Militar, excel·leix el del catedràtic de la UAB ANTONIO ESPINO, treballador infatigable, autor prolífic i experimentat artesà del saber de Clío. Només aquesta dècada te publicades mitja dotzena de monografies; no entrem ja en el nombre d'articles i col·laboracions ocasionals.... El seu *Teatro de Marte*, vol ser la condensació del titànic esforç de buidatge d'arxius, principalment, l'AGS i l'ACA (a més d'una quinzena de centres documentals més).

Les seves últimes aportacions ja avisaven: “La plana de Vic i les guerres de Catalunya, 1652-1659” (Ausa, 172, 2013), *La batalla del Ter*, juntament amb RAMON SAROBE (Fundació Mascort, 2013) i *Catalunya abans de la guerra de Successió. Ambrosi Borsano i la creació d’una nova frontera militar*, amb M. ANTÒNIA MARTÍ ESCAYOL (Afers, 2013).

El temps que ESPINO historia és clau en molts aspectes i això el fa interessant. Els catalans han tornat a l’obediència dels Àustries, vençuts a la guerra de Separació, i les derrotes es paguen: donatius “voluntaris”, allotjaments, bagatges, provissióament de tropes, etcètera. Carles II conservà un exigu exèrcit al Principat i en cofinançà amb els catalans el manteniment. Calia un dic de contenció per a l’inaturable exèrcit francès, que es dedicà a desballestar el sistema defensiu pirinenc a través de diverses incursions al llarg de la segona meitat del segle XVII. El cop de gràcia, va ser la guerra dels Nou Anys. La desconfiança envers els castellans anà de braçet amb l’animadversió envers els francesos i es van covar un ambient i unes actituds que esclatarien violentament en la guerra de Successió. La desconfiança del poder central envers uns catalans que entre 1640 i 1652 foren aferrissadament profrancesos i que canviaren de bàndol només havent caigut Barcelona, va destil·lar un seguit d’ordres, procediments i estratègies polítiques que la van posar en evidència.

ESPINO troba sempre la cita adequada que il·lustra, millor que mil explicacions, una realitat, una situació o context o una actitud. A l’escassadat de recursos i al lamentable estat de les defenses del país, serviria, com una de tantes, la següent: “*las defensas exteriores de la plaza estaban sin levantar, apenas sí eran cimientos: la alternativa solo podría ser la presencia de una guarnición adecuada para defender la posición, que tampoco había, sobre todo si tenía toda la artillería sin montar, con apenas capacidad para realizar dos disparos antes de caer al suelo y, lo más triste, con solo dos artilleros para servirla y, además, inútiles para el servicio. Los almacenes para los víveres, la pólvora, etc., estaban prácticamente derruidos y sin posibilidad de ser reparados. Palamós no era un caso excepcional (1666)*” (p. 62). La migradessa de recursos de la monarquia dóna, al llarg del volum, per cites en la mateixa línia, i són capaces de palesar l’ambient de decadència militar del moment.

Alhora, l’autor també proporciona un arsenal de dades (xifres, noms, dates) la major part inèdites, que contribueixen a consolidar el fet històric. Hàbil manobre en l’exposició de notícies i reflexions, no es queda pas enrera en la seva interpretació. Aquesta no s’afilera al costat d’un sentit historiogràfic victimista que univisioni el dany a la terra i consideri com a únic enemic l’imperi hispànic. Al llarg del llibre, un s’adona que la monarquia era l’aliada i els francesos l’enemic, punt de partença que no s’hauria de perdre de vista. Una monarquia prepotent, militaritzada i alhora extremadament dèbil i exhausta, que pressupostava grans quantitats de diner per bastir fortificacions, pagar tropes i atendre el seu manteniment, però que a l’hora d’executar el pagament no podia proporcionar una dècima part del què es necessitava. Aquest voler i no poder es constata força en les pàgines del llibre, i en situacions en les quals els catalans civils eren els pitjor parats. Per què els catalans eren bons per afuixar donatius voluntaris (que solien constituir les dues tercers parts del dinerari que finançava la defensa del país), però no per aportar soldats, tot i que oferien les milícies per complementar el grapat de tropes regulars. Madrid no es refiava gens dels catalans, menys dels que savien portar un arma; l’experiència de la guerra de Separació, va planar sempre per sobre de tota expectativa.

La història que desencabdella ESPINO se centra a la Catalunya Nord, al recer de la frontera militar de torn, però alhora és capaç d’apropar la lupa en diversos punts calents i fer incursions microhistòriques que complementen un tot. Només així es pot condensar un període tan dil·latat com convuls en guerres, rebel·lions i revoltes, les més importants de la història per a Catalunya, les que li van costar, al final, la sobirania.

[MG]

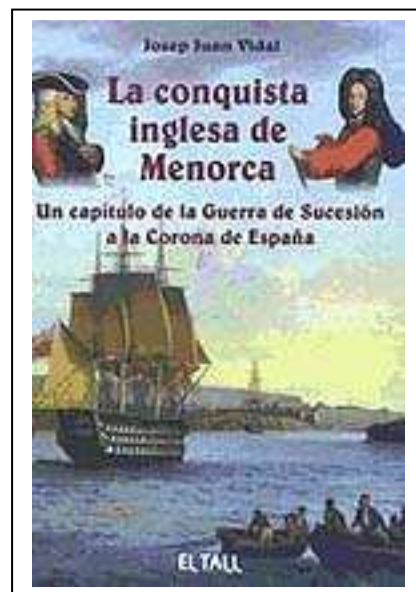
Sumari: Cronología (11). *Introducción: Cataluña y las guerras dinásticas* (19). **I.** *Un problema de (des)confianza: las relaciones entre Cataluña y la Monarquía Hispánica y la creación de una nueva frontera* (31): 1. *Victoria con desconfianza, 1652-1659* (32); 2. *La fallida construcción de una nueva frontera militar, 1659-1673* (54); 3. *La guerra*

de Holanda, 1673-1678 (79); 4. *La recuperación imposible: la definitiva pérdida del Rosellón*, 1679-1688 (107); 5. *La guerra de los Nueve Años y el fin de la Casa de Austria*, 1689-1700 (128). **II.** *El esfuerzo de guerra de los catalanes en la segunda mitad del siglo XVII* (177): 1. *Tercios, compañías y milicias urbanas* (177); 2. *El nuevo ejército y el cambio dinástico* (221); 3. *Las fuerzas auxiliares: los miquelets y otros* (234). **III.** *Civiles y militares: ¿Unos enemigos obligados a entenderse?* (279): 1. *Los alojamientos de tropas de 1652 a 1659: una cuestión de estado* (280); 2. *Los años entre paces: de la Paz de los Pirineos (1659) a la Paz de Nimega (1678)* (302); 3. *El fantasma de 1640 y la revuelta de los Gorretes*, 1679-1689 (309). **IV.** *La financiación de la guerra en la Cataluña del Barroco* (339): 1. *Conflictos que acaban y otros que comienzan*, 1652-1678 (339); 2. *A vueltas con la crisis*, 1679-1700 (359). **V.** *El desencanto de un conflicto: la guerra de Sucesión de España* (383): 1. *Patriotismo y guerra* (388); 2. *Las campañas de 1710 a 1713* (396); 3. *Resistencia a ultranza*, 1713-1714 (414). **Conclusiones** (433). **Notas** (442). **Fuentes y bibliografía** (492). **Índice onomástico** (503).

JUAN VIDAL, JOSEP. *La conquista inglesa de Menorca. Un capítulo de la guerra de Sucesión a la Corona de España*. Palma: El Tall, 2013, 214 p.

“El Regne de Mallorca va esser creat per Jaume I en el segle XIII, després de la conquesta d’aquella illa als musulmans. Després s’hi varen incorporar les altres illes i des de llavors les Balears se mantingueren unides políticament, primer dins la Corona d’Aragó, després com a regne independent, un altre vegada dins la Corona d’Aragó i finalment dins la monarquia hispànica. Aquesta situació va canviar en el segle XVIII com una de les conseqüències de la guerra de Successió a la Corona d’Espanya. El setembre de 1706, quan l’arxiduc Carles ja havia estat proclamat sobirà a Catalunya, València i Aragó i havia aconseguit entrar durant uns mesos a Madrid, una expedició naval anglo-holandesa sortida del port d’Alacant, amb la intenció de pressionar i donar suport als austriacistes de les illes, va obtenir sense cap acció violenta, la immediata capitulació de les illes d’Eivissa i de Mallorca. A Menorca, succeí a l’inrevés. La flota se va retirar de Mallorca a principis d’octubre i deixà als austriacistes menorquins en l’alternativa d’aixecar-se sols o esperar a la primavera de l’any següent el retorn de l’armada. Optaren per l’aixecament però no aconseguiren el triomf. La resistència de la guarnició del castell de Sant Felip del port de Maó i l’arribada d’una expedició francesa a principis de 1707, varen ser decisives per a que Menorca tornàs a quedar sota sobirania borbònica el 1707. L’arxipèlag balear a partir de 1707 quedà fraccionat. Dues de les illes, Eivissa i Mallorca, havien proclamat sobirà a la tardor de 1706 a Carles III, mentre que Menorca es mantingué per la força sota l’òrbita borbònica. Una conspiració a favor del candidat austriacista fracassà i fou reprimida molt durament mitjançant desenes d’execucions i altres mesures repressives.

Fou el setembre de 1708, quan les forces aliades aconseguiren batre la resistència borbònica a Menorca. La major part dels seus efectius militars eren anglesos, els quals des d’un principi foren reticents a lliurar el port de Maó a Carles d’Àustria. Stanhope, el conqueridor de Menorca, va comunicar a l’arxiduc Carles que la defensa de la seva candidatura al tron d’Espanya bé mereixia la cessió de Menorca a Anglaterra. L’arxiduc es negà a qualsevol cessió. Entre 1708 i 1712 hi hagué casi quatre anys d’incertesa a Menorca on es mantingué una dualitat governativa. Carles nomenava un governador de l’illa amb seu a Ciutadella, mentre la reina d’Anglaterra nomenava el governador del castell de Sant Felip que controlava el port de Maó. Mentrestant els anglesos jugaren les cartes que tenien en l’àmbit de la negociació diplomàtica internacional. Finalment negociaren amb França el reconeixement de Felip V com a rei d’Espanya, a canvi de concessions entre les quals s’inclouia la cessió de la sobirania de Menorca. I

d'aquesta manera, el novembre de 1712 els anglesos s'ensenyoriren de l'illa, fet que després fou ratificat pel tractat d'Utrecht el juliol de 1713. El que es féu a Utrecht no fou més que confirmar una situació de fet. Començà entre 1708 i 1712, la primera de les tres dominacions britàniques de Menorca. Mallorca i Eivissa que romangueren alienes als Borbons fins a l'estiu de 1715, foren conquistades per una expedició militar i passaren a formar part dels territoris de Felip V. Menorca, que havia estat el primer territori de la Corona d'Aragó en veure suspesos els seus privilegis, els va veure restablerts, mentre que Mallorca i Eivissa els varen perdre de forma irremissible".

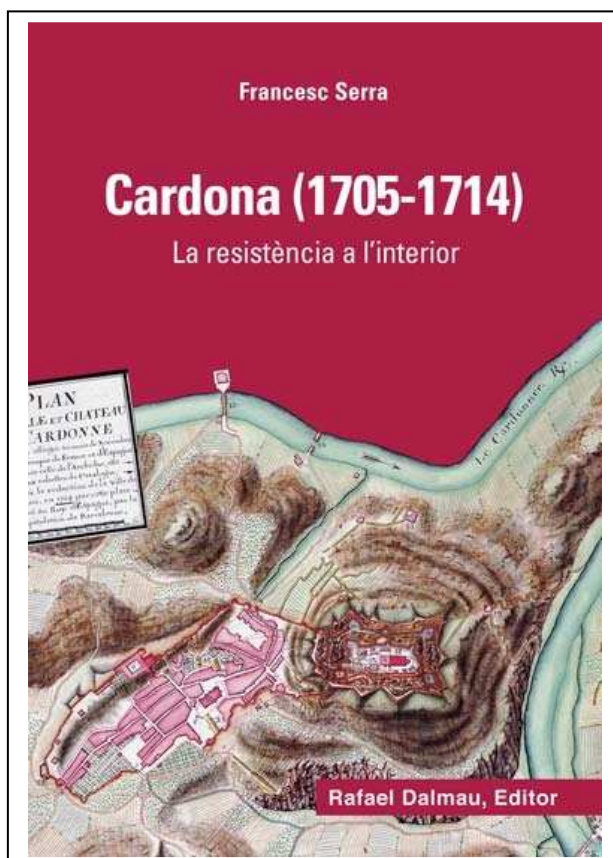
[www.es.mhcat.cat]

Sumari: ¿Cuál era la situación de Menorca a finales del siglo XVII, en las postrimerías del reinado de Carlos II?.- Menorca bajo la soberanía de Felipe V. Los comienzos de la guerra de Sucesión.- La guerra en la Corona de Aragón. Ibiza y Mallorca austracistas.- El primer levantamiento austracista en Menorca. Su fracaso.- Recuperación borbónica de Menorca. Primera oleada represiva.- Segunda conspiración austracista en 1707. Fuerte escalada de la represión.- El hundimiento del austracismo en la península tras la batalla de Almansa.- La conquista inglesa de Menorca.- ¿Menorca para Carlos III de Austria o para Inglaterra?.- Los inicios de las negociaciones de la paz.- Utrecht. Felipe V reconocido como soberano de la monarquía española a cambio de ... y Menorca para los ingleses.

SERRA I SELLARÉS, FRANCESC. *Cardona (1705-1714). La resistència a l'interior*. Barcelona: Dalmau, 2014 (Bofarull; 20), 368 p. [344/19/85, +++++]

Edició a càrrec de Rafael Dalmau, amb la col·laboració del Museu d'Història de Catalunya i de l'Ajuntament de Cardona, que s'emmarca en la commemoració del Tricentenari de la guerra de Successió i de la resistència protagonitzada per la fortalesa de Cardona a l'interior del país fins a l'última hora, per a esdevenir el darrer baluard on es van defensar les llibertats i constitucions catalanes. Dita commemoració te com antecedent la invocació enaltida d'ençà el 1906 per JOAN SERRA VILARÓ arran l'edició de la seva *Història de Cardona* (Barcelona: Tip. La Académica) i el segon centenari del conflicte (1914).

El volum consta d'un pròleg (*Cardona, epicentre de la Guerra de Successió*) del Dr. AGUSTÍ ALCOBERRO, director del Museu d'Història de Catalunya, i de disset capítols que inclouen annexos documentals i estadístics, a més d'un complet aparell amb els fons arxivístics i la bibliografia treballada, i sense oblidar un adient índex antroponímic i toponímic. Com remarca el Dr. ALCOBERRO (pàgines 7-13), en el llibre de FRANCESC SERRA s'aboca el bastíssim coneixement que l'autor té de les fonts primàries, fruit de la seva recerca en arxius parroquials i institucionals del país (en una tasca que començà anys enrere quan féu el seu doctorat amb una tesi sobre el monestir de Sant Benet de Bages a l'època

montserratina, la qual defensà amb èxit a la Universitat Autònoma de Barcelona), i el seu domini de la bibliografia de l'època, així com del territori on es visqueren els principals episodis de la contesa, circumstància que li ha permès documentar el dia a dia del conflicte a aquella zona.

Per això mateix, l'obra comença amb un primer capítol dedicat a la vila i el veïnat de Cardona a principi del segle XVIII (pàgines 15-25), on es contextualitza la realitat socioeconòmica de la població en el preludi del conflicte. Per continuar, acte seguit, amb el segon capítol dedicat al castell de Cardona i la seva rehabilitació com a fortalesa (27-31), amb l'inici de la construcció de la corona de baluards que la convertien en la referència en la defensa de l'interior del país. I arriba el capítol tercer amb l'esclat del conflicte a Catalunya, (33-43), i les circumstàncies que envoltaren l'aixecament de Cardona i la seva adhesió a la causa austriacista l'estiu de 1705. El capítol quart ens endinsa en l'evolució del front de guerra entre els anys 1707 i 1711 (45-75), la caiguda de Lleida en 1707 i l'avenç borbònic per l'interior del país fins establir-se la línia de contenció entre Calaf i Prats de Rei.

El capítol cinquè resta consagrat a l'estudi exhaustiu d'un dels episodis claus de la guerra: el setge establert per l'exèrcit filipista sobre Cardona i la seva fortalesa a la tardor de 1711 (77-134), així com la defensa heroïca protagonitzada pels defensors i el socors de l'exèrcit aliat la vigília de Nadal, victòria que va aturar l'avenç dels exèrcits borbònics per l'interior. Més enllà dels aspectes militars del setge i les característiques, l'autor incideix en temes com ara les vitualles i provisions, les baixes, les conseqüències del setge i la repressió sobre la població civil; també l'estat quasi de ruïna en que va quedar la fortalesa.

El capítol sisè se centra en l'estabilització del front de guerra l'any 1712 (135-145). El setè exposa les conseqüències dels tractats d'Utrecht, l'evacuació aliada i l'ocupació borbònica (147-190), amb referències no tan sols a Cardona, sinó a tota la Catalunya central, que inclouen episodis del conflicte a Berga, Solsona, Castellciutat i la Seu, Manresa, i molts altres indrets.

El capítol vuitè (191-231) ens endinsa en la resistència protagonitzada pels germans Manuel i Antoni Desvalls a l'interior del país, amb la fortalesa de Cardona com a protagonista, i els capítols novè i desè (233-269), en la capitulació final de la fortalesa amb data del 18 de setembre de 1714, com a condició imposada arran de la caiguda de la ciutat de Barcelona, i també les conseqüències que va tenir sobre el país i la seva gent.

Els tres darrers capítols resten dedicats a l'estudi de la fortalesa cardonenca i el seu funcionament, amb aspectes força interessants com el seu govern militar, els regiments que participaren a la defensa, el sosteniment econòmic i provisionament, les obres fetes i la cartografia de l'època (271-299), la canònica de Sant Vicenç (301-304) i els hospitals (305-311).

Finalment, l'obra clou amb el capítol catorzè (313-342) que, a tall d'apèndix documental, inclou la transcripció de la capitulació de la fortalesa de Cardona i les relacions d'oficials i combatents que participaren en la seva defensa. Segueixen sengles capítols amb els índex antroponímic i toponímic (351-364). En conjunt, esdevé una obra de referència per conèixer millor la guerra de Successió i interpretar les vicissituds del conflicte a la Catalunya central.

[ANDREU GALERA PEDROSA, *Arxiu Històric de Cardona*]

MORALES MOYA, ANTONIO (ed.). 1714. *Catalunya en la España del siglo XVIII*. Madrid: Cátedra Pública, 2014, 488 p.

“Darrerament s’han escrit molts llibres sobre la guerra de Successió i 1714. Mancava, certament, un llibre que es replantegés la realitat d’allò que fou 1714, la significació a Catalunya i a Espanya del mític Onze de Setembre de 1714 i la instrumentalització que d’aquella realitat històrica s’ha dut a terme en els segles XIX i XX fins al punt d’haver convertit la data en la referència fonamental de la memòria del soberanisme català actual.

L’obra 1714. *Cataluña en la España del siglo XVIII*, dirigida per ANTONIO MORALES MOYA, incideix en una problemàtica extraordinàriament sensible en l’època actual en plena escalada del procés independentista a Catalunya. Els divuit articles que componen el llibre (el nucli del qual ha estat un col·loqui a la Fundación Ortega) pretén construir un discurs històric en el que no es tracte de legitimar el present, sino de comprendre el passat sense prejudicis ni manipulacions apriorístiques i, per descomptat, sense negar la política com a element bàsic i essencial d’una societat democràtica.

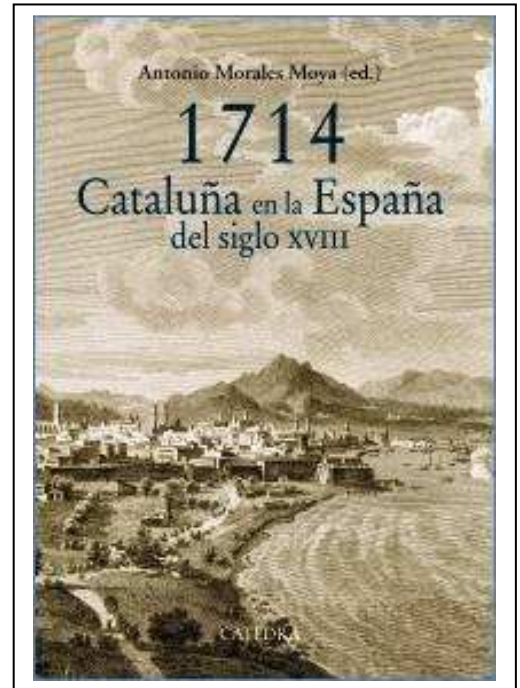
Des de la procedència territorial diversa i la pluralitat ideològica dels autors, els textos inclosos en el llibre coincideixen en la voluntat d’aportar la llum del tractament científic i objectiu a aquells temes que es troben extraordinàriament contaminats de prejudicis sectaris.

Aspectes com la naturalesa complexa de la guerra de Successió, la incidència concreta dels Decrets de Nova Planta, la valoració de la monarquia borbònica amb la seva idea de nació, el seu aparato polític-militar, el seu llegat cultural i l’anàlisi de la memòria de 1714 des de la seva imatge immediata fins els temps d’incertesa que vivim, són aportacions fonamentals d’aquest llibre.

Destacats historiadors, juristes, politòlegs, economistes, han conjugat els seus coneixements per contribuir a desfilagarsar el passat en les relacions de Catalunya amb l’Estat espanyol, diagnosticar sobre el confús present i fins i tot plantejar hipòtesis sobre el futur cap al que ens dirigim.

La conclusió última del llibre és que els conflictes en les relacions de Catalunya i l’Estat no són producte de la naturalesa estructural sino del fruit de cojuntures històriques fluctuants, no obeeixen a la fatalitat, ni han estat mai irreversibles. La Història és conflicte però també diàleg i enteniment. La imatge de la portada del llibre (una plàcida visió del mar a Barcelona que va i ve) pretén resaltar justament el vaivé de la situació catalana respecte de l’Estat, sempre entre la rauxa i el seny”.

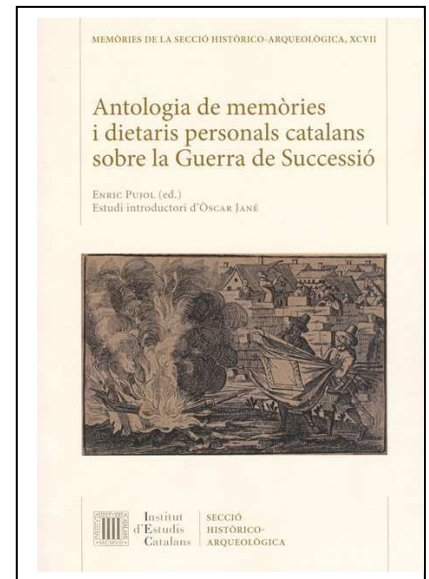
[www.todoliteratura.es]

PUJOL, ENRIC (ed.). *Antologia de memòries i dietaris personals catalans sobre la Guerra de Successió*. Estudi intr. d'Òscar Jané. Barcelona: IEC, 2014 (Secció Històrico-Arqueològica; 97), 286 p.

“Aquesta antologia pretén donar una visió històrica del conflicte a partir de testimonis escrits per autors que el visqueren. Aquesta mena de documents personals constitueixen un gènere que, malgrat la seva càrrega subjectiva, ens permet conèixer aspectes que gairebé mai no surten en les reconstruccions històriques fetes a posteriori; d'aquí l'interès creixent que han despertat entre els especialistes. Afortunadament, Catalunya és molt rica en aquesta mena de documentació d'època, que s'ha pogut aplegar, sobretot al llarg d'aquests darrers anys, gràcies a l'esforç de nombrosos estudiosos. Agrupats en capítols que segueixen cronològicament les principals etapes de la Guerra, els diferents testimonis comprenen un període que s'inicia el 1687 –amb els antecedents que influïren en l'esclat bèl·lic– i que finalitza, anys després d'haver-se acabat el conflicte armat, amb la descripció de la repressió posterior i les resistències i protestes que es perllongaren fins a ben entrada la segona meitat del segle XVIII. Cada capítol consta d'una breu contextualització històrica i una succinta presentació dels textos escollits. El volum s'obre amb un estudi introductori centrat en la importància de les memòries i dietaris personals en la Catalunya de l'època moderna”.

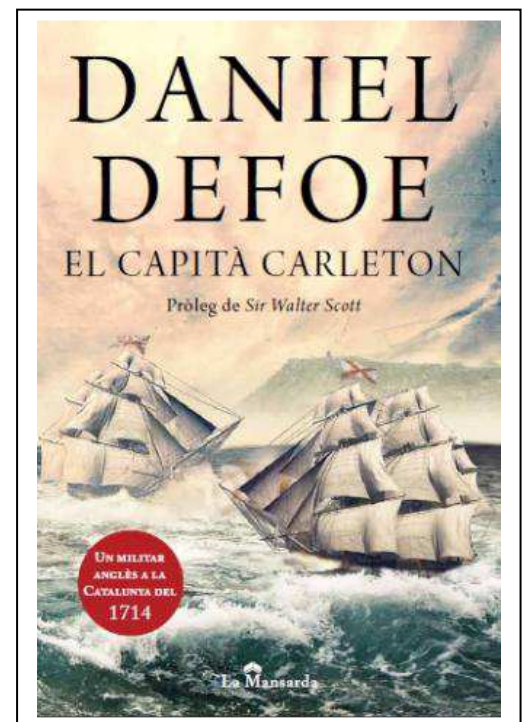
[www.iec.cat]

DEFOE, DANIEL. *El Capità Carleton. Un militar anglès a la Catalunya del 1714*. Pròleg de Walter Scott; traducció de Jordi Ainaud; introducció i annexos d'Àngel Casals i Arnau Cónsul. Barcelona: La Mansarda, 2014 (Consolat de Mar), 270 p.

“Les falses memòries del capità anglès George Carleton durant la guerra de Successió serveixen a DANIEL DEFOE per escriure una novel·la d'aventures i intrigues ambientada en la Catalunya de 1713, abans del tractat d'Utrecht, signat l'11 d'abril d'aquell mateix any. L'autor de *Robinson Crusoe* i *Molly Flanders* s'esplaia en observacions sobre els costums locals, narra l'heroïcitat dels catalans i de les forces aliades contra l'exèrcit borbònic de Felip V, descriu magníficament la presa del castell de Montjuïc, i es deixa impressionar per l'espectacle geogràfic i espiritual del conjunt benedictí de Montserrat.

La prosa de DEFOE resulta tan impetuosa com detallista en les descripcions de les batalles, tot destacant la veracitat i el realisme, un fet inèdit en la literatura anglesa del segle XVIII. Per aquestes característiques, a DANIEL DEFOE se'l considera el fundador de gèneres literaris com la novel·la d'aventures i costums i el periodisme. Com tota l'obra d'aquest gran escriptor anglès, *El Capità Carleton* va dirigida, pel seu ritme narratiu, a lectors

joves. El moment històric que descriu fa que aquesta novel·la esdevingui una lectura imprescindible per a tots els amants de la història, doncs el públic adult hi trobarà moltes claus per entendre la caiguda de Barcelona sota les tropes borbòniques. *El capità Carleton* comprèn el període que va des de la guerra contra Holanda de 1672 fins a la pau d'Utrecht del 1713, que posà fi a la guerra de Successió espanyola.

Traduït per primera vegada a la nostra llengua, aquestes aventures d'un suposat capità Carleton van rebre el reconeixement dels lectors britànics de l'època. Però, va ser una reedició publicada a principis del segle XIX amb pròleg del gran escriptor romàntic WALTER SCOTT la que va convertir aquesta novel·la en un gran èxit editorial. La importància d'aquest llibre rau en la seva doble lectura: la memòria militar i el relat d'un viatger.

L'edició de La Mansarda conté una guia de lectura que contextualitza la novel·la en el moment històric, ordena cronològicament els fets que s'hi descriuen i ens facilita la biografia dels personatges reals. També s'hi ha inclòs una acurada selecció de mapes i il·lustracions de l'època.

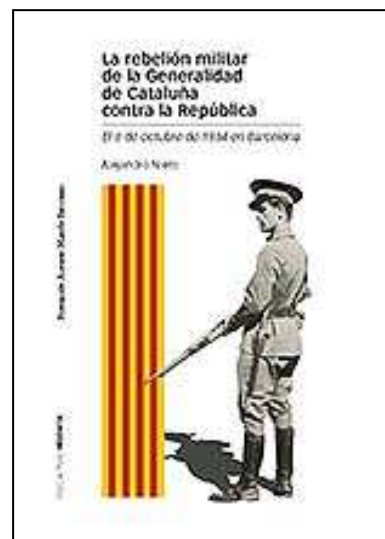
DANIEL DEFOE (1659/1661-1731) va ser un escriptor, periodista i espia anglès que va fer-se famós quan va escriure la novel·la *Robinson Crusoe* (1719). DEFOE destaca per ser un dels primers escriptors de novel·la i va contribuir molt a popularitzar aquest gènere. Alguns estudiosos parlen de DANIEL DEFOE com un dels fundadors, si no el fundador, de la novel·la anglesa. Escriptor prolífic i versàtil, va escriure uns cinc cents llibres, libels i diaris sobre tota mena de temes, des de política, criminologia, religió, matrimoni, psicologia i món sobrenatural. També va ser pioner en periodisme econòmic. La seva novel·la més famosa, *Robinson Crusoe*, narra les aventures d'un naufrag en una illa deserta. L'any 1720 va escriure *Capità Singleton*, que retrata el poder redemptor de l'amor d'un home per un altre, i *Molly Flanders* (1722), una narració picant escrita en primera persona sobre la caiguda i l'eventual redempció d'una dona solitària a l'Anglaterra del segle XVII".

[www.lamansarda.cat/llibres...]

NIETO GARCÍA, ALEJANDRO. *La Rebelión militar de la Generalidad de Cataluña contra la República. El 6 de octubre de 1934 en Barcelona*. Madrid: Marcial Pons, 2014, 416 p.

"La tarda del 6 d'octubre de 1934, Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya, proclamà l'Estat català dins de la República espanyola; acte que va coincidir amb una vaga general revolucionària declarada per Alianza Obrera i amb una insurgència social proletària que s'extengué per tota Espanya i singularment per Astúries. L'alçament català fou sufocat en unes hores per l'Exèrcit republicà amb un dolorós saldo de morts i ferits per ambdues bandes i posteriorment els seus autors foren condemnats per un delictes de rebel·lió militar. Aquests successos han estat relatats i analitzats minuciosament per escriptors catalans; però sorprenentment faltava una obra en castellà".

[www.marcialpons.es]

Sumari: **I.** Antes de la rebelión: Contextos.- Teoría del doble alzamiento.- Perfil humano de los protagonistas.- Companys: el hombre y el mito.- Partidos políticos participantes.- El camino de la rebelión.- La rebelión militar y la clase obrera.- **II.** Crónica de una rebelión: Preparativos militares de la rebelión.- Fuerzas y armas disponibles.- Día 3 de octubre, miércoles.- Día 4 de octubre, jueves.- Día 5 de octubre, viernes: huelga general y manifestación.- Día 6 de octubre, sábado.- La larga noche del seis de octubre.- Día 7 domingo y siguientes.- Víctimas y daños.- "Paieuntur montes et nascitur ridiculus mus".- Justificaciones de la rebelión.- Explicaciones sobre el 6 de octubre.- Juicios sobre el 6 de octubre.- El 6 de octubre como enigma.- **III.** Después de la rebelión: 1. Debate parlamentario sobre el régimen

de provisionalidad del Gobierno de la Generalidad.- 2. Disposiciones del Gobierno sobre la gestión de las Administraciones y Servicios de Cataluña.- 3. Causa seguida contra los consejeros de la Generalidad.- 4. La victoria de los vencidos.

MARGALEF BOQUERA, LLUC. *Diari de guerra d'en Magí Domènech i Martí*. Valls: Cossetània / Ajuntament de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, 2014 (Les Nostres Arrels; 9), 454 p. [339/14/137+2, +++].

Transcripció i comentari dels escrits dietarístics d'un dels molts soldats catalans al front de l'Ebre, l'any 38, Magí Domènech Martí (1906-1985), ordenats, estudiats, transcrits i comentats pel seu rebesnét, l'autor, 70 anys i escaig més tard dels fets. Aquest llibre es pot complementar amb el que va publicar, fa set anys, la correspondència de guerra d'un parent (*Cartes des del front. Epistolari de guerra de l'Adolf Domènech i Margalef, 1938-1939*, Ajuntament de Vandellòs, 2007).

El llibre abasta aspectes curiosos i molt interessants de la societat vandello-senca dels temps de la República, en un veritable estudi introductori on l'autor mostra la seva perícia historiogràfica. Consulta bibliografia, regira Internet a la recerca de testimonis propers i els combina amb els presencials que ha trobat al poble. Així, pot explicar i detallar els assassinats (cinc veïns i dos sacerdots) per part de milicians foranis, les confiscacions, les fortificacions del coll de Balaguer, els bombardejos al municipi, els refugis, la presència de tropes dels dos bàndols, els exiliats, el racionament, etc. Inclou un oportú apartat final de capítol que fa un balanç del conflicte al poble: 42 morts als hospitals, 41 detinguts l'any 39, 4 afusellats....

La part en la qual ens fixem més és, lògicament, la dels capítols relatius al transcurs de la Guerra Civil (p. 34-74), a la batalla de l'Ebre (p. 83-172) i al periple penal que sofrí el protagonista (173-239). El dietari comença l'any 1938, quan Magí era mobilitzat amb 32 anys, casat i pare. S'inicia un relat des d'una perspectiva directa i sincera dels intensos mesos que durà la batalla de l'Ebre, principalment a la Terra Alta. És un relat que l'autor aprofita per anar inserint, tant dades com cites directes, al llarg del desenvolupament argumental d'uns esdeveniments bèl·lics que reconstrueix en base a (escassa) bibliografia i testimonis. El resultat és una nova perspectiva dels fets, sintètica, però complementada per la memòria del soldat Domènech. Es refan, així, els detalls d'episodis i aspectes força coneguts: la nit de l'ofensiva, els comandaments republicans, l'abastiment de la tropa, la línia de Val de Zafán, Mequinensa, Pàndols, Corbera d'Ebre, serra de Cavalls, l'ocupació de Móra d'Ebre, la destrucció del pont de Garcia, etc. Un context negre, de decaïment, que elogia els resistents, però lamenta la nul·la capacitat de reacció republicana. S'alterna amb episodis personals, com la mort del sergent Jaime, escapat per un obus (p. 144), l'afusellament del "Chato", per desertor (153) o la seva entrega a Sant Celoni, després de renunciar a passar a França (171). I començava un llarg viatge que el duria per diversos centres de reclusió i batallons de treballadors, en camps de concentració improvisats a Catalunya, a la caserna d'Almansa, a la presó de Pilats, la Punxa, Yeserías, El Escorial, Santa Rita i Carabanchel. I després de l'alliberament, la situació de pres condicional.

El cinquè i sisè capítols versen sobre la correspondència mantinguda entre 1938-1941 (a tall d'estudi del fenomen epistolar). Són reflexions que plasmen el pensament expressat del protagonista al voltant de temes com la manca d'unitat de les esquerres, la política internacional, els exiliats, la repressió, la família o la complicitat de l'Església Catòlica. Adjunta un índex onomàstic del dietari i fins a una desena d'annexos (fragments seleccionats del dietari, cartes, l'expedient penal i el resultat de les eleccions del 31 a Vandellòs) [MG]

“LLUC MARGALEF BOQUERA (Vandellòs, 1994). Estudiant de tercer curs de doble grau de Dret i Ciències Polítiques i de l'Administració a la Universitat de Barcelona. Cursà el batxillerat a l'INS Berenguer d'Entença de l'Hospitalet de l'Infant. Aquests estudis sempre els va compaginar amb els de música. És membre del Grup d'Investigació de la Batalla de l'Ebre, fundat l'any 2013 per la Universitat Rovira i Virgili” [Final]

Sumari: Presentació, per Alfons Garcia (11). Pròleg, per Josep Sánchez Cervelló (13). Escrits preliminars, per Joana, Teresa i Aureli Domènech Margalef (17). Introducció (21). Primera part: Temps de canvis a Vandellòs (25); “Els anys de la república a Vandellòs” (27); “El transcurs de la Guerra Civil a la població de Vandellòs” (34); “La postguerra immediata” (61); “El resultat del conflicte bèl·lic al municipi de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant” (69). Segona part: En Magí: músic, republicà i polifacètic (75). Tercera part: les vivències d'en Magí durant la batalla de l'Ebre (83). Quarta part: L'Odissea d'en Magí per les presons de Tarragona, Barcelona i Madrid (173); “La presó” (175); “L'estada d'en Magí a les presons” (179); “L'alimentació a la presó” (235). Cinquena part. La correspondència (1938-1941) (241). Sisena part. Reflexions (275). Agraïments (295). Índex onomàstic (297). Llista de sigles (304). Fons i bibliografia (306). Annexos (317). Índex de documents (449). Índex de fotografies (452). Índex de mapes (454).

RECASENS LLORT, JOSEP. *La Tarragona silenciada. L'opresió de l'aparell franquista (1940-1965)*. Lleida: Pagès, 2014 (Guimet; 197), 212 p.

“La lectura dels expedients de responsabilitats polítiques ha permès als historiadors certificar que la guerra civil (1936-1939) va continuar més enllà dels camps de batalla i de concentració. La calma de la postguerra va ser aprofitada per les autoritats franquistes per furgar en la història i la intimitat dels tarragonins que no combregaven amb els ideals dels vencedors. Sancionar econòmicament aquesta societat silenciada va ser un dels motors de la repressió i el càstig. Davant dels impediments que els propis ciutadans afectats presentaven a les autoritats, aquestes no van tenir més remei que suprimir, l'any 1942, la jurisdicció especial i limitar-se a tancar els expedients. A més, la ineficàcia de la justícia va provocar, amb la seva lentitud, un col·lapse dels expedients que s'havien de resoldre. Davant d'aquesta situació l'Administració franquista no va tenir més remei que promulgar, l'any 1969, una amnistia per suprimir qualsevol vestigi franquista. La societat tarragonina, encara que acomplexada, començava a reaccionar.

JOSEP RECASENS I LLORT és de la Conca de Barberà i ha escrit una vintena de llibres, fruit de la seva tasca d'investigació històrica. En destaquem: *La repressió franquista a la Conca de Barberà* (2000), *La repressió franquista a la ciutat de Reus* (2003), *La repressió franquista a la ciutat de Tarragona* (2005), *El daltaix a la Conca de Barberà* (2010) o *La fil·loxera i el seu aspecte social a la Conca de Barberà* (2011).

[www.pageseditors.cat]

Sumari: Pròleg (5). Sigles (11). Introducció (13). Persones amb càrrecs documentades en aquest estudi (15). La ciutat de Tarragona (19); La Llei de responsabilitats polítiques (21); Organigrama del Tribunal de Responsabilitats Polítiques (29); Organigrama del funcionament de l'Audiència i dels Jutjats (31); Procés que es va seguir en la tramitació dels expedients de Responsabilitats Polítiques segons les normes que especificava la Llei (35); Les denúncies (37); Els informes oficials (39); Declaració del denunciat (43); Presentació davant la Diputació Provincial i declaració jurada dels béns (45); La valoració dels béns (47); Tramitació de l'expedient (49); Notes a tenir presents (55); Tarragonins inculpatos (57); Ciutadans de Tarragona que foren condemnats en consell de Guerra (175). Conclusions (189). Relació de persones imputades per responsabilitats polítiques (193). Processats en consell de guerra (197). Bibliografia (199).

GRACIA ALONSO, FRANCISCO. "Ilerda, la batalla del trigo y la sed". *Desperta Ferro. Antigua y Medieval*, 19 [2013 = *César contra Pompeyo*] 16-21. "Obtenir una victòria decisiva i forçar l'enemic a retre's sense haver-li donat l'oportunitat de combatre és una fita que pocs líders militars han assolit. És el triomf de l'estratègia i la planificació per sobre de la tàctica, de la logística per sobre de la força. Napoleó ho aconseguiria a Ulm, la necessària avantsala d'Austerlitz, i fins a cert punt Von Moltke a Sedán. César realitzà una insuperable demostració de la seva capacitat a Ilerda, on la logística i l'acossament reiterat forçaren la rendició dels pompeians. Il·lustrat per CARLOS DE LA ROCHA" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

SÁNCHEZ DELGADO, JOSEP. "El final del regne visigod (710-725)". *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 54 (2013) 297-326 [45, +++]. «El final del regne visigod, és un període obscur, que fins fa poc, es creia que finalitzava al 711. Abans del segle XIX s'acceptava que el Regne Visigod acabava al 711, amb l'arribada dels musulmans i la derrota de Roderic a Guadalete, i que Àkhila II només era un usurpador que renuncià al poder un cop derrotat Roderic. Però, això, canvià a mitjans del segle XIX amb el descobriment de la moneda del rei visigod Àkhila II a Narbona, i d'un manuscrit, el *Laterculus Regum Visigothorum*: Parisinus Lat. 4667, que ampliava la llista dels reis visigods. A partir d'aquí els historiadors qüestionaran quan acaba i tornaran a analitzar totes les fonts escrites, les cristianes i les musulmanes, del final del Regne Visigod i la invasió musulmana del segle VIII, més les fonts arqueològiques. En aquest estat de la qüestió veurem les visions dels historiadors que defensen que acaba al 711, i la dels que defensen que acaba al 725. Analitzarem les fonts cristianes i musulmanes per defensar que acaba al 725, la lluita entre dues dinasties (Khindasvint i Vamba) que provocaren una guerra civil en el Regne Visigod i va ser aprofitat pels musulmans per conquerir la península Ibèrica. Veurem que apart de Roderic va haver dos reis més: Àkhila II i

Ardó que van regnar a terres catalanes, el destí de les dues dinasties després de l'ocupació musulmana i creació de l'Al-Andalus. Analitzarem algunes restes arqueològiques com la gran quantitat de monedes trobades d'Àkhila II i l'escassa de Roderic. Totes elles en extrems peninsulars, que ens ajuden a veure millor com estava separada la península en dos bàndols i els jaciments arqueològics relacionats als últims moments del regne d'Àkhila II i Ardó com el Bovalar i Puig Rom» [Resum]

MORELLÓ BAGET, JORDI. "De villa nostra que dicitur Villa Constantina". *Els inicis de la Selva del Camp: Commemoració dels 850 anys de la seva carta de població. La Selva del Camp: Ajuntament*, 2014, 36 p. [110/3/56, +++]. Els orígens d'una vila, són els orígens del seu urbanisme i, és clar, de la defensa murada que tingués. El magnífic treball de J.MORELLÓ, toca tots aquests aspectes referents a la Selva del Camp, en un opuscle de contingut impecable, en el qual analitza amb lupa les mencions més antigues d'aquesta població en cartes, donacions, llibres verds o annals. La Selva podia haver tingut el seu origen en una alqueria o vil·la romana fortificada (p. 16) i abans de l'erecció de la muralla en temps de Pere III, ja hauria comptat amb una muralleta al voltant de l'antiga vila closa, església i castell (p. 15) [MG]

BOLEA ROBRES, CHUSÉ. "Almogàvares en Bizancio". *Desperta Ferro. Antigua y Medieval*, 22 [2013 = *La Corona de Aragón en el Mediterráneo*] 44-51. "A finals de l'estiu de 1303 l'emperador bizantí Andrònic II Paleòleg mirava inquiet des del seu palau de Blanquerna, a Constantinoble, l'anar i tornar de les embarcacions comercials que travessaven l'estret del Bósfor. Però el que esperava en realitat era que aparegués a l'horitzó una flota procedent de Sicília amb les barres d'Aragó per bandera. L'Imperi de Bizanci es trobava en una situació dramàtica a causa de l'inaturable avenç turc, i la seva última esperança era l'ajut de l'exèrcit de mercenaris que llavors navegava rumb a

Constantinobla. A la imatge un detall de la batalla d'Aulax (Alasehir, Turquia), on el 1304 s'enfrentaren els almogàvers amb l'exèrcit de Germiyan; estupenda i dinàmica la composició de PABLO OUTEIRAL" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

CINGOLANI, STEFANO M. "La guerra de las Vísperas sicilianas". *Desperta Ferro. Antigua y Medieval*, 22 [2013 = *La Corona de Aragón en el Mediterráneo*] 26-31. "En el complex joc d'escac polític europeu, l'Imperi i el Papat eren enemics irreconciliables. El regne de Nàpols i Sicília era una possessió imperial, en mans d'un fill natural de l'emperador. Roma s'alià amb la França dels Capets, llavors una potència ascendent, per tal d'arrabassar aquests regnes a l'Imperi. El papa concedí el domini de l'illa al germà del rei francès. Però els sicilians no acceptaren el seu domini, massacraren els francesos de l'illa i entregaren el trono a Pere III d'Aragó (que en tenia drets derivats del seu matrimoni amb la filla de l'anterior rei de Sicília i Nàpols). Així comença una guerra entre França i Aragó pel domini de l'illa, que consagrà la presència del regne aragonès al Mediterrani, amb conseqüències històriques de molt llarg abast. Mapa de CARLOS DE LA ROCHA" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]. La presència del regne d'Aragó a Sicília, Nàpols o la Mediterrània, va ser sempre bastant ínfima. En aquests resums s'ha de llegir sempre "Catalunya" o "comtat de Barcelona" (com a molt "Corona d'Aragó") enlloc de "regne d'Aragó"; Pere III d'Aragó, és el comte Pere II "el Gran", etc.... [MG]

LAFUENTE GÓMEZ, MARIO. "Los ejércitos de la Corona de Aragón". *Desperta Ferro. Antigua y Medieval*, 22 [2013 = *La Corona de Aragón en el Mediterráneo*] 20-25. "En aquest article el professor LAFUENTE descriu els contingents que formaven els exèrcits de la Corona d'Aragó entre els segles XIII i XIV. Detalla els distints tipus de tropa de cavalleria, infanteria, tropes de les naus, així com les seves respectives armes i maneres de combatre. A la imatge, un petit detall de la magnífica il·lustració de MILEK JAKUBIEC que

representa dos cavallers i un peó de la Gran Companyia Catalana que, encerclats en un campanar per tot un exèrcit bizantí, protagonitzaren una resistència heroica fins que el fill de l'emperador els perdonà la vida" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

ORSI, MARIO. "Cerdeña y la Corona de Aragón". *Desperta Ferro. Antigua y Medieval*, 22 [2013 = *La Corona de Aragón en el Mediterráneo*] 14-18. "La conquesta del regne de Còrcega i Sardenya per part de la Corona d'Aragó, així com el manteniment de les possessions règies en territori sard, foren una de les càrregues militars més difícils que suportaren els reis d'Aragó en el transcurs del segle XIV. Conceptes com "la guerra" de Sardenya -referida erròniament en singular-, el "Vietnam català" o la "revolta incessant" suposen una excessiva simplificació. La presència catalano-aragonesa a Sardenya estigué marcada per conflictes distints, entrellaçats en un mateix territori però amb cronologies diverses, en un complex joc d'escacs de senyoriu, d'origen pissà, sard, genovès i català, interconnectat amb un altre tauler de joc encara més gran, el dels grans poders del Mediterrà baixmedieval. A la imatge, el castell de Burgos (Oristà, Sardenya), residència del Jutge d'Arborea Marià IV, que primer fou aliat i després rebeld a la casa reial aragonesa. Sobre la imatge, una espasa de tall peninsular de finals del XIII utilitzada després en la coronació del rei Martí I d'Aragó. Mapa de CARLOS DE LA ROCHA" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

ORSI, MARIO. "Tipologías y tácticas navales". *Desperta Ferro. Antigua y Medieval*, 22 [2013 = *La Corona de Aragón en el Mediterráneo*] 39-43. "Els vaixells i flotes dels reis d'Aragó es van convertir en un dels principals actius militars de la Corona, i això era així, en bona mesura, per l'excel·lent tradició constructiva de les drassanes de les costes catalanes, valencianes i balears, capaces de prendre part activa en totes les millores de l'art de la guerra, la construcció naval i la navegació al Mediterrà dels segles XIII i XIV. A la imatge, secció d'una barca de transport de cavalls del

segle XIV, composició de JULIA LILLO”
[Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

RODRÍGUEZ-PICAVEA, ENRIQUE. “La expansión mediterránea de la Corona de Aragón”. *Desperta Ferro. Antigua y Medieval*, 22 [2013 = *La Corona de Aragón en el Mediterráneo*] 6-13. “L’expansió marítima de la Corona d’Aragó va tenir lloc entre l’últim quart del segle XIII i el primer quart del XIV. Amb anterioritat es van donar alguns precedents que molts autors no han considerat com a part de l’expansió marítima pròpiament dita, caso de les conquestes de Jaume I (1213-1273), molt especialment la incorporació de Mallorca. Transcorreguda la fase de l’expansió marítima, el regnat de Pere IV el Ceremoniós (1336-1387) estigué caracteritzat per la política reintegracionista en el Mediterrà. Aquest article introductori i d’ample espectre cronològic ve acompanyat per un extens mapa (4 pàgines) que mostra les possessions aragoneses en el Mediterrani. A la imatge vem Corberán d’Alet (o Lehet), senescal (segon en el comandament) de la Gran Companyia Catalana, noble d’origen navarrès que seguí Roger de Flor en les seves campanyes per Àsia Menor, on trobà la mort en rebre una flecha llençada per un enemic turc. Mapa de CARLOS DE LA ROCHA i il·lustració de JULIA LILLO” [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

SALICRÚ I LLUCH, ROSER. “Piratería y corso”. *Desperta Ferro. Antigua y Medieval*, 22 [2013 = *La Corona de Aragón en el Mediterráneo*] 32-38. “A finals del segle XIII la crònica de BERNAT DESCLOT posava en boca de Roger de Llúria que, en aquells temps, cap embarcació s’atrevia a navegar pel Mediterrà sense permís del rei d’Aragó, i afirmava que tampoc cap peix gosava treure el cap fora de l’aigua sense el seu escut imprès a la cua. A la imatge veiem un detall de la il·lustració a dues pàgines (de SANDRA DELGADO) que representa l’abordatge d’una carraca mercant angevina per part d’una galera de guerra capitanejada per Roger de Flor. L’article també inclou esquemes amb indicació de la nomenclatura i parts d’algunes naus del

període” [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

PLUJÀ I CANALS, ARNALD. “L’almirall Joan II de Vilamarí (1421-1479)”. *Annals de l’Institut d’Estudis Gironins*, 54 (2013) 361-390 [41/2/11, ++]. «Joan II de Vilamarí fou el mitjà d’una saga de tres almiralls catalans que féu canviar el curs d’una guerra civil (1462-1472), en la qual s’enfrontaren el bàndol del rei Pere de Portugal, escollit per la Generalitat, i Joan II, el monarca destronat i descendent de la dinastia dels Trastàmara. La fidelitat de l’armada envers l’almirall Joan II de Vilamarí, favorable a Joan II, fou cabdal per ocupar la plaça fortificada de Cadaquès, amb el conseqüent desgast de l’exèrcit de la Diputació del General i l’estratègica ciutat d’Amposta, junt amb l’heroica resistència del castell de Palau, feu dels Vilamarí, tres accions decisòries per al desenllaç final del conflicte. Paral·lelament Vilamarí completà amb èxit la intervenció marítima a Sardenya, que permeté pacificar l’illa, preludi de les victòries obtingudes pel seu cosí Bernat II de Vilamarí al regne de Nàpols» [Resum]

MESA, EDUARDO DE. “Glimpses of Irishmen in Spanish armies, 1621-1644”, *The Irish Sword*, v. XXIX núm. 117 (2014) 268-308. [++]. Aquestes notícies sobre irlandesos (soldats) als exèrcits hispànics, extretes exhaustivament i sistemàtica, amb paciència benedictina, dels fons dels principals arxius espanyols, ens assabenten d’aquells militars de l’illa dels Tristos Destins que van combatre (i alguns d’ells, morir) en sòl català, al llarg dels segles XVI i XVII, guerra de Separació inclosa. MESA, professor al Nevada State College, d’Henderson, és un dels més entesos en el tema militar irlandès, i adjunta una síntesi a tall de ressenya curricular de cada militar. N’hi ha centenars, i una bona part van operar a Catalunya [MG]

ALCOBERRO, AGUSTÍ. “Cataluña abandonada”. *Desperta Ferro. Historia Moderna*, 10 [2013 = 1714. *El fin de la Guerra de Sucesión Española*] 6-9. “La primavera de 1713 a Catalunya venien maldades. El 20 de març de 1713 la reina emperatriu Elisabeth-

Cristina de Brunswick-Wolfenbüttel salpà del port de Barcelona rumb a Gènova i, d'allí, a Viena, la capital imperial, on l'esperava el seu espos, l'emperador Carles VI, el rei Carles III per als seus seguidors hispànics. Mapa de CARLOS DE LA ROCHA" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

BOADA I ARAGONES, EDUARD. *Mont-roig 1714. Tres-cents anys*. Pròleg d'Eugeni Perea i Simón. Mont-roig del Camp: Ganzell, 2014 (Quaderns de la Pixerota ; 3), 128 p. «Mont-roig 1714. Tres-cents anys és una crònica que ens permet copsar la vida quotidiana mont-roigenca d'aquesta època, amb abundant informació sobre persones i fets que van succeir al municipi, i un interessant índex onomàstic que ens permetrà recuperar noms de persones i llocs. A partir de documentació inèdita de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, el llibre ens descobreix els noms de dos dels mont-roigencs que van lluitar a la guerra de Successió. Ho van fer en el regiment de cavalleria del riudomenc Rafael Nebot com a alferes de cavalleria i furrier major» [www.ganzell.blogspot.com]

FERNÁNDEZ TRABAL, JOSEP. "Nobles i cavallers entre dos monarques. La Guerra de Successió als fons de l'Arxiu Nacional de Catalunya". El per què d'una exposició". *Butlletí. Informatiu de l'Associació d'Arxivers i Gestors de Documents*, Barcelona, 115 (maig de 2014) 7-8. Ressenya de l'exposició que el primer dels arxius catalans va organitzar amb motiu del Tricentenari, a base d'una "acurada selecció dels millors documents conservats en els fons nobiliaris de l'Arxiu Nacional de Catalunya: un conjunt de cent vint-i-cinc peces documentals manuscrites o impreses sobre la guerra de Successió, que destaquen pel seu contingut informatiu i visual". S'explica els tres àmbits en què va ser estructurada la mostra, dels quals ens quedem amb el segon, *Cavallers en guerra*, la més extensa, que desenvolupa el conflicte des de diversos enfocaments, batalles, proveïment de les tropes, allotjaments, actitud de l'aristocràcia, etc. Destaca el document original de les capitulacions de rendició de Cardona, signades pel governador Manuel Desvalls i el

comte de Montemar, de 18 de setembre de 1714. La mostra s'exposà al Palau Moja fins el 10 de juny i després tenia una itinerància prevista per: Sant Cugat del Vallès (28 de juny), Cardona (30 d'agost), Molins de Rei (9 d'octubre) i Ripollet (3 de novembre) [MG]

FLUVIÀ I ESCORSA, ARMAND DE - XAVI GARCIA I MESA (dib.). "Els símbols d'algunes poblacions màrtirs de la guerra de Successió". *Armoria*, ICGenHer, 4 (2014) 97-124 [++]. A retom dels actes commemoratius del Tricentenari en algunes poblacions (Cardona, Cervera, Lleida, Manresa, Moià, Sant Boi de Llobregat, Santa Coloma de Gramanet, Tarragona, Vic i Barcelona), l'autor, assessor heràldic de la Generalitat, aprofita l'avinentesa per descriure els sengles escuts i per retreure la no oficialització dels escuts corresponents a aquells municipis que no acceptaren la seva proposta. Comença i acaba amb un florilegi de comentaris sobre les malvestats de les tropes borbòniques a Catalunya i la duríssima repressió exercida. Cita, a text, JOSEP M. TORRAS I RIBÉ, punta de llança del tema. Pobre però merescut homenatge al Tricentenari des de les pàgines d'un anuari de Genealogia i Heràldica [MG]

GARCIA ESPUCHE, ALBERT. "Lecciones del asedio de Barcelona (1713-1714)". *Desperta Ferro. Historia Moderna*, 10 [2013 = 1714. *El fin de la Guerra de Sucesión Española*] 50-53. "En general, en una societat en crisi s'aprecien millor alguns dels elements que la caracteritzen. Analitzar el període del setge de Barcelona de 1713-1714 resulta molt eficaç per a apreciar trets de la societat que la va patir, uns trets que no són fàcils de veure o de valorar en la seva justa mesura si s'observen tan solament els anys de calma" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

HERNÁNDEZ CARDONA, F. XAVIER - XAVIER RUBIO CAMPILLO. "Un conflicto con estilo. Los ejércitos de la Guerra de Sucesión española". *Desperta Ferro. Historia Moderna*, 3 [2013] 12-18. "El final del segle XVII fou un període de profunda transformació en el que la racionalització dels aparells estatals es combinà amb un us sistematitzat

d'innovacions com ara el fusell, la sofisticació de la poliorcètica i la definició del regiment com a unitat bàsica de l'exèrcit. En aquest context, el conflicte successori hispà enfrontà a exèrcits amb organitzacions, tecnologies i cultures diferenciades, que tractaren d'adaptar-se als nous temps de maneres diferents. Al final del mateix la guerra en el continent europeu s'havia transformat radicalment i donava una passa cap a l'anomenada guerra linial que dominaria el segle XVIII" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com].

HERNÁNDEZ, XAVIER - FRANCISCO RIART. "Los últimos austracistas. El ejército de Cataluña". *Desperta Ferro. Historia Moderna*, 10 [2013 = 1714. *El fin de la Guerra de Sucesión Española*] 14-19. "El territori català està situat en una regió geogràfica d'alt interès estratègic, a cavall entre la península ibèrica i la resta del continent europeu. Per aquest motiu els catalans crearen una organització militar que els permetia defensar-se en aquest context de continuada conflictivitat. Dibuixos de PABLO OUTEIRAL" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

HERNÁNDEZ, XAVIER - XAVIER RUBIO. "Populi y el desafío de Barcelona". *Desperta Ferro. Historia Moderna*, 10 [2013 = 1714. *El fin de la Guerra de Sucesión Española*] 24-29. "El día 25 de juliol de 1713 un exèrcit espanyol manat pel duc de Populi i compost per uns 20.000 soldats arribava a la plana de Barcelona. La perspectiva general mostrava una precària situació per a les autoritats catalanes, que a part de Barcelona tan solament controlaven Cardona com a punt geoestratègic clau. Dibuix d'ÁNGEL GARCÍA PINTO. Mapa de CARLOS DE LA ROCHA" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

HERNÁNDEZ CARDONA, FRANCESC XAVIER - MARÍA DEL CARMEN ROJO ARIZA - XAVIER RUBIO CAMPILLO - MARIA YUBERO GÓMEZ. "Arqueología del conflicto. La Guerra de Sucesión a Catalunya». *Dovella, Manresa*, 109 (2012 = *Estat de la recerca històrica a l'entorn de la Guerra de Sucesión a Manresa i el Bages*) 18-24 [3/37, +++]. "Una batalla, entesa com un

enfrontament bèl·lic important entre dos exèrcits enemics, és un fet extremadament complex. Suposa la concentració, en unes coordenades espacio-temporals molt reduïdes, d'un número de persones i elements tècnics molt elevat, tot interactuant en unes condicions d'extrema violència. Malgrat la importància i dificultat d'estudiar aquests esdeveniments del passat, els estudis realitzats a Catalunya en els quals s'han integrat investigacions arqueològiques amb recerca a nivell de fonts textuais, són certament escassos. En aquest sentit, es presenta una nova metodologia de recerca arqueològica, feta servir durant l'anàlisi multidisciplinar que el grup de recerca DIDPATRI ha dut a terme a Talamanca, on es lluirà un enfrontament bèl·lic de dimensions importants el 13 d'agost del 1714. Fou l'última gran batalla campal de la guerra de Successió, en la qual l'exèrcit exterior català amb base a Cardona, i comandat pel marquès de Poal, va derrotar un important contingent borbònic establert a la zona de Talamanca. L'estudi combina l'ús de fonts textuais primàries amb l'excavació del camp de batalla, feta seguint una metodologia particularment dissenyada per investigar aquesta tipologia de jaciments arqueològics. S'han registrat les troballes materials a través d'una aplicació SIG (Sistemes d'Informació Geogràfica), tot analitzant el terreny circumdant, amb la intenció d'enriquir i interpretar les fonts textuais. A més de mostrar el potencial de la mateixa metodologia, els resultats plantegen la hipòtesi que l'exèrcit exterior català fou una amenaça real pel setge de Barcelona, amb capacitat per derrotar les forces borbòniques desplegades en territori català" [Resum]

LEÓN SANZ, VIRGINIA. "Un capítulo olvidado. El exilio austracista". *Desperta Ferro. Historia Moderna*, 10 [2013 = 1714. *El fin de la Guerra de Sucesión Española*] 54-58. "L'11 de setembre de 1714 suposa l'inici d'una nova etapa no solament per als catalans, sino per a tots aquells que havien donat suport a l'arxiduc, proclamat amb el títol de Carles III a la Cort de Viena el 1703" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

MUÑOZ CORBALAN, JUAN MIGUEL. "Jorge Próspero Verboom en el sitio de Barcelona". *Desperta Ferro. Historia Moderna*, 10 [2013 = 1714. *El fin de la Guerra de Sucesión Española*] 30-37. "Amb tota seguretat, la captura de Verboom a la batalla d'Almenar el 27 de juliol de 1710, després d'haver sofert dues ferides d'espasa durant el combat enfront de les tropes austracistes del mariscal de Stahremberg, fou un dels factors determinants per a l'èxit borbònic final en la guerra de Successió d'Espanya. Mapa de CARLOS DE LA ROCHA" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

PALMADA, GUERAU. «La guerra de Successió a Banyoles i la comarca del Pla de l'Estany». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 55 (2014) 311-346 [155/3/19, ++]. «Durant la guerra de Successió (1702-1714), Banyoles i la seva comarca van ser afectades de ple amb incursions tant dels exèrcits borbònics com dels austriacistes amb un front de guerra poc definit. Les tropes del duc de Noailles saquejaren Banyoles i els pobles de la vall del Terri procedents de l'Empordà, i l'any 1711 el monestir de Sant Esteve fou fortificat pels francesos. No va ser fins als inicis de 1713 que la comarca a tocar la ciutat de Girona fou controlada pels regiments de Felip V, tot i les escaramusses dels miquelets que resistien a les muntanyes» [Resum]

PUIG I OLIVER, JAUME DE. «Notes sobre la repressió felipista a la diòcesi de Girona». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 55 (2014) 347-392 [110/2/3, +++]. «Després del 1714, la repressió filipista en els cercles eclesiàstics presenta dos aspectes: les mesures preses contra els austriacistes més notoris, i les mesures per a atemperar alguns càstigs en el camp de la provissió de beneficis mitjançant la neutralització de les regalies en aquesta matèria, amb la complicitat de la Cúria papal. Es descriu un manuscrit de la Biblioteca Diocesana del Seminari de Girona, on hi ha un tractat sobre la irregularitat dels preveres que havien pres les armes contra Felip V, i un formulari per a ús d'afectats potencials per a demanar al bisbe la conversió d'un benefici

proveït pel papa, en virtut de 'ius devolutum', en benefici personat, i d'aquesta manera es donava la volta al paper del rei en el procés de la provisió» [Resum]

RUBIO CAMPILLO, XAVIER. "La batalla de Prats de Rei". *Desperta Ferro. Historia Moderna*, 2 [2013] 60-65. "'I que coix faig jo en aquest llogarret desert el Nadal?' Aquesta pregunta se la deuriem fer els granaders alemanys que guarnien la població de Prats de Rei el 25 de desembre del 1711. Ja havien transcurregut més de 100 dies d'una batalla extranya on les hagi. Lluny quedaven les ràpides maniobres, les furioses càrregues de cavalleria sota l'ardent sol d'agost i les batalles en camp obert d'anys passats. En el seu lloc, s'havien trobat amb una guerra de desgast plena de trinxeres i mines soterrànies al voltant de muralles mig derruïdes i, sobretot, un fred constant. Il·lustrat per PABLO OUTEIRAL, mapa de JORGE MARTÍNEZ CORADA" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com].

RUBIO, XAVIER. "Once de Septiembre de 1714. El asalto de Barcelona". *Desperta Ferro. Historia Moderna*, 10 [2013 = 1714. *El fin de la Guerra de Sucesión Española*] 40-48. "La primavera de 1714 se presentava prometedora per a les Dues Corones borbòniques. La situació internacional vivia un moment de calma, en la que Lluís XIV tenia les mans lliures per a ajudar el seu nét en la guerra contra els catalans. Barcelona devia ser sotmesa ràpidament ja que el període de pau internacional, com tots els de l'època, no duraria gaire. Especialment rellevant era la situació de la Corona britànica, ja que si els *whigs* accedien de nou al govern optarien per reobrir el conflicte amb França. Si això passava, Barcelona, sostinguda per la flota anglesa de Menorca, podia tornar a convertir-se en un perillós capponat al cor dels dominis borbònics. Mapa de CARLOS DE LA ROCHA" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

SERRA I SELLARÉS, FRANCESC. "El setge de Cardona de 1711". *Dovella, Manresa*, 109 (2012 = *Estat de la recerca històrica a l'entorn de*

la Guerra de Successió a Manresa i el Bages) 5-6. Síntesi força ajustada dels fets militars concernents al setge de Cardona de 1711: xifres de combatents, comandaments, moviments de tropa, toponímia de guerra, dates, combats i assalts. I un comentari final que avalua un xic exageradament la imoportància del resultat. És el que donen dues pàgines de revista. S'acompanya de la reproducció de la primera pàgina d'una *Relación* (full volander) que en donava notícia llavors [MG]

STORRS, CHRISTOPHER. "Gran Bretaña y Cataluña (1705-1714)". *Desperta Ferro. Historia Moderna*, 10 [2013 = 1714. *El fin de la Guerra de Sucesión Española*] 10-13. "La 'Revolució Gloriosa' de 1688, en la que Jaume II d'Anglaterra (i VII d'Escòcia) fou destronat i reemplaçat per la seva filla, Anna II, i el seu marit, Guillem d'Orange, o Guillem III, modificà substancialment la situació geoestratègica d'Anglaterra (Gran Bretanya després de la unió d'aquesta amb Escòcia el 1707) a Europa. Aquest fet tingué profundes conseqüències per a Catalunya" [Resum: www.despertaferro-ediciones.com]

TARTER I FONTS, RAMON. "Personatges moianesencs en la Guerra de Successió". *Dovella, Manresa*, 109 (2012 = *Estat de la recerca històrica a l'entorn de la Guerra de Successió a Manresa i el Bages*) 7-11. Resum d'un altre article més ampli publicat a *Modilianum* el 2008, que té com a objectiu ressenyar les principals personalitats del Moianès que van destacar durant la guerra de Successió, tant en el bàndol austriacista, com en el borbònic. En el primer es ressenyen: la família Crespiera (propietaris del mas Crespiera; un dels membres, Josep, fou tinent de fusellers), Francesc Carbonell Prat Areny (cirurgià de Moià, que s'exilià a Viena), Magí Baixeres (castellterçolí que fou un capità de milícies que es trobà en tots els setges de la capital i que ara jeu al fossar de les Moreres), Francesc Baixeres (capità del regiment de cavalleria de Santa Fé) i Pere Brichfeus (afamat coronel de cavalleria). Pel bàndol borbònic, les biografies són les del jurista Josep d'Alòs Ferrer i els seus fills:

Joan, Josep-Francesc i Antoni (jurista, polític i militar), a més de Jaume de Torras Costa (hereu del mas Torras) i Pere de Planella Dusay, baró de Granera (que féu valdre, posteriorment, la persecució austriacista de que fou objecte) [MG]

TORRAS I SERRA, MARC. "Documentació per a l'estudi del període de la Guerra de Successió conservada a l'Arxiu Comarcal del Bages". *Dovella, Manresa*, 109 (2012 = *Estat de la recerca històrica a l'entorn de la Guerra de Successió a Manresa i el Bages*) 12-17 [10/1/2, ++]. El 13 d'agost de 1713 els borbònics van incendiar Manresa, la meitat de la ciutat va cremar i entre els edificis, el del Consell municipal i el seu arxiu. D'ací que s'hagi conservat poca documentació del període. El 30 de març de 1811, altre cop els francesos, tornaven a cremar Manresa. Amb tot, la documentació notarial de les escripturacions es va conservar i, amb ella, també els manuals del Consell. "Els principals fons de l'ACBG on trobarem documentació útil per a l'estudi del període de la guerra de Successió i dels anys anteriors i posteriors a la mateixa (1700-1720), són els següents: Ajuntament de Manresa, Ajuntament de Monistrol de Montserrat, Districte notarial de Manresa, Notaries foranes, Cort del Veguer de Manresa, Cort del Batlle de Manresa, Cort del Corregidor de Manresa, Cadastre, Taula de Comuns Dipòsits i Hospital de Sant Andreu". Fons a fons, l'arxiver-autor va repassant les possibilitats de recerca documental, en un exercici bàsic de fonamentació d'estructures historiogràfiques locals [MG]

VALLS I PUEYO, JOAN. "La guerra del Francès al sud de la comarca del Bages (1808-1814)". *Dovella, Manresa*, 110 (2012) 16-21 [36/4/5+1, ++]. Desactivat l'exèrcit regular, van ser els milicians catalans els qui forniren les úniques partides de combatents que s'enfrontaven als napoleònics. Les autoritats del país elaboraren quotes d'aportacions de milicians per població i s'encararen amb el problema de les desercions, a més del control de la tropa i la coordinació dels pagaments per fortificar Montserrat. Resulta interessant la forma de mobilització de sometents, que a

Montserrat aplegà homes de: Castellgalí (9), Sant Vicenç de Castellet (4), Castells i el Vilar (10), Rellinars (3), Rocafort (6), Vallhonesta (2), Aguilar de Segarra (2), etc. Tot, segons informes de la Junta Superior de Catalunya (ACA). Tanca un apartat sobre la deserció dels quintos de Vacarisses, que s'havien allistat a les companyies patriòtiques de Josep Boada, àlies *Chirivía* [MG]

VILA-MASANA I PORTABELLA, JOAN. "Postals de Manresa. Imatges per a la història. 12. La guerra napoleònica i la cartofília manresana". *Dovella, Manresa*, 110 (2012) 13-15 [4/1/3, ++]. Durant la guerra del Francès només existien xil·lografies i gravats per reproduir il·lustracions, però cent anys més tard, la fotografia havia copat el món de la imatge, i aprofitava l'efemèride del centenari per tal d'immortalitzar en postals les diverses actuacions dutes a terme (desfilades, festivals, processons). Manresa fou un dels principals escenaris de la guerra de Napoleó, amb les batalles del Bruc i la crema de la ciutat, i fou on més activitats van desenvolupar-se en el centenari del conflicte, com queda reflectit en les diferents instantànies que es reproduïen [MG]

MASSÓ CARBALLIDO, JAUME. "Prim a Reus. Dues visites triomfals a la seva ciutat natal (1860 i 1868)". *Cultura i Paisatge*, 8 (setembre de 2014) [en premsa]. [4/0/7+2, ++]. "Un cop enllestida la guerra d'Àfrica (1859-1860), el tinent general Joan Prim i Prats (1814-1870) va tornar a la Península convertit en l'heroi popular per excel·lència. Prim, amb els Voluntaris catalans que havien sobreviscut, desembarcà l'1 de maig de 1860 a Alacant, on tots van ser rebuts de manera fervorosa pels ciutadans. Prim, que no es volia perdre els actes oficials previstos a Madrid amb motiu de la victòria espanyola, es va acomiadar allí dels Voluntaris, que embarcaren cap a Catalunya per a rebre també un seguit d'homenatges i d'aclamacions populars. Després de participar i de ser homenatjat en diversos actes i banquets a Madrid, amb un desplaçament inclòs a Guadalajara, Prim demanà llicència per viatjar a França (a

Vichy, per cert, Napoleó III també el convidà a un àpat). Finalment, ja al mes de setembre, Prim tornà a la Península, on els seus amics li havien organitzat una mena de marxa triomfal per diverses ciutats de Catalunya, les Illes i el País Valencià" [*Resum inicial*]

ELIAS I ESCAYOL, JACINT. "Escrips inèdits de Jacint Elias i Escayol: records del passat i entrada dels carlins a Terrassa el 22 de juliol de 1872". *Terme, Terrassa*, 27 (2012) 177-186. "Publicació de dos treballs inèdits del geòleg terrasenc Jacint Elias i Escayol (1856-1943) que no foren inclosos a la biografia publicada recentment. El primer article recull diversos costums locals curiosos de mitjan segle XIX i el segon, explica amb detall els fets del 22 de juliol de 1872" [*Resum*]. Els fets del testimoni escrit s'emmarquen dins de la Tercera Carlinada i comenten l'entrada i ocupació carlina de la vila terrassenc, des de l'òptica d'algú que hi va ser present. És la crònica que hom podria escriure de qualsevol població catalana que hagués estat escenari de guerra al segle XIX [MG]

CIFUENTES PEREA, JOSÉ. "Els joves de Terrassa a partir de les actes de classificació i declaració de soldats dels anys 1893 a 1897". *Terme, Terrassa*, 28 (2013) 75-88. "Estudi sobre la joventut masculina de Terrassa a partir de les dades que consten a les actes de classificació i declaració de soldats dels anys 1893-1897. S'exposa primer la reglamentació i el procediment que se seguia per al reclutament dels joves i després els resultats estadístics sobre la seva alçada, les sol·licituds d'exempció del servei per causes econòmiques, per defecte físic o malatia o per pertinença a algun orde religiós, les localitats de naixement i el nivell d'alfabetització. S'adverteix que el treball no és un estudi interpretatiu, sinó una aportació de dades perquè aquest es pugui fer" [*Resum*] Llàstima! L'amic CIFUENTES s'atura voluntàriament a les portes de la cronística (elaboració, extracció i difusió de dades) i no entra en interpretacions i valoracions, cosa que el faria historiador. Pot ser més endavant [MG]

PIZÀ CASTELLÀ, BERNAT. "Joan Castella i el sometent armat a Terrassa". *Terme, Terrassa*, 28 (2013) 203-209. "L'any 1923, poc després del cop d'Estat de Primo de Rivera, un grup de militants anarquistes assaltaren la Caixa d'Estalvis de Terrassa. Els atracadors van ser sorpresos pel sometent de Joan Castella, a qui dispararen i li provocaren la mort en la seva fugida, després d'apoderar-se d'una quantitat de diners relativament petita. Els responsables de l'atracament foren capturats i dos d'ells executats. La Dictadura volia deixar clar des de bon principi quin seria el seu grau de tolerància respecte al pistolisme anarquista" [Resum]

PI DE LA SERRA I MATA DE LA BARATA, FRANCESC. "Els fets de la Barata (24 de juliol de 1936). Narració d'un testimoni directe". *Terme, Terrassa*, 28 (2013) 101-114. "Narració epistolar dels fets que s'esdevingueren a la casa de la Barata i a can Prat, al terme de de Matadepera els dies 19 al 26 de juliol de 1936, com a conseqüència de la persecució que grups de milicians revolucionaris portaren a terme contra industrials de la ciutat de Terrassa i que tingueren el fatal desenllaç de vuit persones assassinades a la carretera de Terrassa a Talamanca el 24 de juliol de 1936" [Resum]

FÀBREGA I ENFEDAQUE, ALBERT. «Les lluites pel control de 'Minas de Potasa de Sùria, S.A.' durant el primer any de la Guerra Civil (1936-1937)". *Dovella, Manresa*, 109 (2012) 36-40 [8/1/3+2, ++]. Les mines de potassa de Sùria es van convertir en objectiu estratègic per als dos bàndols. L'aixecament del 18 de juliol va ser el detonant d'un seguit de procediments per part de les autoritats de la República conduents al control de la fàbrica, que els propietaris belgues desseguida van interpretar en clau confiscatòria. Es van remoure cancelleries i conselleries i gràcies a l'intercanvi epistolar, la documentació de la Generalitat i algun testimoni, hom pot reconstruir els fets immediatament posteriors a l'aixecament feixista pel que fa a la mina suriana, l'empresa de la qual va acabar col·lectivitzada i l'any 38 convertida en factoria de brom per als gasoils [MG]

VILA ORIOLS, POL. «Àngel Serra, alcalde republicà de Puig-reig». *L'Erol. Revista Cultural del Berguedà, Berga*, 119 (2014 = *Republicans. 75 anys de la fi de la Guerra Civil*) 14-19 [28/4/5+2, ++]. L'autor explica la trajectòria biopolítica d'Àngel Serra Casals, treballador, sindicalista i polític que arribà a l'alcaldia de Puig-reig en el període republicà. Serra acabà el Bienni Negre tancat al vaixell *Ciudad de Càdiz*, per haver proclamat l'Estat Català i fou gràcies a la seva contribució i a la d'altres que no hi va haver gaires víctimes en la revolució del 36. Quan esclatà la guerra s'allistà a l'Exèrcit Popular de la República i fou destinat al front d'Aragó com a comissari. Allí protagonitzà la mateixa escena que faria fatalment famós (i duria a la ruïna) al general nordamericà George Patton, en trobar-se un noi de 17 anys de la quinta del Biberó plorant en estat de xoc durant un bombardeig. Serra l'abofetejà i se l'endugué novament al front.... L'article conta les peripècies sofertes durant la marxa a l'exili i acaba després d'aquest, quan tornà furtivament i s'instal·là a Terrassa, on treballà en una fàbrica gràcies a l'ajut del secretari de l'ajuntament, un falangista del poble [MG]

MARTÍNEZ I GARCIA, MANUEL. "El Maquis a les Muntanyes de Prades: la figura d'Emiliano Fernández Castro (1944-1947)". *Aplec de treballs, CECB, Montblanc*, 32 (2014) 225-239 [20/1/7, ++]. «Els guerrillers antifranquistes, més coneguts com a *maquis*, creien que després de perdre la Guerra Civil encara hi havia esperança per restablir el govern democràtic de la II República. En aquesta lluita desigual s'hi afegí un home (Emiliano) que trespàs per aquestes Muntanyes de Prades formant part d'una d'aquelles partides de maquis. La por de després de la presó i l'oblit forçat ha portat que moltes d'aquestes històries restessin ignorades» [Resum]. L'autor, simpatitzant de la causa, va indagar entre els familiars propers del protagonista per tal de bastir-ne una biografia digne. Després de lluitar a la Guerra Civil, Emiliano Fernández s'exilà a França, on va a passar a combatre l'enemic

nazi. Un cop alliberada París el 1944, tornà a Catalunya on s'integrà en un reduït escamot de guerrillers operatius a les Muntanyes de Prades, dit dels Teixidors. A partir de 1948 la URSS deixà de donar suport a aquestes guerrilles, de manera que es van dissoldre. Emiliano es casà i s'instal·là a Vimbodí, però per causa d'una del·lació fou detingut, torturat i empresonat el 1950 i el 1952 sentenciat i condemnat a vint-i-cinc anys de reclusió per rebel·lió militar, dels quals en complí vuit. L'article s'acompanya de fotografies del protagonista i de la seva família [MG]

SERRA I OLLER, JORDI. "El cost humà de la Guerra Civil a Terrassa. Nova edició de la llista de terrassencs morts en acció de guerra". *Terme, Terrassa*, 27 (2012) 147-173. "Aquesta llista es va actualitzant a mesura que algunes persones van aportant informació", és el que posa al resum, cosa per la qual sembla que l'article és un intent de base de dades local sobre els morts durant la Guerra Civil, dut a terme amb la col·laboració de la gent i del món associacionista. Projectes com aquest, a l'engròs, els han liderat acadèmics com Queralt Solé o, per al Penedès, Ramon Arnabat Mata, i són molt útils, a més de per retre la deguda memòria a les víctimes d'aquella contesa, per resituar una xifra important d'escatir i d'aproximar al màxim. És quelcom que se'ls deu als que van donar la vida pel país [MG]

TORNAFOCH, XAVIER. «La depuració dels mestres de la República al Berguedà (1939-1942)». *L'Erol. Revista Cultural del Berguedà*, Berga, 119 (2014 = *Republicans. 75 anys de la fi de la Guerra Civil*) 10-13 [10/18, ++]. «Una de les tasques que el règim sorgit de la Guerra Civil va portar a terme amb més metòdica diligència fou la depuració del magisteri públic. Tots els mestres que havien exercit la seva professió durant els anys de la República foren "avaluats", o "depurats" segons la terminologia franquista. De fet, els mestres, i la resta de funcionaris públics, hagueren de "demanar" el seu reingrés a l'administració després de la guerra. Es

constituïren comissions depuradores a totes les províncies espanyoles, i dues d'especials per a les ciutats de Madrid i Barcelona". Aquesta situació significà un gir en la política d'ensenyament fins llavors desplegada, "la coeducació, el laïcisme, el racionalisme, la utilització pedagògica d'altres idiomes que no fossin el castellà eren actituds condemnables que mereixien un càstig sever. L'esforç que els governs republicans i la Generalitat de Catalunya havien fet per a combatre l'absentisme escolar i l'analfabetisme, estendre i catalanitzar l'escolarització, implementar pedagogies actives, millorar el sistema educatiu, augmentar les biblioteques escolars i posar en funcionament menjadors a les escoles, fou desestimat immediatament per les autoritats". La segona meitat de l'article tracta de la situació dels mestres berguedans després de la guerra i adjunta un quadre amb el nom dels depurats, poble a poble. Haver militat en algun partit d'esquerreres o sindical o haver exercit al Grup Escolar La Renaixença, de Manresa, van ser alguns dels motius que les autoritats del nou règim van fer servir per repressaliar els mestres més 'indòmits'; més d'un d'ells va preferir abandonar el país i marxar cap a l'exili. L'article informa de casos concrets, nodrits pel testimoni directe de familiars [MG]

GRIFELL, QUIRZE. «Carles Planas i Pons, escultor catalanista i republicà». *L'Erol. Revista Cultural del Berguedà*, Berga, 119 (2014 = *Republicans. 75 anys de la fi de la Guerra Civil*) 26-27. Autor d'unes inèdites *Memòries d'un català vençut, agredit i humiliat* que abasten els anys de 1939 a 1943, aquest escultor republicà va prendre part a la Guerra Civil com a milicià i arribà a tinent de la República. En la postguerra va emigrar al Brasil, on conegué Khrusxev en una visita oficial que hi feia. Les obres escultòriques a Barcelona, Berga o Torredembarra, l'avalen com el gran escultor que va ser, i la seva trajectòria política com un ferm republicà [MG]

LA CITA

-"aviéndose perdido más [soldats] de esta manera [per la manca de bastiments] que ubierâ muerto en quatro batallas muy reñidas con el enemigo"

-"y no aviendo podido obrar la experiencia de que los ex[érci]tos se desazen más aprissa en el oçio y en los quarteles que peleando"

Diario de las guerras de Cataluña por los años 1640, 1641 y 42 [BNE, Manuscritos, reg. 2.337], f. 335v.

ELS EXÈRCITS QUE ES DESFAN

Allò que més temien els generals d'antic règim, quan encara trontollava la intendència (o ni n'hi havia !) i la legislació no acompanyava del tot, era que l'exèrcit que manaven o començaven a mobilitzar es «desfés». Amb aquest terme volien referir-se al fet que en desertar un nombre important de soldats (per mal pagats o gens alimentats) es contribuïa a disgregar tot el conjunt. Aquestes desercions es produïen en un constant degoteig, no tots a l'hora, sino un ací, un allà, de nit o de marxa quan ningú no vigilava, etc., de manera que els caps, que no podien estar a tot arreu, eren incapaços d'aturar aquella hemorràgia

castrense. Així, com un gelat exposat al tòrrid sol d'estiu, a mesura que passava el temps i no es remeiava el problema, el gelat s'anava desfent fins a quedar-ne un tollet de líquid. Era la desesperació dels estadistes poc entesos en el món militar. Deien que el Comte-duc d'Olivares mai no va entendre que aixecar X homes per anar a la guerra, volia dir que n'arribarien poc més de la meitat al front.

Tres de les principals causes que provocaven el fenomen van ser la manca de subsistència, l'oci i les epidèmies. Si els estadistes no pagaven a temps els soldats o la logística fallava i no hi havia bastiments ni queviures, el soldat es podia morir de gana i, abans que això pasés, marxava a cercar menjar. L'oci era l'antitesi de la disciplina i, per tant, socavava conceptes com la serietat i la responsabilitat, en soldats l'extrema joventut dels quals encara els perdia més. Les epidèmies delmaven els exèrcits amb més virulència i eficàcia que les batalles en camp obert. Resulta fàcil imaginar-nos els efectes d'una malura descontrolada enmig d'un conjunt d'homes que no seguien precisament les normes més elementals de la higiene, que no es canviaven, ni es rentaven, ni eren atesos per una intendència sanitària adequada. Els campaments militars eren brou de cultiu d'epidèmies que ràpidament s'extenien arreu i, el què era pitjor, que s'escampaven per allà on anava passant l'exèrcit.

Hem triat els comentaris del *Diario de las guerras de Cataluña por los años 1640, 1641 y 42*, el maig de 1642, quan els francesos no van poder expugnar Tortosa i veieren desfer-se els efectius. També una cita de l'insigne MELO, l'obra i l'experiència del qual sempre donen per a molt.

"Las mas leves enfermedades, que con la incomodidad de la mar luego se acrecientan, que estas tales, antes disminuyen en el número de la gente, que la aumenta, y son mas enemigos que soldados"

MELO, FRANCISCO-MANUEL DE.
Política militar en avisos de generales.... Madrid: Impr. Francisco Martínez. 1638. p. 12.

R E C U L L :

GENERAL:

BLANCO, EDGAR.
"Fenomenología de la guerra contra la guerra".
Apuntes filosóficos, 43 (2013)
7-59.

ANTIGUITAT:

GONZÁLEZ CESTEROS,
HORACIO. "El ejército romano en Germania durante el Principado de Augusto: El abastecimiento de las tropas asentadas entre el Rin y el Elba".
Comunicació presentada al 2n Congrés Internacional d'Arqueologia i Món Antic. *August i les Províncies Occidentals. 2000 Aniversari de la Mort d'August*. Del 26 al 29 de novembre de 2014. Palau de Congressos de Tarragona. Tarragona: Mútua Catalana (en premsa).

MEDIEVAL:

CASTILLO CÁCERES,
FERNANDO. *Un torneo interminable. La guerra en Castilla en el siglo XV*. Madrid: Sílex, 2014, 312 p.

NICOLLE, DAVID. *Conquest of Saxony, AD 782-785*.

Charlemagne's defeat of Widukin of Westphalia. Il. Graham Turner. Oxford: Osprey Publishing, 2014 (Campaign; 271), 96 p.

MODERNA:

BAUDOT MONROY, MARÍA. *En defensa del Imperio. Julián de Arriaga en la Armada (1700-1754)*. Madrid: Ministeri de Defensa, 2013, 481 p.

LETRUN, VERONIQUE – LUDOVIC LETRUN. *Officiers and Soldiers des Dragons. 1669-1749*. París: Histoire et Collections, 2014 (Uniformes d'autrefois; 24), 82 p.

MARTÍNEZ ALCALDE, Mª JOSÉ – JOSÉ JAVIER RUÍZ IBÁÑEZ (ed.). *Felipe II y Almazarrón. La construcción local de un imperio global*. Vol. 1: *Vivir, defender y sentir la frontera*. Múrcia: Universitat, 2014 (Vestigios de un mismo mundo), 469 p.

CAMPILLO MÉNDEZ, MARÍA MAGDALENA – JOSÉ JAVIER RUÍZ IBÁÑEZ (ed.). *Felipe II y Almazarrón. La construcción local de un imperio global*. Vol. 2: *Sostener, gobernar y pensar la*

frontera. Múrcia: Universitat, 2014 (Vestigios de un mismo mundo), 501 p.

MARTÍNEZ CANALES, FRANCISCO. *La guerra de Granada (I). De la caída de Zahara a la toma de Málaga*. Madrid: Almena, 2014 (Guerreros y Batallas; 97), 80 p.

PARKER, GEOFFREY. *El siglo maldito*. Tr. Victoria E. Gordo del Rey i Jesús Cuéllar. Barcelona: Planeta, 2013, 1.504 p.

THOMAS, HUGH. *El señor del mundo. Felipe II y su imperio*. Tr. Carmen Martínez Gimeno. Barcelona: Planeta, 2013, 620 p.

Guerra de Separació

ESTEBAN RIBAS, ALBERTO RAÚL I DARIUS BUFNAL (il.). *La batalla de Tuttlingen, 1643. La guerra de los Treinta Años*. Madrid: Almena, 2014 (Guerreros y Batallas; 98), 80 p.

Guerra de Successió

CAPDEFERRO I PLA, JOSEP; EVA SERRA I PUIG. *La defensa de les Constitucions de Catalunya. El Tribunal de Contrafaccions (1702-1713)*. Barcelona: Generalitat de

Catalunya. Departament de Justícia, 2014, 170 p.

CONTEMPORÀNIA:

Alcántara. Una leaureada de vida. Madrid: Ministeri de Defensa, 2014, 234 p.

ÁLVAREZ ABEILHÉ, JUAN – JESÚS MARTÍNEZ DE MERLO. *La heráldica y la orgánica de los cuerpos de la Infantería y Caballería españolas en el siglo XX.* Madrid: Ministeri de Defensa, 2014, 600 p.

BASSONI, NICOLA. “Ouverture del Novecento. La guerra russo-giapponese e le sue relazioni con l’equilibrio europeo”. *Nuova Rivista Storica*, v. 98, núm. 1 (2014) 75-110.

JENSEN, GEOFFREY. *Cultura militar española. Modernistas, tradicionalistas y liberales.* Madrid: Biblioteca Nueva, 2014, 286 p.

Cuba i Filipines

UGALDE, ALEXANDER (coord.) - CECILIA ARROZARENA – FÉLIX JULIO ALFONSO LÓPEZ – JOSEBA AGUIRREAZCUENAGA. *Patria y libertad. Los vascos y las guerras de independencia en Cuba (1868-1898).* Tafalla: Txalaparta, 2014 (2012), 326 p.

IGM

BERNÁRDEZ RODAL, ASUNCIÓN. “Sofía Casanova en la I Guerra

Mundial. Una reportera en busca de ‘la paz de la guerra’”. *Historia y comunicación social*, 18 (2013) 207-221.

CASTRO, SANTOS. “La Gran Guerra y la sociedad civil”. *Temas para el Debate*, 237-238 (agost-setembre de 2014) 20-25.

ESLAVA GALÁN, JUAN. *La Primera Guerra Mundial contada para escépticos.* Barcelona: Planeta, 2014, 384 p.

OJEDA REVAH, MARIO. “América Latina y la Gran Guerra. Un acercamiento a la cuestión”. *Política y Cultura*, 42 (2014) 7-30.

ROUSSEAU, FRÉDÉRIC – EDUARD J. VERGER.(trad.). “Repensar la Gran Guerra (1914-1918). Historias, testimonios y ciencias sociales”. *Historia Social*, 78 (2014) 135-153.

VEGA JIMÉNEZ, PATRICIA. “La guerra como espectáculo mediático. La prensa centroamericana en la Gran Guerra (1917)”. *Historia y comunicación social*, 18 (2013) 43-61.

GCE

ARASA, DANIEL. *Maquis, espías y héroes. Testimonios verídicos de la gran tragedia que vivió la humanidad en el siglo XX.* Tr. Luisa Guedea Marco. Teià: Robinbook, 2013, 256 p.

BAHAMONDE MAGRO, ÁNGEL. *Madrid 1939. La conjura del coronel Casado.* Madrid: Cátedra, 2014, 272 p.

BARROSO, VICTORIANO. *En nombre de la libertad. Páginas de mi diario de guerra y exilio (1936-1946).* Madrid: Sílex, 2014, 496 p.

RUÍZ, JULIUS. *The ‘Red terror’ and the Spanish Civil War.* Cambridge: Cambridge University Press, 2014, 395 p.

IGM

CABALLERO FERNÁNDEZ, JOSÉ LUIS. *Espías y la guerra secreta. Arriesgadas misiones encubiertas que influyeron decisivamente en la guerra.* Teià: Robinbook, 2014, 256 p.

CUEVAS, PABLO. *Amberes 1944. La campaña del estuario del Escalda.* Madrid: Almena, 2014, 128 p.

GARCÍA MAY, PEDRO PABLO. *Lucharon en batallas decisivas. Soldados determinantes en los combates por tierra, mar y aire.* Teià: Robinbook, 2014, 256 p.

Nam

RODRIGO FERNÁNDEZ, RAFAEL. “La batalla de Ap Bac (1963)”. *Historia Re Militaris. Historia Militar, Política i Social*, 7 (2014) 21-26.

Desperta Ferro. Historia Antigua y Medieval, núm. 1 [2010 = La caída de Roma]: FERNÁNDEZ DELGADO, AITOR. "La caída de Roma" (6-9); GIMÉNEZ CHUECA, IVÁN. "Los hunos: el azote del Imperio" (10-15); MACDOWALL, SIMON. "El ejército romano en el siglo V" (16-22); "La plumbata: un arma terrible" (24-27); SYVÄNNE, ILKKA. "El sistema militar godo" (28-35); PASTRANA, ROBERTO. "La alimentación del legionario" (36-39); ROMERO GABELLA, PABLO. "La rebelión bagauda" (40-43); MACDOWALL, SIMON. "La batalla de los Campos Cataláunicos" (44-50); SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, JOSÉ. "Hispania: de provincia romana a reino germánico (418-531)" (52-59); PÉREZ RUBIO, ALBERTO. "El mercenariado celta" (68-73). **Núm. 2 [2010 = La amenaza celta]:** AGUILERA DURÁN, TOMÁS. "Arqueología de un mito. Celtomanía y celtoescepticismo" (6-9); DEYBER, ALAIN. "La guerra en el mundo celta" (10-17); QUESADA SANZ, FERNANDO. "La evolución de la panoplia y de las tácticas galas" (18-24); PÉREZ RUBIO, ALBERTO. "El celta en el imaginario greco-romano" (25-27); GRACIA ALONSO, FRANCISCO. "Brenno y el ataque a Delfos del 279 a. C." (28-33); "Entrevista a Frank Mathieu, armero y especialista en reconstrucción gala" (34-35); PACHECO LÓPEZ, CARLOS JAVIER. "La batalla de Telamón" (36-43); PÉREZ RUBIO, ALBERTO. "57 a. C. La campaña de César contra los belgas" (44-51); SÁNCHEZ MORENO, EDUARDO. "El final de la Céltica hispana: las Guerras Celtíberas" (52-59); HALPIN, ANDY. "Vikingos en Irlanda" (68-73). **Núm. 3 [2010 = La herencia vikinga]:** VELASCO, MANUEL. "¿Que quedó de los vikingos?. Asimiliación y transformación de los pueblos post-vikingos" (6-7); LIND, JOHN H. "Vikingos en el este. Penetración escandinava en Europa oriental durante la Era Vikinga" (8-13); AMATO, RAFFAELE, D'. "La Guardia Varega. Los hombres del norte del Emperador de los romanos" (14-19); MCDONNELL STAFF, PAUL. "Inglaterra 1066 Anno Domini" (20-28); SYVÄNNE, ILKKA. "Los normandos frente a los bizantinos 1081-1085" (29-35); BALBÁS, YEYO. "Herido por el hierro, mordido por el filo: el escudo de los siglos X-XI" (36-40); VILLAGRA, MABEL. "Poder y sociedad en la Sicilia normanda" (40-46); LINDKVIST, THOMAS. "La transformación de Escandinavia: monarquías y cristianización" (46-51); SÁEZ ABAD, RUBÉN. "Filipo asedia Bizancio. Los orígenes de la poliorcética helenística" (60-65). **Núm. 4 [2011 = Los sitios de Constantinopla]:** SÁEZ ABAD, RUBÉN. "La evolución de la guerra de asedio" (6-11); RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, JULIO. "El asedio de Bizancio de 193-195 d.C." (12-17); GÓMEZ SAAFIGUEROA, HILARIO. "Las murallas de Constantinopla" (18-19); FERNÁNDEZ DELGADO, AITOR. "Barbari ad portas: el sitio ávaro-sasánida del 626" (20-25); GÓMEZ SAAFIGUEROA, HILARIO. "El primer ataque árabe contra Constantinopla (668-678)" (26-31); RODRÍGUEZ GARCÍA, JOSÉ MANUEL. "La población civil en los sitios" (32-35); GARCÍA FITZ, F. "Los asedios de Constantinopla, 1203-1204" (36-42); EMECEN, FERIDUN M. "1453: la caída de Constantinopla" (44-51); PACHECO LÓPEZ, CARLOS JAVIER. "Pompeyo contra los piratas" (60-65). **Núm. 5 [2011 = La República en peligro]:** VALDÉS MATÍAS, PAU. "La República romana entre Cayo Mario y Julio César" (6-9); LE BOHEC, YANN. "El ejército romano de Mario a Pompeyo" (10-15); LÓPEZ BARJA DE QUIROGA, PEDRO MANUEL. "Las guerras serviles de Sicilia" (16-20); PÉREZ RUBIO, ALBERTO. "Tormenta sobre Italia: la guerra cimbria" (21-25); PINA POLO, FRANCISCO. "Sertorio: el patriota republicano" (26-31); QUESADA SANZ, FERNANDO. "Sertorio y los hispanos" (32-35); CAGIGAL, RICARDO. "Gladiadores: del *bustum* a la arena" (36-39); MATYSZAK, PHILIP. "Mitrídates VI" (40-45); AMELA VALVERDE, LUIS. "La campaña de Pompeyo contra Mitrídates VI del Ponto (66 a.C.)" (46-51); ORSI LÁZARO, MARIO. "La marina catalano-aragonesa" (60-65). **Núm. 6 [2011 = Talasocracias]:** BALBÁS, YEYO. "La guerra en el mar" (6-7); GRACIA ALONSO, FRANCISCO. "La batalla del Nilo: Egipto contra los Pueblos del Mar" (8-14); DOMÍNGUEZ MONEDERO, ADOLFO JERÓNIMO. "Del pentecóntero a los gigantes helenísticos: la evolución de la marina de guerra griega" (16-21); AMELA VALVERDE, LUIS. "Sexto Pompeyo: *imperator* pirata" (22-27); BALBÁS, YEYO. "La revolución naval vikinga" (28-31); SYVÄNNE, ILKKA. "Dragón *versus* dromón: el día del juicio, julio de 1043" (32-39); BALLESTÍN NAVARRO, XAVIER. "La primera talasocracia musulmana: los Omeyyas en el Mediterráneo" (40-45); TURNBULL, STEPHEN. "El azotes del wako: la piratería japonesa" (46-51); ISLA FREZ, AMANCIO. "La batalla de Guadalete y la pérdida de España" (60-

65). **Núm. 7 [2011 = *al-Andalus, de la conquista a la quiebra del califato*]**: GARCÍA FITZ, F. “al-Andalus: orto y ocaso de un estado militarizado” (6-11); SÉNAC, PHILIPPE. “La batalla de Poitiers” (12-17); SÁNCHEZ-ARCILLA BERNAL, JOSÉ. “La supervivencia de los reinos cristianos” (18-23); BALBÁS, YEYO. “El guerrero andalusí” (24-27); MARTÍNEZ ENAMORADO, VIRGILIO. “Un ejército al servicio del califa: 'Abd al-Rahman III y su política militar” (28-33); DE LA PUENTE GONZÁLEZ, CRISTINA. “*Yihad* durante el califato de al-Andalus” (34-39); GARCÍA SANJUÁN, ALEJANDRO. “Tolerancia, convivencia y coexistencia en al-Andalus, ¿mito o realidad?” (42-45); BALLESTÍN NAVARRO, XAVIER. “Las campañas de Almanzor” (46-52). Introduciendo el número 8: BORJA ANTELA BERNÁRDEZ, IGNACIO. “Seleuco, señor de Asia” (60-65). **Núm. 8 [2011 = *Los Diádocos: Guerra fratricida por el imperio de Alejandro*]**: MYSLOWSKA, ANNA. “Tiempos convulsos: de la muerte de Alejandro a Corupedio” (6-11); PASCUAL GONZÁLEZ, JOSÉ. “La legitimación de los sucesores” (12-15); SEKUNDA, NICHOLAS V. “La infantería de los sucesores macedonios e iraníes al servicio de los Diádocos” (16-22); WILHELM MIESEN, FRIEDRICH. “Reconstruyendo al *pezhetairos*” (23-27); GÓMEZ VALERO, JAVIER. “El martillo de los Diádocos: la caballería helenística post-alejandrina” (28-31); SIERRA ESTORNÉS, DAVID. “La batalla de Ipsus” (32-37); PÉREZ RUBIO, ALBERTO. “El agotamiento de Macedonia” (38-41); BORJA ANTELA BERNÁRDEZ, IGNACIO. “Elefantes de guerra en el mundo helenístico” (42-45); FRUTOS GARCÍA, ALBA DE. “La consolidación del Egipto lágida” (46-50); TURNBULL, STEPHEN. “*Ikko-Ikki*: guerras de religión en Japón” (60-65). **Núm. 9 [2012 = *Religión y guerra*]**: VIDAL, JORDI. “Herem: el exterminio sagrado en el antiguo Israel” (6-9); GRACIA ALONSO, FRANCISCO. “Santuarios guerreros en la Protohistoria europea” (10-15); DEAN, SIDNEY. “La guerra de Varo, 4 a.C.: Roma reprime la guerra civil en Judea” (16-21); BADAL, MIGUEL ÁNGEL. “La cruz de Heavenfield: guerra y conversión en Nortumbria” (22-27); DAFTARY, FARHAD. “Ismailíes y cruzados: Historia y leyenda de los asesinos” (28-33); CERVERA OBREGÓN, MARCO ANTONIO. “La guerra florida en el mundo azteca-mexica” (36-39); TURNBULL, STEPHEN. “1410: la batalla de Tannenberg/Grunwald” (40-46); CORNEJ, PETR. “El arte militar de los husitas” (47-53). Introduciendo el número 10: CÓRDOBA, JOAQUÍN MARÍA. “La Guerra en Oriente Próximo: de la definición de su historia a la metódica destrucción de sus fuentes en la hecatombe de Iraq” (60-64). **Núm. 10 [2012 = *El imperio asirio*]**: NADALI, DAVIDE. “La revolución militar asiria” (6-12); QUESADA SANZ, FERNANDO. “Del carro a la caballería” (14-18); VIDAL, JORDI. “La guerra de asedio en Mesopotamia” (20-25); HERNÁNDEZ GARCÍA, ROSALÍA. “Deportaciones en el Imperio neoasirio” (26-29); CÓRDOBA, JOAQUÍN MARÍA. “La batalla del río Ulaya: plan estratégico y tácticas de combate de un ejército asirio en campaña” (30-36); ESPEJEL ARROYO, FERNANDO - CRISTINA LÓPEZ REGUEIRO. “*Dajjálu*: los servicios de inteligencia asirios” (37-39); DEL CERRO, CARMEN. “La caída del Imperio neoasirio” (40-44); SEKUNDA, NICHOLAS V. “Ciro el Grande y el primer ejército aqueménida” (46-50). Introduciendo el número 11: RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, JULIO. “Las guerras danubianas de Marco Aurelio” (60-65). **Núm. 11 [2012 = *El imperio romano: de Trajano a Marco Aurelio*]**: RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, JULIO. “Las legiones del siglo II d.C.” (7-11); GÓMEZ FERNÁNDEZ, FRANCISCO JOSÉ. “Los dioses entran en campaña: los cultos militares en las legiones del Imperio” (12-15); SÁNCHEZ TOLEDO, JOSÉ. “El legionario romano del siglo II d.C.” (16-19); QUESADA SANZ, FERNANDO. “Enemigos de Roma: la caballería sármata” (20-23); MORILLO CERDÁN, ÁNGEL. “*Limes imperii*: la frontera del Imperio” (24-27); ESTEBAN RIBAS, ALBERTO RAÚL. “La guerra de Dacia” (29-34); HUSSMANN, SEÁN. “La guerra parta de Trajano” (35-38); PÉREZ RUBIO, ALBERTO. “Acies contra Alanos” (40-45); UYÁ ESTEBAN, MARCOS. “Incurciones de los mauri en la Bética” (46-49). Introduciendo el núm. 12: TURNBULL, STEPHEN. “Las invasiones mongolas de Japón” (60-64). **Núm. 12 [2012 = *Los mongoles*]**: GALINDO GARCÍA, ARTURO. “Gengis kan y la formación del Imperio mongol” (6-11); TURNBULL, STEPHEN. “La conquista mongola de China” (12-19); TURNBULL, STEPHEN. “El guerrero mongol” (20-23); PELEGERO ALCAIDE, BORJA. “La conquista y destrucción del Imperio jorasmio” (24-29); SYVÄNNE, ILKKA. “La batalla Liegnitz” (32-39); UYAR, MUSTAFÁ. “La batalla de Ayn Jalut: mamelucos contra mongoles” (40-45); BOLINAGA IRASUEGUI, IÑIGO. “La dinastía Yan (1279-1368)” (46-51).

Introduciendo el núm. 13: **GARCÍA FITZ, F.** "1212: Las Navas de Tolosa" (60-65). **Núm. 13 [2012 = La reconquista]:** **ORSI LÁZARO, MARIO.** "La guerra medieval en la Península Ibérica, siglos XII-XIII" (6-8); **FIERRO, MARIBEL.** "El califato almohade" (10-16); **MESA, JOSÉ LUIS.** "Mesnadas cristianas al servicio de la fe islámica" (18-21); **VIDAL CASTRO, FRANCISCO.** "Las terceras taifas y el surgimiento del emirato nazarí de Granada" (22-27); **BALBÁS, YEYO.** "Fierro tajante: armamentos ibéricos desde mediados del siglo XII hasta la conquista de Sevilla" (28-31); **CINGOLANI, STEFANO MARIA.** "La conquista de Mallorca" (32-37); **RODRÍGUEZ-PICAVEA MATILLA, ENRIQUE.** "Las órdenes militares ibéricas: orígenes y actividad bélica (1150-1250)" (38-43); **GARCÍA FERNÁNDEZ, MANUEL.** "La conquista de Sevilla" (44-49). Introduciendo el núm. 14: **FORNIS, CÉSAR.** "Agesilao II y su expedición "panhelénica" contra el Gran Rey persa" (60-65). **Núm. 14 [2012 = Esparta]:** **ALONSO MORENO, CLAUDIA V.** "Esparta, una sociedad para la guerra" (6-9); **DOMÍNGUEZ MONEDERO, ADOLFO JERÓNIMO.** "Las guerras mesenias" (10-15); **FORNIS, CÉSAR.** "Cleómenes I, la consolidación del imperio continental lacedemonio" (16-22); **ECHEVERRÍA REY, FERNANDO.** "El ejército espartano en su periodo de apogeo" (24-30); **PASCUAL GONZÁLEZ, JOSÉ.** "Leuctra, el día más negro de Esparta" (31-37); **SÁNCHEZ TOLEDO, JOSÉ.** "El hoplita espartano" (38-41); **PÉREZ RUBIO, ALBERTO.** "Selasia, el último aliento de Esparta" (42-47); **AGUILERA DURÁN, TOMÁS.** "El espejismo espartano: de Platón al 11S" (48-51). Introduciendo el núm. 15: **TARANCÓN HUARTE, NEREA.** "La reunificación de Egipto" (60-65). **Núm. 15 [2013 = Egipto, el imperio Nuevo]:** **VELASCO PÍREZ, AROA.** "Egipto, Mitanni, Hatti: equilibrio de potencias" (4-11); **ALONSO GARCÍA, JOSÉ F.** "El ejército durante el Reino Nuevo" (12-17); **QUESADA SANZ, FERNANDO.** "La autobiografía del militar Ahmose, hijo de Ebana" (20-22); **GRACIA ALONSO, FRANCISCO.** "Al servicio del faraón. Mercenarios en Egipto durante el Imperio Nuevo" (24-28); **MARTÍNEZ BABÓN, JAVIER.** "Las campañas militares de Tutmosis III" (30-35); **RUBIO CAMPOS, JORGE.** "La batalla de Megiddo" (36-41); **LIVERANI, MARIO.** "Guerra y diplomacia entre Egipto y Asia durante el Imperio Nuevo" (42-45); **QUESADA SANZ, FERNANDO.** "El carro de guerra en batalla. Una revisión crítica" (46-51). Introduciendo el núm. 16: **GARCÍA DE GABIOLA, JAVIER.** "Jacopo dal Verme. El condotiero fiel" (60-65). **Núm. 16 [2013 = La Italia de los condotieros]:** **CAFERRO, WILLIAM.** "Mercenarios y guerra en Italia, ss. XIV-XV" (6-13); **TURNBULL, STEPHEN.** "Los condotieros y sus tácticas" (14-19); **CAFERRO, WILLIAM.** "John Hawkwood" (20-26); **VELASCO ARÉVALO, PEDRO.** "Juego de armas en la Italia de los condotieros" (28-30); **SOLER DEL CAMPO, ÁLVARO.** "Las armaduras de los condotieros" (32-37); **COVINI, NADIA.** "Destruir y acumular: la compañía militar como empresa económica en la Italia del siglo XV" (40-45); **GAMBERINI, ANDREA.** "Francesco Sforza. Un condotiero de éxito" (46-51). Introduciendo el número 17: **RIERA, ROGER.** "Las campañas de los Escipiones, 218-211 a.C." (60-65). **Núm. 17 [2013 = La Segunda Guerra Púnica en Iberia]:** **PÉREZ RUBIO, ALBERTO.** "La Península Ibérica, ¿el frente decisivo?" (6-9); **GÓMEZ DE CASO ZURIAGA, JAIME FRANCISCO.** "El ejército cartaginés en Iberia en la Segunda Guerra Púnica" (10-15); **GRACIA ALONSO, FRANCISCO.** "La conquista de Cartago Nova. Punto de inflexión en la guerra de Iberia" (16-20); **QUESADA SANZ, FERNANDO.** "Baecula: ¿batalla campal importante o acción de retaguardia reñida?" (22-26); **BELLÓN, JUAN P. - MANUEL MOLINOS MOLINOS - FRANCISCO GÓMEZ - ARTURO RUIZ - CARMEN RUEDA GALÁN.** "Baecula: arqueología de una batalla" (28-31); **SÁNCHEZ MORENO, EDUARDO - ALBERTO PÉREZ RUBIO.** "¿Entre la espada y la pared?: Las gentes de Iberia en la contienda púnico-romana" (32-36); **MORET, PIERRE.** "Las fortificaciones bárquidas en la Península Ibérica" (38-43); **GARCÍA JIMÉNEZ, GUSTAVO.** "El *pilum* romano en la Segunda Guerra Púnica" (44-45); **PÉREZ RUBIO, ALBERTO.** "La batalla de Ilipa" (46-51). Introduciendo el número 18: **HUGHES, IAN.** "La conquista del reino vándalo" (60-65). **Núm. 18 [2013 = Justiniano el Grande]:** **MAASS, MICHAEL.** "Las guerras de Justiniano en Occidente y la idea de restauración" (6-10); **SYVÄNNE, ILKKA.** "El ejército de Justiniano" (11-17); **PELEGERO ALCAIDE, BORJA.** "Justiniano y las hordas post-húnicas" (18-23); **SYVÄNNE, ILKKA.** "La Guerra Persa: 527-532" (26-35); **FERNÁNDEZ DELGADO, AITOR.** "*Utrimque roditur*: relaciones exteriores y equilibrio de poder del Imperio justiniano" (36-39); **LILLINGTON-MARTIN, CHRISTOPHER.** "La defensa de Roma por Belisario" (40-45); **SOTO CHICA, JOSÉ.** "Narsés y

la conquista de Italia, 552-554" (46-52). Introduciendo el número 19: **MATYSZAK, PHILIP**. "*Veni, vidi, vici*" (61-64). **Núm. 19 [2013 = César contra Pompeyo]**: **GRACIA ALONSO, FRANCISCO**. "César contra Pompeyo: La primera guerra mundial (49-46 a.C.)" (6-11); **AMELA VALVERDE, LUIS**. "La campaña de Italia" (12-14); **GRACIA ALONSO, FRANCISCO**. "Ilerda, la batalla del trigo y la sed" (16-21); **AMELA VALVERDE, LUIS**. "Dirraquio: guerra de trincheras" (22-25); **LE BOHEC, YANN**. "La batalla de Farsalia" (26-33); **PÉREZ, ALBERTO - CARLOS DE LA ROCHA**. "César en Alejandría" (34-39); **RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, JULIO**. "Legio X. La preferida de César" (40-44); **KAVANAGH DE PRADO, EDUARDO**. "Águilas de plata, hombres de hierro: Estandartes militares en el ocaso de la República" (46-50); **MATYSZAK, PHILIP**. "¿Fue inevitable el final de la República?" (51-53). Introduciendo el número 20: **RODRÍGUEZ-PICAVEA MATILLA, ENRIQUE**. "La Primera Cruzada. Factores explicativos y precedentes" (60-64). **Núm. 20 [2013 = ¡Dios lo quiere! La Primera Cruzada]**: **AYALA MARTÍNEZ, CARLOS DE**. "'¡Toma tu Cruz y sígueme!'. El mensaje papal de Clermont" (6-10); **WRIGHT, CHRISTOPHER**. "Bizancio y la Primera Cruzada" (11-15); **EL-AZHARI, TAEF KAMAL**. "El impacto de la Primera Cruzada en el mundo islámico" (16-21); **FRANCE, JOHN**. "Un choque de contrastes. Estilos de guerra en la Primera Cruzada" (22-29); **RODRÍGUEZ, JOSÉ MANUEL**. "El sitio de Antioquía" (30-37); **BALBÁS, YEYO**. "El caballero contra el arquero a caballo. Las armas de la Primera Cruzada" (38-42); **BALARD, MICHEL**. "'A Jerusalén: ¡Dios lo quiere!'" (44-51). Introduciendo el número 21: **JUHEL, PIERRE**. "Los auxiliares balcánicos de Filipo II de Macedonia" (60-65). **Núm. 21 [2014 = Filipo II de Macedonia]**: **PASCUAL GONZÁLEZ, JOSÉ**. "La constitución del reino de Macedonia" (6-11); **SEKUNDA, NICHOLAS V**. "La reforma de la infantería en el s.IV a.C.: de Ifícrates a la falange macedonia" (12-18); **MYSLOWSKA, ANNA**. "Macedonia triunfante" (20-23); **SPRAWSKI, SAWOMIR**. "La Tercera Guerra Sagrada" (24-30); **MORENO HERNÁNDEZ, JORGE JUAN**. "La caballería macedonia" (32-36); **GUILLÉN, EDUARDO**. "La falange macedonia" (38-39); **DOMÍNGUEZ MONEDERO, ADOLFO JERÓNIMO**. "Atenas contra Filipo: la batalla de Queronea" (40-49); **ANTELA BERNÁNDEZ, IGNACIO BORJA**. "Filipo II y el Panhelenismo" (50-53); **KAVANAGH DE PRADO, EDUARDO**. "¿Quién mató a Filipo?" (54-55). Introduciendo el número 22: **ORSI LÁZARO, MARIO**. "La armada de Pedro el Ceremonioso y el asedio de Alguer (1354)" (60-64). **Núm. 22 [2014 = La Corona de Aragón en el Mediterráneo]**: **RODRÍGUEZ-PICAVEA, ENRIQUE**. "La expansión mediterránea de la Corona de Aragón" (6-13); **ORSI, MARIO**. "Cerdeña y la Corona de Aragón" (14-18); **LA FUENTE GÓMEZ, MARIO**. "Los ejércitos de la Corona de Aragón" (20-25); **CINGOLANI, STEFANO M**. "La guerra de las Vísperas sicilianas" (26-31); **SALICRÚ I LLUCH, ROSER**. "Piratería y corso" (32-38); **ORSI, MARIO**. "Tipologías y tácticas navales" (39-43); **BOLEA ROBRES, CHUSÉ**. "Almogávares en Bizancio" (44-51). Introduciendo el núm. 23: **SÁNCHEZ SANZ, ARTURO**. "La batalla de Beth Horon" (60-65). **Núm. 23 [2014 = La Primera Guerra Judeo-romana]**: **FAULKNER, NEIL**. "Judea, un polvorín" (6-13); **PITILLAS SALAÑER, EDUARDO**. "Sectas y mesianismo" (14-17); **QUESADA SANZ, FERNANDO**. "Aislar Jerusalén: la estrategia de Vespasiano en Judea" (18-23); **AVIAM, MORDECHAI**. "Moriremos en julio: los asedios de Jotapata y Gamala" (24-35); **DABROWA, EDUARD**. "Apocalipsis. Asedio y toma de Jerusalén (70 d. C.)" (36-45); **DAVIES, GWYN**. "Dramático final: los asedios de Maqueronte y Masada" (46-55). Introduciendo el núm. 24: **SOTO CHICA, JOSÉ**. "Los dos imperios y el triunfo de los árabes" (60-64). **Núm. 24 [2014 = El nacimiento del Islam]**: **VILLAGRA, MABEL**. "La Arabia preislámica: caravanas, tribus y desierto" (6-9); **SOTO CHICA, JOSÉ**. "El Mensajero de Dios" (10-11); **NICOLLE, DAVID**. "Los primeros ejércitos del islam (622-661 d. C.)" (12-19); **BALLESTÍN, XAVIER**. "De Medina a Damasco: la implantación del primer Estado musulmán" (22-28); **SOTO CHICA, JOSÉ**. "Yarmuk: la batalla de cambió Oriente" (30-37); **AHMAD, NADEEM**. "El ejército tardo-sasánida" (38-43); **SYVÄNNE, ILKKA**. "La caída del Imperio sasánida" (44-51); **TROMBLEY, FRANK**. "La conquista árabe de Egipto" (52-57). Introduciendo el núm. 25: **PINA POLO, FRANCISCO**. "La última batalla de Cicerón por su república" (62-65). **Núm. 25 [2014 = De Octavio a Augusto]**: **PÉREZ RUBIO, ALBERTO**. "Años de hierro" (6-13); **POWELL, LINDSAY**. "Camino a la gloria. La batalla de Forum Gallorum y el asedio de Mutina" (14-23); **KAVANAGH, EDUARDO**. "Entre hierro y bronce. La transformación de la panoplia romana, 44 a. C. - 14 d. C." (24-31); **KEAVENEY, ARTHUR**. "Espadones y ejército en

Roma, 44-42 a. C.” (32-37); LE BOHEC, YANN. “Las dos batallas de Filipos” (38-45); PEREA YÉBENES, SABINO. “Premios, recompensas y castigos militares” (46-51); LÓPEZ BARJA DE QUIROGA, PEDRO. “La importancia de llamarse Imperator Caesar Divi Filius Augustus” (52-57). Introduciendo el núm. 26: AGUILERA DURÁN, TOMÁS. “La invención del mundo vikingo” (62-65). **Núm. 26 [2014 = Los Vikingos]:** HERSCHEND, FRANDS. “Las causas de la expansión vikinga” (6-13); COPELAND, JOSHUA. “Los primeros asaltos vikingos 793-867” (14-19); POLLINGTON, STEPHEN. “Los ejércitos del periodo vikingo en batalla” (20-24); BALBÁS, YEYO. “*Vlfberht me fecit* – La panoplia vikinga” (25-29); DOWNHAM, CLARE. “La Inglaterra vikinga 867-918” (30-41); RENAUD, JEAN. “¡Del furor de los normandos, líbranos Señor! – Incursiones vikingas en Francia” (42-49); AGUIRRE CANO, VICTORIA MANUEL. “Correrías vikingas en Hispania” (50-56). Introduciendo el núm. 27: GUZMÁN GUERRA, ANTONIO. “Aristóteles preceptor de Alejandro Magno: luces y sombras de un proyecto educativo” (62-65). **Núm. 27 [2014 = Alejandro Magno (I): de Pella a Issos]:** DOMÍNGUEZ MONEDERO, ADOLFO J. “Los inicios del reinado de Alejandro III de Macedonia”; PÉREZ RUBIO, ALBERTO. “La batalla del Gránico”; ANTELA, BORJA. “Los asedios de Mileto y Halicarnaso”; JUHET, PIERRE O. “El espinoso asunto de la falange macedónica”; BARCELÓ, PEDRO. “Alejandro y Darío, semblanzas contrastadas”; SEKUNDA, NICHOLAS. “El ejército aqueménida”; NEFEDKIN, ALEXANDER K. “La batalla de Issos”. Introduciendo el núm. 28: PHILLIPS, JONATHAN. “Balduino IV, el rey leproso”.

Desperta Ferro. Historia Moderna, núm. 1 [2012 = La Guerra de Flandes]: MAFFI, DAVIDE. “Los orígenes de la Guerra de Flandes” (6-10); ALVAR EZQUERRA, ALFREDO. “El embajador, el gran duque y Flandes en el Diario secreto” (11-13); SWART, ERIK. “Estrategia, tácticas y organización de las tropas rebeldes holandesas (1566-1590)” (14-19); RODRÍGUEZ HERNÁNDEZ, ANTONIO JOSÉ. “Poner una pica en Flandes” (20-23); ALBI DE LA CUESTA, JULIO. “La batalla de Jemmingen” (24-29); MESA GALLEGU, EDUARDO DE. “El sitio de Amberes, 1584-1585” (30-36); BOMPRESZI, ALBERTO. “La Verdadera Destreza de las Armas o el camino de la espada del hidalgo español” (38-41); PAZZIS PI CORRALES, MAGDALENA. “Los corsarios de Dunquerque” (44-48); ECHEVARRÍA BACIGALUPE, MIGUEL ÁNGEL. “Servicio de inteligencia y guerra en Flandes (1566-1621)” (49-51). Introduciendo el núm. 2: GIRARDI, ROBERT I. “La 1.ª de Bull Run” (60-65). **Núm. 2 [2013 = El estallido de la Guerra de Secesión]:** COZZENS, PETER. “La última guerra antigua, la primera guerra moderna” (6); GIRARDI, ROBERT I. “Crear un Ejército” (10-15); BILBY, JOSEPH G. “La Brigada Irlandesa” (16-19); QUARSTEIN, JOHN V. “La vida en el Ejército de la Península” (20-24); QUARSTEIN, JOHN V. “Hampton Roads: la batalla de los Ironclads” (26-31); MARTIN, DAVID. “Las batallas de los Siete Días” (32-41); HUNTZICKER, WILLIAM E. “Prensa y opinión pública en la Guerra de Secesión” (42-45); BILBY, JOSEPH G. “Armas ligeras en la Guerra de Secesión” (46-50). Introduciendo el núm. 3: RUBIO CAMPILLO, XAVIER. “La batalla de Prats de Rei” (60-65). **Núm. 3 [2013 = La Guerra de Sucesión Española]:** BÉLY, LUCIEN. “La guerra de los Borbones” (6-11); HERNÁNDEZ CARDONA, FRANCESC XAVIER - XAVIER RUBIO CAMPILLO. “Un conflicto con estilo. Los ejércitos de la Guerra de Sucesión española” (12-18); ALBAREDA I SALVADÓ, JOAQUIM. “El proyecto austracista de la Corona de Aragón” (20-23); CUMPLIDO MUÑOZ, JOSÉ RAMÓN. “Un ejército para Felipe V” (24-29); ARCÓN DOMÍNGUEZ, JOSÉ LUIS. “La batalla de Almansa” (32-41); STORRS, CHRISTOPHER. “El dominio del mar. La Armada inglesa en la Guerra de Sucesión” (42-47); GÓMEZ GASCÓN, HERMINIO. “Del Tercio de Morados Viejos al Regimiento de Castilla (1700-1714)” (48-51). Introduciendo el núm. 4: JUHEL, PIERRE O. “El renacer de la Grande Armée” (60-65). **Núm. 4 [2013 = 1813. Napoleón contra Europa]:** LEGGIERE, MICHAEL V. “Napoleón contra Europa” (6-13); ALIX REYNARES, IÑIGO. “Mando y control” (14-20); HOFESCHRÖER, PETER. “El Freikorps de Lützow” (22-27); LEGGIERE, MICHAEL V. “Leipzig. La Batalla de las Naciones” (30-39); JUHEL, PIERRE O. “La caballería de la Grande Armée en 1813” (40-45); GRACIA ALONSO, FRANCISCO. “*Nacht Paris!* Henrik Steffens, un profesor de Filosofía en la campaña de 1813-1814” (46-49); “Turismo de campo de batalla: Vitoria 1813-2013”. Introduciendo el núm. 5: TURNBULL, STEPHEN. “La batalla de Kawanakajima” (60-65). **Núm. 5 [2013 = El Japón de los samuráis]:**

TAKIZAWA, OSAMI - IRENE M. MUÑOZ. "La era de un país en guerra. El Japón del siglo XVI" (6-9); GARCÍA DE GABIOLA, JAVIER. "Kashindan. Los ejércitos japoneses de la Era Sengoku (1467-1600)" (10-15); SOLUM, TERJE. "Tokugawa Ieyasu y la unificación de Mikawa (1560-1566)" (18-24); TURNBULL, STEPHEN. "La batalla de Anegawa" (26-31); SOLUM, TERJE. "La batalla del castillo de Takatenjin" (32-37); GALINDO, ARTURO. "Oculto a plena vista: el ninja histórico" (38-41); TURNBULL, STEPHEN. "Los Hōjō de Odawara" (42-47); SICILIA CARDONA, ENRIQUE F. "Mitos, espadas, caminos y deberes: esencia del honor samurái" (48-51). Introduciendo el núm. 6: MAFFI, DAVIDE. "El último reducto. El sitio de Famagusta (1570-1571)" (60-65). **Núm. 6 [2013 = *Lepanto*]**: BARBERO, ALESSANDRO. "¿Una victoria anunciada?" (6-9); ALBI DE LA CUESTA, JULIO. "Galeras" (10-15); LABORDA BARCELÓ, JUAN. "La vida cotidiana en los presidios africanos" (16-19); BOSTAN, IDRIS. "La Armada otomana" (20-25); MESA GALLEGO, EDUARDO DE. "La infantería española y la guerra en el Mediterráneo durante el siglo XVI" (26-29); BOSTAN, IDRIS. "Lepanto en la visión otomana" (30-34); RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, AGUSTÍN RAMÓN. "Lepanto, la batalla" (35-39); TÜRKÇELİK, EVRİM. "El renegado 'El Cigala' y la política mediterránea" (40-43); ALVAR EZQUERRA, ALFREDO. "Cervantes escritor de Historia" (44-45); GARCÍA HERNÁN, ENRIQUE. "La sombra de Lepanto" (46-49). Introduciendo el núm. 7: QUARSTEIN, JOHN V. "David G. Farragut y su aventura en el Misisipi" (58-64). **Núm. 7 [2013 = *Vicksburg 1863*]**: QUARSTEIN, JOHN V. "Vicksburg, el Gibraltar de la Confederación" (6-10); MOSIER, JOHN. "Ulysses S. Grant, la forja de un líder" (12-15); SUTHERLAND, DANIEL E. "El rostro humano de la campaña de Vicksburg" (16-19); BALLARD, MICHAEL B. "Decepciones y determinación. Los intentos de U. S. Grant de tomar Vicksburg, diciembre de 1862-enero de 1863" (20-25); MARTIN, DAVID. "Las batallas por Vicksburg (abril-mayo de 1863)" (26-35); MARTIN, DAVID. "Port Hudson" (36-37); QUARSTEIN, JOHN V. "Cazar al conejo en su madriguera. El sitio de Vicksburg" (38-46); WINSCHER, TERRENCE J. "La aterradora cruzada por la supervivencia. Ciudadanos de Vicksburg recuerdan sus experiencias de la vida bajo el asedio" (48-51). Introduciendo el núm. 8: ZIÓŁKOWSKI, ANDRZEJ. "Las Legiones Polacas (1797-1807)" (60-65). **Núm. 8 [2014 = *Los polacos de Napoleón*]**: TEUSZ, SEBASTIAN. "La cuestión polaca" (8-13); PASTOR MUÑOZ, FCO. JAVIER - MARÍA JESÚS ADÁN POZA. "La carga de Somosierra. Un estudio de arqueología del conflicto" (14-19); ZIÓŁKOWSKI, ANDRZEJ. "El Ejército del Ducado de Varsovia 1807-1814" (20-26); SORANDO MUZÁS, LUIS. "La Legión del Vístula en el primer sitio de Zaragoza" (28-33); ZIÓŁKOWSKI, ANDRZEJ. "Raszyn y la Campaña de 1809 en Polonia" (34-39); GRACIA ALONSO, FRANCISCO. "Roman Soltyk. El horror de la guerra a través de las memorias de un oficial polaco durante la campaña de Rusia" (40-44); SOKOLOV, OLEG. "Los polacos en el Berézina" (46-53). Introduciendo el núm. 9: MESA GALLEGO, EDUARDO DE. "La batalla de Honnecourt, 26 de mayo de 1642" (60-65). **Núm. 9 [2014 = *Richelieu contra Olivares. Francia en la Guerra de los Treinta Años*]**: MONTCHER, FABIEN. "Richelieu Olivares y la secular rivalidad hispano-francesa" (6-11); PARROTT, DAVID. "El ejército de Richelieu: tradición, expansión y 'reforma militar'" (12-17); MAFFI, DAVIDE. "La victoria inútil. Tornavento (22 de junio de 1636)" (18-23); ISRAEL, JONATHAN I. "El Ejército de Flandes entre dos frentes (1635-1637)" (24-31); MAFFI, DAVIDE. "La gran ilusión. Francia en guerra" (32-39); RUIZ IBÁÑEZ, JOSÉ JAVIER. "Guerra, impuestos y motines" (40-43); ALBI DE LA CUESTA, JULIO. "Rocroi, 19 de mayo de 1643" (44-51). Introduciendo el núm. 10: OSTWALD, JAMEL. "Vauban y la guerra de los ingenieros" (60-65). **Núm. 10 [2014 = *1714. El fin de la Guerra de Sucesión Española*]**: ALCOBERRO, AGUSTÍ. "Cataluña abandonada" (6-9); STORRS, CHRISTOPHER. "Gran Bretaña y Cataluña (1705-1714)" (10-13); HERNÁNDEZ, XAVIER. "Los últimos austracistas. El ejército de Cataluña" (14-19); GONZÁLEZ CAMAÑO, ÓSCAR. "El Once de Septiembre en la historiografía" (20-23); HERNÁNDEZ, XAVIER - XAVIER RUBIO. "Populi y el desafío de Barcelona" (24-29); MUÑOZ CORBALÁN, JUAN MIGUEL. "Jorge Próspero Verboom en el sitio de Barcelona" (30-37); RUBIO, XAVIER. "Once de Septiembre de 1714. El asalto de Barcelona" (40-48); GARCIA ESPUCHE, ALBERT. "Lecciones del asedio de Barcelona (1713-1714)" (50-53); LEÓN SANZ, VIRGINIA. "Un capítulo olvidado. El exilio austracista" (54-58). **Núm. 11 [2014 = *El Gran Juego*]**: SIEGEL, JENNIFER. "Guerra fría en Asia Central" (6-11); STEWART, JULES. "La Primera Guerra Anglo-Afgana (1838-

1842)" (12-17); DALRYMPLE, WILLIAM. "La encrucijada afgana" (18-23); SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, DAVID. "Nikolái Przhivalski. Explorador y espía durante el Gran Juego" (24-27); SERGEEV, EVGENY. "El establecimiento del Turquestán ruso" (28-33); JOHNSON, ROB. "El espionaje británico y el Gran Juego" (34-37); STACPOOLE-RYDING, RICHARD J. "La batalla de Maiwand" (38-45); SERGEEV, EVGENY. "La conquista rusa de Turkmenistán" (46-53). Introduciendo el núm. 12: MARTÍNEZ, GABRIEL. "'Dios está en el cielo, el rey en España y yo estoy aquí'. La esencia del conquistador español" (60-65). **Núm. 12 [2014 = *La conquista de México*]:** SANTAMARINA NOVILLO, CARLOS. "El Imperio mexica" (6-12); GRACIA RIVAS, MANUEL. "El genio militar de Hernán Cortés" (14-19); CERÓN, MIGUEL ÁNGEL. "La batalla de Otumba" (20-27); RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, AGUSTÍN RAMÓN. "Asedio y toma de Tenochtitlán: una operación anfibia" (30-38); CERVERA OBREGÓN, MARCO A. "Los aliados de Cortés" (40-45); CERVERA OBREGÓN, MARCO ANTONIO. "El armamento hispano-mexica" (46-51); BAENA RAMÍREZ, ANGÉLICA. "De vencidos y vencedores. La perspectiva indígena de la Conquista de México" (52-55). Introduciendo el núm. 13: LORENZ MÜLLER, FRANK. "Guerra, unidad y nación. Las bases fundacionales del Reich alemán" (60-65). **Núm. 13 [2014 = *La Guerra Franco-Prusiana (I). El ocaso de Napoleón III*]:** WAWRO, GEOFFREY. "La senda de la guerra, Bismarck, Napoleón III y los orígenes de la Guerra Franco Prusiana" (6-11); SHOWALTER, DENNIS. "El Ejército de Moltke" (12-17); DELPÉRIER, LOUIS. "Los *tirailleurs algériens* en 1870" (18-21); PORTE, RÉMY. "La batalla de Frœschwiller" (22-27); SHOWALTER, DENNIS. "Prusia y el rostro cambiante de la guerra" (28-33); PORTE, RÉMY. "La encerrona de Metz" (34-42); FERMER, DOUGLAS. "La batalla de Sedán" (44-51). Introduciendo el núm. 14: WHALEY, JOACHIM. "La Guerra de los Campesinos" (56-62).

Desperta Ferro. Historia Contemporánea, núm. 0 [2013 = 1914. *La invasión de Bélgica*]: BOURLET, MICHAEL. "Bélgica mancillada" (4-9). **Núm. 1 [2013 = *El estallido de la Gran Guerra*]:** NEIBERG, MICHAEL. "¡Estalla la guerra! Interpretaciones en el Centenario" (6-9); FALEY, ROBERT T. "Planes de guerra. 1871-1914" (10-13); SHOWALTER, DENNIS. "El Ejército alemán de 1914. Un instrumento imperfecto" (14-21); VERHEY, JEFFREY. "Propaganda e ideología para la guerra" (22-26); PARTE, RÉMY. "La batalla de las fronteras" (27-34); LE NAOUR, JEAN-YVES. "El milagro del Marne" (35-43); PARTE, RÉMY. "Los primeros pasos de la movilización industrial" (44-47); HANNA, MARTA. "Guerra de movimientos. La experiencia del combatiente" (48-51). Introduciendo el núm. 2: MOSIER, JOHN. "¿Por qué Stalingrado?" (60-65). **Núm. 2 [2014 = *Stalingrado (I): el asalto de la Wehrmacht*]:** GLANTZ, DAVID M. "Stalingrado, un dilema estratégico" (6-11); MACLEAN, FRENCH. "Sexto ejército, preparativos para la campaña" (12-17); DRABKIN, ARTEM V. "Primeros combates. Los suburbios de Stalingrado" (18-23); WETTSTEIN, ADRIAN. "La Luftwaffe y el apoyo aéreo cercano" (24-27); ISAEV, ALEXEI. "Tormenta sobre Stalingrado centro" (28-34); TSUNAYEVA, ELENA M. "La defensa de los distritos obreros" (35-40); STONE, DAVID R. "La naturaleza del combate urbano" (42-47); THURSTON, ROBERT W. "El combatiente soviético. Comportamiento y moral" (48-51). Introduciendo el número 3: OÑA FERNÁNDEZ, JUAN JOSÉ. "Tres semanas de fuego y expiación. Las lecciones de la Guerra de Octubre" (60-65). **Núm. 3 [2014 = *La Guerra del Yom Kippur, 1973*]:** FRASER, THOMAS G. "El legado de la Guerra de los Seis Días" (6-10); GERVASIO, GENNARO. "Egipto de Nasser a Sadat" (12-15); GLAZER, DOV. "Fuerzas de Defensa de Israel. Organización y doctrina, 1967-1973" (16-19); MICHELSON, BENNY. "Guerra en el Sinaí. El frente sur" (20-25); BAR-NOI, URI. "La Unión Soviética y la Guerra de Octubre" (26-29); ZISSER, EYAL. "Frente sirio: el espejismo de octubre" (30-37); QUESADA SANZ, FERNANDO. "La batalla de la Granja China. Punto de inflexión en el Sinaí" (38-44); SINIVER, ASAF. "Un largo y complejo proceso de paz" (46-49); PARSONS, NIGEL. "Los palestinos y la guerra" (50-53); OÑA FERNÁNDEZ, JUAN JOSÉ. "Madrid, 1936: embiste acorazado" (60-64). **Núm. 4 [2014 = *Madrid, 1936*]:** RODRÍGUEZ, HERNÁN. "Velasco Madrid, una obsesión estratégica" (6-11); GONZÁLEZ DE MIGUEL, JESÚS. "El avance hacia Madrid" (12-17); LOSADA ÁLVAREZ, JUAN CARLOS. "Ejército de África. Medios y doctrina" (18-23); CERVERA GIL, JAVIER. "Madrid, historia de tres ciudades: combatiente, sufriente y clandestina" (24-27);

GONZÁLEZ DE MIGUEL, JESÚS. "La defensa de Madrid" (28-39); MATTHEWS, JAMES. "La creación del Ejército Popular de la República" (40-43); GARCÍA ALONSO, FRANCISCO - GLORIA MUNILLA. "El frente del arte" (44-49); MARÍN SUÁREZ, CARLOS. "Arqueología en la Ciudad Universitaria" (50-53). Introduciendo el núm. 5: PORCH, DOUGLAS. "Operación Sonnenblume. Bautismo de fuego del *Afrikkakorps*" (60-65). Núm. 5 [2014 = *Deutsches: Afrika Korps*]: SHOWALTER, DENNIS. "La 'Blitzkrieg' de Rommel: análisis de un mito" (6-11); WETTSTEIN, ADRIAN. "Las fuerzas de tierra alemanas en el norte de Africa (1941-1943)" (12-19); BARR, NIAL. "La logística del Eje en la guerra del desierto" (20-24); SAYEN, JOHN. "Arte operacional y tácticas alemanas en el Mediterráneo" (25-31); PORCH, DOUGLAS. "La batalla de Gazala" (32-41); DINARDO, RICHARD L. "La cooperación germano-italiana en el norte de Africa" (42-45); BATTISTELLI, PIER PAOLO. "La vida diaria del 'Afrika Korps'" (46-49); ZBORAY, ANDRÁS. "Operación 'Salam': Almásy en el desierto" (50-53). Introduciendo el núm. 6: LEHRACK, OTTO. "Operación 'Starlite'" (60-65). Núm. 6 [2014 = 1965, *escalada americana en Vietnam*]: MOISE, EDWIN E. "Johnson y el problema de Vietnam" (6-9); ASSELIN, PIERRE. "1965, la política de Hanói" (10-13); LEHRACK, OTTO. "Estrategia militar y pacificación en Vietnam" (14-19); WILKINS, WARREN. "Viet Cong. Organización y tácticas" (22-27); DADDIS LA DRANG, GREGORY A. "¿Una victoria sin precedentes?" (28-37); WILBANKS, JAMES H. "La doctrina de la aeromovilidad en Vietnam" (38-43); WILKINS, WARREN. "Combate y potencia de fuego" (44-49); VEITH, GEORGE J. "Dudas emergentes. Los inicios del movimiento contra la guerra" (50-53). Introduciendo el núm. 7: GLANTZ, DAVID M. "Stalingrado y los planes para la Operación Urano" (58-64). Núm. 7 [2014 = *Stalingrado (II) ;Ni un paso atrás en el Volga!*]: GLANTZ, DAVID M. "Operación Urano. Contraofensiva soviética en Stalingrado"; WETTSTEIN, ADRIAN. "Combate urbano. Las lecciones aprendidas"; WIJERS, HANS. "Fragmentos del diario del teniente Stempel"; GLANTZ, DAVID M. "Armagedón en Stalingrado. El combate por las fábricas"; MACLEAN, FRENCH. "La muerte del Sexto Ejército en Stalingrado"; PARFIONOV, ALEXANDER. "Los servicios sanitarios en Stalingrado"; HELLBECK, JOCHEN. "Atrapar a 'fon Paulius'. Los alemanes vistos por los soviéticos"; TSUNAYEVA, ELENA. "El destino de los prisioneros de guerra". Introduciendo el n.º 8: SPELLER, IAN. "El ataque naval a los Dardanelos".

Dovella, Manresa, núm. 106 (2011) [Selecció]: SERRA I SELLARÉS, FRANCESC. "Els germans Picalqués, destacats militars mercenaris de la Guerra de Successió" (20-30). Núm. 107 (2011 = *La Guerra de Successió a Manresa i el Bages*): CASES, ADRIÀ. "Actituds filoborbòniques a la Catalunya central: la conspiració del tinent coronel Joan de Miquel" (7-10); GALERA PEDROSA, ANDREU - AINHOA PANCORBO PICÓ. "La Guerra de Successió a la vila i al castell de Cardona" (11-17); GISBERT I TRAVERIA, MERITXELL. "La Guerra de Successió a la vila i al castell de Cardona: la recerca cartogràfica" (18-23); PLANS, JAUME. "La indústria metal·lúrgica manresana als segles XVI i XVII: pedrenyalers, armers, encepadors, canoners i daguers" (24-32); SERRA I SELLARÉS, FRANCESC - GUSTAU ERILL I PINYOT. "La batalla de Talamanca (13/14 d'agost de 1714)" (33-34); SERRA I SELLARÉS, FRANCESC. "La crema de Manresa el 13 d'agost de 1713" (35-40); VALLS I PUEYO, JOAN. "Castellbell i el Vilar a l'entorn dels anys 1714 i 1719" (41-44); VILA, MIREIA. "Santpedor durant la Guerra de Successió" (45-47). Núm. 109 (2012 = *Estat de la recerca històrica a l'entorn de la Guerra de Successió a Manresa i el Bages*) [Selecció]: SERRA I SELLARÉS, FRANCESC. "El setge de Cardona de 1711" (5-6); TARTER I FONS, RAMON. "Personatges moianesencs en la Guerra de Successió" (7-11); TORRAS I SERRA, MARC. "Documentació per a l'estudi del període de la Guerra de Successió conservada a l'Arxiu Comarcal del Bages" (12-17); HERNÁNDEZ CARDONA, FRANCESC XAVIER - MARÍA DEL CARMEN ROJO ARIZA - XAVIER RUBIO CAMPILLO - MARIA YUBERO GÓMEZ. "Arqueologia del conflicte. La Guerra de Successió a Catalunya" (18-24); FÀBREGA I ENFEDAQUE, ALBERT. «Les lluites pel control de 'Minas de Potasa de Sùria, S.A.' durant el primer any de la Guerra Civil (1936-1937)" (36-40). Núm. 110 (2012) [Selecció]: VILA-MASANA I PORTABELLA, JOAN. "Postals de Manresa. Imatges per a la història. 12. La guerra napoleònica i la cartofília manresana" (13-15); VALLS I PUEYO, JOAN. "La guerra del Francès al sud de la comarca del Bages (1808-1814)" (16-21). Núm. 111 (2012) [Selecció]: PIZARRO

I CARRASCO, CARLES. "Guerra i postguerra de Successió a Monistrol de Montserrat: Francesc Janer, de voluntari austriacista a esquadrinista borbònic" (22-25).

FIGUERAS I CAPDEVILA, NARCIS i JOSEP SANTESMASES I OLLE (ed.). *Després de les Noves Plantes: canvis i continuïtats a les terres de parla catalana. Actes del IX Congrés de la CCEPC. Cervera, 21 i 22 de febrer de 2014. Valls: Cossetània, 2014 (Publicacions CCEPC; 8), 656 p.* [Selecció]: FERRER I ALOS, LLORENÇ. «Pagar les guerres. Una càrrega fiscal sobre els ajuntaments catalans en els segles XVII i XVIII» (49-90); CASALS BERGES, QUINTI. «El poder municipal a Lleida després de la Guerra de Successió» (137-148); CASAS I ROCA, JORDI. «Guerra, endeutament municipal i reformisme borbònic» (165-174); MATA I VENTURA, VÍCTOR. «L'endemà de la derrota catalana de 1714 i les dures impositcions borbòniques a Begues» (175-188); CAMPMANY GUILLOT, JOSEP. «Seqüeles del 1714: el canvi en la governança local. El cas de Gavà» (189-204); MIQUEL I SERRA, DOMENEC. «De mercès reials a exilis polítics» (205-214); ROVIRA I GOMEZ, SALVADOR-J. «Privilegis nobiliaris atorgats pels reis de la casa de Borbó a persones aveïnades a les comarques meridionals del Principat de Catalunya (1700-1808)» (215-224); RETUERTA JIMENEZ, M. LUZ. «Els Falguera i la seva presència al Baix Llobregat: actuació política i evolució d'un patrimoni durant la Guerra de Successió» (405-418); TORTA I PANNON, CORAL - JULI OCHOA I GONZALEZ. «La actitud dels borbònics envers la població civil. El cas de Sant Just Desvern» (429-454).

L'Erol. Revista Cultural del Berguedà, Berga, 80 (2004 = Arqueologia: estat de la qüestió) [Selecció]: CASCANTE, PERE. «El castell de Caldes» (22-27). Núm. 88 (2006) [Selecció]: SERRA ROTÉS, ROSA. "Els dominis de l'orde militar del Temple a Puig-reig a partir d'un capbreu de finals del s. XIII" (36-40). Núm. 90 (2006) [Selecció]: EDITORIAL. «70 anys de l'inici de la Guerra Civil. La recuperació de la memòria històrica» (5); SERRA ROTÉS, ROSA. "1275: els dominis de la Comanda Templera de Puig-reig a la Cerdanya" (34-38). Núm. 91 (2006 = Ferro) [Selecció]: PERARNAU I LLORENS, JAUME. "El procediment de la farga catalana i el cas de la Farga Ripoll" (27-28); SANTANDREU SOLER, M. DOLORS. "El ferro que mata: les armes a la Berga medieval" (29-34); CASALS I SOLER, JOAQUIM. "Les fargues del Berguedà" (35-42). Núm. 93 (2007 = La recuperació de la Memòria Històrica) [Selecció]: «Introducció» (9); COLL, ANSELM. «Diaris de guerra: L'Espunyola» (10-12); GUITART RIVERA, JOAN. «Diaris de guerra: notes del Santuari de Queralt de 1929 a 1939» (13-14); CALVET BELLERA, JOSEP. «La postguerra al Berguedà: control social i vigilància militar» (15-17); PALOMAR ROS, JOSE. «Un romanç manuscrit sobre la postguerra al Berguedà trobat a Moequeruela (Terol)» (18-23); RUBIO, XAVIER. «Polemos, un portal de difusió del patrimoni bèl·lic» (24-26); BOIXADER, ALBA. «Història gràfica» (27-29). Núm. 94 (2007 = La recuperació de la Memòria Històrica 2) [Selecció]: BOIXADER, ALBA - ROSA SERRA ROTÉS. "Memorias de un Deportado" (8-10); FORNELL, JOAN. «Diari de la Quinta del Biberó» (11-15); BUSQUETS, JOSEP. «Refugiats a Gironella durant la Guerra Civil» (16-20); HAUSMANN TARRIDA, CAROL. «Presoners de guerra a les mines de carbó» (21-25); SOLER, GEMMA. «El periodisme d'investigació i la recuperació de la memòria històrica: Ravensbrück, l'infern de les dones» (26-28); ESTEVE, LLUIS - ROSA SERRA ROTES - JORDI PIÑERO I SUBIRANA. «Els búnquers de la línia Pirineus» (29-35). Núm. 96 (2008 = Castells medievals) [Selecció]: BOLOS I MASCLANS, JORDI. «Els castells a l'edat mitjana» (10-17); VENTURA SELLES, ANNA. «Inventari dels castells medievals al Berguedà» (18-21); BOLOS I MASCLANS, JORDI. «El castell de Blancafort» (22-24); SANTANDREU SOLER, M. DOLORS. «Aspectes de la vida quotidiana al castell de Bagà a la baixa edat mitjana» (25-27). Núm. 98 (2008 = La Guerra del Francès) [Selecció]: SERRA ROTES, ROSA. «La Guerra del Francès 1808-1814» (8-15); SANTANDREU SOLER, M. DOLORS. «El castell de Berga durant la Guerra Gran i la Guerra del Francès» (16-18); BADAL, BALMA. "Als de Berga los diuen fesolers" (19-20); VILADES LLORENS, RAMON. «Fortificació de Busa (1811-1812)» (21-33); PIÑERO I SUBIRANA, JORDI. «Manresa en la Guerra del Francès: realitat i llegenda» (34-35); HERNANDEZ CARDONA, FRANCESC-XAVIER. «La Guerra del Francès és un conflicte estrany» (36-39); FELIPO ORIOL, RAMON. «La Bula Apostòlica con la cual, N. Smo. P. Pio Papa VII, Fulmina excomunió Mayor al

Gobierno Francés....» (40-42). **Núm. 100 (2009 = *El castell de Berga*) [Selecció]:** SANTANDREU SOLER, M. DOLORS. «Aportacions a la història de les muralles i el palau reial de Berga» (10-14); **BUSQUETS, JOSEP.** «Concessió de la castellania de Berga al segle XVI» (15-16); **SERRA ROTES, ROSA.** «El castell de Berga al segle XVII: una fortalesa per a la guerra contra França» (17-19); **SERRA ROTES, ROSA - JOSEP BUSQUETS - RAMON VILADES LLORENS.** «El castell durant la guerra de Successió i al segle XVIII» (20-29); **HERNANDEZ CARDONA, FRANCESC-XAVIER.** «Tècnica i tecnologia militar a la Catalunya del segle XVIII» (30-35); **HERNANDEZ CARDONA, FRANCESC-XAVIER - MARTA LLOP - FRANCESC RIART.** «Inventaris del castell de Berga, 1697, 1712» (36-39); **COROMINAS CAMP, RAMON.** «El castell de Berga a final del segle XVIII. El projecte de l'enginyer militar Lópes Sopena» (40-48); «Plànols del castell de Berga» (49-66); **ADELL I GISBERT, JOAN ALBERT.** «L'església del castell de Berga» (66-67); **PICAS, MARTI.** «La torre de la Petita» (68-75); **ROSSINYOL LOCUBICHE, JOSEP M.** «El castell de Berga al segle XIX» (76-80); **FELIPO ORIOL, RAMON.** «La propietat del castell de Berga al segle XX» (81-83). **Núm. 103 (2010) [Selecció]:** CARRERAS BALAGUER, JOSEP. «El castell Berguedà» (27-31). **Núm. 104 (2010 = *Sant Pere de Madrona*) [Selecció]:** FIERRO I MACIA, XAVIER. «La recerca arqueològica del monument: el castell i l'església» (14-20); **GALI FARRE, DAVID - ANNA VENTURA SELLES.** «El lloc de Madrona a través dels documents. Castell, parroquians i masies» (21-29). **Núm. 105 (2010 = *Liberals i absolutistes*) [Selecció]:** SERRA ROTES, ROSA. «El regnat de Ferran VII» (10-13); **JUNYENT TRESERRA, ANNA.** «1811-1833: Berga i el poder local» (13-21); **ARNABAT I MATA, RAMON.** «El Trienni Liberal i els aixecaments reialistes al Berguedà (1820-1823)» (21-31); **JUNYENT TRESERRA, ANNA.** «Qui eren els carlins berguedans i per què s'enrolaren?» (31-36); **FELIU I MONTFORT, GASPÀR.** «L'església a Catalunya durant el Trienni Constitucional (1820-1823)» (37-42). **Núm. 107 (2011 = *El Berguedà i el mar*) [Selecció]:** ROSSINYOL I LOCUBICHE, JOSEP MARIA. «Galceran III de Pinós, primer almirall de la flota catalana» (12-14); **ORRIOLS GUIU, NURIA.** «La causa genral a Avià» (49). **Núm. 110 (2011) [Selecció]:** TORNAFOCH YUSTE, XAVIER. «Els dirigents obrers de Gironella (1936-1945): guerra, repressió i exili» (36-38). **Núm. 114 (2012 = *Emboscats*) [Selecció]:** GUIXE, JORDI. «'Ayudas en zona roja'. Emboscats en acció» (12-16); **SALA, DANI - NURIA SALA.** «L'Avi no va anar a la guerra» (17-21); **GARCIA, MAITE.** «Emboscats i xarxes de fugida al Pallars» (22-26); **CALVET, JOSEP.** «El Berguedà. Camí als Pirineus, camí a la llibertat» (27-29); **DURO, ROBERT.** «De l'amagatall a la presó. La justícia republicana contra els emboscats» (30-33). **Núm. 116 (2013 = *Històries de la mina*) [Selecció]:** PONS, QUERALT - ALBA BOIXADER. «1936. 'Hogueras en la noche' i les mines de Fígols» (24-27). **Núm. 117 (2013 = *Berguedans als camps nazis*) [Selecció]:** SANTANDREU, M. DOLORS - ROSA SERRA ROTES. «Els camps nazis» (12-18); «La deportació dels republicans: singularitat, internacionalisme i lliçons per al present» (19-23); **ALOY I BOSCH, JOAQUIM.** «Joaquim Amat-Piniella, un oblit injustificable» (24-29); **CARA RINCON, JOSEP.** «Josep Ester Borràs. Esbós biogràfic d'un anarquista Berguedà» (30-35); **SERRA, ROSA - FAMILIA POUS.** «Joan Pous Viñeta: de Puig-Reig a Mauthausen» (36-47). **Núm. 119 (2014 = *Republicans. 75 anys de la fi de la Guerra Civil*) [Selecció]:** TORNAFOCH, XAVIER. «La depuració dels mestres de la República al Berguedà (1939-1942)» (10-13); **VILA ORIOLS, POL.** «Àngel Serra, alcalde republicà de Puig-reig» (14-19); **GRIFELL, QUIRZE.** «Carles Planas i Pons, escultor catalanista i republicà» (26-27). **Núm. 121 (2014 = *1714. Tricentenari*):** CIURANA I LLEVADOT, JAUME. «300 anys després, a Barcelona» (8); **REDACCIO.** «El món al 1714» (9-15); **REDACCIO.** «Cronologia. Catalunya i el Berguedà en la Guerra de Successió» (16-24); **ALCOBERRO I PERICAY, AGUSTI.** «Les quatre guerres de la Guerra de Successió» (25-29); **SERRA ROTES, ROSA.** «Mapes en temps de conflicte. Molt més que una ratlla sobre el paper» (32-44); **SOCA TORRES, ISAAC.** «Els antecedents del conflicte a Berga. Dels darrers anys del segle XVII a la submissió austriacista de 1705» (45-52); **PEDRALS, XAVIER.** «Berga, una població botiflera?» (53-59); **SOCA TORRES, ISAAC.** «El període austriacista a Berga. de setembre de 1705 a juliol de 1713» (62-69); **COLS, ALBERT.** «Els principals botiflers i austriacistes a Berga durant la Guerra de Successió: un batlle, un rector, un secretari i un governador» (70-72); **SERRA I SELLARES, FRANCESC.** «El front de la guerra al Berguedà (1713-1714)» (73-74); **FABREGA, ALBERT.** «La Guerra de Successió vista per un pagès de la Catalunya Central» (75-78); **CAMPILLO, XAVIER.**

«El Castell de Berga durant la Guerra de Successió, una fortalesa imperial en una vila filipista» (79-81); FARRAS, JAUME. «Berga: Òbits de tropa durant, abans i després de la Guerra de Successió» (82-88); SANTANDREU, M. DOLORS. «Castells, torres i cases fortes a la sotsvegueria de Berga el 1715» (89-91); SERRA ROTES, ROSA. «Josep Viladomar i Boix. Capítol botifler de Berga, veguer de Barcelona i corregidor de capa i espasa de Vilafranca» (92-98); VILADES, RAMON. «Retaules en temps de guerra (1702-1714)» (99-100); SANTANDREU, M. DOLORS. «La Coronela de 1719» (101-107); AULADELL I FREIXINET, JOAQUIM. «Notes eulalianes i barcelonines» (108-110); PONS, QUERALT - ROSA SERRA. «Antoni Viladomat i Manalt (1678-1755). Notes sobre la seva obra a Berga» (111-117).

Modilianum. Revista d'Estudis del Moianès, II època, núm. 30 (1r semestre de 2004) [Selecció]: CEREROLS I CORTINA, LLUIS - JAUME PERARNAU I LLORENS. «Guerra Civil i primer franquisme a Calders»; ARNAUS I PICAÑOL, ALBERT. «La repressió franquista al Moianès: els afusellats (1939-1943)»; VILANOVA I VILA-ABADAL, FRANCESC. «Raimon d'Abadal i Calderò i la guerra civil: una visió personal des d'Itàlia». **Núm. 33 (2n semestre de 2005) [Selecció]:** SERRA I COMA, ROSER. «Aproximació al castell de Calders a partir de l'inventari de 1416»; CLARA I ARISA, JAUME. «El sometent de Moià al primer terç del segle XX»; TARTER I FONTS, RAMON. «Un testimoni del Moià de la guerra civil: les cartes d'Enrique Celaya». **Núm. 34 (1r semestre de 2006) [Selecció]:** SERRA I COMA, ROSER. «El castell de Calders: l'organització del territori des d'un castell termenat»; MIQUEL, MARINA. «El castell de Castellterçol»; DANTI I RIU, JAUME. «El castell de de Castellcir, la Popa»; TARTER I FONTS, RAMON. «Els castells de Moià»; ENRICH I GRAGORI, ROSER. «El castell de Granera». **Núm. 35 (2n semestre de 2006) [Selecció]:** PETIT I MENDIZABAL, M. ÀNGELS. «La introducció del metall i de la metal·lúrgia al Moianès». **Núm. 37 (2n semestre de 2007) [Selecció]:** COMAS LAMARCA, EULALIA (ed). «Temps de guerra a Castellterçol: records de Ramona Morell». **Núm. 38 (1r semestre de 2008) [Selecció]:** ALMAZAN FERNANDEZ, ISMAEL. «Catalunya en la gran guerra europea: revolució militar i estatègia internacional»; CLARA I ARISA, JAUME. «Moià i el Moianès durant la Guerra de Successió»; TARTER I FONTS, RAMON. «Protagonistes moianesos de la Guerra de Successió»; ALCOBERRO, AGUSTI. «Difamació i vindicació de Rafel Casanova: primer episodi (Barcelona, 1714 - Milà, 1716 - Viena, 1728)». **Núm. 42 (1r semestre de 2010) [Selecció]:** RAMISA I VERDAGUER, MATIES. «La Guerra del Francès a les comarques centrals de Catalunya: algunes dades sobre el Moianès»; MOLINER PRADA, ANTONI. «La Guerra del Francès al Moianès»; PASCUAL, VICENÇ. «Estada del barò de Maldà a Moià (novembre de 1808 - abril de 1809)». **Núm. 45 (2n semestre de 2011) [Selecció]:** FLORENSA I PARES, JOAN. «La Setmana Tràgica de 1909 viscuda a Moià»; CLARA I ARISA, JAUME. «Algunes dades de la Comunitat de Preveres de Moià durant la Guerra del Francès». **Núm. 51 (2n semestre de 2014) [Selecció]:** GONZALEZ CARRASCO, RAUL. «Moià, escenari bèl·lic de la guerra civil espanyola».

Terme, Terrassa, núm. 27 (2012) [Selecció]: SERRA I OLLER, JORDI. «El cost humà de la Guerra Civil a Terrassa. Nova edició de la llista de terrassencs morts en acció de guerra» (147-173); ELIAS I ESCAYOL, JACINT. «Escrits inèdits de Jacint Elias i escayol: records del passat i entrada dels carlins a Terrassa el 22 de juliol de 1872» (177-186). **Núm. 28 (2013) [Selecció]:** CIFUENTES PEREA, JOSÉ. «Els joves de Terrassa a partir de les actes de classificació i declaració de soldats dels anys 1893 a 1897» (75-88); PI DE LA SERRA I MATA DE LA BARATA, FRANCESC. «Els fets de la Barata (24 de juliol de 1936). Narració d'un testimoni directe» (101-114); PIZÀ CASTELLÀ, BERNAT. «Joan Castella i el sometent armat a Terrassa» (203-209).

L'ESPASA I LA PLOMA

Vida i obra de Jaume Parcet: víctima i cronista del setge de Tarragona durant la guerra del Francès. La seva *Barbarie francesa en Tarragona*.

En el número 15 de la nostra revista, dedicada al Bicentenari del Setge de Tarragona de 1811, ja advertíem de la possibilitat de més cròniques, dietaris o memòries sobre aquells fets, encara per exhumar historiogràficament. Avui, el nostre col·laborador CARLES MORUNO ens n'aporta una d'aquestes, la *Barbarie francesa en Tarragona*, manuscrit memorialístic, no inèdit, però si bastant desconegut, sobretot pel que fa al seu autor.

[N de l'E.]

JAUME PARCET va ser testimoni directe del setge, assalt i saqueig de Tarragona durant la guerra del Francès, en canvi la seva figura pràcticament no ha estat analitzada per la historiografia.... Qui va ser JAUME PARCET? Va néixer al poble d'Arbúcies situat entre el Montseny i el massís de les Guilleries. Es va llicenciar en medicina l'any 1797 i va formar part del regiment de suïssos del general **Reding**. L'any 1804 va passar a exercir com a cirurgià major a l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla. A més de cirurgià, fou tot un expert en el subministrament de la vacuna contra la verola i la lluita contra aquesta malaltia. És molt freqüent trobar una notícia al llarg de l'any 1809 al *Diari de Tarragona* on es comunica que tothom qui volgués rebre la vacuna podia acudir a casa de JAUME PARCET (FUENTES-QUIJADA-SÁNCHEZ [2012] 42, ADSERÀ [2000] 73, CALBET-CORBELLA [1982] 186).

El nostre metge va viure de primera mà la guerra del Francès i en especial el setge de Tarragona durant el maig-juny de 1811. Com a cirurgià de l'hospital de la ciutat va aplegar una gran quantitat d'informació sobre els fets en escoltar, dia rere dia, els relats dels seus pacients, molts dels quals eren soldats. Totes aquestes impressions les recollí en un petit manuscrit anomenat *Barbarie francesa en Tarragona*, que es divideix en dues parts. La primera ens descriu el setge que va patir la ciutat de Tarragona a mans dels napoleònics. No tenim una datació concreta per aquesta primera part del manuscrit, però l'autor ens indica que "*la escribió en tiempos de esclavitud*", és a dir, sota la dominació francesa. PARCET podia ser força exacte i detallista a l'hora d'explicar els fets. Un clar exemple és a la coberta del manuscrit on podem llegir: "*En 28 de junio del año de 1811 á las seis y media de la tarde de dicho dia entraron (los franceses) en esta ciudad*". La seva narració té especial importància en la seva descripció sobre l'assalt i les matances a la catedral (f. 24). PARCET hi va ser present i va atendre els ferits i malalts; va ser testimoni directe de les atrocitats que els francesos hi van cometre. Així doncs, pogué dotar el seu relat sobre l'entrada dels

francesos a la seu d'una gran força colpidora dels horrors que hi visqueren els tarragonins a mans dels soldats:

“En la catedral se refugiaron más de 8.000 personas y al entrar los enemigos a ella lo primero que hicieron fue robar los vasos sagrados y reliquias incluso la preciosa del antebrazo derecho de la titular Santa Tecla. Saquearon luego a todos los que estábamos allí refugiados en cuyo acto a unos les molían a golpes, otros a sablazos, otros a culetazos de fusil y unos cuarenta fueron asesinados. Cuando ya nadie tenía dinero, robaban la ropa rasgando lo que no les acomodaba: insistían continuamente en pedir, y como ya nadie podía dar obligaron a muchos a salir, y de estos degollaron de seis a setecientos alrededor de la catedral. [...] Unas veinte personas que se refugiaron en el campanario fueron echadas por los ventanales. Muchísimos heridos sin exceptuar los fracturados mas graves fueron arrancados de sus camas con la mayor violencia con el fin de registrar o ver si los jergones escondían dinero”.

Tercer grup dels Horrors de Tarragona, on es mostra la brutalitat dels francesos a la catedral

La cita serveix de petita mostra del que PARCET descriu sobre les atrocitats comeses pels napoleònics aquell 28 de juny de 1811, jornada pel repàs de la qual remetem, entre d'altres referències, al número especial que la mateixa revista *A Carn!* va publicar el maig de 2011 (GÜELL [2011], FUENTES-QUIJADA-SÁNCHEZ [2012], *Tarragona sacrificada* [1816]).

La segona part del manuscrit es titula “*Esclavitud francesa desde que entraron hasta 19 de Agosto del año 1813*” i la va començar a escriure el 25 de desembre de 1813. PARCET repeteix la fórmula utilitzada a la primera part del seu relat i ens descriu de forma molt acurada la situació que va viure la ciutat de Tarragona i els seus habitants durant el període d'ocupació francès. Es fa esment de les desorbitades càrregues fiscals a les que van sotmetre els francesos als pobles del Camp de Tarragona. El fragment següent mostra l'exactitud amb la que PARCET descriu els fets i que és una constant en tot el seu relat (f. 42): “*En 19 días del mes de marzo de 1812 fueron 22 los horcados o fusilados*”.

També es descriu l'intent anglès d'alliberar la ciutat, o com els tarragonins van haver d'abandonar-la, a pena de mort, el 17 d'agost de 1813: “*En la tarde de este día Bartoletti mandó bajo pena de la vida, que todos los paisanos a la seis de la misma estuvieran afuera de la plaza y se dirigiesen por el camino de Torredembarra*” (f. 43). El que va passar després es conegut per tots: els francesos van saquejar per últim cop la ciutat i van inutilitzar gran part de les seves defenses abans de marxar el dia 18, “*La explosión de veinte y tres minas*

destrozó casi completamente la muralla y baluartes, las llamas devoraron la Iglesia de Santo Domingo que era la única que se conservaba casi intacta” (f. 44).

El relat de PARCET és una font d'informació primària de gran importància que no ha estat analitzada en els estudis més recents sobre el setge de Tarragona, tot i què la informació que conté sí que ha estat divulgada. Efectivament, el reproduïx, de forma més o menys exacte, un llibre publicat amb motiu de la commemoració del centenari del setge, el *Sitio, asalto y saqueo de Tarragona en 1811. Es copia de un manuscrito que se conserva en la biblioteca de uno de los conventos de religiosos menores de Cataluña* (1911) (*Sitio, asalto y saqueo* [1911]). No s'anomena d'on s'ha extret, així que la font original, la de PARCET, queda en l'oblit, com demostren els diferents estudis que s'han realitzat per commemorar el bicentenari del setge.

Després de l'assalt de 1811, els napoleònics van establir a la ciutat un govern provisional durant un període de tres mesos (juliol-setembre). PARCET va ser obligat a formar part d'aquest consistori, juntament amb els canonges **Josep Antoni Boni** i **Ignasi Ribes**. La seva tasca consistia en supervisar la policia interior i la neteja de la ciutat després de l'assalt, però va haver d'abandonar la regidoria deu dies després perquè no era compatible amb la seva feina a l'hospital (*FUENTES-QUIJADA-SÁNCHEZ* [2012] 42). Va continuar exercint com a cirurgià a l'hospital de Santa Tecla fins a finals de 1823, quan va ser cessat (*AHSPT, Resoluciones, Actes, capsa 1, f. 413*). J. ADSEÀ interpreta que ho va ser per motius polítics, un cop finalitzat el Trienni Liberal. S'ha de dir que la decisió de l'administració de l'hospital d'acomiar-lo es fonamentava en un informe militar on es criticava el tracte que estaven tenint els militars a l'hospital. Tanmateix, PARCET va ser cessat alhora que el doctor **Vilanova**, persona amb qui va formular de forma conjunta diverses queixes sobre la situació higiènica i administrativa de l'hospital, cosa per la qual sembla probable que aquestes desavinences amb l'administració fossin les que estiguessin darrera dels acomiadaments.

La figura de PARCET torna a aparèixer a les actes de govern de l'hospital l'any 1828, quan li reclama al centre el seu sou per haver estat atenent a diversos soldats. L'hospital es negà a pagar-li i li deixà ben clar que la seva relació professional amb la institució era inexistent. La situació va canviar sis mesos després, el novembre d'aquell mateix any, quan una carta del representant d'Hisenda de la ciutat demanava els motius pels quals no se li havia pagat el sou (*AHSPT, Resoluciones, Actes, f. 597 i 611*). Com fos, trobem un informe de l'any 1834 sobre els treballadors de l'hospital i PARCET apareix com a cirurgià, així que es pot entendre que seria readmès a l'hospital (*AHSPT, Acuerdos, Actes, capsa 1, f. 15*). Paradoxalment, va ser ingressat l'any 1830 amb símptomes evidents de verola, malaltia contra la que tant lluità i a la qual va sobreviure (*ADSEÀ* [2000] 80).

Pel que fa a la seva activitat acadèmica, sabem que durant aquests anys va escriure petits articles com “*Observaciones sobre la viruela*”, una “*Necrología de Martí Franqués*” i “*Cólera morbo en Tarragona*”, els anys 1831, 1832 i 1835, respectivament (*CORBELLA* [1993] 42, 29 i 41). A la *Necrología* PARCET ens explica la profunda amistat que l'unia amb l'eminent científic **Antoni de Martí Franqués**: “*26 años continuos he conocido y tratado al señor Don Antonio Martí, he sido amigo, me ha permitido siempre con franqueza entrada libre en su gabinete reservado y he tenido con el muchas y largas conversaciones*” (*PARCET* [1907]

700). A més, també ens explica com durant el setge de Tarragona de 1811 **Martí Franquès** “*prefirió permanecer entre los horrores de aquella catástrofe antes que embarcarse y apartarse de dos hijos que en aquella aciaga época servían con honor el empleo de capitanes del brillante y benemérito Regimiento de Milicias urbanas de esta ciudad [...] saliendo milagrosamente con vida él y sus hijos, pero con heridas, contusiones y sin camisa*” (PARCET [1907] 698).

També escrivia amb certa freqüència articles a la revista *Diario general de las ciencias médicas*. En un d'aquests, titulat “*Descripción de un cálculo extraordinario*”, se'l presenta tot dient que havia estat condecorat amb la creu i escut de la ciutat de Tarragona (PARCET [1832] 232).

JAUME PARCET va ser síndic personer de l'Ajuntament de Tarragona des del 10 de gener de 1834 fins el 24 de desembre de 1835. Aquest càrrec neix d'un conjunt de reformes de **Carles III** en un intent de donar una certa dosi de representació al poble en els ajuntaments. És, per tant, un càrrec contraposat al dels regidors anomenats per l'administració i la seva activitat es centrava en denunciar abusos o irregularitats i en donar veu a les inquietuds de la gent (JORDÀ [1990] 23). Certament PARCET es va implicar en la seva feina com a síndic personer i trobem diverses referències seves a les actes municipals de l'ajuntament. Una de les memòries més extenses és la del 4 de març de 1834 on es tracten aspectes diversos, des de temes d'educació fins la situació del port. En aquesta memòria denunciava que a les escoles s'impartís filosofia de forma obligatòria durant dos anys, ja que després molts estudiants no podien accedir a estudis relacionats amb les ciències naturals per falta de coneixements.

És especialment interessant la seva denuncia sobre l'estancament de les obres del port, segons ell “*el puerto mercantil de los mas interesantes de la península*”. Creia que sense l'activitat del port “*Tarragona sería un montón de piedras y ruinas, un caos de miserias, una desolación y desierto que apenas figuraría en el mapa del globo*” i, per tant, demanava que s'avancés el més ràpid possible en la seva construcció i millora. També proposava la destrucció d'una part de la muralla que separava la zona alta de la baixa de la ciutat a l'altura de la porta de Sant Joan, per portar aigua d'una font propera. Aquesta obra es va iniciar abans del setge de 1811 per evitar dependre d'una única font d'aigua i garantir el subministrament de la zona creixent del port. Per últim fa referència a la necessitat de trobar noves fonts d'aigua i crear nous canals per tal d'incentivar i augmentar el nombre de terres conreades i assegurar les existents (AHT, *Actes Municipals (1834)*, *Correpondència*, doc. 53, f. 1-8). A més, de principis de 1835 trobem la constitució d'una comissió per correspondre a les demandes del síndic procurador i determinar si l'aigua del “pou de la Noria” era potable (AHT, *Actes Municipals (1835)*, *Actes*, f. 3v).

L'any 1817 havia presentat un estudi titulat “*Disertación hidráulica sobre la fuente de la Rabassada*”, que es troba a “*un cuarto de hora de los muros de la ciudad, en el peñasco del este de la playa de la Rabassada*” (PARCET [1902] 171). En aquest estudi s'analitza la puresa de l'aigua i el seu possible ús per regar camps i establir-hi molins. Tots aquests exemples ens mostren la importància que donava a la recerca de noves fonts d'aigua per poder abastir millor la ciutat i fomentar l'agricultura. Com a síndic personer, també va escriure una circular on denunciava la situació d'alarma que s'havia creat a la ciutat perquè quatre

bugaderes estaven contagiades de còlera morbo. PARCET negà que ho estiguin i com a “*síndico personero y protector de esta ciudad*” demanà a la policia que actués contra aquells que contribuïssin a “*inventar falsas alarmas y inducir al terror*”. (AHT, *Actes Municipals* (1834), *Correpondència*, doc. 173, f. 1-2).

PARCET també va ser membre de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona. Fou, precisament el president de la mateixa, qui va sol·licitar la seva jubilació de l'hospital: “*Con motivo de la edad octogenaria de D. **Jayme Parcet**, cirujano de este hospital, y los achaques consiguientes a dicha edad, se halla esta administración en la precisión de jubilarle con todo su sueldo y elegir a otro*” (AHSPT, *Jubilació del metge Jaume Parcet*, caps 6, doc. 2). Tanmateix, **Lluís Teixidó**, administrador de l'hospital de Sant Pau i Santa Tecla, remeté una carta a l'Acadèmia on criticava la seva intromissió en el funcionament de l'hospital i acabava conclouent que l'administració del propi hospital jubilaria PARCET quan cregués que ja no podia complir amb les seves obligacions. Aquestes dues cartes estan datades el 12 de maig de 1853 i constitueixen l'última notícia que tenim sobre ell (AHSPT, *Jubilació del metge Jaume Parcet*, caps 6, doc. 5).

En conclusió, amb aquest article s'intenta fer una aproximació a la vida i obra de JAUME PARCET, un personatge que no ha estat analitzat als treballs de commemoració del bicentenari del setge tot i que, possiblement, sigui l'autor d'un dels relats més exactes i curosos que conservem dels horrors que va viure la ciutat de Tarragona el 28 de juny de 1811. Al llarg del procés d'investigació hem pogut veure com l'experiència vital de JAUME PARCET no només es limità al setge de 1811, sinó que també va ser amic íntim d'**Antoni de Martí Franquès**. Tampoc hem d'oblidar que va formar part de l'Ajuntament de Tarragona entre 1834 i 1835, fet que mostra la seva voluntat de treballar per la ciutat. Sens dubte ens trobem davant d'un personatge il·lustrat, científic, divulgador i humanista.

Signatura de Jaume Parcet extreta dels Acords Municipals de 1834

Actualment, es conserven tres manuscrits del relat de PARCET. Dos els trobem a la Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, un en format de foli relligat de 22 cm (BVB, ref. 5, ms. 59) i l'altre en quadern (ref. 5, ms. 214). El tercer és a la Biblioteca de Catalunya (BC, ms. 5.051), tot i que només compren la primera part, és a dir, fins al setge de Tarragona de 1811 i, per tant, no descriu el període d'ocupació francès. Aquest últim exemplar té cobertes de paper i el suport és paper pautat, a més, hi ha una variació en la numeració original, ja que es troba paginat de l'1 al 14 i foliat a partir del 15.

[CARLES MORUNO MOYANO, *Estudiant d'Història*, carlescreixell@hotmail.com]

AHSPT = Arxiu Històric de l'Hospital de Sant Pau i Santa Tecla, *Resoluciones de la administración del Hospital desde el 18 Octubre 1813 hasta fin de 1833 i Acuerdos adoptados por la muy ilustre*

administración del Hospital en los años de 1834 a 1838 inclusives, Actes, caps 1; *Jubilació del metge Jaume Parcet*, caps 6.

AHT = Arxiu Històric de Tarragona, *Fons Municipal de Tarragona*, Actes de l'Ajuntament (1834 i 1835) i Correspondència.

BC = Biblioteca de Catalunya. *Manuscripts*.

BVB = Biblioteca Víctor Balaguer, de Vilanova i la Geltrú.

-ADSERÀ I MARTORELL, JOSEP. "El Dr. Jaume Parcet, metge cirurgià de l'hospital de Sant Pau i Santa Tecla (1804-1823), fou cessat per motius polítics". *Gimbernat*, Barcelona, UB, v. 33 (2000) 73-80. [www.raco.cat]

-CALBET I CAMARASA, JOSEP M. – JACINT CORBELLÀ I CORBELLÀ. *Diccionari biogràfic de metges catalans*. Volum II / Barcelona: Dalmau / Fundació Salvador Vives Casajana / Seminari Pere Mata, Universitat, 1982.

-CORBELLÀ, JACINT. *Memòries manuscrites de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya*. Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias, 1993 (Publicacions del Seminari Pere Mata de la Universitat de Barcelona; 52). [www.ramc.cat]

-FUENTES I GASÓ, MANUEL MARIA; JOAN MARIA QUIJADA BOSCH; NEUS SÁNCHEZ PIÉ. *Memòria del setge i ocupació de Tarragona. La Guerra del Francès en els fons documentals de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona*. Barcelona: Dalmau, 2012 (Camí Ral; 34).

-GÜELL, MANEL. "Tarragona *delenda est*" A *Carn!* [En línia] Maig de 2011, núm. 16, p. 49-67. Disponible a: www.acarn.cat

-JORDÀ I FERNÁNDEZ, ANTONI. *Una nova visió de les reformes municipals de Carles III. Tarragona (1760-1808)*. Tarragona: Ajuntament, 1990.

-PARCET, JAUME. "Disertación hidráulica sobre la fuente de la Rabassada, escrita por el Doctor D. Jaime Parcet en Tarragona a 15 de mayo de 1817", *Boletín Arqueológico*, RSAT, núm. 11 (1902) 171-176.

-PARCET, JAUME. "Descripción de un cálculo extraordinario". *Diario general de las ciencias médicas*. Barcelona: J. Verdaguer, t. VIII (1832) 232-236.

-PARCET, JAUME. "Necrología de Dn. Antonio Martí y Franquès escrita por el doctor Jaime Parcet, leída el 20 noviembre 1832», *Boletín Arqueológico de la Sociedad Arqueológica Tarraconense*, RSAT, tom VII (1907) 695-700, i núm. 14 (1917) 15-19.

-*Sitio, asalto y saqueo de Tarragona en 1811. Es copia de un manuscrito que se conserva en la biblioteca de uno de los conventos de religiosos menores de Cataluña (1911)*. Tarragona: Tipografía de F. Arís, 1911.

NOTÍCIES:

Conferències

El dia 8 de setembre de 2014, a les 18:30h, el Molt Honorable Senyor Joan Rigol i Roig pronuncià una conferència amb motiu de la celebració de l'Onze de Setembre, Diada Nacional de Catalunya, titulada "**El 1714 vist des del 2014**". L'acte va tenir lloc al Saló de Cent de l'Ajuntament barceloní, entitat que organitzava.

[www.bcn.cat]

Conferència de Josep David Garrido i Valls, medievalista, doctor en Història per la Universitat Autònoma de Barcelona, autor de nombrosos articles i de llibres d'història, i col·laborador assidu en mitjans de comunicació i en molts ambients de les festes de Moros i Cristians, autor de l'obra *El naixement de Jaume I*, en commemoració del naixement de Jaume I i estrenada al Camp de Mirra en el 2008, i de l'Ambaixada de Moros i Cristians d'Asp. El títol de la conferència va ser "**Història i ficció a les festes de Moros i Cristians**", va estar organitzada per l'Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida i es va celebrar el dia 13 de setembre de 2014, a les 12:30h, al Saló de Plens de l'Ajuntament d'Albaida. Hi van col·laborar la Junta Central de Festes de Moros i Cristians d'Albaida i l'Ajuntament. L'acte va emmarcar-se dins de la programació pre-congressual per al IV Congrés d'Estudis de la Vall d'Albaida.

[www.irmu.org]

Cursets i Seminaris

En el marc dels actes de commemoració del Tricentenari, els passats dies 5 i 6 de setembre de 2014, el Museu d'Història de Barcelona (MUHBA) va acollir les jornades "**L'Església a Catalunya durant la Guerra de Successió**", organitzades pel Servei d'Arxius de la Federació Catalana de Monges Benedictines (SAF) en col·laboració amb el mateix museu. Les jornades presentades per Coloma Boada, representant del SAF, Joan Roca, director del MUHBA, i Toni Soler, comissari del Tricentenari per Barcelona, es van obrir amb la ponència inaugural de l'historiador Agustí Alcoberro. El seguiren historiadors i arxivers d'una variada representació d'institucions públiques i privades (Universitat Nacional d'Educació a Distància, Universitat Pompeu Fabra, Universitat Abad Oliba, Universitat de Barcelona, Arxiu Provincial de l'Escola Pia de Catalunya, Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi, Arxiu dels Carmelites Descalços i SAF) que abordaren els diferents papers que l'Església, entesa en el sentit més ampli (des de l'alta jerarquia eclesiàstica fins al baix clergat, passant per congregacions, ordes, monestirs i parròquies) desenvolupà durant el conflicte a Catalunya. Són diverses les conclusions que s'assoliren a la taula rodona de clausura de les jornades, en què historiadors i arxivers debateren el pes de l'actuació de la jerarquia eclesiàstica, del clergat secular, dels ordes i congregacions o dels monestirs durant la guerra i el setge de Barcelona de 1713-1714. Una actuació que en el cas de l'alta jerarquia (el papa, els bisbes, els superiors majors de les congregacions i ordes, etc.) fou lenta i vacil·lant, sense posicionaments fermes.

[BIAAC-GD, 119, 4-5]

Exposicions

L'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre (ACRE) va convidar a l'exposició "**De la Vegueria al Corregiment**", que s'inaugurà el 7 de novembre a l'ACRE (C. Antoni Gaudí, 23, de Móra d'Ebre), la qual ja s'havia mostrat a Tortosa i Amposta abans d'arribar a la capital de la Ribera d'Ebre, i que va cloure la seva itinerància el mes de desembre a Gandesa. L'exposició es va poder visitar durant l'horari habitual de l'Arxiu fins el 28 de novembre. Formada per un plafó introductori i 35 reproduccions de mapes extrets de l'extraordinària obra de Jordi Estruga *El tesor cartogràfic de Catalunya*, editada per l'editorial Base, pretenia difondre alguns dels mapes gravats i editats per les millors escoles cartogràfiques europees dels segles XVII i XVIII, les dels Països Baixos, França, Anglaterra, Àustria i Alemanya, també d'Itàlia i Espanya. La intenció era fer entendre al visitant com la guerra de Successió, tot i l'evident impacte que va suposar a nivell institucional i social a Catalunya i, per descomptat, a les Terres de l'Ebre, no va suposar un canvi significatiu a les actuals comarques ebrenques quant a delimitacions, circumstància que es pot corroborar en observar els mapes de la mostra. Tot i que cal tenir present que l'any 1716, a l'article 30 del decret de Nova Planta implantat pel règim borbònic després de la desfeta de 1714, s'estableix que el model territorial no s'estructuraria en vegueries, tal i com havia succeït des del s. XIV, sinó en corregiments. En el marc dels actes d'inauguració de la mostra l'historiador Agustí Alcoberro i Pericay, un dels màxims especialistes del tema successori, pronuncià la xerrada "**La guerra de Successió i Catalunya (1702-1705)**".

[www.cultura.gencat.cat/arxius...]

Visites guiades i itineraris

Diumenge dia 21 de setembre de 2014, els Amics de l'Art Romànic del Bages van organitzar una **caminada matinal per les antigues muralles de Manresa**. La trobada era als porxos de l'Ajuntament a les 10h, i l'activitat era de franc i oberta a tothom. Va anar a càrrec del geògraf Francesc Gasol.

[www.irmu.org]

El passat dimarts 16 de setembre a les 11 hores va tenir lloc la tercera de les visites guiades a arxius que impulsa l'Associació d'Arxivers-Gestors de Documents de Catalunya. En aquesta ocasió el centre que es va visitar va ser l'**Archivo Intermedio Militar Pirenaico (AIMP)**, ubicat a la Caserna del Bruc de Barcelona (avinguda de l'Exèrcit, s/n). L'encarregat de guiar els deu visitants va ser Guillermo Pastor, director tècnic de l'AIMP. L'AIMP custodia els fons propis de la subdivisió administrativa militar que li dona nom, la Pirenaica. D'aquests, 2,7 km/l estan ubicats en unitats d'instal·lació, tant en armaris compactes com en prestatges, i la resta, en palets; tan sols 1,8 km/l de la documentació està descrita. Dins la Caserna del Bruc, l'AIMP ocupa l'antic espai dels estables de la cavalleria militar. Les subdivisions han anat canviant amb el temps, durant el període 1939-1984 eren nou regions, del 1984 al 1997 van ser sis i actualment són quatre.

[BIAAC-GD, 119, 7-8]

Tricentenari

25-04-2014 (20h)

Conferència del president de l'Institut d'Estudis Penedesencs Ramon Arnabat Mata "**1714-2014. L'evolució de la societat civil catalana**", organitzada per l'IEP i en col·laboració amb l'Ajuntament del Pla del Penedès (Sala Taronja del Poliesportiu Municipal del Pla del Penedès).

[www.irmu.org]

01-09 / 12-09-2014

Exposició itinerant sobre el **Tricentenari dels Fets de 1714**, que presenta una mirada detallada al desenvolupament de la guerra de Successió i una comparativa entre la Catalunya del 1700 i l'actual. Amb el suport del Comissariat del Tricentenari i dels departaments de Cultura i Presidència de la Generalitat de Catalunya. En el cas de Reus, l'exposició "**300 anys després**" incloïa continguts sobre la realitat de la ciutat a principis del segle XVIII i els efectes i la vinculació amb aquella guerra. Va organitzar-la l'Institut Municipal de Museus (Plaça de la Llibertat, de Reus).

04-09-2014 (19:30h)

Conferència del professor de la URTV Josep Fàbregas Roig titulada "**La guerra de Successió, entre l'economia i la política. 1714: una reflexió**", que organitzava l'Arxiu Municipal de Reus i que va tenir lloc a la seva seu (Arxiu Municipal de Reus).

04-09 / 30-09-2014

Exposició "1714. Els documents de l'Arxiu de Reus", organitzada per l'Arxiu Municipal de Reus, per tal de mostrar els documents de l'època que ajudin a contextualitzar els fets que Reus i el seu entorn van viure durant l'episodi successori (Arxiu Municipal de Reus).

[DT, 31-08-2014, 15]

16-09 / 16-11-2014

Exposició "La seu de Tarragona i la guerra de Successió (1700-1719)", organitzada per l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona en col·laboració amb l'Arquebisbat i el Capítol Catedral. Emmarcada en els actes del Tricentenari, l'activitat es proposava mostrar com es van viure i seguir els esdeveniments de l'episodi successori des de la Seu de Tarragona. Va ser inaugurada el dia 16 de setembre de 2014, a les 18:30h i romangué oberta al públic fins el 16 de novembre següent, visitable de dilluns a dissabte de 10 a 19h (Capella de Sant Miquel de la Catedral de Tarragona).

[www.arquebisbattarragona.cat/agenda]

07-09-2014 (12:30h)

Recreació històrica d'una **desfilada de Miquelets per Montblanc**, amb motiu de la Festa Major de la vila ducal. L'acte, que no es recullí al programa d'actes de la Festa Major, consistí en la lectura d'un ban a la Plaça Major, una carta dels Consellers de la Ciutat de Barcelona de fa 300 anys, i la 'Constitució Catalana'. Tot seguit, es dugué a terme una marxa fins a la plaça de Sant Francesc on es féu una ofrena al monument de Francesc Castellví Obando. Després de l'ofrena a Castellví, els Miquelets van tornar a desfilar pels carrers i places de Montblanc i pujaren a les torres de vigilància i a la muralla. Els Miquelets van entrar a Montblanc el 23 d'abril de 1713 i van aconseguir fer fora del poder als borbònics però només durant unes hores.

[www.laconcadiari.cat]

26-09-2014 (19:30h)

Conferència del professor Josep Catà titulada "**La repressió borbònica i l'exili austriacista**", que organitzava l'Ateneu de Cultura Popular de l'Hospitalet de Llobregat, dins dels actes de commemoració del Tricentenari i en el marc de l'**exposició "1714-2014 història, identitat, diàleg, nació, futur..."**.

[www.rafaeldalmaueditor.cat]

01-10 / 09-11-2014

Exposició "La guerra de Successió a Berga", organitzada per l'Arxiu Comarcal del Berguedà i l'Ajuntament de Berga (ACB, Pavelló de Suècia, Berga).

13-12-2014 (20:30h)

Conferència de Josep M. Porta i Balanyà, director de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà titulada "**Biografia de Francesc de Castellví, montblanquí, heroi del 1714 i autor de les 'Narraciones Históricas'**", que organitzà l'Associació de Montblanquins a Tarragona (Local de l'AMT, C. Trinquet Vell, 12, de Tarragona).

[www.cultura.gencat.cat]

12-12-2014 (19:30h)

Presentació del llibre de Josep M.T.Grau i Manel Güell **La guerra i la postguerra de Successió a la Selva del Camp (1705-1717)**, organitzada pel Centre d'Estudis Alcoverencs (Can Cosme, Alcover).

“Entre Àustries i Borbons”. El Tricentenari a l’Alt Urgell i la Cerdanya

El dia 3 de setembre es va inaugurar a la Seu d’Urgell, després d’haver estat itinerant l’estiu pels pobles de la comarca (a Bellver, Alp i Puigcerdà -4 de juliol), una exposició representativa del pas de la guerra de Successió per l’Alt Urgell i la Cerdanya, dues comarques que durant molts anys estigueren separades pel front de guerra. La mostra es componia de disset plafons tipus *roll-up* en els quals el discurs seguia un fil cronològic i alternava escenaris de la Cerdanya i de l’Alt Urgell. El suport dels ajuntaments de Puigcerdà i la Seu d’Urgell permeté editar un catàleg de l’exposició amb tota la informació elaborada (al preu de 2€). Paral·lelament, es van organitzar una sèrie de xerrades complementàries basades en l’explicació dels fets ocorreguts durant aquell període. L’exposició va ser fruit de la iniciativa dels arxivers dels comarcals alturgellenc i ceretà i s’ha basat en els fons documentals que serveixen els arxius de la Seu i de Puigcerdà.

[BIAAC-GD, 119, 8-9]

Tricentenari a la Selva del Camp

Dins dels **actes de commemoració del Tricentenari**, l’Ajuntament de la Selva del Camp, juntament amb A la Selva Fem Història, el Centre d’Estudis Selvatans i 1155-2015. 850 La Selva del Camp, ha organitzat una programació per contribuir a recuperar la memòria d’un passat que ha d’ajudar a entendre el present i a reimaginar la construcció d’un futur compartit entre tots els habitants de Catalunya. Es tracta d’un compromís amb el país des del record i l’estudi d’aquella Selva de fa tres-cents anys que, malgrat el fatal desenllaç de la guerra, va saber sobreviure amb persistència en un entorn hostil.

Programa:

Diumenge, 07-09-2014 (19h)

Representació de l’adaptació de l’obra teatral “**Lliures o morts**”. Monòleg a càrrec de David de Montserrat que interpreta al coronel Ermengol Amill, el qual escriu una carta on exposa les seves vivències, alegries i engoixes durant la guerra.

Dissabte, 13-09-2014 (18h) i dissabte, 27-09-2014 (17:30h)

Visita guiada, amb refrigeri final, a l’exposició per les torres i les muralles del Raval de Sant Rafel “**Muralles a terra, Aligots!: conseqüència de la guerra de Successió a la Selva del Camp**”, que consistí en un recorregut per les muralles i el nucli antic fins a fer tot el recinte emmurellat de la Selva del Camp. També a rememorar els fets militars i polítics que quasi acaven amb aquell patrimoni defensiu, avui cultural.

Diumenge, 14-09-2014 (19:30h)

“**El roda-món se’n va al Born**”. **Visita guiada** al jaciment arqueològic del Born de Barcelona i a l’exposició permanent “Barcelona 1700. De les pedres a les persones”. Les places eren limitades i valien 15€.

Divendres, 03-10-2014 (20h)

Inauguració de l’**exposició** sobre **la Comuna del Camp**, amb visita guiada i refrigeri final al Castell del Paborde. Es pretenia un recorregut sobre la història d’aquesta institució des dels inicis al segle XIII, fins el 1716, quan quedava dissolta pel Decret de Nova Planta. La mostra romangué oberta al públic fins el dia 2 de novembre.

Divendres, 24-10-2014 (20h)

Presentació a càrrec del professor de la URVT Josep Fàbregas Roig, secretari del Centre de Lectura de

Reus, del llibre de Josep M.T.Grau i Manel Güell *La guerra i la postguerra de Successió a la Selva del Camp (1705-1717)*. Es tracta d'una monografia realitzada en base a la documentació conservada a l'Arxiu Municipal de la Selva del Camp, que exposa un estudi aprofundit i comparat de l'impacte que va tenir la guerra de Successió en la població, en els àmbits demogràfic, econòmic i polític. Amb aquesta edició, la Selva del Camp passa a ser de les poques localitats que disposa d'una monografia sobre aquest període. La presentació tingué lloc al Castell del Paborde.

Jornades d'Història: La guerra de Successió

Dimecres 15 i dijous 16 d'octubre de 2014 es van celebrar a l'Aula Magna del Campus Catalunya de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, les Jornades d'Història sobre **La guerra de Successió**, emmarcades dins dels Actes del Tricentenari. L'organitzador, la URVT, va actuar patrocinat per la Fundació Privada Mútua Catalana, i en col·laboració amb l'ISOCAC i la Càtedra Antoni Pedrol Rius d'Estudis de Dret Local.

Programa:

Dimecres 15 d'octubre del 2014:

11h - Inauguració de les Jornades

11:15h - **Ponència** del Dr. Joaquim Albareda (catedràtic de la UPF): *L'aposta catalana a la guerra de Successió*.

12h. - **Ponència** del Dr. Tomàs de Montagut (catedràtic de la UPF): *El Dret català i el Decret de Nova Planta*

12:45h - **Col·loqui**

Dijous: 16 d'octubre del 2014.

11h. - **Ponència** del Dr. Carlos Martínez Shaw (catedràtic de la UNED, de la Real Academia de la Historia): *La guerra de Successió a Europa i al món colonial*.

11:45h - **Debat** Ponents:

- Dr. Carlos Martínez Shaw.

- Dr. Antoni Jordà i Fernández (catedràtic de la Facultat de Ciències Jurídiques de la URVT): *Catalunya abans i després del Decret de Nova Planta*.

- Dr. Ramon Arnabat (professor de la Facultat de Lletres de la URVT): *La il·lustració catalana a comarques: el cas del Penedès*.

- Dr. Josep Fàbregas Roig (professor de la Facultat de Lletres de la URVT): *Economia i política a la guerra de Successió*.

[www.urv.cat]

Jornada tricentenària a Cunit

Diumenge dia 19 d'octubre de 2014, i per commemorar el Tricentenari, la concelleria de Turisme i Patrimoni de l'Ajuntament de Cunit, conjuntament amb el Grup d'Estudis Dalmacio de Conito, van organitzar una jornada recreativa que va comptar amb diversos actes:

Programa:

-Desfilada de Miquelets: **Recreació històrica** del grup "**Miquelets**", els membres del qual, convenientment atuats, van desfilat des de la plaça de la Vila fins a la plaça Catalunya.

-**Lectura pública** del Ban de 24 de juliol de 1713 dels diputats de la Generalitat i dels consellers de

Barcelona.

-**Conferència** del catedràtic de la UB Francesc Xavier Hernández Cardona, "**La guerra de Successió a Catalunya**", pronunciada al saló de plens de l'Ajuntament.

-**Ofrena floral** davant del monument erigit als tres cunitencs mariners que van participar a la guerra de Successió. Inauguració de la placa commemorativa.

-Degustació de cava de la Denominació d'Origen Penedès.

[DT, 25-09-2014, 20]

Cicle de conferències "Noblesa i Societat"

La Guerra de Successió als Arxius. Amb aquest títol es va desenvolupar un cicle de **conferències** organitzat per l'Arxiu Nacional de Catalunya a la seva seu de Sant Cugat del Vallès.

Programa:

Dilluns, 3 de març de 2014:

"**La classe dirigent del Braç Militar del Principat de Catalunya a la Guerra de Successió**",
a càrrec del Dr. Eduard Martí Fraga, historiador i professor de la Universitat Internacional de Catalunya.

•

Dilluns, 7 d'abril de 2014 :

«**Els exiliats de la Guerra de Successió als dominis de l'emperador Carles VI**»,
a càrrec del Dr. Agustí Alcoberro i Pericay, director del Museu d'Història de Catalunya.

•

Dilluns, 5 de maig de 2014:

«**La noblesa aragonesa en la Guerra de Successió**»,
a càrrec del Dr. Pere Molas i Ribalta, president de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

•

Dilluns, 2 de juny de 2014:

"**El setge de Barcelona juliol 1713 – setembre 1714 a través del 'Diari del setge'**",
a càrrec del Dr. Miquel Pérez Latre, Arxiu Nacional de Catalunya.

[Butlletí ANC, 115, 7-8]

Jornada d'Estudi organitzada per l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, sobre documentació de la guerra de Successió

El propassat dia 11 de juny, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB) va organitzar una jornada d'estudi dedicada als fons documentals relacionats amb la guerra de Successió. Amb el títol "**Fons Documentals per a l'Estudi del Període de la Guerra de Successió a Barcelona**", va ser la darrera d'un seguit d'activitats que l'AHCB aportava a la celebració del 300 aniversari del setge de 1713-1714.

Hi van participar il·lustres acadèmics com Josep M. Torras i Ribé, Alberto Garcia Espuche o Agustí Alcoberro i Pericay, i també acreditats investigadors: Mercè Gras, Adrià Cases, Xevi Camprubí, entre d'altres.

[Butlletí ANC, 116, 8-9]

Cicle d'activitats sobre el 1714 al Museu de Reus (novembre de 2014)

En el marc dels actes commemoratius del Tricentenari 1714-2014, el Museu de Reus dugué a terme l'activitat «**Els objectes ens parlen de 1714**», que tingué lloc entre el 18 i el 21 de novembre, a les 19:30h, a l'Espai de la plaça de la Llibertat del Museu de Reus. Es va tractar d'un seguit de visites comentades, a càrrec dels tècnics del Museu, en què –a partir de diversos objectes exposats– es volgueren donar a conèixer al públic els fets de la guerra de Successió i les seves conseqüències a les nostres contrades.

Programa:

Dimarts 18

«**La festa en honor a Carles d'Àustria**», a càrrec de Salvador Palomar. El 1705, Carles d'Àustria arribà a Catalunya i feia la seva entrada a Barcelona, fet que motivà celebracions en diverses viles. El 1706, el rei Carles féu la seva entrada a Reus i fou rebut de forma solemne. A partir dels memorials conservats al Museu i d'altres peces emprades en les festivitats, es conegué el contingut de les celebracions, però també l'organització i la funció social d'aquestes festes.

Dimecres 19

«**La guerra de Successió al Camp (1705-1719)**», a càrrec de Jaume Massó i Carballido. El coronel Joan Nebot vingué a Reus el 27 d'agost de 1705, després d'aixecar la bandera de Carles a Riudoms, i rebé dels regidors reusencs el jurament de fidelitat a la nova causa. La condició de plaça no fortificada feia que Reus fos una presa fàcil per a les tropes felipistes, que no van trobar resistència quan van passar per Reus el 1706 i el 1709, tot obligant els regidors a jurar fidelitat a Felip V i a pagar un impost de guerra. El 1713, arran del tractat d'Utrecht, els borbònics ocupaven la plaça forta de Tarragona i controlaven la ciutat de Reus i la major part del Camp. La resistència armada continuà, però, fins al 1719.

Dijous 20

«**Els botiflers treuen el garrot (1713-1750)**», a càrrec de Marc Ferran. Després de la derrota dels partidaris de l'arxiduc, la postguerra es va caracteritzar per la repressió del bàndol guanyador i pels abusos de poder que els botiflers locals van exercir sobre els austriacistes. Lògicament, els partidaris del nou rei van ocupar els càrrecs polítics i els llocs dins de l'administració municipal. A Reus es consolidà una nova classe dirigent amb títols baixos de la noblesa i fidel al nou règim.

Divendres 21

«**Els fets de 1714**», a càrrec de Marc Ferran, Jaume Massó i Salvador Palomar. Aquesta sessió volgué aportar una visió general, de síntesi, per a les persones que no havien pogut assistir a les anteriors sessions.

L'assistència a aquestes activitats era lliure i gratuïta.

Tarragona 1800. III Jornades de Divulgació Històrica de la Tarragona de 1800

Entre els dies 24 i 26 d'octubre de 2014, l'associació Projecte Tarragona 1800 va organitzar la III Jornada de Divulgació Històrica que recrea i incideix en els fets que va sofrir aquesta ciutat durant la guerra del Francès, concretament el fatal setge i assalt de 28 de juny de 1811. Van col·laborar Tarragona Turisme, el Museu d'Història de Tarragona, la Diputació, l'Autoritat Portuària i l'Agrupació Fotogràfica. Els actes convocats van ser diversos i molt nombrosos, i van comptar amb l'assistència i participació entusiasta del públic.

Programa:

Divendres, 24 d'octubre, 19:00h.

ACTE DE PRESENTACIÓ DE TARRAGONA 1800

Presentació inaugural de les Jornades de Divulgació Històrica Tarragona 1800, que donava inici a tot un seguit d'actes culturals i històrics sobre la ciutadania de Tarragona i que s'allargaren tot el cap de setmana.

***Organitza:** Associació Projecte Tarragona 1800*

***Col.labora:** Grup de Pastissers de Tarragona i Celler Mas Vicenç*

***Lloc:** Espai Turisme C/Major, 39*

***Accés:** Gratuït, limitat a l'aforament de l'espai*

Dissabte, 25 d'octubre, de 10 a 14h i de 16 a 20h.

LA FALSA BRAGA. UN ESPAI DE GUARDIA A INICIS DEL SEGLE XIX.

Tot el públic assistent va poder gaudir de la visita a la Falsa Braga per a conèixer com transcorria un dia de guàrdia en una de les fortificacions més grans i ben conservades de Tarragona.

***Organitza:** Associació Projecte Tarragona 1800*

***Lloc:** Passeig Arqueològic*

***Accés:** Gratuït, limitat a l'aforament de l'espai*

De 10 a 14h. i de 16 a 20h.

LA HISTÒRIA ALS TAULELLS

Espai dedicat al llibres, a les antiguitats i el *merchandising* sobre els segles XVIII-XIX.

***Organitza:** Associació Projecte Tarragona 1800 - Col·leccionisme Fatoiferro*

***Lloc:** Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia*

***Accés:** Gratuït, limitat a l'aforament de l'espai*

De 10 fins a les 13h del diumenge.

CAPTA LA HISTÒRIA

Concurs de fotografia sobre les millors imatges de les Jornades. Immortalitzarem la Història amb els millors instants de la Tarragona de 1800.

***Organitza:** Agrupació Fotogràfica de Tarragona i l'Associació Projecte Tarragona 1800*

***Lloc d'inscripció:** Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia*

10.30h / 11.30h / 12.30h / 17h/18h.

APRENENT A FER DE MILICIÀ

Taller de realització de diversos materials quotidians de l'època, impartit pels membres de la Milícia Urbana de Tarragona.

***Organitza:** Associació Projecte Tarragona 1800*

***Lloc:** Passeig Arqueològic- Cos de Guàrdia*

***Durada (aproximada):** 30 minuts*

***Accés:** Gratuït*

De 11 a 14h.

CARICATURITZAT AMB LA HISTÒRIA

Alguns dels millors caricaturistes de Catalunya estigueren a disposició per immortalitzar la Història.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Per tots els espais de les Jornades

11h.

LA GRAND ARMÉE I LA TARRAGONA DE 1811

Divulgació didàctica de com eren les tropes de Napoleó que assetjaren Tarragona, durant la guerra del Francès, a principis del segle XIX.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Passeig Arqueològic- Cos de Guàrdia

Durada (aproximada): 20 minuts

Accés: Gratuït

11:30h.

TARRAGONA, LA CIUTAT FORTIFICADA

Aprofitant la maqueta del Setge de Tarragona i amb una didàctica i distesa presentació es va esboçar una idea de l'urbanisme i les principals característiques de la Tarragona de 1800: fortificacions, la ciutat vella i la marina, el nou port, els carrers, els principals edificis singulars de la ciutat,...

Organitza: Argos Serveis Culturals

Lloc: Cos de Guàrdia del Passeig Arqueològic

Durada (aproximada): 30 minuts

Accés: Entrada de pagament: 2 €

12h.

LES TROPES DE FERRAN VII I LA TARRAGONA DE 1811

Divulgació didàctica de com eren les forces que defensaren Tarragona durant el Setge de 1811.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia

Durada (aproximada): 20 minuts

Accés: Gratuït

13h.

HEROÏNES DE LA GUERRA DEL FRANCÈS I DEL SETGE DE TARRAGONA DE 1811

Divulgació didàctica de quines van ser les heroïnes més famoses d'alguns dels més importants setges de la guerra del Francès com ara Saragossa, Girona o Tarragona.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia

Durada (aproximada): 20 minuts

Accés: Gratuït

13:30h.

LA MILICIA ARTILLERA DEL PORT DE TARRAGONA

Divulgació didàctica de com era una dotació d'artilleria dels segles XVIII-XIX i els estralls que produïa a les defenses i baluards d'una ciutat. Tanmateix, s'inclogué la comprovació dels efectes del seu poder sobre les formacions reglades de la infanteria.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Camp de Mart

Durada (aproximada): 30 minuts

Accés: Gratuït

17:00h.

ELS HÚSSARS, LA CAVALLERIA LLEUGERA DE LA GRAND ARMÉE

Divulgació didàctica de com i perquè els hussars van ser la més important cavalleria lleugera de Napoleó durant les famoses Guerres Napoleòniques.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia

Durada (aproximada): 20 minuts

Accés: Gratuït

17:45h.

FORMACIONS D'ATAC I DEFENSA EN EL SEGLE XVIII

Divulgació didàctica de les diferents tècniques militars que s'utilitzaven per atacar o defensar-se de l'enemic.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia

Durada (aproximada): 20 minuts

Accés: Gratuït

18:30h.

LA BANDERA DE SANTA TECLA I LA MILICIA URBANA DE TARRAGONA

Divulgació didàctica de com es va trobar la Bandera de Santa Tecla de 1810 i com es va recuperar una dotació d'una de les companyies de les Milícies per a la ciutat de Tarragona.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia

Durada (aproximada): 20 minuts

Accés: Gratuït

19h.

A LES ARMES, ENS ATAQUEN !

Recreació històrica d'un atac a les defenses de la Falsa Braga durant el Setge de Tarragona de 1811. Hi van participar tots els grups de reconstrucció invitats a les III Jornades Tarragona 1800.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Camp de Mart, entrada pel Passeig Arqueològic

Durada (aproximada): 1 hora

Accés: Gratuït (en cas de pluja es traslladaria a l'Auditori del Camp de Mart)

Diumenge, 26 d'octubre. De 10 a 14 h.

LA FALSA BRAGA. UN ESPAI DE GUÀRDIA A INICIS DEL SEGLE XIX.

Tot el públic assistent pogué gaudir de la Falsa Braga per a conèixer com transcorria un dia de guàrdia en una de les fortificacions més grans i ben conservades de Tarragona.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Passeig Arqueològic
Accés: Gratuït, limitat a l'aforament de l'espai

De 10 a 14h.

LA HISTÒRIA ALS TAULELLS

Espai dedicat al llibres, a les antiguitats i el *merchandising* sobre els segles XVIII-XIX.

Organitza: Col·leccionisme Fatoferro

Lloc: Cos de Guàrdia

Accés: Gratuït, limitat a l'aforament de l'espai

10:30h. / 11:30h/ 12 :30h.

APRENENT A FER DE MILICIA

Taller de realització de diversos materials quotidians de l'època, impartit pels membres de la Milícia Urbana de Tarragona.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia

Durada (aproximada): 30 minuts

Accés: Gratuït

10 :30h.

LES TROPES DE FERRAN VII I LA TARRAGONA DE 1811

Divulgació didàctica de com eren les forces que defensaren Tarragona durant el Setge de 1811.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia

Durada (aproximada): 20 minuts

Accés: Gratuït

De 11 a 14h.

CARICATURITZAT AMB LA HISTÒRIA

Alguns dels millors caricaturistes de Catalunya estigueren a disposició per immortalitzar la Història.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Per tots els espais de les Jornades

11h.

TARRAGONA, LA CIUTAT FORTIFICADA

Aprofitant la maqueta del Setge de Tarragona i amb una didàctica i distesa presentació s'esboça una idea de l'urbanisme i les principals característiques de la Tarragona de 1800: fortificacions, la ciutat vella i la marina, el nou port, els carrers, els principals edificis singulars de la ciutat,...

Organitza: Argos Serveis Culturals

Lloc: Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia

Durada (aproximada): 30 minuts

Accés: Entrada de pagament, 2 €

11:15h.

LA GRAND ARMÉE I LA TARRAGONA DE 1811

Divulgació didàctica de com eren les tropes de Napoleó que assetjaren Tarragona, durant la guerra del Francès, a principis del segle XIX.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia

Durada (aproximada): 20 minuts

Accés: Gratuït

12 h.

LA MILICIA ARTILLERA DEL PORT DE TARRAGONA

Divulgació didàctica de com era una dotació d'artilleria dels segles XVIII-XIX i els estralls que produïa a les defenses i baluards d'una ciutat. Tanmateix, també es van comprovar els efectes del seu poder sobre les formacions reglades de la infanteria.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Camp de Mart

Durada (aproximada): 30 minuts

Accés: Gratuït

12:45h.

LA BANDERA DE SANTA TECLA I LA MILÍCIA URBANA DE TARRAGONA

Divulgació didàctica de com es va trobar la Bandera de Santa Tecla de 1810 i com es va recuperar una dotació d'una de les companyes de les Milícies per a la ciutat de Tarragona.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Passeig Arqueològic - Cos de Guàrdia

Durada (aproximada): 20 minuts

Accés: Gratuït

13:15h.

CLOENDA: A LES ARMES, ENS ATAQUEN !

Recreació històrica d'un atac a les defenses de la Falsa Braga durant el Setge de Tarragona de 1811. Hi van participar tots els grups de reconstrucció convidats a les III Jornades Tarragona 1800.

Organitza: Associació Projecte Tarragona 1800

Lloc: Camp de Mart, entrada pel Passeig Arqueològic

Durada (aproximada): 1 hora

Accés: Gratuït (en cas de pluja es traslladaria a l'Auditori del Camp de Mart)

En les recreacions van participar els següents Grups:

Voluntarios de Aragón
Regiment d'Ultònia
Miquelets de Girona
1er leger francès
88 ligne francès
12 húsars francès
Milícia Urbana de Tarragona

:

Jornades sobre les Fortificacions republicanes (Hospitalet de l'Infant)

Els dies 26-28 de setembre de 2014 es van celebrar les Jornades sobre les Fortificacions Republicanes de la Guerra Civil a l'Hospitalet de l'Infant, que va contemplar diversos espais entre Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant. L'acte va estar organitzat per l'Antena del Coneixement, el Centre d'Estudis de l'Hospitalet de l'Infant i l'Ajuntament de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, i s'emmarcava dins de les Jornades Europees del Patrimoni.

Programa :

Divendres 26 (19:30h), a la Casa de la Vila

-Xerrada "Les fortificacions republicanes de la Guerra Civil a l'Hospitalet de l'Infant", a càrrec de Jordi Solé i Alfons Tejero.

Dissabte 27 (matí), a la plaça de Catalunya

-Recreació històrica del camp de treball de l'Hospitalet i trobada de col·leccionisme militar.

Dissabte 27 (19:30h), a la sala Infant Pere.

-Inauguració de l'**exposició** de fotografies de les fortificacions i **xerrada** a càrrec de Joel Ametlla, Adrià Cabezas i Núria Bentondrà.

Diumenge 28 (9:00h), a la Casa de la Vila

-Sortida al Coll de Balaguer.

[<http://www20.gencat.cat/portal/site/CulturaDepartament>]

EXPUGNARE OPPIDUM:

Almeria 1147

La IIa Croada

Temps de croades

La Primera Croada a Terra Santa s'esdevingué el 1095 i fou motiu de que el Sant Pare (llavors, **Urbà II**) demanés els croats dels regnes de la península ibèrica que continuessin la lluita santa allí, doncs, l'enemic que tenien al davant era el mateix que es trobarien els croats a Jerusalem. Més encara, el Papat, interessat a expulsar els infidels més enllà de l'estret, va autoritzar les principals potències navals, Marsella, Gènova i Pisa a prendre part a la reconquesta ibèrica.

Aquesta actitud impulsà les conquestes dels reis cristians, com la de Saragossa (1118) per **Alfons I el Bataller** o la de Lisboa per **Alfons I** de Portugal (1147). Però alhora obrí la porta a Gènova per intervenir en defensa dels seus interessos marítims. Els corsaris almohades, i abans d'ells els almoràvits, futejaven amb continues incursions navals tota la costa mediterrània oriental i posaven en perill l'actiu comerç de les repúbliques itàliques. Efectivament, de la base naval sudandalusina havien salpat estols que depredaren tota la Mediterrània (Itàlia, Jerusalem, Constantinobla en van ser víctimes), i a l'oceà Atlàntic, Portugal, Galícia, Astúries i inclús el regne de França. Disposats a fer-hi quelcom, van pressionar el Papat per tal que convoqués una nova croada, aquesta vegada contra la base naval d'*al-Mariyya*, cau piràtic sempitern, per així neutralitzar-la d'una manera definitiva.

El 1146 una flota genovesa de 22 galeres ja havia atacada la ciutat andalusina, però massa curta de recursos, havia pactat el pagament de 130.000 morabatins que els sarraïns no van poder dessemborsar; durant una vintena de dies els genovesos depredaren tota la costa a gratient, abans de tornar-se'n. Aquesta vegada hi anirien més preparats, i seria el cop definitiu. El poder moràvit, en guerra contra l'almohade, no semblava existir i això donà ales als genovesos.

Eugeni III accedia el 1147. Als monarques cristians ibèrics (**Alfons VII** de Castella i Lleó, **Garcia VII** de Navarra i **Ramon Berenguer IV** d'Aragó i Barcelona) Almeria els quedava massa lluny, però s'aveniren a participar per tres motius: el gros de l'empresa anava a càrrec dels genovesos, que en finançaven la major part (com a principals interessats), la fama d'haver pres part en una croada santa convocada pel Sant Pare seria imperecedera, i finalment, cal tenir en compte que l'enorme riquesa de l'enclau almerienc, el major centre comercial d'al-Andalus i base d'operacions dels corsaris sarraïns, prometia un botí magnífic.

L'alcassaba d'*al-Mariyya*

Al-Mariyya (Almeria) havia estat fundada un segle abans (1012), pels habitants de *Bajjâna* (Pechina), en plena descomposició del califat de Córdoba. També anomenada *Mariyya Bajjâna* (la Talaia de Pechina). Va esdevenir des d'un principi una ciutat d'una enorme vitalitat i, amb el temps, base naval d'una poderosa flota, amb una població vora els 25.000 habitants, molt populosa per l'època.

La decisió de marxar sobre Almeria va coincidir amb l'entrada dels almohades, en guerra contra els almoràvits, als qui anaven arraconant i arrabassant tot el territori. Efectivament, només dos anys abans, els almohades havien desembarcat a al-Andalus. El 1146 l'almirall de la base naval almerienca **Ibn Maymûm**, va passar-se als almohades, els quals van enviar un exèrcit que es va emparar de les principals poblacions sudpeninsulars. Aquest almirall havia estat qui havia trencat el setge naval catalano-pisà sobre Mallorca (1115) i també el responsable de la majoria d'incursions depredadores. La seva fama de corsari feia tremolar territoris tan allunyats com podien ser Constantinobla o Armènia.

La impresionant fortalesa almerienca havia estat erigida el segle anterior per **Abderramán III** i ampliada per **Almanzor**. Era la més gran de la península ibèrica, amb quasi quilòmetre i mig de perímetre murallat i una amplària mitjana d'uns 83 metres. Constava de dos recintes amb capacitat per acollir 20.000 homes i d'una muralla perpendicular, la construïda pel rei **Jayrán**, primer sobirà taïfa, que unia l'alcassaba amb el pujol de San Cristóbal. Un cop conquerida la ciutat **Alfons VII** hi féu construir un fort amb quatre torres semicirculars, que, posteriorment, serien augmentades a set pels sarraïns.

Alcassaba d'Almeria i la muralla de Jayrán que l'uneix amb el pujol de San Cristóbal

[www.fotonostra.com]

L'aliança croada

El novembre de 1146 a San Esteban de Gormaz (Sòria) va tenir lloc una important cimera entre els sobirans peninsulars: **Alfons VII** de Castella i Lleó, **Garcia VI** de Navarra i **Ramon Berenguer IV** de Catalunya i Aragó. Allí es degué forjar l'aliança impulsada pels genovesos per anar contra Almeria, atès l'interés del monarca castellà en aprofitar l'afebliment moràvit per eixamplar la conquesta per territori andalusí. El mes de maig anterior, una delegació genovesa havia anat a trobar al rei castellà al setge de Córdova i li havia proposat l'empresa, a la qual se sumà i en firmà un conveni el mes de setembre. Gènova aportaria el principal estol naval, cofinançat pels cristians peninsulars amb 20.000 morabatins, i es quedarien una tercera part d'allò que conquerissin en l'expedició.

Les raons del comte de Barcelona

El llavors comte de Barcelona, **Ramon Berenguer IV**, covava de feia temps el projecte d'expandir els seus dominis aprofitant-se de la debilitat almoràvit. Les dues grans ciutats que li ho impedien eren *Turtuixa* (Tortosa) i Lleida. Per emparar-se'n i expulsar d'allí els infidels necessitava ajut militar i la dinàmica dels croats li anava d'allò més be. En aquest punt, el comte rebé el bisbe d'Astorga, enviat especial d'**Alfons VII**, amb la proposta d'atac conjunt contra Almeria, proposta que el barceloní acceptà en nom seu i en el de **Guillem VI** de Montpeller.

Però la participació dels barcelonins en aquella empresa va ser pactada més que amb castellans i navarresos, amb la república de Gènova i els cavallers croats francs. A la república ligure també li interessava la participació comtal i a tal efecte enviaren a Barcelona un ambaixador, **Filippo de Lamberto**, per concretar els pactes. Aquests eren dels més vells: jo t'ajudo ara, tu m'ajudes després, o sigui, assegurar la participació en l'atac contra Almeria, per tal que, tot seguit, ataquessin Tortosa.

La potència naval genovesa era, llavors, de les primeres al Mediterrà, imprescindible per dur a terme empreses bèl·liques d'aquell abast. El pagament per l'ajut naval (els genovesos no es movien si no en treien alguna cosa) era la tercera part d'allò que conquerissin. També, cal dir-ho, es comprometien a reconèixer la sobirania catalana des del comtat resseguint tota la costa i fins Almeria, cosa que implicava no atacar cap punt d'aquesta llengua costanera, sense permís del comte de Barcelona.

Ramon Berenguer IV començà a mobilitzar els seus efectius. Amb ell anirien a Almeria un fotimé de cavallers, el primer, el senescal **Guillem Ramon de Montcada**, també: **Ramon d'Anglesola**, **Bertran de Bell-lloc**, **Vidal de Blanes**, **Ramon de Cabrera**, **Guillem Folc de Cardona**, **Gilabert de Centelles**, **Guillem de Cervelló**, **Guillem de Claramunt**, **Ramon de Copons**, **Bernat Desfar**, **Bernat Dosrius**, **Guillem de Mediona**, **Francesc de Montbui**, **Pere de Palafolls**, **Galceran II de Pinós**, **Joan de Pineda**, **Bernat de Plegamans**, **Ponç de Santapau**, **Berenguer de Sentmenat**, **Guillem de Talamanca**, **Hug de Torallà** i **Bernat de Tous**. En total, més de 50 cavallers, cada un dels quals portava amb ell un seguici indeterminat (tropa de vassalls, servidors, clients, parents) que farien que aquella host sumés almenys el miler de combatents.

Retrat de Ramon Berenguer IV i Peronella I, oli còpia de 1832 (Museu del Prado), d'una altre còpia de 1634 de l'original de Filippo Ariosto (1586), destruït a Saragossa durant la guerra del Francès.

[<http://laverdadofende.wordpress.com>]

Primeres aproximacions

Així doncs, en la data prevista arribava a Barcelona la flota genovesa (63 galeres i 163 vaixells menors), sota comandament de sis cònsols ligurs: **Oberto dalla Torre, Baldovino, Filippo Lungo, Ansaldo Doria, Ingone i Ansaldo Pizzo**. Amb l'estol anaven

uns 12.000 combatents. D'allí van passar a Mallorca, on decidiren enviar una avançada de 15 galeres al cap de Gata, sota les ordres del cònsol **Baldovino**. La resta s'aproximà fins a San José (Níjar?), i esperà un mes que se li ajuntés l'armada barcelonina.

Ahora es movia **Alfons VII**, per be que amb gran lentitut. Mobilitzà un host de 5.000 homes, al qual s'uní el comte **Ermengol VI d'Urgell**, i el maig de 1147 va sortir de Toledo per romandre a Medinaceli fins el mes de juliol. Li calia guanyar posicions sarraïnes camí d'Almeria, ja que s'endinsava en territori hostil i després havia de tornar-hi a passar. Allí se li van ajuntar els (exigus) contingents navarresos, 50 cavallers i 250 infants.

Prop d'Almeria els almohades salpaven sovint a cercar les naus catalanes i genoveses. En tenien un miler, de tota mena, i els cristians estaven en inferioritat i defugien l'enfrontament. Almenys fins que arribessin **Ramon Berenguer IV** i **Guillem VI de Montpeller**

amb l'estol barceloní (i 100 cavallers croats dirigits per **Garcia Fortunyones**). Una flota pissana també s'afegiria a aquesta empresa croada.

Al cap d'un mes, els genovesos s'impacientaren i enviaren a **Otto de Bonovillano**. **Alfons VII** de Castella i Lleó era a *Bayyasa* (Baeza). S'havia vist obligat a llicenciar l'exèrcit i només comptava amb 400 cavallers i un miler de peons. Amb o sense els castellans i navarresos, l'empresa havia de seguir endavant.

El desembarcament

A finals d'agost arribava a les costes andalusines la flota barcelonina comandada per **Galceran de Pinós**. Els generals genovesos decidiren no esperar més, ja que si entraven en el mes de setembre corrien el perill de sofrir tempestes. El primer moviment fou desembarcar les 15 galeres de **Baldovino** a primera hora del matí a prop de la mesquita almerienca, mentre 25 més, manades per **Ansaldo Doria**, quedaven de reserva i el gros de la flota croada restava a Gata. Els catalans van participar activament en aquesta acció, van desembarcar i s'ocultaren entre la riba del riu Andarax, a l'espera del senyal d'atac. Era un ham. Els sarraïns van atacar els croats desembarcats que es dirigien al port, els quals els van contenir tot replegant-se ordenadament per guanyar temps. Va ser el moment en que

*"Crónica de la conquista de Almería,
en el año 1147, por Alfonso VII"*

[GARCÍA VARGAS, ÓSCAR. "Poema completo de la conquista de Almería" [En línea].

www.poemacompletodelaconquistadealmeria.blogspot.com.es]

la galera que havia quedat a l'aguait féu senyals i avisava les 25 galeres de reserva (a les que s'uniren 12 més). En adonar-se de l'estratagema, els sarraïns giraren cua, perseguits pels croats desembarcats i els nous que desembarcaven.

Amos del territori i amb l'enemic tancat rera la fortalesa, els croats van acampar prop del port i van desembarcar les màquines de setge, que llavors consistien en catapultes i torres d'aproximació. Els defensors van fer algunes sortides per estorbar-ho, però van ser infructuoses. Les torres de setge eren imponents i d'una gran efectivitat, podien acollir gran quantitat de combatents i aproximar els trets de foc i manganells. També es van bastir trabuquets i gates.

En aquest punt, arribaren per fi els 1.000 peons i 400 cavallers que encapçalava **Alfons VII** de Castella i Lleó, amb els navarresos de **Garcia VI**. Els trabuquets resultaren efectius d'allò més, ja que feren diversos forats en el murat almerienc. Els genovesos desseguida hi apropiaren les dues torres d'assalt i les gates i després d'una lluita ferotge es van emparar de dues torres i de tot un tram de la muralla. Ja eren dins.

L'atac final

Derrotada la força militar sarraïna, els defensors van optar per la diplomàcia i van iniciar converses secretes amb els croats peninsulars (que delegaren en **Garcia VI** de Navarra i el comte **Ermengol VI** d'Urgell) per tal que abandonessin l'aliança amb els genovesos, a canvi, és clar, d'una suma de 100.000 morabatins. En saber-ho els genovesos, van comprendre que no podien permetre's el luxe de dilatar un sol dia l'expugnació.

A primera hora del matí del 17 d'octubre de 1147 els 12.000 genovesos de la flota desplaçada avançaven en silenci cap el que havia de ser l'assalt final. Sense més temps per pensar-s'ho, castellans i catalans es van unir a l'atac a l'últim moment. Assaltaren la població i causaren una gran massacre, de la qual només se'n lliuraren els milers de presoners que serien venuts com a esclaus a les lonjes ligurs. El 21 d'octubre capitulava la Suda, on s'havien refugiat els darrers resistents.

Les portes de la Boqueria

Perdonar-los la vida els costà 30.000 morabatins, però el botí total del saqueig podria haver doblat la xifra. Amb tot, no era suficient per sufragar la costosa despesa que havia significat reunir l'estol de naus i pagar els milers de soldats que duïen.

Ramon Berenguer IV ja estava pagat si (com així va ser) els genovesos mantenien la promesa d'ajudar-lo a conquerir Tortosa l'any següent. Però no va voler marxar sense endur-se'n un "record". Aquest, foren les portes d'una de les entrades del perímetre murallat almerienc, que serviren per embellir Barcelona. Efectivament, el comte les féu col·locar al portal de Santa Eulàlia de l'antiga muralla que vorejava la Rambla, prop de l'actual Boqueria, que li deu el nom. Això és així per tal com la gent que hi passava pel costat, en contemplar aquelles magnífiques portes revestides de cuir de bou reblat amb claus de bronze, quedava embadalida i "feia bocades" d'admiració. Això és, almenys, el que diu la tradició.

Al-Mariyya cristiana

La historiografia ha estat fidel a cada nació a la que pertanyia. La gesta d'Almeria va ser molt celebrada en les cròniques catalanes (alguna afirma inclús que hi van acudir 10.000 soldats!), no menys per les castellanes, que no dubtaren a atribuir la iniciativa i el major pes de l'empresa a un **Alfons VII** indolent que, com hem vist, es presentà a l'últim moment amb un miler i mig d'homes i que hagués acceptat de bon gust els 100.000 morabatins oferts per tornar-se'n i deixar penjats a tothom. Sens dubte, van ser els genovesos els promotors i els que esmerçaren majors recursos i esforços. Sense ells, no s'hagués dut a terme aquella segona croada.

En correspondència al major contingent aportat, la plaça conquerida va quedar custodiada pels genovesos, **Otto de Bonovillano** i un miler d'homes, que es quedaven amb la tercera part de la plaça, sota sobirania, almenys nominal, d'**Alfons VII. Bonovillano** n'obtingué la infeudació de la part genovesa, a canvi de dos pal·lis anuals per a la catedral de San Llorenç i, a partir del quinze any, la meitat de les rendes que recaptés. No sabem si el monarca castellà-lleonès cedí part de les seves dues terceres parts a catalans i navarresos, però fos com fos, la sobirania cristiana de la plaça s'extingia deu anys més tard en ser reconquerida pels almohades (1157).

Per la seva banda, catalans i genovesos tornaven plegats a Catalunya i passaven l'hivern a Barcelona. L'any següent, 1148, anaven plegats contra la ciutat taïfa de *Turtuixa*, que conquerien amb la mateixa tècnica de la torre de setge.

[MG]

BALAGUER, VÍCTOR. *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*. Barcelona: Salvador Manero, 1860, p. 79; **R**OVIRA I VIRGILI, ANTONI. *Història Nacional de Catalunya, volum II*. Barcelona: Pàtria, 1920; **R**UNCIMAN, STEVEN. *A History of the Crusades, vol. II: The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East, 1100-1187*, Cambridge: Cambridge University Press. (1952) p. 258; **R**USTICO DA CASCHIFELLONE, CAFFARO. *De Captione Almerie Et Tortuose*. Ed. i ind. Antonio Ubieto Arteta. València: Anubar, 1973 (Textos Medievales; 34); **S**MITH, COLIN. "Genoese expedition to Almeria (1147)". IV. Dins: *Christians and Moors in Spain*. Vol. III. Londres: Aris & Phillips, 1991; **L**IROLA DELGADO, JORGE. *Almería andalusí y su territorio. Textos geográficos*. Almeria: Fundación Ibn Tufayl de Estudios Árabes, 2005; **P**HILLIPS, JONATHAN. *The Second Crusade. Extending the Frontiers of Christendom*. St. Edmunds: St. Edmundsbury Press, 2007; **G**ARRIDO I VALLS, JOSEP-DAVID. *Ramon Berenguer IV*. Barcelona: Dalmau, 2014 (Bofarull; 21), p. 197-217.

AGENDA :

PRIMER PREMI D'INVESTIGACIÓ I ASSAIG ANTONI-LLUÍS CARRIÓ I ARTIGUES (Marina Alta, 15-05-2015)

Convoca: Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.

Tema: Premi al millor treball de recerca i/o assaig, inèdit, que tracti algun aspecte relacionat amb la comarca de la Marina Alta en els camps de les humanitats, les ciències socials, les ciències naturals, etc.

Dotació: 2.500 €.

Termini: 15 de maig de 2015.

Informació: www.iecma.blogspot.com.es/2014/06/convocat-el-i-premi-dinvestigacio-i.html.

PREMI D'INVESTIGACIÓ DE FERRERIES (Ferrerries, Menorca, 01-07-2015)

Convoca: Ajuntament de Ferreries, en col·laboració amb el Centre d'Estudis Menorquins.

Tema: Premi al millor treball de recerca sobre la població de Ferreries o els seus habitants (demografia, economia, folklore, història).

Dotació: 900 €.

Termini: 1 de juliol de 2015.

Informació: www.ime.cat

Aplec de Treballs, núm. 33 (2016), revista anual del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà

S'està planificant el proper número de la miscel·lània del Centre d'Estudis de la Conca sobre temes d'humanitats i ciències socials relacionats amb la comarca de la Conca de Barberà, les seves poblacions i/o els seus habitants. Els interessats han de lliurar els treballs abans del 31 de desembre del 2015, juntament amb dos resums de 15 ratlles cadascú, en català i castellà, paraules clau i les dades personals. Es recomana no passar dels 15-20 folis. Les notes han de col·locar-se al final de l'article i no a peu de pàgina. Els autors seran convidats a l'acte de presentació a Montblanc, i rebran quinze 'separates' de la seva aportació i dos exemplars de la revista.

Recepció de treballs: rpuig@tinet.fut.es; fgraupuig@telefonica.net.

Més informació: www.tinet.org/~cecb.

[JMTGP]

A C a r n ! Publicació electrònica d'Història Militar Catalana

Director: Manel Güell [manelguell@acarn.cat].

Consell Científic: Núria Florensa Soler, Josep M. Grau i Pujol, Roser Puig i Tàrrach, Jordi Rovira i Soriano, Óscar Martín Vielba.

Junta Externa d'Avaluació: Ramon Arnabat Mata (Professor d'Història Contemporània de la URVT), Maria Bonet Donato (Professora d'Història Medieval de la URVT), Àngel Casals i Martínez (Professor d'Història Moderna de la UB), Valentí Gual Vilà (Professor d'Història Moderna de la UB), Jordi López Vilar (Doctor en Arqueologia de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica), Robert Vallverdú Martí (Doctor en Història i membre de la *Real Academia de la Historia*).

Imatges: *Portada* – Dibuix marginal en document servat a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, on apareixen un parell d'individus enfrontant-se amb espasa i pistola, atuats a la moda del segle XVIII [© Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona]. Les imatges dels articles són aportades pels autors, i figuren convenientment acreditades. Les imatges de les cobertes dels llibres recensionats, al web de referència de la recensió o de l'editora.

A C a r n ! no es considera responsable de l'opinió, tendència ideològica o contingut empíric que puguin semblar indicar o expressin els articles i col·laboracions que ciberpublica. *A C a r n !* és un projecte personal, pensat, dissenyat, desenvolupat, omplert, gestionat i distribuït per Manel Güell amb ajut de voluntariat col·laborador, que ofereix un bloc de contingut semiobert i lliure circulació per acollir tota participació capaç d'aportar informació veraç, debat, crítica, suggeriments, etcètera., amb els quals ampliar el coneixement de la Història Militar de Catalunya i dels catalans. Existeix el compromís tàcit de rigorositat pel que fa al tema de citació i referències bibliogràfiques, compromís que s'exigeix a tot col·laborador que hi vulgui publicar, i que garanteixen, en tot cas, els membres de la Junta Externa d'Avaluació. Aquesta publicació és lliure i gratuïta, respon a criteris purament altruïstes de militància cultural i, per tant, no cobra preu ni percebeix cap mena de retribució o contraprestació, ni tampoc paga cap aportació.

A C a r n ! penja al bloc, sengles versions de cada número, en català i castellà, però no garanteix les condicions o la correcta prestació dels serveis que aquell bloc ofert als usuaris d'Internet per terceres persones alienes a la nostra publicació, ni tampoc que aquests compleixin la normativa vigent en matèria de protecció de dades de caràcter personal i comerç electrònic. Tampoc es fa responsable dels possibles danys ocasionats per interferències, desconnexions, virus informàtics, avaries telefòniques, sobrecàrregues, retrassos o bloquejos de la xarxa, o altres perjudicis del sistema electrònic, ni molt menys dels danys que puguin causar terceres persones mitjançant il·legítimes intromissions, fóra del nostre absolut control.

www.acarn.cat

www.irmu.org > Notícies; www.11setembre1714.org; www.delaguerra.org > Enllaços;
<http://seneca.uab.es/historia/hn0708.htm>; <http://hispanianova.rediris.es/enlaces/hn0708.htm>.